

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL GELİŞME ve DOĞA KORUMA ÇERÇEVESİNDE
İSTANBUL-BEYKOZ ÖRNEK ALANININ İNCELENMESİ**

ÜLKER MUTLUAY GEREK

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
ŞEHİR ve BÖLGE PLANLAMA ANABİLİM DALI
KENTSEL KORUMA PROGRAMI**

**DANIŞMAN
YRD. DOÇ.DR. ELİF ÖRNEK ÖZDEN**

İSTANBUL, 2015

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL GELİŞME ve DOĞA KORUMA ÇERÇEVESİNDE
İSTANBUL-BEYKOZ ÖRNEK ALANININ İNCELENMESİ**

Ülker MUTLUAY GEREK tarafından hazırlanan tez çalışması 04.12.2015 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı'nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Tez Danışmanı

Yrd. Doç.Dr. Elif Örnek Özden
Yıldız Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri

Yrd. Doç.Dr. Elif Örnek Özden
Yıldız Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Hüseyin Cengiz
Gedik Üniversitesi

Doç. Dr. M. Doruk Özgül
Yıldız Teknik Üniversitesi

ÖNSÖZ

Tez danışmanım olmayı kabul ederek bana öncülük eden, moral desteği veren ve ilgisini hiç esirgemeyen değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Elif Örnek Özden'e, lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca her ihtiyacım olduğunda kıymetli vaktini ayırarak değerlendirme ve önerilerini paylaşan, destekleri ile on yıl aradan sonra yeniden öğrenci olmanın heyecanını yaşamama vesile olan sevgili hocam Prof. Dr. İclal Dinçer'e, bu tez çalışmasının ilk nüvelerinin atıldığı yüksek lisans proje dersi esnasında fikirleri ile ufkumu açarak projenin şekillenmesine katkıda bulunan hocam Yrd. Doç. Dr. Doruk Özügül'e ve yüksek lisans boyunca derslerine katılmaktan her zaman keyif aldığım diğer değerli hocalarıma çok teşekkür ederim.

Bu süreçte beni destekleyen ve her an yanımda olan değerli eşim Gültekin Gerek'e, okula gönderirken ben, 'iyi dersler canım' dedikten sonra 'sana da iyi tezler annecim' diyen oğlum Umut Gerek'e, yıllar sonra yüksek lisans yapmam konusunda beni yüreklendiren canım annem Yüksel Mutluay'a, her türlü bilgi ve belgeye ulaşmamı sağlayan aynı zamanda teknik desteğini de esirgemeyen tüm arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Yıldız aşkı başkadır. Yıldızlı olmaktan her zaman gurur duymuşumdur ve duymaya da devam edeceğim...

Aralık, 2015

Ülker MUTLUAY GEREK

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
KISALTMA LİSTESİ.....	vii
ŞEKİL LİSTESİ.....	ix
ÇİZELGE LİSTESİ	xi
ÖZET	xii
ABSTRACT.....	xiv
BÖLÜM 1	
GİRİŞ	
1.1 Literatür Özeti.....	2
1.2 Tezin Amacı.....	4
1.3 Hipotez.....	4
BÖLÜM 2	
DÜNYADA SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ve SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL GELİŞME KAVRAMLARI.. 6	
2.1 Sürdürülebilirlik Kavramının Tanımı ve Ortaya Çıkışı	6
2.2 Uluslararası Bildirgeler İle Sürdürülebilirlik Kavramının Gelişim Süreci Tarihçesi.....	12
2.2.1 Birleşmiş Milletler Kapsamındaki Gelişmeler	12
2.3 Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Kavramı.....	26
2.3.1 Sürdürülebilir Kentsel Gelişmenin Sağlanabilmesi İçin Dünyada Kabul Edilen Uluslararası Sözleşmeler.....	29
2.4 Sürdürülebilir Kent Modellerine ve Sürdürülebilir Kentlere Dünyadan Örnekler.....	40
2.4.1 Sürdürülebilir Kent Modelleri.....	40
2.4.2 Sürdürülebilir Kentlere Dünyadan Örnekler.....	45

BÖLÜM 3

TÜRKİYEDEKİ KENTSEL GELİŞİMİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK YÖNÜNDEN İNCELENMESİ- SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK İÇİN DOĞA KORUMADA AB YE UYUM SÜRECİ ve MEVCUT MEVZUAT	57
--	----

3.1 Türkiye’deki Kentsel Gelişimin Sürdürülebilirlik Yönünden İncelenmesi	57
3.2 AB’ye Uyum Sürecinde Sürdürülebilirlik ve Doğa Koruma Konularında Türkiye’deki Uyum Çalışmaları	61
3.2.1. AB’ye Uyum Sürecinde Türkiye’nin Taraf Olduğu Uluslararası Sözleşmeler İle Bu Sözleşmelerin Türkiye Anayasasındaki Bağlayıcılığı	64
3.2.2 AB’ye Uyum Çerçevesinde İç Hukuka Aktarılan Uygulamalar	68
3.2.3 Sürdürülebilirlik ve Doğa Koruma Konularının Türkiye’nin Beş Yıllık Kalkınma Planlarında Yer Alması	81
3.3 Mevcut Mevzuat.....	86
3.3.1 1982 T.C Anayasası	86
3.3.2 Mevcut Mevzuattaki Doğa Koruma İle İlgili En Kapsamlı Kanunlar	88
3.3.3. Mevcut Mevzuattaki Doğa Koruma İle İlgili Diğer Kanunlar	102

BÖLÜM 4

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ve DOĞA KORUMA ÜST BAĞLAMINDA İSTANBUL- BEYKOZ ÖRNEK ÇALIŞMA ALANININ İNCELENMESİ.....	122
---	-----

4.1 İstanbul-Beykoz Örnek Çalışma Alanının İncelenmesi	122
4.1.1 Beykoz İlçesi ve Çalışma Alanının İstanbul İçindeki Konumu	122
4.1.2 Beykoz’un Planlama Geçmişi	125
4.2 Beykoz’da Yapılması Planlanan Çalışma Alanını Etkileyecek Projeler	134
4.2.1 3. Köprü Projesi	135
4.2.3 Kılıçlı Köyü Film Platosu Projesi	140
4.2.4 Riva Yerleşmesi – Eko-Köy Projesi	141
4.2.5 Kanal Riva Projesi.....	144
4.3 Çalışma Alanındaki Sorunların Tanımı	148
4.3.1 Orman Alanları.....	148
4.3.2 İçme Suyu Havza Alanları-Beykoz Elmalı Havzası	169
4.3.3 Tarım Toprakları ve Mera Alanları	179
4.3.4 Milli Park Alanı	187
4.3.5 Kırsal Yerleşim Alanları	191
4.4 Senaryolar.....	194
4.4.1 İyi Senaryo	194
4.4.2 Ortalama Senaryo	196
4.4.3 Kötü Senaryo	198

BÖLÜM 5

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME	203
------------------------------	-----

BÖLÜM 6

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ÜST BAĞLAMINDA BEYKOZ ÇALIŞMA ALANINDAKİ SORUN

ALANLARI İLE İLGİLİ ÖNERİLER ve MEVCUT PLANLAMA SİSTEMATİĞİ İLE İLGİLİ

ÖNERİLER	210
----------------	-----

6.1 Beykoz Çalışma Alanındaki Sorun Alanları ile İlgili Öneriler	210
6.1.1 Orman Dışına Çıkarılan (2B) Alanları Öneriler	210
6.1.2 Özel Orman Alanları ile İlgili Öneriler	214
6.1.3 Devlet Ormanları ile İlgili Öneriler	214
6.1.4 Havza Alanı ile İlgili Öneriler	215
6.1.5 Tarım Alanları ile İlgili Öneriler	218
6.1.6 Milli Park Alanı ile İlgili Öneriler	219
6.1.7 Kırsal Yerleşim Alanları ile İlgili Öneriler	219
6.2 Mevcut Planlama Sistematiği ile İlgili Eleştiri ve Öneriler	221
6.2.1 Mekansal Planlama Sistemi Eleştirisi ve Önerisi	221
6.2.2 Alan Yönetimi ve Yönetim Planlaması Önerisi	226

KAYNAKLAR	231
-----------------	-----

ÖZGEÇMİŞ	236
----------------	-----

KISALTMA LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
BM	Birleşmiş Milletler
BMÇP	Birleşmiş Milletler Çevre Programı
BYKP	Beş Yıllık Kalkınma Planı
CBS	Coğrafik Bilgi Sistemi
CITES	Nesli Tehlikede Olan Yabani Flora ve Faunanın Uluslararası Ticaretine Dair Sözleşme
COP	Taraflar Konferansı
ÇDP	Çevre Düzeni Planı
ÇED	Çevresel Etki Değerlendirmesi
DKS	Dünya Koruma Stratejisi
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
ECOSOS	BM İktisadi ve Sosyal Konseyi
GEKA	Güney Ege Kalkınma Ajansı
IUCN	Uluslararası Doğal Kaynakları ve Doğayı Koruma Birliği (International Union for the Conservation of Nature and Natural Resources)
İBB	İstanbul Büyükşehir Belediyesi
İSKİ	İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi
KENTGES	Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
KTVK	Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu
OGM	Orman Genel Müdürlüğü
SCP	Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kentler Programı (Sustainable Cities Programme)
SG	Sürdürülebilir Gelişim
SKG	Sürdürülebilir Kentsel Gelişim
STK	Sivil Toplum Kuruluşları
TAKS	Taban Alanı Katsayısı
TBB	Türkiye Barolar Birliği
TUSIAD	Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği
UÇEP	Ulusal Çevre Stratejisi ve Eylem Planı
UKKS	Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi
UNCED	BM Çevre ve Kalkınma Konferansı'na
UNDP	BM Kalkınma Programı

UNEP	BM Çevre Programı (United Nations Environment Programme)
UNFCCC	BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi
UNHSP	The United Nations Human Settlements Programme (UN–Habitat)
WWF	Dünya Yabani Hayat Fonu (World Wildlife Fund-)
WCED	Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 2. 1 Sürdürülebilir gelişmenin boyutları	9
Şekil 2. 2 Ekonomik ve toplumsal gelişimin çevresel kısıtları	10
Şekil 2. 3 Sürdürülebilir kent formunun taşıması gereken ilkeler	42
Şekil 4. 1 İstanbul'un ilçelerinin konumları	123
Şekil 4. 2 İstanbul'da Beykoz İlçesi'nin konumu.....	123
Şekil 4. 3 Beykoz çalışma alanı sınırları	124
Şekil 4. 4 1/100 Bin ÇDP planı çevresel sürdürülebilirlik açısından önemli bölgeler ..	126
Şekil 4. 5 1/100 binlik planda Beykoz için verilen kararlar.....	124
Şekil 4. 6 Çalışma alanı arazi kullanım ve sit derecelendirmesi	133
Şekil 4. 7 Beykoz 1/5000 plan mozaïği	134
Şekil 4. 8 İstanbul'un 1973'e kadar gelişen yerleşim alanları	136
Şekil 4. 9 İstanbul'un 1973-1980 dönemi kentsel yerleşim alanları	137
Şekil 4. 10 İstanbul'un 1990-2006 dönemi kentsel yerleşim alanları	137
Şekil 4. 11 Beykoz Acarkent 1990'lar kent çeperinde yapılaşan kapalı sitelere örnek.	138
Şekil 4. 12 Boğaz Köprüsü güzergahının 5 km'lik etki kuşağına giren doğal alanlar	139
Şekil 4. 13 Şahinkaya eğitim ve spor kompleksi projeleri	140
Şekil 4. 14 Türk-Alman Üniversitesinin kurulacağı Beykoz fidanlığı ve projesi.....	140
Şekil 4. 15 Kılıçlı köyü film platosu	141
Şekil 4. 16 Riva nazım imar planı-alt bölgeler	142
Şekil 4. 17 Kanal Riva projesi	146
Şekil 4. 18 Çalışma alanı genel sentez	147
Şekil 4. 19 İstanbul ilinde 2B alanların ilçelere göre alansal dağılımı.....	151
Şekil 4. 20 İstanbul genelinde 2B alanları	152
Şekil 4. 21 İstanbul ilinde 2B alanların 2007 yılı ilçelere göre alansal dağılım.....	152
Şekil 4. 22 Beykoz'daki 2b alanları	153
Şekil 4. 23 2B arazilerinin 2015 yılındaki kullanım dağılımı	154
Şekil 4. 24 2B arazilerinin 2008 yılındaki kullanım dağılımı	154
Şekil 4. 25 Çalışma alanı bölgeleri.....	155
Şekil 4. 26 2015 yılı 1no'lu bölge 2B alanları arazi kullanımı	156
Şekil 4. 27 1 no'lu bölge ağaçlı yeşil dokuya sahip 2B alanlarının boş alana dönüşüm	156
Şekil 4. 28 2015 yılı 2 no'lu bölge 2B alanları arazi kullanımı	157
Şekil 4. 29 2. Bölge ağaçlı yeşil dokuya sahip 2B alanlarının boş ve konut alanına dönüşümü	157

Şekil 4. 30 2015 yılı 3 no'lu bölge 2B alanları arazi kullanımı	158
Şekil 4. 31 3 no'lu bölge yeşil dokuya sahip 2B alanlarının boş alan ve konut alanlarına dönüşümü	158
Şekil 4. 32 Proje alanları	159
Şekil 4. 33 Çalışma alanındaki özel ormanlar	162
Şekil 4. 34 Acarkent yerleşmesi	165
Şekil 4. 35 Acaristanbul yerleşmesi.....	166
Şekil 4. 36 Acaristanbul projesinin yapılması planlanan tüm etapları	166
Şekil 4. 37 Hava Fotoğrafı-2008	168
Şekil 4. 38 2015 Hava fotoğrafı 3. köprü bağlantı yolu arazi kullanımı	169
Şekil 4. 39 3. köprü bağlantı yolu arazi kullanımı	169
Şekil 4. 40 İstanbul'un içme suyu havzaları ve koruma kuşakları	174
Şekil 4. 41 1/100 bin ÇDP Çavuşbaşı Elmalı Havzası bölgesi	175
Şekil 4. 42 Çavuşbaşı Elmalı havzası mevcut durumu	175
Şekil 4. 43 Elma Havzası koruma kuşakları içindeki mevcut yoğunluk.....	176
Şekil 4. 44 1/100 bin ÇDP İstanbul ili eko-tarım yapılması öngörülen bölgeler	181
Şekil 4. 45 Tarım alanlarının toplamda arazi kullanım değerleri (2008)	184
Şekil 4. 46 Tarım alanlarının köyler bazında arazi kullanım değerleri (2008)	184
Şekil 4. 47 Çalışma alanındaki tarım toprakları arazi kullanımı (2008)	185
Şekil 4. 48 Çalışma alanındaki tarım topraklarının sınıflandırılması	185
Şekil 4. 49 Tarım alanlarının köyler bazında arazi kullanım değerleri (2015)	186
Şekil4. 50 Çalışma alanındaki tarım toprakları arazi kullanımı (2015).....	186
Şekil 4. 51 Sulu mutlak tarım- ağaçlı bölgelerinin boş tarım alanına dönüşmesi verileri	187
Şekil 4. 52 Polonezköy tabiat parkı	188
Şekil 4. 53 1/100bin Ölçekli İstanbul ÇDP de Polonezköy tabiat parkı gösterimi	189
Şekil 5. 1 Doğa Koruma İle İlgili Çalışma Alanı Etkileyen Mevcut Mevzuat.....	204
Şekil 5. 2 Çalışma Alanındaki Kırsal Alan Yerleşmeleri.....	209

ÇİZELGE LİSTESİ

	Sayfa
Çizelge 4. 1 Senaryolara göre nüfus hesapları.....	201
Çizelge 4. 2 Senaryolara göre yapılaşacak taban alanı hesapları.....	201

**SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL GELİŞME ve DOĞA KORUMA ÇERÇEVESİNDE
İSTANBUL-BEYKOZ ÖRNEK ALANININ İNCELENMESİ**

Ülker MUTLUAY GEREK

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Yrd. Doç.Dr. Elif Örnek Özden

Sürdürülebilirlik, Kent Bilimleri sözlüğünde, kısaca değinecek olursak, ‘çevreci dünya görüşü’ biçiminde tanımlanmaktadır. Tez kapsamında bu tanımının tamamına ve daha pek çok tanımına yer verilen Sürdürülebilirliğin, sağlanması için Kent Bilimleri sözlüğünde Ruşen Keleş hocamızın da açıkça vurguladığı gibi çevre ve doğal kaynaklar yani “Doğa Koruma” konusu çok büyük bir öneme sahiptir. Türkiye sürdürülebilirliğin sağlanması adına “doğa koruma” konusunda uluslararası platformda birçok sözleşmeye taraf olmuş olmasına karşın, bu bilinci içselleştirememesinden kaynaklı pek çok sorun yaşamaktadır.

Ülkemizde doğa koruma konusunda atılan en net adımlardan biri olan “sit alanı ilanı” bu alanların korunması için gerekli olmasına rağmen maalesef ki yeterli olamamaktadır. Şöyle ki sit alanı ilanı sonrası mevcut planların iptali, koruma planı yapılandırma kadar geçici yapılaşma koşullarının devreye girmesi ve bu sürecin öngörülenden daha uzun sürmesi ile planların üretilmemesi bu alanlar için çok daha büyük bir risk oluşturmaktadır. Ayrıca korunan alanlarda yaşanan kurumsal yetki karmaşası, çok başlılık ve mevcut mevzuattaki yasal boşluklar- kısacası yasal ve yönetsel sorunlar- ile planlama sistemindeki merkezîyetçi baskı, bütüncül ve stratejik olmayan, sadece fiziksel boyutta kalan planlar üretilmesi de bu alanları korumayı zorlaştıran etkenler

arasındadır. Bu etkenler özellikle de İstanbul’da günden güne sürdürülemez bir çevre yaratmaktadır.

Bu tez kapsamında, yukarıda bahsedilen problemler, 1/100 bin İstanbul ÇDP’ nında çevresel sürdürülebilirlik açısından önemli kabul edilmiş ayrıca 1995 tarihinde de sit alanı ilan edilmiş bir bölge olan Beykoz üzerinden değerlendirilmektedir ve senaryolar eşliğinde mevcut durumun sürdürülemezliği anlatılmaya çalışılmaktadır. Yine bu tez kapsamında çalışma alanındaki, özel orman alanları, orman sınırı dışına çıkarılmış 2B alanları, havza alanı, tarım alanları gibi sorun alanlarına değinilmiş ve bu alanlar ile ilgili yasal-yönetmelik açılarından önerilerde bulunulmuştur. Sonuç olarak da korunan alanların tümü için, mevcut planlama sistemi üzerinden, bir değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilirlik, Doğa Koruma, Özel Orman, 2B, Beykoz

ABSTRACT

STUDY ON SUSTAINABLE URBAN DEVELOPMENT FRAMEWORK AND NATURE CONSERVATION IN THE AREA OF İSTANBUL-BEYKOZ

Ülker MUTLUAY GEREK

Department of Urban and Regional Planning

MSc. Thesis

Adviser: Assist. Prof. Dr. Elif ÖRNEK ÖZDEN

Sustainability is defined in Urban Sciences Dictionary, as the “environmentalist world-view,” if referred briefly. As emphasized explicitly in this dictionary by professor Ruşen Keleş, the issue of environmental and natural sources, namely “Nature Conservation,” has great importance for the maintenance of sustainability, whose above-mentioned explanation and several other definitions are covered in full within the scope of this thesis. Despite the fact that Turkey has been a party to many agreements at international platforms in terms of “nature conservation” for the sake of assuring sustainability, the country suffers many problems originating from the inability to indigenize this awareness.

Although “protected area announcement,” which is one of the sharpest steps for the matter of nature conservation in our country, is essential, it unfortunately fails to be adequate. Namely, cancellation of available plans following the protected area announcements, engagement of temporary housing conditions until the protection plan is completed and inability to produce plans due to the fact that this process lasts longer than anticipated constitute far greater risks for these areas.

Additionally, corporate authority chaos and a polycracy-like status suffered in the protected areas, legal loopholes in the current legislation – legal and administrative problems, in short – as well as centralist pressure, and production of plans which are

not holistic and strategic but merely physical are among the factors that make it difficult to protect these areas. The mentioned factors create an unsustainable environment day by day, especially in Istanbul.

Within the scope of this thesis, the above-stated problems are evaluated via Beykoz, an area which was deemed important with regard to the environmental sustainability in the 1/100 thousand scale Istanbul environmental plan, also a region which was announced as a 'protected area' in 1995; and the unsustainability of the current situation is tried to be explained with the help of scenarios. Again within the context of this study, problematic areas like private forest areas, 2B lands taken out of the forest boundaries, water basins and agricultural fields are handled; and regarding these areas, suggestions from legal-administrative perspectives are submitted. As a conclusion, an evaluation for all the protected areas is carried out on the basis of the current planning system.

Key words: Sustainability, Nature Conservation, Private Forest, 2B, Beykoz

GİRİŞ

Günümüzde çevre sorunları, ele alınan her konuya ‘sürdürülebilirlik’ kavramı ile bakmayı zorunlu hale getirmiştir. Yaşanabilir bir çevre için sürdürülebilir gelişme kavramı, ‘Ortak Geleceğimiz’ raporunda tanımlandığı üzere; doğal kaynakları tüketmeyen, gelecek kuşakların gereksinmelerini de karşılayabilme olanaklarını ellerinden almayan, ekonomi ve ekosistem arasındaki dengeyi koruyan bir ekonomik kalkınma olarak belirtilmiştir. Çevre yasasında da 2006 yılında yapılan değişiklik sırasında 2872 sayılı yasayla ‘sürdürülebilir çevre’ ve ‘sürdürülebilir kalkınma’ kavramlarına değinilmiştir. Buna göre ‘sürdürülebilir çevre’, ‘gelecek kuşakların gereksinme duyacağı kaynakların varlığını ve kalitesini tehlikeye atmadan hem bugünün, hem de gelecek kuşakların çevresini oluşturan tüm çevresel değerlerin her alanda iyileştirilmesi, korunması ve geliştirilmesi sürecidir.’ Öte yandan sürdürülebilir kalkınma ise, bugünün ve gelecek kuşakların sağlıklı bir çevrede yaşamasını güvence altına alan çevresel, ekonomik, toplumsal erekler arasında denge kurulması temeline dayalı kalkınma ve gelişmeyi anlatmaktadır.

Türkiye’de Sürdürülebilirlik hem uluslararası platformda kabul edilmiş hem de Çevre yasasında da olduğu gibi iç hukuka aktarılmaya çalışılmış olmasına rağmen, 20.yy da, biyolojik çeşitlilik ve doğal kaynaklar, sürdürülebilir olmayan gelişme yani çevresel ve sosyal bozulmalara yol açan insan faaliyetleri ve politikaları sonucu, insanlık tarihinde hiç görülmemiş bir oranda tahrip edilmektedir. Biyolojik çeşitlilik üzerine yaratılan tahribat, sadece arazi kullanımını düzenleyerek ve bazı koruma alanları belirleyerek telafi edilemez boyuttadır. İklim değişikliği, her türlü çevresel kirlenme ve doğal kaynakların sürdürülebilir olmayan kullanımı biyolojik çeşitlilikle beraber insanoğlunun refahı ve min. yaşamsal gereksinmelerini karşılamasını imkansız hale getirmektedir.

Bu çerçevede özellikle sürdürülebilirlik bağlamında, küresel güçlerin dayattığı “yarışan kentler” kavramı, sürdürülemezliğin gerçekleşmesindeki en önemli etkenlerden birisini oluşturmaktadır. Yarışmayı kazananlar kimi ekonomik kazançlar sağlasalar da çevresel açıdan kaybettikleri gibi kentlerinin kimliklerini de kaybetmektedirler.

Küresel bir kent olma yolundaki İstanbul içinde benzer sorunlardan bahsetmek mümkündür. Nitekim ‘dünyanın en büyük havalimanı’, ‘dünyanın en uzun asma köprüsü’ gibi söylemlerle prestiji artırılmaya çalışan büyük ölçekli kentsel projelere ev sahipliği yapan İstanbul da hem çevresel açıdan- doğal kaynakların tüketilmesi gibi-, hem de sosyal açıdan-kutuplaşma, kimliksizleşme, kentsel adaletsizlik gibi- ‘Yarışan Kent’, ‘Dünya Kenti’ ve son olarak da ‘Odak Kent’ söylemlerinden nasibini çokça almıştır. İstanbul kentinin Sürdürülebilir olmayan insan faaliyetleri ve politikaları nedeni ile ekolojik, rekreasyonel ve kültürel değerlere sahip olan ormanları, tarım alanları ve içme suyu havzaları gibi doğal kaynakları yoğun nüfus artışı karşısında tehlike altındadır.

Küreselleşmenin sözü edilen bu olumsuz etkilerinin önüne geçilmesi için, sürdürülebilir gelişme kavramı üzerinde uzlaşma sağlanmasının gerekliliği açıktır. Kentlerin doğal ve yapay çevrelerinin sürdürülebilmesine olanak sağlayan, sürdürülebilir gelişme uyarınca kentlerdeki gelecek kuşakların da haklarını gözetten bir kentsel gelişmenin planlaması zorunluluk haline gelmiştir. Bu durumda, sürdürülebilir kentsel gelişmenin sağlanmasının önemi açıkça ortadadır.

1.1 Literatür Özeti

Tez çalışması yöntemi üç aşamalı olarak gerçekleştirilmiştir. Birinci aşama kavramsal çerçeveyi oluşturmak adına literatür taramasının yapılması, ikinci aşama örnek alan ile ilgili dokümanların elde edilmesi ve 2008 uydu verilerine dayanılarak alanın incelenmesi, üçüncü aşama güncelleme yapmak amacı ile örnek alanın 2015 uydu verilerine dayanılarak tekrar incelenmesi ve 2008-2015 verilerine göre elde edilen sonuçların birbiri ile karşılaştırılmasıdır.

Çalışmanın birinci aşamasında özellikle kavramsal çerçeveyi, öneri ve değerlendirmeleri ele alırken benzer konularda yazılmış olan yüksek lisans ve doktora tezleri ile makale, bildiri ve kurumsal (mimarlar odası, şehir plancıları odası, peyzaj mimarları odası,

barolar birliği, bayındırlık ve iskan bakanlığı gibi) raporlardan, internet kaynaklı haberler ve söyleşilerden faydalanılmıştır. Çalışmanın mevzuat kısmında ise daha çok resmi gazetelerde yayınlanan kanun ve yönetmelikler araştırılmıştır.

Çalışmanın ikinci kısmında ise 2011 yılında yüksek lisans proje çalışması kapsamında yapmış olduğum alan çalışmasından yararlanılmıştır.

Proje çalışması esnasında, Büyük Şehir Belediyesine gidilerek analitik çalışmaların, raporların ve planların araştırılması yapılmış ancak çalışma alanı ile ilgili planlama çalışmaları devam ediyor olmasından bilgi alma konusunda sıkıntı yaşanmıştır. İBB den 1/25bin ölçekte sit derecelendirmesi, tarım görüşü, kısıtlı alanlar (doğal ve yapay eşikler) paftaları elde edilebilmiştir. Beykoz İlçe Belediyesi ile görüşülerek ilçedeki geçmiş planlama çalışmaları, analitik inceleme ve plan raporları ile mevcut projeler hakkında bilgi ve dokümanlar alınmış, Mimarlar Odasına gidilerek, proje alanında yer alan Acarkent, Acar-İstanbul yerleşmeleri için açılmış dava dosyaları ve bilirkişi raporları incelenmiş ve yasal süreç araştırılmıştır. Kanlıca Orman işletme şefliğine gidilerek alandaki 2b çalışmalarının, amenajman planlarının yapımları, bölgedeki mesire alanlarının, özel ormanların yer ve büyüklükleri ile ilgili bilgiler alınmış, ayrıca 2008 hava fotoğrafları elde edilmiştir. Çavuşbaşı yerleşmesi ile ilgili bilgiler yetkili harita teknikeri ile görüşülerek elde edilmiştir. Proje çalışması kapsamında konuyla ve alan ile ilgili yukarıda bahsedilen bilgiler ve paftalar uygun ölçekte netcad ortamında birleştirilerek çalışma alanına özgün yeni paftalar üretilmiştir. Ayrıca alandaki sorun alanları olarak tanımlanan, 2B alanları, özel orman alanları ve tarım alanları sınırları ayrı ayrı netcad ortamında 2008 hava fotoğrafları ile karşılaştırılmış, hazırlanan ayrıntılı lejandlar eşliğinde çalışmaya özgün yeni verileri içeren yeni paftalar üretilmiştir.

Çalışmanın üçüncü aşamasında ise tez kapsamında daha önce proje çalışması yapılırken 2008 hava fotoğrafları kullanıldığı için çalışmayı güncellemek ve karşılaştırma yapabilmek amacı ile Beykoz Belediyesine gidilerek 2015 hava fotoğrafları elde edilmiş ve netcad ortamında birleştirilerek daha önce 2008 hava fotoğrafları ile yapılan işlem bu seferde 2015 hava fotoğraflarına uygulanmış ve yukarıda bahsedilen sorun alanlarına yönelik güncel paftalar hazırlanmıştır. Sonrasında çalışma alanında 2008 ve 2015 yılları arasındaki değişimi ortaya koyabilmek amacı ile karşılaştırma paftaları ve

grafikleri hazırlanmıştır. Hazırlanan paftalar üzerinden yapılan alan hesaplamaları sonrasında alanın çekeceği nüfus senaryolar bazında hesaplanmıştır.

Son olarak, alan çalışmasından elde edilen veriler ile kavramsal çerçeve bölümünde ele alınan yasal-yönetmelik mevzuat ve çalışma alanındaki sorun alanları ile ilgili İstanbul 1/100 bin çevre düzeni planındaki kararlar karşılaştırılmış ve bu kapsamda alan ile ilgili çeşitli değerlendirmelerde ve önerilerde bulunulmuştur.

1.2 Tezin Amacı

Giriş bölümünde anlatılanlar ile paralel olarak bu tez çalışmasının amacı:

- Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilirliğin olmazsa olmazı doğa koruma kavramlarının önemini vurgulamak,
- Dünyadaki ve Türkiye’deki kentsel sürdürülebilirliğin sağlanması için imzalanan uluslararası sözleşmeler üzerinde durmak, bahsedilen sözleşmelere ülkemizde ne kadar riayet edildiği ve bu sözleşmelerin Türk hukukundaki bağlayıcılığını araştırmak,
- Sağlıklı sürdürülebilir kentler için Dünya örneklerini ve Türkiye’deki mevcut mevzuatı incelemek, önerilerde bulunmak,
- İstanbul-Beykoz örnek bölgesi üzerinde alan çalışması yapılarak mevcut gidişatın sürdürülemezliğini, mevcut yatırımlar ve yasalar ile alanın çekeceği nüfusu iyi, orta, kötü senaryolar eşliğinde ortaya koymaya çalışmak,
- Son olarak da çalışma alanındaki ve mevcut planlama sistemindeki sorunlar için sürdürülebilir kentsel planlama adına bir takım önerilerde bulunmak,

Şeklinde belirlenmiştir.

1.3 Hipotez

Birinci bölümde tezin ana konusunu oluşturan kavramsal çerçeveye kısaca değinilmiş, problemin ne olduğu, tezin kapsam, yöntem, amacı açıklanmıştır. İkinci bölümde Sürdürülebilirlik kavramından ve bunun için Dünyada kabul edilmiş Uluslararası sözleşmelerden ve Dünya örneklerinden bahsedilmiştir. Üçüncü bölümde Sürdürülebilirlik kavramını iç hukuka aktarabilmek için Türkiye de yapılan uyum

alışmalarına, Türkiye'nin kabul ettiği Uluslararası sözleşmelere ve mevcut mevzuatta yer alan doğa koruma ile ilgili kanunlara değinilmiştir.

Dördüncü bölümde daha önceki bölümlerde bahsedilen Sürdürülebilirlik ve Doğa koruma konuları Beykoz rnek alanı özelinde ele alınmış, alanın 100 binlik plandaki yeri, planlama geçmişi, burada yapılması planlanan projeler ve bu projelerin alana getireceği olumsuz etkiler anlatılmıştır. Çalışma alanındaki hassas sorun alanları belirlenerek bahsi geçen projelerin bu alana getireceği ekstra yk senaryolar eşliğinde hesaplanarak mevcut durumun sürdürülemezliği gözler önüne serilmiştir.

Beşinci bölümde ilk dört bölüm madde madde özetlenmiş tez kapsamında önemli olan çıkarımlar bu bölümde sonuç ve değerlendirme başlığı altında verilmeye çalışılmıştır.

Son bölüm olan altıncı bölümde ise, daha önce tanımlanmış olan her bir sorun alanı için yasal-yönetsel-uygulama ve plan açılarından önerilerde bulunulmuş, ayrıca mevcut planlama sisteminin korunan alanlar üzerindeki etkinliği ile de ilgili genel anlamda bir değerlendirme yapılarak önerilerde bulunulmuştur.

DÜNYADA SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ve SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL GELİŞME KAVRAMLARI

Bu bölümde tez çalışmasının kavramsal çerçevesi çizilmeye çalışılmış. İlk olarak Sürdürülebilirlik kavramının tanımı ve ortaya çıkışı aktarılmış ardından 1970 li yıllardan 2000 li yıllara kadar BM kapsamında yapılan Uluslararası bildirgeler ile sürdürülebilirlik kavramının gelişimi üzerinde durulmuştur. AB ye uyum sürecinde Sürdürülebilirlik kavramının ele alınışı, Sürdürülebilir Kentsel gelişme ve Sürdürülebilir Kentsel Gelişme için Dünyada imzalanan Uluslararası Sözleşmeler ve Sürdürülebilir Kentlere Dünyadan örnekler de bu bölümde değinilen diğer konulardır.

2.1 Sürdürülebilirlik Kavramının Tanımı ve Ortaya Çıkışı

Sürdürülebilirlik; bir toplumun, ekosistemin ya da sürekliliği olan herhangi bir sistemin işlevini kesintisiz, bozulmadan, çürümesine meydan vermeden, aşırı kullanımla tüketmeden ya da sistemin hayati bağı olan ana kaynaklara aşırı yüklenmeden sürdürülebilmesi olarak tanımlanmaktadır [1]

Bir başka deyişle sürdürülebilirlik, devamlılık arz eden toplumsal, ekonomik veya ekolojik herhangi bir sistemin fonksiyonlarının kullanılan kaynakları bozmadan ve tüketmeden aralıksız olarak devam etmesini öngören, yüksek verimliliği hedefleyen anahtar bir kavramdır [2]

Sürdürülebilir kalkınma/ gelişme üzerine Uluslararası Yerel Çevre Girişimleri Konseyi tarafından yapılan tanım şu şekildedir: 'sürdürülebilir gelişme, başlıca çevresel, toplumsal ve ekonomik hizmetleri, bu hizmetlerin bağımlı olduğu doğal ve toplumsal

sistemlerin yaşamsal önemini tehdit etmeksizin, herkese ulaştırılabilen gelişme’ olarak tanımlanmaktadır. [3]

Kent Bilim Terimleri Sözlüğünde sürdürülebilir kalkınma/ gelişme, ‘çevre değerlerinin ve doğal kaynakların savurganlığa yol açmayacak biçimde akılcı yöntemlerle, bugünkü ve gelecek kuşakların hak ve yararları da göz önünde bulundurularak kullanılması ilkesinden özveride bulunmaksızın, ekonomik gelişmenin sağlanmasını amaçlayan çevreci dünya görüşü’ biçiminde açıklanmaktadır. [4]

İnsanoğlu kapitalist gelişim sürecinde, özellikle ikinci sanayi devriminden sonra yoğun bir şekilde doğaya müdahale etmiştir. ‘Ne pahasına olursa olsun ekonomik büyüme ve maksimum kar’ yaklaşımı insan-doğa dengesini giderek bozmuş ve çevre sorunlarını doğurmuştur. Dünyanın çeşitli bölgelerinde birçok çevre felaketleri yaşanmaya başlaması gerekli önlemlerin alınmadığı takdirde doğal kaynakların tükeneceğini ve buna bağlı olarak kalkınmanın da gelecekte devam edemeyeceği gerçeğini göstermiştir. Bu nedenle sürdürülebilir kalkınma/ gelişme kavramının temelini oluşturacak, kalkınma ile çevre ilişkisi yoğun olarak irdelenmeye başlanmıştır [5]

II. Dünya Savaşı sonrası başlayan kalkınma girişimleri birçok ülkeyi ekonomik bakımdan gelişmiş-gelişmemiş statüsüne sokarken, aynı zamanda dünya için de tehdit oluşturacak birçok çevresel sorun üretmiştir. Başlangıçta kalkınma adına mazur görülen bu sorunlar, yerel olmaktan çıkıp giderek bölgesel ve daha sonra da küresel hale gelmiş; dolayısı ile kalkınma ve doğa arasında denge arayışlarını da beraberinde getirmiştir. [6]

1960’lı yıllara kadar yerel ölçekli çevre sorunlarına, kalkınmanın doğal ve refah için katlanılması gereken sonuçları olarak bakılmış; faaliyetler kalkınma adına yapıldıkça çevrenin tahrip edilmesi sorgulanmamıştır¹ Bu şekilde, ilk öncelik kalkınmaya verilmeli, çevre sorunlarına çözüm daha sonra bulunmalıdır. Kalkınmanın gereği olan kirlilikler yaratıldıktan sonra bunlara karşı bir tepkide bulunulup tedavi yoluna gidilmelidir. Çevre sorunlarını önceden önlemek için çaba göstermeye gerek görmeyen bu stratejiye çevre yönetiminde “tepki ve tedavi” adı verilmektedir. Bu durumda kirletici atıklarının arıtılmasının ve üretim maliyetlerinin artırılmasının da gereği yoktur. Bu dönemde

¹ (Tekeli, 1996: 26).- Aktaran: Dulupcu,M (2000), [6]

dünya üretimi yüzyılın başına göre birkaç kat artmış ancak, doğal kaynakların kendini yenileme kapasitelerinin üstünde yok olması, yoksulluğun yaygınlaşması, ormanların tahrip edilmesi, biyo-çeşitliliğin azalması ve iklimlerin değişmeye başlaması bu süreçte eşlik etmiştir. Bu nedenle, çevre sorunları 1960'ların sonu ve 1970'lerin başında artma eğilimi göstermiştir. Kalkınma sürecinin başında yerel ölçekli görülen ve önemsenmeyen, nasıl olsa çözülür gözüyle bakılan çevre sorunları yerel olmaktan çıkıp ülkelerin sınırlarının ötesine taşmış, ortaya çıkan zararlar bölgesel ve uluslararası boyuta ulaşmıştır. Ekonomiye öncelik veren anlayışın bir yansıması olarak, 1970'lere kadar çevre teknolojilerinde üretim teknolojileri kadar bir gelişme kaydedilememiş olması nedeniyle, çevre sorunlarının artmasının önüne geçilememiş ve doğal çevre üzerindeki tahribat artmaya devam etmiştir ¹

Hızlı ekonomik gelişme sürecinde yatırımlar dünyanın ekolojik dengesi gözetilmeden gerçekleştirilmiş; gıda ve su güvenliği gözetilmemiş, sınırlı miktarda fosil yakıtlara alternatif ve yenilenebilir enerji arayışları yeterince desteklenmemiştir. Diğer taraftan, çevreyi koruyan önlemlerin alınmasının üretime ek yük getireceği, kârı azaltacağı ve bunun da ekonomik gelişmeyi yavaşlatacağı iddiası belli çevrelerce dile getirilmektedir. Oysa günümüzde, çevreci ekonomi uygulamaları gerekli bir hale gelmiştir. Ayrıca, bugünkü çevre sorunlarının yaratılmasında ciddi rolleri olan gelişmiş ülkelerin çevreyi korumada asıl sorumluluğu taşıması ve bu konuda kalkınmakta olan ülkelerin de aktif bir rol oynaması gerekecektir. [6]

Doğanın bilinçsiz kullanımı sonucunda doğal kaynakların tükenmesi, biyoçeşitliliğin ve yaşam ortamlarının yok olmaya başlaması, artan kirlilik gibi sorunlarla karşı karşıya kaldığımız günümüzde, doğayı koruma adına ekolojik yaklaşımlar geliştirilmeye başlanmıştır. "Sürdürülebilirlik" ve "sürdürülebilir gelişme" de bu çalışmaların sonucunda ortaya çıkmış kavramlardır.

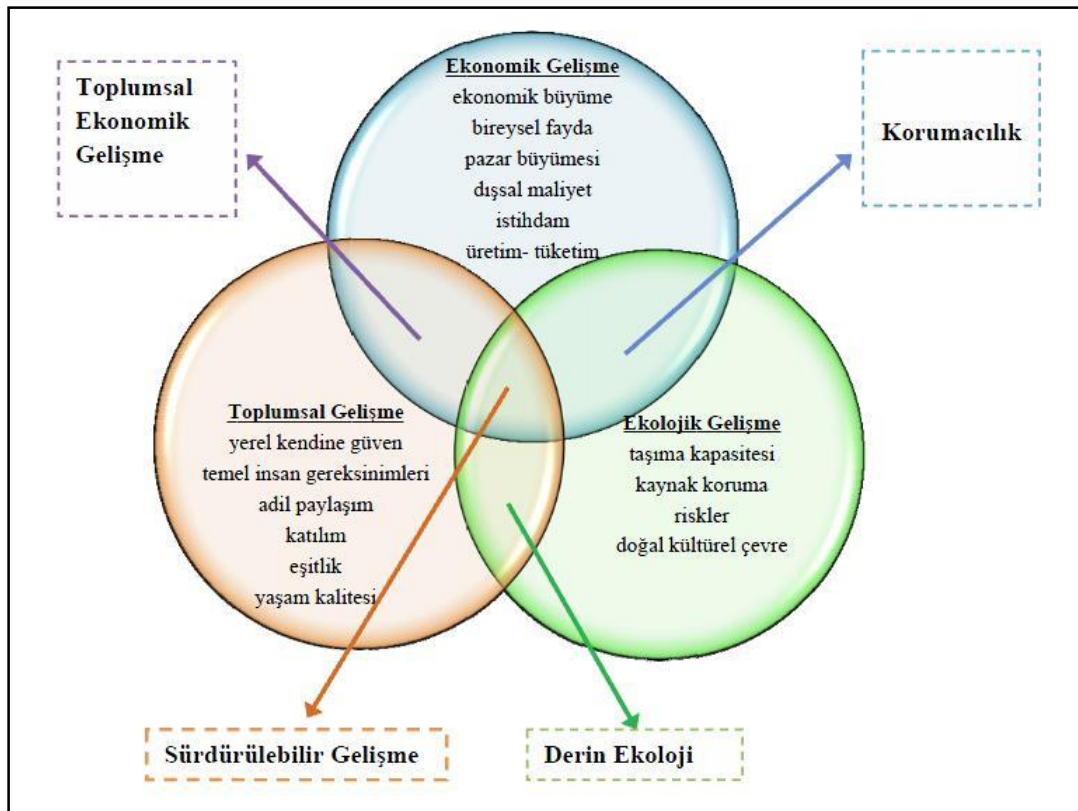
Sürdürülebilir kalkınma\gelişmede temel amaç, yaşam kalitesini yükseltirken çevre ile entegre olmuş politikaları kullanarak hedeflenen sosyo-ekonomik düzeye erişmektir. [2]

¹.(Özer, 1995:22)-Aktaran: Dulupcu, M,(2000), [6]

Sürdürülebilir gelişme ile ekonomi ve çevre arasında eşgüdümü sağlayan bir gelişme modeli ile toplumsal gelişimin de sağlanacağı öngörülmektedir. Bu çerçevede sürdürülebilir gelişmenin ekonomik sürdürülebilirlik, sosyal sürdürülebilirlik ve çevresel sürdürülebilirlik olarak tanımlanabilecek üç boyutundan söz etmek olasıdır. Bu boyutlardan birincisi, katılım ve güçlü bir sivil toplumu, ikincisi ekonomik sermayenin istikrarını, üçüncüsü ise insan gereksinimlerini karşılayan, doğal kaynakların korunmasını ve insan refahını yükseltmeyi içermektedir [3]

Kısacası, gelişmenin sürdürülebilir olması için ekonomik etkinliğin geliştirilmesi, ekolojik sistemlerin korunması ve geliştirilmesi ile tüm insanları en iyi yaşam koşullarına ulaştırılması gerekmektedir.

Sürdürülebilir kalkınmanın; ekonomik, sosyal, mekânsal, kültürel ve çevre boyutu bulunmakta ve her biri karşılıklı olarak birbirini etkilemektedir. Sözü edilen boyutlar birbirinden bağımsız olmayıp bazen birbirleriyle örtüşmekte, bazen biri diğerinden etkilenmekte ve bazen de ortaklaşa etkileşim içinde bulunmaktadırlar. (şekil 2.1)

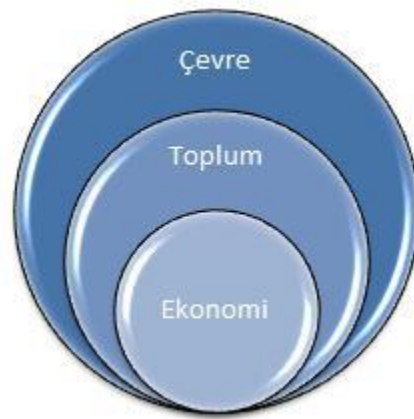
Şekil 2. 1 Sürdürülebilir gelişmenin boyutları (Pinfield, 1996)

Şekil 2.1’de görülebileceği üzere SG kavramı ekonomik, ekolojik ve toplumsal gelişmenin sağlandığı bir süreçtir. Yani gelişmenin sürdürülebilir olması için ekonomik etkililiği geliştirmesi, ekolojik sistemleri koruması ve geliştirmesi ile tüm insanları en iyi yaşam koşullarına ulaştırması gerekmektedir. Bu bağlamda sürdürülebilir gelişmenin ilgili olduğu konuları şöyle sıralamak olasıdır:

- Bütünleşmiş bir karar verme süreci
- Karar verme sürecinde toplumsal katılım
- Tüm paydaşların ve grupların işbirliği
- İnsanlar arasındaki gelişmede eşitlik, adalet ve paylaşım ilkesi
- Yaşam kalitesinin yükseltilmesi ve yoksullukla mücadele

Benzer biçimde SG’nin sağlanabilmesi için olmaması gereken koşulları ise şöyle sıralamak mümkündür:

- Tüm maliyetlerine rağmen sınırsız ekonomik büyüme
- Çevresel kaynakların sınırsızca tüketimi
- Hızlı nüfus artışı ve yoğunlaşması
- Güçlü merkezi karar sistemleri
- Çevre ve gelişme sorunlarına kısa vadeli ve aceleci çözümler [3]

Şekil 2. 2 Ekonomik ve toplumsal gelişimin çevresel kısıtları [9]

Sürdürülebilir kalkınma şematize edildiğinde üç daire modeli (three pillar veya three circles model) ortaya çıkmıştır (Şekil 2. 2). Bu modele göre ancak ekonomik, sosyal ve

çevresel anlamda eş zamanlı ve eşit kalkınma sürdürülebilirliği getirebilir. Aksi takdirde sürdürülebilirlik yerine dayanılabilir (bearable), yaşanabilir (viable) ve adil (equitable) gibi ifadeler kullanılmaktadır. Sürdürülebilir kalkınmanın tanımına dönülecek olursa, tanım içerisinde ihtiyaç ve ödün verme kavramları yer almaktadır. İhtiyaç kavramı toplumların temel ihtiyaçlarına işaret ederken ödün verme ile bir kısıt unsuru gözler önüne serilmektedir. Bu kısıtlama çevrenin günümüzde ve gelecek nesillere yönelik toplumsal ve ekonomik ihtiyaçların karşılanabilirliği noktasında sınırlayıcı durumudur. Bir başka ifadeyle çevresel açıdan refah olmadıkça toplumsal ve ekonomik açıdan da refahtan söz edilmesi mümkün değildir. [9]

Sonuçta, SG toplumsal, çevresel ekonomik ve kültürel boyutları olan bir kavramdır. Bu boyutların her birinin kendi içinde, toplumsal gereksinimler, biyolojik çeşitlilik, üretim, kültür mirası gibi, hayli önemli konu başlıkları vardır. SG'ye ilişkin çalışmalarda bu farklı yönleri tek tek ve birbirinden bağımsız olarak değil, birbirleriyle etkileşim içinde ele almak gerekir. Sistemin içerisinde yer alan her bir boyutun sürdürülebilirliği diğerlerinin de sürdürülebilir olmasına bağlıdır. [3]

Kökenlerinin yerel düzeylerde olmasına karşın çevre sorunsalını oluşturan çok sayıda sorunun, zaman içerisinde, sınır-ötesi, bölgesel ve nihayet küresel sonuçlar yarattığı ve böylece sorunsalın insanlığın ve tüm gezegenin geleceğini tehdit ettiği tartışmasız bir gerçektir. Bunun temelinde de ekoloji biliminin ortaya koyduğu bir başka gerçek vardır ki bu da canlı (flora ve fauna -bitkiler ve hayvanlar) ve cansız (su, hava, toprak) organizmalar şeklindeki bütün çevre unsurlarının dünya ekosistemi içinde birbirlerine bağlı olduklarıdır. Böylece ortaya çıkan ve çıkacak olumsuz sonuçlardan hiçbir devletin ve hiçbir kimsenin kaçamayacağı gerçeği sorunun çözümünün sadece ulusal düzeylerdeki girişimlere bırakılamayacağını, küresel ve bölgesel çabaların zorunluluğunu ortaya koymuştur. Bu olgunun somut anlamı, hiçbir kişi, örgüt ya da devlet bu sorunsalın ortaya çıkmasında da masum olmadığından, herkese yükümlülükler getirilmesinin ve herkesin bunları yerine getirmesinin kaçınılmazlığıdır. Çünkü sonuçta tüm insanlık için ortak olan bir soruna getirilecek çözümler yine tüm insanlığın yararına olacaktır. Bu nedenle bu sorunsal 1970'lerde belirgin şekilde küresel gündeme getirilmiş ve günümüze kadar değişik düzeylerde sayısız adımlar atılmıştır. [8]

Küreselleşme kentlerin yapısında değişiklikler meydana getirmiş; yaşadığımız çağda ulus-devletlerin demokrasi, insan hakları, ticaret hukuku ve doğal çevreyi koruma gibi önemli konulardaki yetkilerinin ve sorumluluklarının ulus-üstü kurumlar tarafından denetlenmesi sonucunu doğurmuştur. Küreselleşme süreci uluslararası alanda görülen sorunların çözümü konusunda hızlandırıcı bir etki yapmış ve ulusların bu konularda beraber çalışmasını sağlamıştır. Bu konuyla bağlantılı en önemli örneklerden biri çevre sorunlarıdır. Küreselleşme süreci, çevre sorunları konusunda ulusal devletleri bir araya getirerek çözüm önerilerinin oluşması, uluslararası kurallar koyulmasını sağlamıştır ¹

Çevre konusundaki çok taraflı (evrensel/bölgesel) belgeler (metinler) büyük bir çoğunlukla 1972 BM İnsan Çevresi Konferansından (Stockholm Konferansı) sonra kabul edilmiş olup günümüzdeki sayıları oldukça fazladır. Çok taraflılıktan kasıt bunların ya Birleşmiş Milletler (BM) ya da bölgesel düzeyde (özellikle kıtalar ölçeğinde) kabul edilen, dolayısıyla bir ya da birkaç devletin değil, çok sayıda devletin ortak iradesini ortaya koyan metinler olmasıdır. Bunlar ya hard law anlaşmalar (antlaşma, sözleşme, şart, protokol) ya da soft law (bildirgeler, öneriler, eylem planları vb.) şeklindedir. [8]

2.2 Uluslararası Bildirgeler İle Sürdürülebilirlik Kavramının Gelişim Süreci – Tarihçesi

Sürdürülebilir Kentsel gelişme konusunda pek çok toplantı yapılmış ve bildirge yayınlanmıştır. Aşağıda Birleşmiş Milletlerin Sürdürülebilir Kentsel Gelişme kavramının gelişim sürecindeki uluslararası çalışmalardan birkaçına yer verilmiştir.

2.2.1 Birleşmiş Milletler Kapsamındaki Gelişmeler

Bu bölümde, 1972 Büyümenin Sınırları Raporu, 1972 -Stockholm BM insan ve çevre konferansı, 1980 -BM çevre programı ve dünya koruma stratejisi, 1983 -Bruthland raporu, 1992 -Rio Konferansı 1995 -BM nüfus ve kalkınma konferansı , 1996- BM İnsan Yerleşimleri Habitat II, 1997 -Rio +5 Forumu Newyork, 2000- BM Binyıl Zirvesi, 2002 - Dünya Kalkınma Zirvesi üzerinde durulmuştur.

¹ (Lerner and Lerner, 2006:445).- Aktaran: Sağdaç, C,(2003), [1]

2.2.1.1 Büyümenin Sınırları Raporu

1968 yılında bir grup bilim insanı, eğitimci, ekonomist, sosyolog, sanayici, ulusal ve uluslararası çalışandan oluşan Roma Kulübü isimli strateji geliştirme merkezi kurulmuştur. Bu merkez tarafından 1972 yılında “Büyümenin Sınırları (The Limits to Growth)” isimli bir rapor yayımlanmıştır. Massachusetts Teknoloji Enstitüsü’den Meadows ve ekibinin yürütmüş olduğu bu çalışmada World3 adlı bir model kullanılarak küresel ekonomik sistemin beş alt sistemi (başlığı) olan nüfus, gıda güvenliği, üretim, çevre kirliliği ve yenilenebilir olmayan doğal kaynakların tüketiminin birbirleriyle olan bağlantıları araştırılmıştır. Araştırmada ekonomi ile doğal çevre arasındaki karşılıklı bağımlılığının kalkınma politikalarında dikkate alınmasının gerekliliğini vurgulanmaktadır. Araştırmanın zaman ölçeği 1900 yılından 2100 yılına kadar olacak şekilde belirlenmiştir. Bu rapora göre küresel trendlerin bu hızla devam etmesi gerek endüstriyel anlamda gerekse nüfus anlamında tahmin edilemez sonuçlar doğuracaktır. Bu nedenle nüfus artışının doğal kaynaklar üzerinde yarattığı büyük baskıdan ötürü dünya önümüzdeki 100 yıl içerisinde büyümenin sınırlarına ulaşmış olacaktır. Bir başka deyişle, bahsi geçen bu beş trend doğal büyümenin önüne geçtiği takdirde dünya taşıma kapasitesinin çok üstüne çıkacak ve ciddi tehditlerle karşı karşıya kalacaktır.

Dünya ekonomisi ve çevreyi bir araya getirmesi adına bu çalışma ilk küresel modeldir. Bu çalışmanın çevre ve kalkınma adına yapmış olduğu öngörüler tüm dünyada yankı bulmuş, çalışma 30 dile çevrilerek milyonlarca kopyası satılmıştır. Raporda konu olan noktalar ulusal ve uluslararası arenada halen gündemdeki yerini korumaktadır ancak kimi kesimlerce kaynakların tüketimi ve azalması gibi konularda kötümser bir yaklaşım içinde olduğuna dair değerlendirmeler yapılmaktadır. Bütün bunlar bir tarafa bırakılırsa, sınırlı kaynaklarla sınırsız büyümenin imkânsızlığını vurgulayan bu rapor yeşil ekonominin de yapıtaşı olarak değerlendirilmektedir. [8]

2.2.1.2. Stokholm BM İnsan ve Çevre Konferansı

Stockholm’de 1972 yılında ilk BM Çevre Konferansı gerçekleştirilmiştir. Bu konferansta farklı ekonomik, sosyal, kültürel, ideolojik yapılara karşın tüm dünya çevre sorunlarına ve çözüm yollarına bir pencereden bakmak için bir araya gelmiştir. Bu anlamda

farklılıklarına rağmen tüm dünyayı ortak bir amaç için ilk kez bir araya getiren en yaygın platform olma özelliği taşımaktadır.

Konferansta ülkeler kendi içlerinde az gelişmiş ve gelişmiş ülkeler olarak ayırma gitmişler, az gelişmiş ülkeler çevre sorunlarının sorumlusu olarak gelişmiş ülkeleri işaret ederek çözümün de onlar tarafından bulunması gerektiğini belirtmişlerdir. Ancak kendi içlerinde yaşadıkları ekonomik ve toplumsal azgelişmişliğinde çevresel sorunlara neden olduğu konusunda hemfikir olmuşlardır. Konferansta;

- Yerleşim alanlarında çevre planlaması ve çevre yönetimi
- Doğal kaynaklar ve deniz kirliliği
- Uluslararası düzeyde çevreye zararlı maddelerin tanımlanması ve denetimi
- Çevre sorunları ile ilgili eğitim, bilgi, sosyal ve kültürel politikalar
- Çevre eylemlerinde ulusal örgütlerin mevcudiyeti ile ilgili tartışmalar yapılmıştır.

Küresel bir sorun olarak ilk defa 1972 Stockholm-İnsan ve Çevre Konferansında kalkınma ve gelişme ile çevre koruma kavramları birlikte ele alınmıştır ve dünyanın geleceği bu açıdan tartışılmaya başlanmıştır. Konferansın en önemli amacı ve hedefi; her ülkenin çevreye karşı sorumluluğunu kabul etmesinin, insanın yeryüzündeki varlığını sürdürebilmesinin esas koşulu olduğu noktasında birleştirilmesidir. [8]

Çevre sorunlarının küresel oluşu ve sorumluluğun daima ortak olduğu fikrinin benimsendiği konferansta ayrıca ülkelerin gelişmişlik düzeylerinin artırılmasında kalkınmanın rolü ve çevreyi koruma faaliyetlerinin kalkınma önünde bir engel olmadığı üzerinde durulmuştur. Stockholm Çevre Konferansı çevre hukukunun bir anlamda “miladı” olarak kabul edilmektedir. Ancak konferansta belirlenen bağlayıcılık gücü olmayan ilke ve prensipler çevre sorunlarıyla mücadelede yeterli olmamıştır. [8]

Her ne kadar bu konferansta çevre ile ekonomik ve sosyal gelişmenin arasındaki ilişki önemle vurgulansa da “ bildirgenin 8. ilkesinde insana yaraşır bir çevrenin sağlanması için gelişmenin şart olduğunun ileri sürülmesi ekonomik gelişmeden taviz vermeyen gelişmekte olan ülkelerin taleplerini yansıtmaktadır. Bu bağlamda Stockholm Konferansını, kavramın temellerinin atıldığı bir platform olarak ileri sürmek olanaklı değildir”[3]

Ancak bildirge yeni bir pencere açmış ve bu bildirgeden sonra yayınlanan diğer bildirelerde de çevrenin önemi ve korunması gerekliliği konusuna sürekli olarak değinilmiştir.

2.2.1.3 1980 B.M Çevre Programı ve Dünya Koruma Stratejisi

Dünya Koruma Stratejisi (DKS), Uluslararası Doğal Kaynakları ve Doğayı Koruma Birliği (International Union for the Conservation of Nature and Natural Resources-IUCN), Dünya Yabani Hayat Fonu (World Wildlife Fund-WWF) ve Birleşmiş Milletler Çevre Programı-BMÇP (United Nations Environment Programme-UNEP) tarafından hazırlanarak 1980 yılında yayımlanmıştır. DKS, sürdürülebilir bir topluma ulaşmak için koruma ve geliştirme düşüncesinin birlikte ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır. SG kavramı, ilk olarak Dünya Koruma Stratejisi'nde kullanılmıştır. Sürdürülebilirliğin bu ilk formülasyonu, daha çok ekolojik bir yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre, gelişme politikalarının üç önceliği bulunmalıdır ¹

- Ekolojik süreçlerin korunması.
- Kaynakların sürdürülebilir kullanımı.
- Genetik çeşitliliğin korunması.

DKS, “sürdürülebilir yararlanma” kavramını uluslararası siyasal gündeme sokmuştur. DKS’de sürdürülebilirliğe üç düzeyli bir yaklaşım söz konusudur ²

- Temel ihtiyaçlar.
- Eko-kalkınma.
- Sürdürülebilir yararlanma.

DKS, daha çok fiziksel çevre üzerinde durmuştur. DKS’nin bu yaklaşımı gelişme karşıtı bulunarak eleştirilmiştir. Ekonomi ve çevre arasındaki ilişki konusunda DKS’de gözlemlenen bakış eksikliği, SG kavramının yeniden formüle edilmesi gereksinmesini doğurmuştur. Bu bağlamda, BMÇP çerçevesinde 1984 yılında SG ile ilgili olarak şu saptamalarda bulunulmuştur ³

¹ (Soussan, 1992: 21-24), Aktaran: Bozdoğan,R,(2014)

² (O’Riordan, 1998: 35-37). Aktaran: Bozdoğan,R,(2014)

³ (Tolba, 1984). Aktaran: Bozdoğan,R,(2014)

- Mevcut düzende, kendi çevrelerini tahrip etmekten başka hiçbir çıkar yol bırakılmamış olan yoksullara yardım.
- Doğal kaynak sınırlamaları içinde kendi ayakları üzerinde durabilen bir gelişme süreci
- Yeni ekonomik ölçütleri kullanan maliyet-öncelikli bir gelişme yaklaşımı.
- Yeterli sağlık şartları, uygun teknoloji, yeterli besin, temiz su ve herkes için barınak.
- Toplum-merkezli inisiyatifler.

Bunlara benzer bir takım amaçlar da, Uluslararası Doğal Kaynakları ve Doğayı Koruma Birliği, Birleşmiş Milletler Çevre Programı ve Dünya Yabani Hayat Fonu'nun sponsorluğunu yaptığı Koruma ve Gelişme Konferansı'nda ¹benimsenmiştir. Konferans'ta SG ile ilgili olarak şu ilkeler kabul edilmiştir ²

- Koruma ve gelişme bütünleştirilmelidir.
- Temel insani ihtiyaçlar karşılanmalıdır.
- Toplumsal adalet ve hakkaniyet sağlanmalıdır.
- Toplumun kendi geleceğini belirleme hakkı ve kültürel çeşitlilik korunmalıdır.
- Ekolojik bütünlük korunmalıdır. [11]

Sürdürülebilirlik kavramı ilk olarak Dünya Doğayı Koruma Birliği tarafından 1982 yılında kabul edilen Dünya Doğa Şartı belgesinde yer almıştır. Sürdürülebilirlik kavramının küresel bağlamda ilk defa ele alındığı resmi belge olan bu şarta göre insanların yararlandığı ekosistem, organizmalar, kara, deniz ve atmosfer kaynaklarının optimum sürdürülebilirliğini başarabilecek biçimde yönetilmeleri gerektiği ancak bunun ekosistemlerin ve türlerin bütünlüğünü tehlikeye atmayacak biçimde yapılması öngörülmektedir. [3]

2.2.1.4 1983 Brundtland Raporu

1983 yılında dönemin Norveç Başbakanı Gro Harlem Brundtland başkanlığında Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (WCED) kurulmuştur. Komisyonun kurulmasında salt kalkınma uğruna çevreden özveride bulunulması yönündeki kaygı temel alınmış, çevre

¹ (Ottawa-1986),Aktaran: Bozdoğan,R,(2014)

² (Lele, 1991: 611), Aktaran: Bozdoğan,R,(2014)

ve kalkınma arasındaki bağı anlaşılmamasını sağlamak amaçlanmıştır. Bu doğrultuda, 1987 yılında pek çok ülkeden temsilcilerden oluşan bir grubun hazırladığı “Ortak Geleceğimiz (Our Common Future)” isimli rapor hazırlanmıştır.

Ortak Geleceğimiz Raporu’nda çevrenin korunmasıyla kalkınma arasındaki bağlantıya vurgu yapılmakta, uluslararası düzeydeki çevresel sorunların önemi farklı açılardan değerlendirilmektedir. Değişimin ve yeni bir küresel etik anlayışının yalnızca gerekli değil; günün insan kaynağı, teknolojisi, kaynakları ile aynı zamanda mümkün olduğuna değinilmiştir. Raporda belirtilen temel olgu çevre ile ekonomik sorunlar birbiriyle ilişkilidir ve insanların ihtiyaçlarının karşılanmasında doğal kaynakların korunması gerekmektedir. Bu noktada sürdürülebilir kalkınma stratejisi ortaya sürülmüştür.

Raporda sürdürülebilir kalkınma kavramı “Bugünün ihtiyaçlarını gelecek nesillerin de kendi ihtiyaçlarını karşılama kabiliyetinden ödün vermeden karşılayan kalkınmadır.” biçiminde tanımlanmaktadır. Buna göre sürdürülebilir kalkınmanın üç içeriği vardır;

- Mevcut büyümenin sürdürülemezliği,
- Bugünün ihtiyaçlarının karşılanması,
- Gelecek nesillerin yaşam kalitesinin ve refahının güvence altına alınmasıdır.

Bu rapora göre öngörülen kalkınma modeli çevre ve kalkınma arasındaki dengeyi sağlamak, çevre üzerindeki baskıyı artırmadan ve kaynakları tüketmeden ekonomik büyümeyi sağlamaktır [8]

2.2.1.5 1992 Rio Konferansı

Stockholm Konferansı ve Ortak Geleceğimiz Raporu uygulamaya ilişkin çalışmalar daha çok sınırlı ve teorik olmalarına karşın, 1992’de Rio de Janeiro’da gerçekleştirilen BM Çevre ve Kalkınma Konferansı’na (UNCED) bir temel oluşturmuştur. 178 ülkenin katılım sağladığı konferans uluslararası alanda en fazla katılımın sağlandığı Dünya Zirvesi olarak anılmaktadır.

Rio Konferansı olarak da bilinen bu zirvede “sürdürülebilir gelişme yolunda doğal kaynakların gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında yeniden dağılımı, tüm dünya yurttaşlarının eşit erişimi ve tüm paydaşların arasında bir katılım stratejisi oluşturma düşüncesiyle somut yollar sunulması amaçlanmıştır.” Bu zirve ile mevcut yaşam

biçimleri (yüksek düzeyde kaynak tüketimi, çevresel kalitenin bozulması, sosyo-ekonomik farklılıkların artması gibi) üzerinde daha dikkatli olunması konusunda bir çağrı yapılmıştır. [3]

İklim değişikliği, ormansızlaşma, biyolojik çeşitliliğin ve denizlerin korunması, yaşam kalitesinin iyileştirilmesi gibi önlem alınması gereken ekonomik ve sosyal sorunlar ile izlenecek politikalar ile kalkınmanın çevre üzerindeki baskısı, gelişmekte olan ülkelerin yoksulluk ve gelişmişlik düzeyleri, üretim-tüketim alışkanlıkları ve uluslararası ekonominin etkileri üzerine tartışmalar yürütülmüştür

Konferansta BM'nin çevre sorunları dâhilinde tek küresel yetkili kurum olduğu kabul görmüş, sürdürülebilir bir ekonomik kalkınmanın sağlanması amacıyla BM İktisadi ve Sosyal Konseyi (ECOSOS) oluşturulmuş, BM Çevre Programı (UNEP) ve BM Kalkınma Programı (UNDP) gibi kuruluşların çalışmalarının BM bölgesel ekonomik konseylerinin yardımlarıyla güçlendirilmesi gereği ortaya konulmuştur

Ekonomik faaliyetler sürdürülürken çevrenin göz ardı edilemeyeceğine yönelik ilkelerin benimsenmesi adına önemli bir adım olan konferans sonunda uluslararası seviyede beş temel belge ortaya çıkmıştır;

- Rio Bildirgesi
- Gündem 21
- İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi
- Biyolojik Çeşitliliğin Korunması Sözleşmesi
- Orman Varlığının Korunmasına Dair Bildiri
- **Rio Bildirgesi**
Bildirgede Stockholm Konferansı'nın ilkelerine bağlı kalındığı, bunu sağlamak amacıyla ülkeler ve toplumlar arasında küresel işbirliklerinin oluşturulması, uluslararası antlaşmalarla birlikte çevre ve kalkınma sistemleri arasındaki entegrasyonun ve herkesin ortak menfaatinin korunması vurgulanmıştır. Bunun yanında ortak yaşam alanımız olan dünyanın bütüncül ve birbiriyle bağlantılı doğasına dikkat çekilmiştir. 27 ilkeyi kapsayan bu bildiri yasal anlamda bağlayıcı değildir ancak ülkelere politik anlamda yükümlülükler getirmektedir.
- **Gündem 21**

Rio Zirvesi ile tüm insanlık için 21. Yüzyılın temel politika alanı haline getirilmiş olan SG hedefine ulaşmak üzere ilke ve eylemleri ortaya koyan ve bir tür yol haritası olan Gündem 21 belki de bu zirvenin en önemli çıktısıdır. “İnsanlığın bir dönüm noktasında olduğuna dikkat çeken Gündem 21 ile temel gereksinimlerin karşılanması, yaşam standartlarının iyileştirilmesi, ekosistemlerin daha iyi korunması ve yönetimini ve daha güvenli bir geleceğe giden yapı taşlarının döşenmesini sağlayacak küresel ortaklık kavramı gündeme getirilmiştir.” [3]

Rio Konferansı’nda sürdürülebilir kalkınma tüm insanlığın 21. yüzyıldaki ortak hedefi olarak benimsenmiştir. “İnsanlık tarihi bir dönüm noktasındadır” ifadesiyle başlayan Gündem 21 1990’lı yıllardan başlayarak 2000’li yıllar süresince çevre ve kalkınma sorunlarıyla başa çıkılması ve sürdürülebilir kalkınma hedefine ulaşılması amacıyla belirlenen ilke ve eylemleri ortaya koymuştur.

Gündem 21 temelde dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm sosyal ve ekonomik boyuttur. Bu bölümde uluslararası işbirliği, sürdürülebilir kalkınmanın hızlandırılması, açlıkla mücadele, tüketim alışkanlıklarının değiştirilmesi, nüfus ve sürdürülebilirlik, insan sağlığının korunması, sürdürülebilir insan yerleşimleri, karar verme düzeyinde çevre ve ekonominin entegrasyonu konuları ele alınırken ikinci bölümde kaynakların korunması ve yönetimi başlığı altında atmosferin korunması, arazilerin kullanımında sürdürülebilirliğin sağlanması, çölleşme, kuraklık ve erozyonla mücadele, doğal kaynakların ve biyolojik çeşitliliğin korunması, biyo teknoloji ve atık yönetimi gibi çok sayıda konuya değinilmiştir. Üçüncü bölümde etkin grupların rolünün güçlendirilmesi başlığı altında kadınlar, çocuklar ve gençler, yerli halklar, sivil toplum kuruluşları, yerel otoriteler, iş çevreleri, ticaret birlikleri, bilimsel ve teknolojik topluluklar gibi grupların faaliyetlerinin artırılması konuları değerlendirilmiştir. Son olarak dördüncü bölümde ise uygulama mekanizmaları başlığı altında finansman, teknoloji transferi, bilim, bilinçlendirme, organizasyon, uluslararası iş birliği, kurumsal düzenlemeler, hukuki araç ve mekanizmalar ile enformasyon konuları ile ilgili incelemelerde bulunulmuştur.

Gündem 21’in 40. Başlığı ülkelerin, uluslararası kuruluşların ve sivil toplum kuruluşlarının sürdürülebilir kalkınma göstergelerini geliştirmesini ve kullanmasını tavsiye etmektedir. [11]

1993 yılında sürdürülebilir Gelişme Komisyonu, Birleşmiş Milletler Şartnamesi'nin 68. maddesi ve Konferans'ta kabul edilen Gündem 21'in ilgili hükmü üzerine oluşturulmuş ve Konferans'ta kabul edilen ilke ve hükümlerin hayata geçirilmesinin etkin bir biçimde izlenmesini sağlamak, uluslararası işbirliğini güçlendirmek, çevre ve gelişme konularının bütünleştirilmesine yönelik hükümetler arası karar verme kapasitesini rasyonalize etmek ve Gündem 21'in ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeyde uygulanmasına yönelik gelişmeleri incelemeye karar verilmiştir.¹

- **İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi**

1994 yılında yürürlüğe giren BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC) Biyolojik Çeşitliliğin Korunması Sözleşmesi ve Orman Varlığının Korunmasına dair Bildiri ile birlikte sürdürülebilir kalkınmanın kurumsal çerçevesi oluşmaktadır. Sözleşmenin temel amacı karbondioksit ve diğer sera gazı emisyonlarının azaltılması, atmosferdeki sera gazı birikimlerini iklim sistemi üzerindeki tehlikeli insan kaynaklı etkiyi önleyecek bir düzeyde tutulması, az gelişmiş ülkelere bu yönde kaynak ve teknoloji transferi sağlanmasıdır. Sözleşme dâhilinde Ek-I ülkeleri için 2000 yılına kadar sera gazı salınımlarını 1990 yılı düzeyine indirilmesi hedeflenmiştir. Ancak bu hedef daha çok iyi niyet düzeyinde olup yaptırım gücü zayıftır.

Fakat iklim değişikliği sürecinin temel metnini oluşturması sebebiyle oldukça önem arz etmektedir. Sözleşme çerçevesindeki en üst karar organı “Taraflar Konferansı (COP)”dır. Konferans her yıl toplanmakta, sözleşmenin uygulanması konusunda değerlendirmelerde bulunmakta, sözleşmeyi daha ileriye taşıyacak kararlar üzerinde tartışmaktadır.

Sözleşmenin 3. maddesinde “Taraflar sürdürülebilir kalkınmayı destekleme hakkına sahiptir ve desteklemelidirler” ifadesi yer almaktadır. Bu bağlamda iklim değişikliğinin önüne geçilmesi yönünde alınacak önlemlerin kalkınma yönünde bir engel teşkil etmeyeceği vurgulanmaktadır.

- **Biyolojik Çeşitliliğin Korunması Sözleşmesi**

Sözleşme Rio Konferansı sırasında imzaya açılmış, Aralık 1993 tarihinde de yürürlüğe girmiştir. Sözleşmede yer alan üç temel amaç şu şekilde ifade edilmiştir;

¹ (Birleşmiş Milletler, 1992b: 307), Aktaran: Hakan Yazar, K, (2010)

- Biyolojik çeşitliliğin korunması
- Biyolojik çeşitlilik bileşenlerinin sürdürülebilir kullanımı
- Genetik kaynakların kullanımından doğan faydanın adil ve eşit paylaşımı

Sözleşme taraflarının her biri mümkün olduğunca yerinde ve dışarıdan koruma, biyolojik çeşitlilik unsurlarının sürdürülebilir kullanımı, bunların devamlılığının sağlanmasına ilişkin teşvik tedbirlerinin alınması, araştırma, eğitim, kamu eğitimi ve bilgilendirme, etki değerlendirme ile negatif etkilerin minimize edilmesi, genetik kaynaklara erişim, teknolojiye erişim ve teknoloji transferi, bilgi alışverişi, teknik ve bilimsel işbirliği ile biyo teknoloji gen kaynaklarının kullanımından doğan faydaların tüm dünya ülkeleri arasında adil ve eşit paylaşılması konusunda üzerlerine düşen sorumluluğu yerine getirme noktasında anlaşma sağlamışlardır.

- **Orman Varlığının Korunmasına Dair Bildiri**

Bildirinin amacı gerek doğal gerekse sonradan oluşturulan ve tüm coğrafi bölgelerdeki ve iklim kuşaklarındaki orman varlıklarının korunması ve yönetimidir. Bildiri ilkelerine göre tüm ülkeler ağaçlandırma ve korumayla dünyanın yeşillendirilmesi çalışmalarına katılım sağlamalı, orman işletmeleri gelecek nesillerinde ihtiyacını karşılayacak biçimde yönetmeli, ormanların ülke içi ve ülke dışı güçler tarafından istismar edilmemesi için gereken tedbirleri almalı, ticari, teknik ve ekonomik tedbirlerle ormanların zarar görmesini engellemeli, asit yağmurları gibi ormanlara zarar veren kirleticiler için gerekli tedbirleri almalı ve önlenmelidir.

Rio konferansının önemli çıktılarından olan iklim değişikliği sözleşmesi, biyolojik çeşitlilik sözleşmesi ve ormancılık prensiplerine bir sonraki bölümde ayrıntılı olarak değinilecektir.

Rio zirvesi SG kavramını dünyada temel politika alanı haline getirmekle kalmamış, katılımcı mekanizmaların hükümetler ve diğer tüm kuruluşlar arasında yaygın biçimde kabul edilmesini sağlamıştır. Özellikle Gündem 21 belgesi SG politikalarının yaşama geçirilmesi konusunda stratejileri ortaya koyarken bunun yolunun katılımla sağlanabileceğini öngörmüştür. [3]

2.2.1.6 1995 Kahire- B.M Nüfus ve Kalkınma Konferansı

Birleşmiş Milletler tarafından Mısır'ın başkenti Kahire'de düzenlenen Nüfus ve Kalkınma Konferansı'nda, sürdürülebilir gelişme kavramı en genel kapsamıyla nüfus kavramı ile sıkı bir biçimde ilişkilendirilmiştir.

Kahire Bildirgesinde 'günümüzde ve gelecekte bütün insanların eşit paylaşacakları refahı sağlayacak bir araç olan SG, nüfus, kaynaklar, çevre ve gelişme arasındaki karşılıklı ilişkilerin tam olarak bilinmesini, uygun şekilde düzenlenmesini ve bunlar arasında uyumlu, dinamik bir denge kurulmasını gerektirmektedir. SG'nin ve bütün insanlar için daha yüksek bir yaşam kalitesinin başarılması için Devletler, gelecek kuşakların kendi ihtiyaçlarını karşılama olanağını tehlikeye atmadan, şimdiki kuşakların ihtiyacını karşılamak amacıyla nüfusa ilişkin politikalar dahil olmak üzere, gerekli politikaları uygulamaya koymalı, sürdürülemez üretim ve tüketim biçimlerini azaltmalı veya ortadan kaldırmalıdır' ¹ hükmü yer almaktadır. [11]

2.2.1.7 İstanbul 1996- B.M. İnsan Yerleşimleri Konferansı-Habitat II

Habitat Gündemi'nin Giriş bölümündeki 4. maddede "demokratik, insan haklarına saygılı, şeffaf, katılımcı ve halka hesap veren yönetimler ile sivil toplumun etkin katılımının, SG'nin gerçekleşmesinde temel etmenler" olduğu belirtilmiştir. Amaçlar ve İlkeler bölümünde ise, "SG, insan yerleşimlerinin gelişimi için zorunludur ve çevre koruma, toplumsal kalkınma ve ekonomik büyümenin gerekleri ve ihtiyaçlarına gereken önemi verir. İnsan yerleşimleri sürdürülebilir gelişme ilkeleri göz önünde bulundurularak planlanmış, geliştirilmiş ve iyileştirilmiş olmalıdır" ² hükmü yer almaktadır.

Habitat Gündemi'ndeki 2. bölümün "Sürdürülebilir Gelişme" başlıklı kısmında, SG ile ilgili olarak şunlar yer almaktadır: "İnsan yerleşimleri ve SG süreci birbirini destekleyici ve karşılıklı bağımlılık içinde olacaktır. SG, insan yerleşimlerinin gelişmesinin temelidir. İnsan yerleşimleri planlı, SG'nin sorumluluğunu üstlenecek biçimde geliştirilmiş ve iyileştirilmiş olmalıdır" ³

Habitat II sürecinde, toplumsal açıdan kilit aktörler olarak tanımlanan yerel yönetimler, hükümet dışı kuruluşlar, sivil toplum örgütleri, özel sektör, parlamenterler,

¹ (Birleşmiş Milletler, 1995: 8-10), Aktaran: Bozdoğan,R (2014)

² (The United Nations, 1996: md. 29),Aktaran: Bozdoğan,R

³ (Şencan, 1996: 30), Aktaran: Bozdoğan,R

akademisyenler ve sendikaların ağırlıklı olarak yer aldığı ve önemli roller üstlendikleri görülmektedir. Söz konusu aktörlerin Birleşmiş Milletler'in karar alma mekanizmalarında yer almaya başlamaları, Habitat II'yi, Rio Konferansı da dahil olmak üzere, diğer küresel konferanslardan ayrı ve üstün kılmaktadır ¹

Türkiye için, BM tarafından, 1996 yılında İstanbul'da düzenlenen HABİTAT II İnsan Yerleşimleri Konferansı (Kent Zirvesi), sürdürülebilir kentsel gelişme kavramının biçimlendirildiği yer olarak nitelenebilir ² [11]

2.2.1.8 1997 Newyork- Rio +5 Forumu

Forum'da, SG'yi yerel, ulusal ve küresel düzeylerde hayata geçirecek strateji ve yönetim sistemleri üzerinde durulmuştur. Forum'un başlıca amaçları şu biçimde belirlenmiştir ³

- SG'nin hayata geçirilmesinde önem taşıyan konuları ve başarılı uygulamaları belirlemek.
- SG'yi ilerletecek formel ve enformel yönetim ve işletme sistemlerinin kurulması için ortaklıklar sağlamak, gerekli girişimlerde bulunmak ve öneriler geliştirmek.
- SG'yi her düzeyde uygulamaya koymak için çok yönlü işbirliği çabalarını desteklemek.
- SG'nin küresel düzeyde yürütülmesi konusunda önerilerde bulunmak.

Ekonomik küreselleşmenin olumsuz sonuçlarına karşı yerel ve ulusal sürdürülebilirliği desteklemek.

Sivil toplumun örgütlenmesi, yönetim sistemlerinin ve ekonomik girişimlerin yeniden düzenlenmesine yönelik yapısal reformlar konusunda çeşitli girişimlerde bulunmak. [11]

2.2.1.9 2000 Yılı BM Binyıl Zirvesi

¹ (Talu, 1996: 238), Aktaran: Bozdoğan, R

² Yazar, 2006), Aktaran: Bozdoğan, R

³ Asia-Pasific Council, 1997: 2; Pro-Agenda 21 Comission, 1997, Aktaran: Bozdoğan, R

2000 yılında New York'ta, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 189 ülkenin devlet ve hükümet başkanlarının katılımıyla 'yeni bir binyılın başlangıcında' yapılan liderler zirvesinde, günümüzün en güçlü ve öncelikli küresel taahhüt belgelerinden biri olarak kabul edilen BM binyıl bildirgesi imzalanmıştır. Bildirgede 2015 yılına kadar gerçekleştirilmek üzere, kalkınmaya ve yoksulluğun azaltılmasına yönelik sekiz hedeften oluşan 'Binyıl Kalkınma Hedefleri' belirlenmiştir. Bunlar arasında hedef7: çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması' ve bunun alt hedeflerinden alt hedef 9:sürdürülebilir kalkınma ilkelerinin ülke politikaları ve programları ile bütünleştirmek ve çevresel kaynakların yok oluşunu tersine çevirmek' sürdürülebilir kalkınma ilkelerinin hayata geçirilmesi açısından özellikle önemlidir.¹

2.2.1.10 2002 Dünya Kalkınma Zirvesi

BM 2002 yılında Johannesburg'ta "BM Çevre ve Kalkınma Konferansı kararlarında 10 yıllık ilerleme ve gelişme" konulu Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi gerçekleştirilmiştir. Zirve Rio Konferansı'ndan 10 yıl sonra gerçekleştirilmesi nedeniyle "Rio+10" olarak da ifade edilmektedir. Zirveye 104 devlet ve hükümet başkanının yanında heyetler ve sivil toplum kuruluşlarından geniş bir katılım gerçekleşmiştir.

Bu zirvenin amacı Rio Konferansı sonrası geçen süreçte konferansta alınan kararların uygulanmasındaki etkinliğin değerlendirilmesi, karşılaşılan güçlükler ve bu güçlükleri aşmak yönünde alınacak tedbirler ile daha etkili kalkınma stratejilerinin oluşturulmasıdır [12, 24]. Zirvede yoksullukla mücadele, doğal kaynakların kullanımı ile kalkınma ve çevre arasındaki bağlantılar irdelenmiştir. Az gelişmiş ülkeler ve gelişmiş ülkeler arasındaki uçurumun artmaya devam ettiği ve iki ucunda sorunlara farklı bakış açılarına sahip olduğunun altı çizilmiştir.

Zirvedeki temel konular yoksulluğun yok edilmesi, sürdürülemez üretim ve tüketim kalıplarının değiştirilmesi, ekonomik ve sosyal kalkınmanın doğal kaynak temelini korunması ve yönetilmesi, küreselleşen dünyada sürdürülebilir kalkınma ile sürdürülebilir kalkınma için sağlık olarak belirlenmiştir. [3]

Sürdürülebilir gelişmenin üç temel direği olarak nitelenen ekonomik, sosyal gelişme ile çevrenin korunmasına ilişkin sorumlulukların yerel, ulusal, bölgesel ve küresel düzeyde

¹ DPT, 2007, Aktaran: Zoral, P-10

gerçekleştirilmesinde de ortak bir sorumluluk taşındığı vurgulanmıştır. Yine bu belgede sürdürülebilir gelişme hedefine ulaşmada politikaların hazırlanması, karar verme ve uygulamanın tüm aşamalarında katılımın önemi belirtilmiştir. [3]

Zirve sonunda Johannesburg Deklarasyonu ve Uygulama Planı olmak üzere iki belge hazırlanmıştır.

Deklarasyonda yerel, bölgesel ve küresel anlamda sürdürülebilir kalkınma için ülkelerin ortak sorumlulukları olduğu ifade edilmekte, çevrenin korunması ve sürdürülebilirliği için yükümlülüklerine vurgu yapılmaktadır. Deklarasyonda ekonomik kalkınmayla çevresel sürdürülebilirliğin eşgüdümü gerçekleşmesinin önemi ve bu bağlamda küresel iş birlikleri üzerinde durulmaktadır. Çölleşme, biyolojik çeşitlilik kaybı, küresel ısınma, doğal afetlerdeki artış, hava, su ve deniz kirliliğinin sürmesi deklarasyonda yer alan temel çevresel sorunlardır.

Johannesburg Konferansı'nda alınan kararlar şu biçimde özetlenebilir:

- Ülkelerin ulusal sürdürülebilir gelişme stratejilerinin en kısa sürede oluşturulması ve bu konuda uygulamanın 2005 yılından itibaren başlatılması.
- Kamu, sivil toplum ve özel sektörde kurumsal sorumluluk ve duyarlılığın geliştirilmesi.
- Uluslararası antlaşmaların hükümlerinin uygulanmasının sağlanması.
- Yoksulluğun önlenmesi için Dünya Dayanışma Fonu'nun kurulması ve açlık sınırında yaşayan nüfusun yarı yarıya azaltılması.
- Enerji sunumunda fosil kaynaklara olan bağımlılığın azaltılması, kaynak çeşitliliğinin sağlanması.
- Enerji kullanımının küresel ölçekte daha adil ve dengeli bir biçimde dağılımının sağlanması.
- Biyolojik çeşitliliğin korunmasının sağlanması ve biyolojik çeşitlilikteki azalmanın eşik düzeylere çekilmesi. [11]

Johannesburg Uygulama Planı'nda yoksullukla mücadele, sürdürülemez üretim ve tüketim kalıplarının değiştirilmesi, ekonomik ve sosyal gelişmenin doğal kaynak temelini korunması ve iyileştirilmesi, sürdürülebilir kalkınma ve sağlık, gelişmekte olan küçük ada devletlerinde sürdürülebilir kalkınma, Afrika için sürdürülebilir

kalkınma, diğer bölgesel girişimler, uygulama araçları ve sürdürülebilir kalkınma için kurumsal çerçeve bölümleri altında çeşitli hedefler belirlenmiştir. Uygulama planında su, enerji, sağlık, tarım ve biyolojik çeşitlilik olmak üzere beş konuya öncelik verilmiştir. Bu beş önceliğe yönelik sağlanacak finansal destekler zirve esnasında görüşülmüş, farklı oturumlarda tartışılmıştır.

2.3 Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Kavramı

Sürdürülebilirlik kavramının kentler üzerinde odaklaşması özellikle büyük kentlerin hem doğal kaynakların başlıca tüketicisi, hem de kirlilik ve atıkların esas üreticisi olmalarından kaynaklanmaktadır. Yeni teknolojik ve ekonomik büyüme süreci içinde de ana kaynaklar olarak düşünülürse, kentlerin sürdürülebilirlik tartışması içindeki yerlerinin daha da önem kazanacağı açıktır.

Olaya mevcut mekansal gelişim açısından yaklaşıldığında da benzer bir durum ortaya çıkmaktadır. Nitekim, kentsel gelişmenin yayılması ve genişlemesi ile birlikte kentlerin çevresinde yer alan doğal kaynaklar, tarımsal alanlar vb. nitelikteki bölgeler hızlı bir dönüşüm süreci içine girmişlerdir. Bilhassa, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kentsel yayılma, artan yapılaşma ve ulaşım altyapısı ile kendini gösteren fiziksel gelişme trendi kentsel fonksiyonlardaki desantralizasyon, ticaret ve konut alanlarının mekan başına artan fiyatları ve özel ulaşım dayalı büyüme ile birleştiğinde sürdürülebilir gelişmenin öngördüğü potansiyel eylemler ile çatışmaktadır. Yani kentsel gelişmeye koşut olarak biçimlenen sorunlar ile sürdürülebilir gelişmenin gerçekleştirilmesi süreci güçlüklerle karşı karşıyadır.

Kentlerin günümüz dünya sistemi içerisinde kalabilmeleri veya kendilerini sürdürebilmeleri bölgesel, ulusal ve uluslararası pazarlarla olan ilişkisine de bağlı olmaktadır. Bu ilişkinin kentler üzerinde oluşturduğu baskı ile de kentler rekabetçi bir anlayış içerisinde gelişme göstermektedirler. Bu rekabetçilik kentin ekonomik, çevresel, endüstriyel ve teknolojik temellerinde sürekli bir yeniden yapılanmayı gerektirmektedir. Bu anlamda kentin ne kadar rekabet edebildiği onun o oranda kendini sürdürebilmesi anlamına gelir.

Ancak bu rekabetçiliğin sürdürülebilir bir gelişme çizgisinde olabilmesi için şu şartları sağlaması gerekmektedir¹

- Tüm sektörlerde ekonomik çeşitliliği sağlamak
- Tüm sektörlerde nitelikli işgücüne sahip olmak
- Sosyal, kültürel, fiziksel ve çevresel bağlamda yüksek düzeyde yaşam kalitesi sunmak
- İyi iletişim ve nitelikli ulaşım olanaklarına sahip olmak
- Katılımcı bir karar alma ve uygulama sürecine sahip olmak “(karar verici aktörlerin genel olarak kamudan ve halktan oluştuğu rasyonel karar verme süreci olarak”)²

Sürdürülebilir gelişmenin öğeleri olarak ele alınan çevresel, ekonomik, sosyal, politik, demografik, kurumsal ve kültürel amaçları bu kavramın birer parçası olarak ele almak olanaklıdır.³ Güvenli su kaynaklarından, uygun barınma şartlarına, istihdamdan yaşam kalitesi ve katılıma kadar tüm kavramlar sürdürülebilir kentleşme içerisinde temel hak olarak değerlendirilmelidir.⁴ Yani, sürdürülebilir kent ekonomik, çevresel ve sosyo-ekonomik ilerlemeyi etkin yurttaş katılımı ile birlikte dengelemeyi başaran bir kenttir.⁵ Bu noktada üzerinde önemle durulması gereken konu ise bu ilerleme sağlanırken kentlerin veya insan yerleşimlerinin çevrenin doğal taşıma kapasitesinin üzerinde bir standarda çıkmamaları gereğidir. Taşıma kapasitesi kavramının Geleceğe Özen raporundaki “insan türünün, çevremiz insan eylemlerini destekleme kapasitesini kaybedinceye kadar yükleyebileceği azami sürdürülebilir yük”⁶ tanımı ile de anlaşılabilen üzere çevrenin doğal taşıma kapasitesinin üzerine çıkılmaması, ekonomik ve çevresel sürdürülebilirlik ve başarılmış bir sosyal adalet için gerekli ön koşulu oluşturmaktadır.

¹ Ian LIVINGSTONE, “Observations, London: A Sustainable City?”, *Area*, 2001, C.33, S.1, s.79

² M. VAN GEENHUISAN, P. NIJKAMP, *op.cit.*, s.133

³ David SATTERTHWAITE, *op.cit.*, s.1668

⁴ David DRAKASIS-SMITH, “Third World Cities: Sustainable Urban Development III, Basic Needs and Human Rights”, *Urban Studies*, 1997, C.34, S. 5/6, s.796–825

⁵ Voula MEGA, Jorn PEDERSEN, *Urban Sustainability Indicators*, European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, Dublin, Ireland, 1998, s.6

⁶ Nüfus ve Hayat Kalitesi Bağımsız Komisyonu, *Geleceğe Özen*, *op.cit.*, s.104

Aktaran: Yazar, H,K (2006)-13

Sürdürülebilir kentsel gelişme, kentsel mekanların, bu mekanlar içinde yer alan eylemlerin ve kentte yaşayanların, çevresiyle birlikte bir bütün olarak varlığını dengeli bir şekilde devam ettirebilmesi ve kent içerisinde üretilen değerlerin gelecek kuşaklara aktarılabilmesini ifade eder.¹

Yazında “sustainable cities” (sürdürülebilir kentler), “sustainable urban development” (sürdürülebilir kentsel gelişme), “sustainable human settlements” (sürdürülebilir insan yerleşimleri), “eco-cities” (eko-kentler), “liveable cities” (yaşanabilir kentler), “green cities” (yeşil kentler) gibi kavramlarla yer alan ve her birinde küçük anlam farklılaşmaları olan yaklaşımlar, özünde kentlerin çevre ile uyumlu bir ilişki içinde olmasını dile getirmektedirler.²

Bu genel kabul içerisinde sürdürülebilir kentin farklı tanımlarını şöyle sıralamak mümkündür:

“Sürdürülebilir kentler, süreklilik içinde değişimi sağlamak amacıyla, sosyoekonomik çıkarların çevre ve enerji ile ilgili kaygılarla uyumlu hale getirildiği kenttir.”³

“İnsan gereksinmelerine günümüz kentlerinden daha iyi yanıt veren ve kent sistemlerinin gelecek kuşakların gereksinmelerinin karşılanmasını engellemeyecek bir biçimde geliştirilmesini sağlayan kent”⁴

“Sürdürülebilir kent, toplumsal ve ekonomik çıkarlar, çevre ve enerji sorunlarıyla uyumlu bir biçimde bir araya getirilerek değişimde devamlılığın sağlandığı bir yapıdır.”⁵

Başka bir görüşe göre sürdürülebilir kent ise doğal değerlerin taşıma kapasitelerinin üstünde kullanımı sonucunda geri dönülemeyecek şekilde yok olmasını önleyen ve şimdiki kuşakların yanında gelecek kuşakların da ihtiyaçlarını karşılayıcı gelişme biçimini benimseyen kenttir.⁶

¹ P. NIJKAMP, G. PEPPING, “A Meta- Analytical Evaluation of Sustainable City Initiatives”, Urban Studies, August 1998, s. 1481-1502

² Ferhat BAYRAM, *op.cit.*, s.254

³ M. VAN GEENHUISAN, P. NIJKAMP, *op.cit.*, s.131

⁴ Hasan ERTÜRK, “Sürdürülebilir Kentler”, Yeni Türkiye Habitat II Özel Sayısı, Mart-Nisan 96, Yıl 2, S. 8, Yeni Türkiye Medya Hizmetleri, Ankara, 1996, s.175

⁵ Ferhat BAYRAM, *op.cit.*, s.255

⁶ Aoyagi, Kiyotaka vd., 1998, (ed.), “Towards Sustainable Cities: Readings in the Anthropology of Urban Environments”, Leiden Development Studies, no.15, F. BAYRAM, içinde s.255

Aktaran: Yazar, H,K, (2006)-13

Bunların yanı sıra; Sürdürülebilir kentsel gelişme ile eş tutulan “yeşil kent” kavramı ile de çevre dostu yaşam biçimlerinin geliştirildiği, kültürel bir reformun sağlandığı, yeni üretim ve tüketim sistemlerine önderlik eden bir kent biçimi tanımlanmaktadır.¹

“Tüm bunların bir sentezi yapıldığında sürdürülebilir kentsel gelişme kavramının kendi içinde üç temel amacı barındırmakta olduğu görülür:

Birincisi, kentlerde yaşayan insanların, kent ile olan ilişkilerinde, kentin ortak alanlarının kullanımında ve kamu hizmetlerinin alımında yaşam kalitelerinin arttırılması sorununun aşılmasıdır. İkincisi, kentin bir yerleşim birimi olarak kendi varlığını devam ettirebilme yetisinin güçlendirilmesidir. Son olarak da, kentin çevre değerlerini taşıma kapasitelerinin üzerinde kullanımı ile kaynakların dönüştürülmelerinde var olan üretim ve tüketim kalıplarının temelinden sorgulanması gereğidir.”² [3]

İnsan yerleşimlerinin gelişimi ile çevrenin korunması ya da çevresel kaynakların korunup geliştirilmesi ile insan yerleşimlerinin gelişimi ve kalitesinin yükselmesi olarak söylenebilecek bu önermelerin içeriği özellikle 20. yüzyıl başında sanayileşmeye koşut olarak yaşanan kentleşme, nüfus artışı ve tüm bunlardan kaynaklanan ve genelde kentsel kökenli çevresel sorunlar doğrultusunda gündeme gelmiştir.

2.3.1 Sürdürülebilir Kentsel Gelişmenin Sağlanabilmesi İçin Dünyada Kabul Edilen Uluslararası Sözleşmeler

Bir önceki bölümde bahsi geçen çevresel sorunları aşabilmek adına dünya çapında pek çok uluslararası sözleşmeler imzalanmıştır. Bu bölümde ise 1970’li yıllardan 2000’li yıllara kadar sürdürülebilir kentsel gelişme adına imzalanan uluslararası sözleşmeler üzerinde durulacaktır.

2.3.1.1 1971 Ramsar -Özellikle Su Kuşlarının Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanlar Hakkında Sözleşme

Sulak alanların temel ekolojik fonksiyonlarının, su rejimlerini düzenlemek ve karakteristik bitki ve hayvan topluluklarının, özellikle su kuşlarının yaşama ortamlarını desteklemek üzere sulak alanların ekonomik, kültürel, bilimsel ve rekreasyonel olarak

¹ Voula MEGA, “Our City, Our Future: Towards Sustainable Development In European Cities”, Environment and Urbanization, 1996, Vol. 8, No.1, April, s.141

² Ferhat BAYRAM, *op.cit.*, s.256
Aktaran: Yazar, H,K, (2006)-13

büyük bir kaynak teşkil ettiğini ve kaybedilmeleri halinde bir daha geri getirilemeyeceğinin bilinci ile imzalanmıştır.

Sulak alanların kaybına neden olacak hareketleri şimdi ve gelecekte durdurma isteği ile su kuşlarının mevsimsel göçleri esnasında ülkelerin sınırlarını aştığını ve bu yüzden uluslar arası bir kaynak olduklarını düşünerek, sulak alanların ve onlara bağlı bitki ve hayvan topluluklarının korunmasının, ileri görüşlü ulusal politikalarla koordineli uluslararası faaliyetlerin birleştirilmesi yoluyla sağlanabileceği gerçeğinden hareketle bu bir sözleşme hususunda anlaşılmıştır.

2.3.1.2 1972 Paris- Dünya Doğal ve Kültürel Mirası Koruma Sözleşmesi

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü Genel Konferansı 17 Ekim-21 Kasım 1972 tarihleri arasında Paris'te toplanan on yedinci oturumunda,

Kültürel ve Doğal mirasın herhangi bir parçasının bozulmasının veya yok olmasının, bütün dünya milletlerinin mirası için zararlı bir yoksullaşma teşkil ettiği düşüncesi ile kültürel ve doğal varlıklara ilişkin mevcut uluslararası sözleşme, tavsiye ve kararların bu eşsiz ve yeri doldurulamaz kültür varlıklarının korunmasında önemli olduğu vurgusu ile kültürel ve doğal mirasın parçalarının istisnâ bir öneme sahip olduğu ve bu nedenle tüm insanlığın dünya mirasının bir parçası olarak muhafazasının gerektiğini göz önünde tutarak, bu sorunun uluslararası bir sözleşme konusu yapılmasına karar verilmiştir.

2.3.1.3 1973 Washington-Yaban Hayatı Koruma Sözleşmesi Nesli Tehlikede Olan Yabani Bitki ve Hayvan Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme

Yabani fauna ve floranın kendi birçok güzel ve çeşitli formlarıyla yeryüzünün doğal sistemleri içinde yerinin doldurulamaz ve gelecek nesiller için de korunması gerekli bir parçası olduğu düşüncesi ile sözleşmenin tarafları uluslararası ticaret kanalıyla yapılan aşırı üretime karşı yabani fauna ve floranın belirli türlerinin korunması için uluslararası işbirliğinin gerekli olduğunu kabul ederek bu sözleşmeyi imzalamışlardır.

2.3.1.4 1976- Barselona Akdeniz'in Deniz Ortamı ve Kıyı Bölgesinin Korunması Sözleşmesi

Akdeniz Alanı deniz ortamının iktisadi, sosyal, sıhhi ve kültürel değerinin bilincinde olarak, bugünkü ve gelecek kuşakların menfaati ve yararlanması için bu ortak mirası

saklama ve sürdürülebilir şekilde geliştirme sorumluluğu ile kirliliğin deniz ortamına, denizin ekolojik dengesine, kaynaklarına ve meşru kullanımına yönelttiği tehdidi tanıyarak ve Akdeniz Alanı'nın özel hidrografik ve ekolojik özelliklerini ve kirlenmeye karşı özel korunmasızlığını da göz önünde bulundurarak, konuya ilişkin mevcut uluslararası sözleşmelerin, kaydedilen ilerlemelere rağmen, deniz kirliliğinin bütün yönlerini ve kaynaklarını kapsamadığını ve Akdeniz Alanı'nın bütün ihtiyaçlarına cevap vermediğini kaydederek, ilgili Devletler ve uluslararası kuruluşlar arasında eşgüdümlü ve kapsamlı bir bölgesel yaklaşım çerçevesinde, Akdeniz Alanı deniz ortamının korunması ve iyileştirilmesi için yakın işbirliği ihtiyacını karşılayacak olan bu sözleşme imzalanmıştır.

2.3.1.5 1979 Bern- Avrupa Yaban Hayatı Koruma Sözleşmesi

Avrupa konseyinin diğer devletlerle doğa koruma konusunda işbirliği yapmak istemesi neticesinde imzalanan sözleşmelerdendir. Yabani flora ve faunanın, korunması ve gelecek nesillere aktarılması gerekli, estetik, bilimsel, kültürel, rekreasyonel, ekonomik ve özgün değerinde doğal bir miras oluşturmaktadır. Biyolojik dengelerin devamlılığında yabani flora ve fauna temel bir role sahiptir.

Sözleşmeye göre:

Yabani flora ve faunanın birçok türlerinin ciddi biçimde tükenmekte olduğu ve bazılarının yok olma tehlikesine maruz olduğu gerçeğinden yola çıkarak, doğal yaşama ortamlarının muhafazasının, yabani flora ve faunanın koruma ve muhafazasında hayati önemi olduğu da göz önünde bulundurarak, yabani flora ve faunanın muhafazasının, hükümetlerin ulusal amaçları ve programlarında dikkate alınması ve özellikle göçmen türlerin korunmasında uluslararası işbirliğinin gerekliliği şarttır.

2.3.1.6 1985 Granada- Avrupa Mimari Mirası Koruma Sözleşmesi

Bu Anlaşmayı imzalayan Avrupa Konseyi üye devletleridir.

Mimari mirasın, Avrupa kültür mirasının zenginliği ve çeşitlerinin eşsiz bir ifadesi, geçmişimizin değer biçilmez bir tanığı olduğunu ve bütün Avrupalıların bir ortak mirasını oluşturduğunu kabul ederek;

Kentsel ve kırsal çevreleri geliştirme böylece devletlerin ve bölgelerin ekonomik, sosyal ve kültürel açılardan kalkınmasına katkıda bulunma yoluyla, gelecek nesillere bir kültürel kaynaklar sistemi devredilmesinin önemini hatırd tutarak;

Mimari mirasın korunması ve bu korunmanın yaygınlaştırılması hususunda ortak bir politikanın ana ilkeleri bakımından bir anlaşmaya varılmasının önemini kabul ederek Avrupa Konseyi üye devletlerince imzalanmıştır.

2.3.1.7 1989 Basel- Tehlikeli Atıkların Sınırlar Ötesi Taşınımının ve Bertarafının Kontrolüne İlişkin Sözleşme

Bu Sözleşmeye taraf olan devletler; tehlikeli atıklarla diğer atıkların ve bunların sınırlar ötesi taşınımının insan sağlığı ile çevrede yol açtığı zararların ve bu atıkların yarattığı tehlikelerden korunmanın en etkin yolunun, atıkların oluşumunu miktar ve/veya tehlike potansiyeli açısından asgari düzeye indirmek olduğunun da farkında olarak bu sözleşmeyi imzalamışlardır.

2.3.1.8 Valetta- Avrupa Arkeolojik Mirası Koruma Sözleşmesi

Avrupa ülkelerinde planlama politikalarının gelişmesi sonucunda 6 Mayıs 1969'da Londra'da imzalanan Arkeolojik Mirasın Korunmasına ilişkin Avrupa Sözleşmesinde ortaya konan ilkelerin tamamlanması gereksinimini kaydederek, 1992 yılında Avrupa Konseyi üye devletlerince imzalanmıştır.

2.3.1.9 1992 Rio- Biyolojik Çeşitliliği Koruma Sözleşmesi

Sözleşmeye göre:

Biyolojik çeşitliliğin korunamaması insanlığın ortak sorunudur. Biyolojik çeşitlilik belirli insan faaliyetleri yüzünden her geçen gün önemli ölçüde azalmaktadır. Biyolojik çeşitlilik kaybının veya önemli ölçüde azalmasının nedenlerini, önceden kaynağında tahmin etmek, önlemek ve bu nedenlerle mücadele etmek yaşamsal bir önem taşımaktadır.

Ayrıca geleneksel yaşam tarzlarının korunmasının biyolojik çeşitliliği koruma ve sürdürme noktasında çok önemli bir rolü olduğu da vurgulanmıştır.

Devletler kendi biyolojik çeşitliliklerini korumakla ve kendi biyolojik kaynaklarını sürdürülebilir biçimde kullanmakla yükümlüdürler ve devletler kendi biyolojik kaynakları üzerinde hükümlerlik haklarına sahiptir.

Biyolojik çeşitliliğin korunması için önemli ölçüde yatırım yapılması gerekmektedir ve bu yatırımlardan çok çeşitli çevresel, ekonomik ve sosyal yararlar sağlanması beklenmektedir.

Ekonomik ve sosyal kalkınma ile yoksulluğun kökünden yok edilmesinin gelişmekte olan ülkelerin ilk ve önemli önceliği olduğunu düşünürsek, biyolojik çeşitliliğin korunmasının ve sürdürülebilir kullanımının önemini daha iyi kavrayabiliriz.

Giderek artan dünya nüfusunun gıda, sağlık ve diğer ihtiyaçlarının karşılanmasında son derece önemli olan biyolojik çeşitliliğin sağlanabilmesi için hem genetik kaynaklara hem de teknolojilere erişim ve bunların paylaşılması yaşamsal önem taşımaktadır.

Biyolojik çeşitliliğin korunmasının ve sürdürülebilir kullanımının sonuçta, devletler arasında dostane ilişkileri güçlendireceğini ve insanlık için barışa katkıda bulunacağını kaydederek, Biyolojik çeşitliliğin korunmasına ve unsurlarının sürdürülebilir kullanımına ilişkin mevcut uluslararası düzenlemeleri geliştirmeyi ve tamamlamayı arzu ederek ve Biyolojik çeşitliliği mevcut ve gelecekteki nesiller yararına korumaya ve sürdürülebilir biçimde kullanmaya kesin kararlı olarak,

Akit taraflarca 1992 yılında Rio da imzalanmıştır.

2.3.1.10 1992 BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi

Bu Sözleşmeyi Taraflar;

Dünya iklimindeki değişikliğin ve bunun zararlı etkilerinin insanlığın ortak kaygısı olduğunu kabul ederek,

İnsan faaliyetlerinin atmosferdeki sera gazları yoğunluklarını arttırmakta olduğu, bu artışların doğal sera etkisini yükselttiği ve bunun yeryüzü sathında ve atmosferde ek bir ortalama sıcaklık artışı ile sonuçlanacağı ve doğal ekolojik sistemlere ve insanlığa zarar verici etki yapabileceği endişesiyle, Geçmişteki ve günümüzdeki küresel sera gazı salınımında en büyük payın gelişmiş ülkelere kaynaklandığını, gelişme yolundaki ülkelere kişi başına salımın halen nispeten düşük olduğunu, gelişme yolundaki

lkelerden kaynaklanan küresel salım payının sosyal ve kalkınma gereksinimlerini karşılamak üzere artacağını göz önünde bulundurarak imzalamışlardır.

2.3.1.11 1992 Rio- Ormancılık Prensipleri

Prensiplerin amacı, ormanların yönetimi, korunması ve sürdürülebilir gelişimine katkıda bulunmak ve onların çok amaçlı ve tamamlayıcı fonksiyon ve kullanımlarını sağlamaktır.

Ormancılık konuları ve faydaları, kalkınma evre bağlamında, çok amaçlı fonksiyon ve kullanımları, sürdürülebilir orman yönetiminin önereceği kalkınma potansiyelinin yanı sıra geleneksel kullanımları, ormanların kullanımlarının kısıtlanıp baskı altına alındığında muhtemelen ortaya çıkacak ekonomik ve sosyal baskı da dikkate alınarak dengeli bir şekilde ve bütüncül anlamda incelenmelidir.

Ormanlar ekonomik kalkınma ve tüm hayat formlarının devam etmesi için gereklidir düşüncesi ile bir takım prensipler belirlenmiştir. Birçok ülkede, anayasasına ya da ulusal yasalara göre hkmetin federal/ulusal, devlet/taşra ve yerel kurumları arasında tahsis edilen ormanların yönetimi, korunması ve sürdürülebilir gelişimi yükümlülüğünün belirlenmesinde hkmetin uygun birimlerince belirlenen prensiplere uyulma kararı verilmiştir.

Madde1: Her lke kendi kaynaklarını işletim hakkına sahiptir. Kendi yetki sınırları içinde diğer ülkelerin veya bölgelerin çevrelerine zarar vermeden kontrol sağlamakla ykmldrlere.

Madde2: lkeler kalkınma gereksinimleri, sosyo-ekonomik gelişme seviyeleri ve sürdürülebilir kalkınma ile yasalarına uygun ulusal politika esaslarına göre ormanlarını kullanma, yönetme ve geliştirmede tam bağımsızdırlar ve bazı alanların sosyo ekonomik kalkınma planları dahilinde ve rasyonel arazi kullanım politikaları esaslarına göre diğer kullanımlar için değiştirilmesini de kapsayan devredilemez haklara sahiptirler.

Orman kaynakları ve orman alanları, günümüz ve gelecek kuşakların sosyal, ekonomik, kültürel ve ruhsal ihtiyaçlarını karşılamak üzere sürdürülebilir bir şekilde yönetilmelidir....

.....Hükümetler, yerel topluluklar, yerli halk, sanayi ve işgücü, hükümet dışı kuruluşlar, bireysel olarak orman köylüleri ve kadınlar gibi ilgili tarafların ulusal ormancılık politikalarının planlanmasına, uygulanmasına ve geliştirilmesine katılımları için fırsatlar yaratmalı ve teşvik etmelidir.

Madde3: Ormanlar ve orman alanlarıyla ilgili sosyal ve ekonomik gelişme ve çevre koruma tüm yönleriyle kapsamlı olmalı ve bütünlük arz etmelidir.

Madde4:zengin biyolojik çeşitlilik kaynakları olarak bütün orman tiplerinin hayati önemi, yerel, ulusal, bölgesel ve global seviyelerdeki ekolojik süreç ve dengenin sağlanmasında ve uluslararası düzeyde hassas ekosistemlerin, havza ve tatlı su kaynaklarının korunmasındaki rolleri kabul edilmelidir.

Madde5: Ulusal orman politikaları, yerli halk ve onların toplulukları ile diğer topluluklar ve orman köylülerinin haklarını, kültürlerini ve kimliklerini tanımalı ve tam olarak desteklemelidir.....

....Ormanların yönetimi, korunması ve sürdürülebilir gelişimindeki tüm aşamalarına kadınların tam olarak katılımı aktif bir şekilde teşvik edilmelidir.

Madde6: ...Sanayi hammadde ve yenilenebilir enerjinin sürdürülebilir ve duyarlı kaynakları olarak dikimle meydana getirilmiş ormanlar ve sürekli tarımsal ürünlerin rolü, artırılmalı ve teşvik edilmelidir.....

Doğal ormanlar da mal ve hizmet kaynağı olup bunların korunması, sürdürülebilir yönetimi ve kullanımı geliştirilmelidir.

Madde7: Koruma altındaki doğal orman alanlarını da içerecek biçimde ormanların korunmasına yönelik programlar oluşturan önemli orman alanlarına sahip gelişmekte olan ülkelere özel mali kaynaklar sağlanmalıdır. Bu kaynaklar özellikle ekonomik ve sosyal ikame faaliyetlerini canlandıracak ekonomik sektörlere yönlendirilmelidir.

Madde8: Dünyanın yeşillendirilmesi için çaba sarf edilmelidir.

....Ormanların yönetimi, korunması ve sürdürülebilir gelişimini amaçlayan ulusal politika ve programların uygulanması, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, uygun olduğu yerde özel sektörü de dahil ederek uluslararası finansman ve teknik işbirliği ile desteklenmelidir....

....Orman yönetimi, ekolojik dengeyi ve sürdürülebilir verimliliği sağlamak üzere yakınındaki komşu arazilerin yönetimiyle bütünleştirilmelidir.

....Ulusal politikalar, önemli orman alanlarında büyük zıt etkileşimlere neden olabilecek faaliyetlerin ve bu tür faaliyetlerin yetkili bir ulusal idarenin kararına bağlı olduğu durumlarda çevresel etki değerlendirilmesinin yapılması sağlanmalıdır.

Madde9: Orman kaynaklarının sürdürülebilir kullanımı ve korunmasını sağlamak için yapılan gayretlere engel olan ve yerel topluluklara sağlanabilecek alternatif seçeneklerin yokluğundan özellikle ekonomik ve sosyal olarak orman ve orman kaynaklarına bağımlı olan fakir kırsal ve şehir nüfusundan kaynaklanan problemler Hükümetler ve uluslararası toplumlarca ele alınmalıdır.

Tüm orman tiplerine ilişkin ulusal politikanın belirlenmesinde, ormancılık sektörünün dışında kalan ve orman ekosistemleri ve kaynakları üzerindeki baskı ve talepleri etkileyen faktörler dikkatle incelenmeli ve bu baskı ve taleplerle ilgili sektörler arası faktörler tespit edilmelidir.

Madde10: Gelişmekte olan ülkelere orman kaynaklarını geliştirme, koruma ve sürdürülebilir yönetimini sağlamak üzere yeni ve ilave finansman kaynakları sağlanmalıdır.

Madde 11: Gündem 21 in hükümlerine uygun olacak şekilde karşılıklı anlaşmalarla ve imtiyazlı koşullarla gelişmekte olan ülkelere kendi kapasitelerini arttırma ve orman kaynaklarını daha iyi yönetme, koruma ve geliştirme olanakları sağlanmalıdır.

Madde12: Sürdürülebilir orman yönetimi, korunması ve geliştirilmesi alanında teknolojik kalkınma ve bunların uygulanmasının yanı sıra, ilgili biyolojik, fiziksel, sosyal ve ekonomik değişkenleri ulusal kurumlarca dikkate alınarak yürütüldüğü bilimsel araştırmalar, orman envanterleri ve değerlendirme çalışmaları, uluslararası işbirliği içerisinde ve etkili modeller doğrultusunda güçlendirilmelidir.

Madde13: Ormanların korunması ve sürdürülebilir gelişimi politikaları ekonomi, ticaret ve diğer ilgili politikalarla bütünleştirilmelidir.

Ormanların bozulmasına yol açabilecek mali, ticari, sanayi, ulaşım ve diğer politikalar ve uygulamalardan kaçınılmalıdır. Ormanların yönetimi, korunması ve sürdürülebilir kalkınmasını hedefleyen uygun politikalar, yeterli teşviklerle desteklenmelidir.

Madde14: Uluslararası kereste ya da diğer orman ürünlerinin ticaretini engellemek ve/veya sınırlamak için alınacak tek taraflı, uluslararası anlaşmalar ve yükümlülüklerle uymayan önlemler, ormanların uzun dönemdeki sürdürülebilir yönetimini sağlayabilmek için kaldırılmalı ya da önüne geçilmelidir.

Madde15: Yerel, ulusal, bölgesel ve global seviyelerde orman ekosistemlerinin sağlığına zararlı olan kirleticiler kontrol edilmelidir.

2.3.1.12 1994 Paris - Kuraklık ve Çölleşme İle Mücadele Sözleşmesi

Çölleşme ve kuraklık sorunlarının küresel bir nitelik taşıdığını, dünyanın bütün bölgelerini etkilediğini ve çölleşmeyle mücadele ve/veya kuraklığın etkilerinin hafifletilmesi için uluslararası topluluğun ortak eyleminin gerektiği düşüncesi ile şimdiki ve gelecekteki kuşaklar yararına çölleşmeyle mücadele ve kuraklığın etkilerini hafifletmek için gereken eylemlere girişilmesini sağlamak amacı ile imzalanmıştır.

Sözleşme imzalanırken, çölleşmenin fiziksel, biyolojik, politik, sosyal, kültürel ve ekonomik faktörlerin karmaşık etkileşimleri sonucunda ortaya çıktığı gerçeğinden hareket edilmiştir. Çölleşme ve kuraklığın, yoksulluk, kötü sağlık ve beslenme şartları, gıda güvencesinden yoksunluk gibi önemli sosyal sorunlarla ve göç, zorunlu göç ve demografik dinamiklerden kaynaklanan sorunlarla etkileşimleri sonucunda sürdürülebilir kalkınmayı etkilediği savunulmuştur.

Çölleşmeyle mücadelenin Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi ve diğer ilgili çevre sözleşmelerinin hedeflerinin gerçekleştirilmesine de katkı sağlayabileceği düşünülmüştür.

2.3.1.13 BM. İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesine Yönelik Kyoto Protokolü (1997)

Protokolde sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmek amacıyla ulusal koşullarına uygun olarak, aşağıdaki politika ve önlemler uygulanacak ve/veya daha da geliştirecektir:

Enerji verimliliğinin artırılması

Sera gazlarının yutaklarının ve haznelerinin kontrolü ve sürdürülebilir orman yönetimi uygulamaları ile ağaçlandırma ve yeniden ormanlaştırmanın teşvik edilmesi.

Sürdürülebilir tarım türlerinin teşvik edilmesi

Yeni ve yenilenebilir enerji türleri, karbondioksiti gideren teknolojiler ile çevre dostu teknolojilerin araştırılması

Sera gazı salınımlarına yol açan tüm sektörlerde, Sözleşme'nin amacına ve piyasa araçlarının uygulanmasına aykırı olan piyasa uyumsuzluklarının, mali teşviklerin, vergiler ile gümrük istisnalarının ve sübvansiyonların, kademeli olarak azaltılmaları ya da ortadan kaldırılmaları;

Ulaşım vb ilgili sektörlerde sera gazı salınımını azaltan ve sınırlayan politika, önlem ve uygulamaların teşvik edilmesi.

Metan gazı salınımlarının gerek atık yönetiminde geri kazanım ve kullanım sırasında, gerek enerji üretimi, nakli ve dağıtımı aşamasında sınırlandırılması ve/ veya azaltılması.

Taraflar; iklim değişikliğinin olumsuz etkileri ve uluslararası ticarete olan etkileri içeren olumsuz etkiler ile, Taraf ülkeler üzerindeki sosyal, çevresel ve ekonomik tesirleri en aza indirecek şekilde yukarıda bahsedilen politikaları ve önlemleri yürütmeye çaba göstereceklerdir denilmektedir.

2.3.1.14 Aarhus (1998) - Çevresel Konularda Bilgiye Erişim, Karar Vermede Halkın Katılımı ve Yargıya Başvuru Sözleşmesi

Çevre şartlarını korumak, muhafaza etmek, geliştirmek ve sürdürülebilir ve çevresel açıdan duyarlı bir kalkınma sağlamaya yönelik olan gereksinimden yola çıkarak, çevrenin yeterli bir şekilde korunmasının, insan refahı ve yaşam hakkı dahil olmak üzere temel insan haklarından yararlanılması açısından önemli olduğu vurgulanmıştır.

Ayrıca, her bireyin, hem bireysel hem de diğer bireylerle ortak olarak sağlığı, refahı ve görevleri açısından uygun olan bir çevre içerisinde yaşamaya, bugünkü ve gelecekteki nesillerin yararına çevreyi koruma ..ve geliştirme hakkına sahip olduğuna da değinilmiş, bu hakkı teyit edebilmek ve bu görevi gözetebilmek üzere vatandaşların bilgiye erişime sahip olmaları, karar alma sürecine katılmaya. hak kazanmaları ve çevresel konularda yargıya başvuruda bulunma hakkına sahip olmaları gerekliliğini gündeme taşımıştır.

Çevresel konularda bilgiye erişim ve karar verme sürecinde halk katılımının artmasının kararların kalitesini ve uygulanması şansını arttırdığı, çevresel konularda halkın bilinçlendirilmesine katkıda bulunduğunu, halka kaygılarını belirtmek üzere fırsat tanındığını ve kamu otoritelerinin bu gibi kaygıları doğru bir şekilde göz önünde

bulundurmalarını sağladığını belirten sözleşme bu şekilde karar alma sürecinde şeffaflığı arttırmayı ve çevresel kararlar için halk desteğini güçlendirmeyi amaçlamaktadır.

Ek olarak, sırasıyla vatandaşların, sivil toplum örgütlerinin ve özel sektörün çevre korumada oynayabilecekleri rollerin önemini de değinen sözleşme çevrenin ve sürdürülebilir kalkınmanın daha fazla anlaşılmasını sağlamak üzere, çevre eğitimi geliştirmeyi, çevre ve sürdürülebilir kalkınmaya etki eden kararlar hakkında halkın yaygın olarak bilinçlendirilmesini ve katılımını teşvik etmeyi hedeflemektedir.

Nitekim sözleşmenin ilk maddesi:

‘Şimdiki ve gelecek nesillerdeki her bir insanın kendi sağlığı ve refahına uygun bir çevrede yaşama hakkının korunmasına katkıda bulunmak için, her bir Taraf, bu Sözleşme’nin hükümlerine uygun olarak, çevresel konularda bilgiye erişim, halkın karar alma süreçlerine katılımı ve yargıya başvurma hakkını garantiler.’ Der.

2.3.1.15 Floransa (2000)- Avrupa Peyzaj Sözleşmesi

Peyzajın kültürel, ekolojik, çevreyle ilgili ve sosyal alanlarda, önemli bir kamu yararı rolü olduğunu, ekonomik faaliyetler için elverişli ve korunması, yönetimi ve planlamasının iş imkânı yaratılmasına katkı sağlayabilecek bir kaynak oluşturduğunu not ederek;

Peyzajın her yerdeki insan için kırsal alanlarda ve şehir dışında, bozulmuş alanlarda ve aynı zamanda yüksek kaliteli alanlarda, sıra dışı güzelliğiyle tanınmış alanlarda ve aynı zamanda günlük alanlarda yaşam kalitesinin önemli bir parçası olduğunu kabul ederek; Tarım, ormancılık, endüstriyel ve maden üretim tekniklerindeki ve bölgesel planlama, şehir planlaması, ulaştırma, altyapı, turizm ve dinlenmedeki gelişmelerin ve daha genel bir düzeyde dünya ekonomisindeki değişikliklerin birçok durumda peyzajların dönüşümünü hızlandırdığını not ederek;

Toplumun yüksek kalitedeki peyzajlardan yararlanma ve peyzajların gelişmesinde etkin bir rol oynama isteğine yanıt vermeyi dileyerek;

Peyzajın bireysel ve sosyal refahın anahtar bir ögesi olduğuna ve korunmasının, yönetiminin ve planlamasının toplumdaki herkese haklar ve sorumluluklar getirdiğine inanarak, Avrupa Peyzaj Sözleşmesi Avrupa Konseyi üye devletlerince imzalanmıştır.

Gelişmiş ülkelerden olan Amerika, Avrupa ülkeleri yukarıda bahsedilen uluslararası sözleşmeleri kendi iç hukuklarına aktarmakta ve uygulamaktadırlar. Oysa ki ülke politikalarını belirlerken çok üst ölçekten sürdürülebilirliğin temelini oluşturan bu sözleşmeler, az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelere ihmal edilmektedir. Bu ülkeler her şeyden önce henüz çevre koruma bilincini ekonomiye yeğ tutan bir anlayışa sahip değildirler. Başka bir deyişle çevre ve çevre değerlerinin ekonomik kalkınma için bahane olarak gösterilemeyeceği bir tutuma sahip olan ülkelerdeki kent planlama örneklerinin haliyle sürdürülebilir bir anlayışa sahip olması da beklenemez.

2.4 Sürdürülebilir Kent Modellerine ve Sürdürülebilir Kentlere Dünyadan Örnekler

Bu bölümde, yukarıda bahsedilen sözleşmeleri kendi kentsel sistemleri ve iç hukukları ile harmanlamış olan gelişmiş ülkelerin sürdürülebilir kent modellerine örnekler üzerinden değinilecektir.

2.4.1 Sürdürülebilir Kent Modelleri

Sürdürülebilir bir kent arayışı modeli daha ilk kent modellerinden biri olan Bahçe kent modelinden beri devam etmektedir.

Büyük kentlerden kaynaklanan kötü yaşam koşulları, işsizlik, sefalet, yoksulluk gibi sorunlar karşısında geleceğin kenti arayışı içinde olanlardan birisi Ebenezer Howard olmuştur. Howard, kent-kır dengesinin yaratılması, nitelikli yaşam çevrelerinin oluşturulması gibi hedeflerle biçimlendirdiği “Bahçe Kent” modelinde dağınık gelişmeyi en aza indiren, üretime dönük yeşil kuşak ile çevrili ve işlevler yönünden çeşitlilik içeren ve kendi kendine yetebilen bir kent öngörmüştür.¹

Ayrıca Howard’ın Bahçe kentinde kentin çevresini kaplayan tarımsal alanlar büyük önem arz etmekte olup, bunlar kenti besleyecek alanlar olarak öngörülmüştür.² Kendi içinde bulunduğu dönemin koşulları uyarınca, geleceğin kentini ortaya koyan Howard, önerdiği model ile aslında bugünkü kuşakların hala ulaşmaya çalıştıkları bir kent biçimine çok yakın bir model oluşturmuştur.

¹ Derya OKTAY, “Kuzey Kıbrıs’ta Yöresel Mimarinin Geleneklerinden Çağdaş ve Duyarlı Çevrelere – Sürdürülebilirlik Bağlamında Planlama ve Tasarım”, Dosya: Sürdürülebilirlik ve Mimari, Mimar.ist Dergisi, 2002, C. 2, Sayı 6, s.68

Aktaran: Yazar, H,K, (2006)- 13

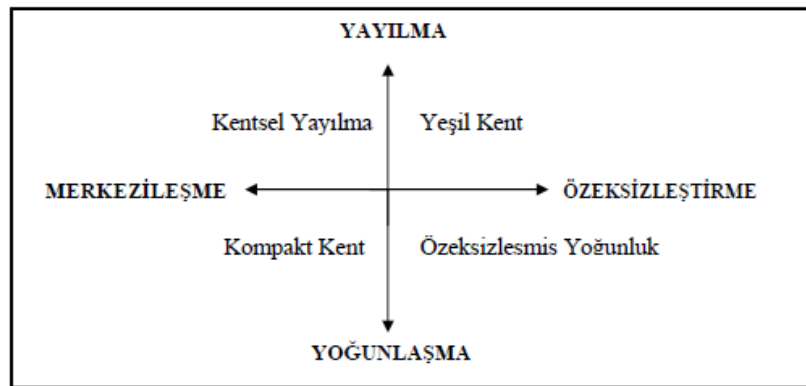
² S. ERYILDIZ, *op.cit.*, s.35, Aktaran: Yazar, H,K (2006)-13

Günümüzde Sürdürülebilirlik temel hedefi doğrultusunda büyümenin denetlenmesi, kentlerin dışarı doğru yayılmasının yavaşlatılması veya durdurulması; arazi kullanımının ulaşım sistemleriyle, ekolojik ve rekreasyonel gereksinimlerle ve var olan gelişmeyle uyumlu hale getirilmesi ¹ ön plana çıkmaktadır. Kentsel nüfusun kentin dışına doğru hareket etmesinin hem nedeni hem de sonucu olarak, özel araç sahipliğinin artması ve kamu taşımacılığından özel araç ile yolculuk türlerine geçiş gösterilebilir. Kentlerin dışarı doğru yayılması ile kentsel arazi büyürken, kişi başına düşen toplam inşaat alanı da büyümektedir. Yayılan alana altyapı hizmetlerinin sağlanması maliyetli olmaktadır; ayrıca bu alanlara altyapı sağlanarak kaynak kullanımının etkinliği azalmaktadır. Bu arada, büyümenin uygun sistemlerle denetlenmediği durumlarda, yeşil alanlar, biyoçeşitlilik ve diğer yerel değerler de tehdit edilmektedir [14]

Günümüzün koşulları dahilinde konuyu ele alacak olursak sürdürülebilir bir kent formunun şu özellikleri taşıması gerekmektedir;

- Yoğunlaştırılmış konut tasarımı
- Konut alanlarında göreceli olarak yüksek dereceli yoğunluk
- Kent merkezine olabildiğince kısa yoldan erişim
- Yerleşimin ortalama bir büyüklüğe sahip olması

Bu özellikleri taşıyan sürdürülebilir kent formunun hangi temel ilkeleri sağlaması gerektiği de şekil 2.3’de gösterilmektedir.

Şekil 2. 3 Sürdürülebilir kent formunun taşıması gereken ilkeler [3]

¹ Wheeler, 2004, Aktaran: Aktaran: Karakurt, Tosun,E (2013)-14

Görüldüğü üzere merkezileşme ve yayılma yaygın bir kent modelini, desantralizasyon ve yayılma ise yeşil kenti ortaya çıkarmaktadır. Yoğunlaşma ve desantralizasyon ile birlikte alanda birbirinden kopuk parçalardan oluşan bir kent modeli ortaya çıkarken merkezileşme ve yoğunlaşmanın getirdiği biçim ise kompakt yani sıkışık, yoğun bir kent formunu ortaya koymaktadır. [3]

Bu bağlamda kent modellerinin sürdürülebilirlik ile ilişkisi kurulduğunda dört tür kent modelinin ortaya konduğu görülmektedir:

Bu modeller sırasıyla tüm sektörlerde kendisinin yapabilir ve yeterli olduğu kendi kendine yeten kentler, karışık arazi kullanımı ve yüksek yoğunluk ile biçimlenen kompakt kentler, gelişme ve günlük ilişkiler sonucu doğan çevresel maliyetlerin dışsallaştırıldığı dışa bağımlı kentler, gereksinimleri ve hakları eşit olarak dengeleyen, çevresel anlamda yerine koyma felsefesini taşıyan adil paylaşımcı kentler olarak ortaya konmuştur.

Bu modellerden ilkinin en önemli sorunu yerel ekonominin yapabilirliğini sağlamak için yerel çevresel kaynakların daha fazla tüketimini getirmesidir. Bununla birlikte atık sorunlarının çözümü de oldukça hassas bir durumdur. Üçüncüsü yani dışa bağımlı kentler ise kendi sürdürülebilirliğini sağlamak konusunda başarılı olsalar da kendinden kaynaklanan çevresel maliyetleri dışsallaştırması yönünden sürdürülebilir gelişmeden uzaklaşmaktadır. Dördüncü model olan adil paylaşımcı kentler aslında olması istenen, ideal kent biçimi olarak görülmektedir. Diğer modellerin iyi yönlerini bir araya getiren bir yaklaşımla oluşan bu kent biçiminin gerçekleşmesi oldukça güçtür. Bunlar arasında sürdürülebilirlik açısından en uygun olanı kompakt kent formu olarak görülmektedir.

Sürdürülebilir kentsel formlar 7 temel ilke ile tasarlanabilir [13]:

1. Kompaktlık
2. Sürdürülebilir Ulaşım
3. Yoğunluk
4. Karışık arazi kullanımı
5. Çeşitlilik
6. Güneşlenmeden yararlanma
7. Yeşillendirme

Kompaktlık,

Özellikle yayılma olan Amerika, Kanada ve Avustralya gibi ülkelerde benimsenmiştir. Yoğunluk artışı ile kentsel arazinin daha verimli kullanılması ilkesine dayanan kompakt şehirler, daha küçük bir alanda daha büyük bir aktivite yelpazesi sunmak durumundadır. Arazi kullanım daha dengeli olmak zorunda, evler, alışveriş yerleri, işyerleri, eğlence ve sosyal tesisler aynı alan içinde çözülmelidir.¹

Kompakt kent modelinde çevreye verilen zararın minimum düzeye getirildiği, mevcut kaynakların etkin ve verimli bir şekilde kullanıldığı, arazi planlaması yoluyla kentsel büyümenin kontrol altına alındığı ve kentsel hareketliliğin en aza indirildiği bir kentsel yönetim politikası hâkimdir. [14]

Kent-kır ilişkisinde kırsal ve doğal alanın sürekliliği, kentsel alanın denetlenebilirliğine bağlıdır. Nitekim sürekli imara konu olan bir kent çeperinde tarım alanları, doğal koruma alanları (çoğunlukla spekülatif) sürekli bir yapılaşma baskısı altında varlığını koruma durumundadır. Bu nedenle, yaşanan belirsizlik ortamı, toprak sahiplerini tarımsal etkinlikten uzaklaştırabilmekte ve gelecek imar rantı beklentisi içine itmektedir.² Salt bu etken, birçok metropoliten alanda kompakt kent politikalarını tetiklemektedir. [15]

Sürdürülebilir Ulaşım,

Ulaşım ile sürdürülebilirlik arasında çok sıkı bir ilişki vardır. Newman ve Kenworthy ulaşım açısından kentsel yoğunluk ile enerji tüketimi arasında ters bir ilişki olduğunu söylerler. Çünkü yeni şehircilik anlayışında daha kompakt bir yapı içinde yaya dostu, daha karma kullanım ve yüksek yoğunluklar vardır. Mesafeler daha kısa hareketlilik ise daha azdır. Dolayısı ile enerji verimli, çevre dostu sürdürülebilir ulaşım formları benimsenebilir.

Yoğunluk

Sürdürülebilir şehirlerde yoğunluk önemli bir meseledir. Enerji tüketimindeki farklılıklar, materyaller, ulaşım, altyapı ve arazi kullanımı yoluyla yoğunluk ve konut tipi sürdürülebilirliğe etki eder. Yoğunluk ve entegre arazi kullanımı yalnızca kaynakların

¹ Wheeler, Planning for Sustainability Creating livable, equitable, and ecological communities

² Ewing, 1997:116,

korunmasını sağlamaz kompaktlık için sosyal etkileşimi teşvik eder. Newman ve Kenworthy e göre yoğunluk artırılması politikaları sonucunda enerjide çok önemli miktarda tasarruf edinilebilir. Yoğunluk arttıkça otomobil sahipliği düşer böylece kişi başına harcanan yakıt tüketimi de düşer.

Karışık Arazi Kullanımı

Plancılar ve akademisyenler arasında karışık arazi kullanımı konusunun sürdürülebilirlik için önemli olduğuna dair görüş birliği vardır. Karışık kullanım ve heterojen yapılanma ile ulaşım mesafeleri azalır. Fonksiyonel arazi çeşitliliği, konut, ticaret, kurumsal, endüstriyel ve ulaşım karışık kullanımda bir aradadır. Böylece İş, eğlence, alışveriş vb olanaklar birbirine yakın olduğu için otomobil kullanma ihtiyacı ve hareketlilik azalır.

Çeşitlilik

Çeşitlilik ve karışık kullanım arasında bazı benzerlikler vardır ancak çeşitlilik daha çok çok daha boyutlu bir olgudur. Çeşitlilik konut tiplerini, mimari stilleri, bina yoğunluğunu, bina boyutlarını, yaşlarını, kültürlerini ve gelirlerini içerir, şehir formunun sosyal ve kültürel bağlamını temsil eder. Eğer gelişim çeşitli değilse, homojen, monoton, cazibesi olmayan kentsel peyzajlar ortaya çıkar.

Güneşlenme

Güneşlenme sürdürülebilir şehirlerde bina formu, sokak genişlikleri, bina dizaynı, kentsel tasarımda kullanılan malzemeleri ve yüzey kaplamaları ve peyzaj parametrelerini belirler. Güneşlenmeden faydalanılarak yapılan tasarımın ana fikri özel tasarımlar yolu ile enerji talebinin azaltılmasını sağlamaktır.

Yeşillendirme

Yeşil kent sürdürülebilir formlar için önemli bir tasarım konseptidir. Kentin banliyö ve kentsel alanlarını daha çekici kılar. Bunun yanı sıra pek çok faydası vardır. Bunlar:

Kentsel habitatların ayırt edici özelliklerinin ve biyoçeşitliliğin korunması,

Fiziksel çevrenin iyileştirilmesi, kentsel kirliliğin azaltılması, iklimi ılımlı hale getirmesi, kentsel drenajın sağlanması

Sürdürülebilirlik için kentsel alanlarının imajını iyileştirme,

Kentsel görüntü ve yaşam kalitesinin artırılması,

Ekonomik çekiciliğin sağlanması,

Sağlık ve Eğitim açısından da fayda sağlaması,

Kentsel alanlarda çevrenin ekolojik çeşitliliğini geliştirmeyi hedeflemesi olarak sayılabilir. [13]

2.4.2 Sürdürülebilir Kentlere Dünyadan Örnekler

Bu bölümde Amerika, Avrupa ve Diğer Dünya ülkelerinden Sürdürülebilir Kentlere örnekler yer almaktadır.

2.4.2.1 Amerika Örnekleri

Amerika'nın Denver bölgesinde 1997 yılı itibariyle yirmi yıllık Kompakt (derişik) kentsel yapılaşma politikaları sayesinde tarım alanlarının %69'unun korunduğu ortaya konmaktadır ¹ [15]

Denver- Stapleton,;

Colorado eyaletinde, Denver kentinin yakınında yer alan ve 108.000 kişilik bir nüfusa sahip olan bir kenttir. Yeşil kitap olarak da bilinen Stapleton Kent Gelişme Planında, sürdürülebilirliğin planın arkasındaki temel kavram veya felsefe olarak değil, uygulama yaklaşımını destekleyen bir araç olarak kullanıldığı ve bu bağlamda planın amacının sürdürülebilir toplum vizyonunu gerçeğe dönüştürmek olduğu ileri sürülmektedir. Bu çerçevede planın sürdürülebilirlik ilkesi üzerine bina edildiği ve sadece günümüz insanların yaşam kalitesinin artırılmasını değil gelecek kuşakların ihtiyaçlarının karşılanmasının da güçlendirilmesi ilkesi vurgulanmaktadır. Öte yandan böyle bir yaklaşımın, toplumun sosyal ve ekonomik sistemlerinde olduğu gibi doğal kaynaklarının planlama ve farkında olmayı içeren ortak hislere sahip olan bir yaklaşım olduğu da belirtilmiştir.

Bu çerçevede plan raporuna göre eğitim sürdürülebilirlik düşüncesinin merkezinde yer almaktadır. Bunun temel nedeninin ise sürdürülebilirliğin bir toplum vizyonu olduğu

¹ Livingston vd., 2003: 5).

Aktaran: O, Çalışkan, (2004)

biçiminde ortaya konmuştur. Bu bağlamda sürdürülebilirliğin kolayca tamamlanan ve unutulmuş bir hedef olamayacağı, toplum hafızası ve kültüründe evrilmesi ve gelişmesi gerektiği ileri sürülmektedir.

Sürdürülebilirliğe yaklaşımı daha çok uygulamacı olan Stapleton Kent Gelişme Planı, prestiji yüksek olan, Sürdürülebilir Kentler için Stockholm Katılımcıları Ödülünü de kazanmıştır. Ödül jürisine göre bu planın ödül almasının nedenleri şöyle sıralanmıştır;¹

- Proje ile birlikte kent sıçraması (sprawl) durdurulmuş ve tüm dünyaya örnek olacak şekilde boşlukları doldurma (infill) modeli geliştirilmiştir.
- Stapleton havaalanını tekrar kullanımı ile birlikte sürdürülebilirliğin ekonomik özellikleri ön plana çıkmış, 50 yıllık tek konutluk arazi kullanım ve otomobil kullanımı ağırlıklı tasarımların sorgulanmasına ön ayak olmuştur.
- Diğer bazı değerlendirmeler ise şöyle sıralanmaktadır; kent içinin kullanımı, yan yana kullanılan arazi kullanımlarının uyumu, toplum, yerel hükümet, özel sektör, tekrar gelişme otoritesi ve kar amacı gütmeyen kuruluşlar arasında işbirliğinin sağlanması,
- Şehrin iç kısımlarında büyük boş sanayi alanları olan kentler için bu plan bir model oluşturabilir.

Dünya ölçeğinde önemli bir ödülün de sahibi olan Plan, plan kademelenmesi açısından Denver Bütüncül Planının bir parçası olma özelliğindedir. Söz konusu planın toplumun uzun dönemli sürdürülebilirlik hedefi açısından belirlenmiş 9 adet anahtar alanının olduğu görülmektedir. Bu alanlar plan raporu içerisinde ayrı bölümler olarak ele alınmış, her bölüm için hedefler belirlenmiş ve bu hedeflerle gerçekleşmesi öngörülen kazanımlar ortaya konmuştur. Bu bölümlerden önemli olanların başlıkları ve kısaca yaklaşımları aşağıda çıkarıldığı gibidir;

Eğitim; ile hedeflenen, Stapleton toplumunun sürdürülebilirliği her düzeyde ve her alanda özümseyen, destekleyen ve katkı sağlayan bir konuma getirilmesidir. Çünkü sürdürülebilirlik bir toplum vizyonudur.

Arazi Kullanım Tasarımı; kentte yaşayan ve çalışanlar için farklı ve güçlü yaşam biçimlerinin desteklenmesi için bütüncül ve karışık kullanımlı bir tasarım

¹ http://www.partnerships.stockholm.se/new_tavlande_index.html (30.06.2006), Aktaran: Yazar, H,K,(2006)

hedeflenmektedir. Bu hedefe ulaşmak için ise belirli standartlar getirilmektedir. Bu standartlar şu başlıklardan oluşmaktadır.

- Karışık arazi kullanımı
- Transit Temelli Tasarım
- Açık Alan
- Komşuluk Bağlantısı
- Yürünebilir Yaya Temelli Komşuluk Caddeleri
- Hassas Doğal Alanların Korunması
- Yüksek Yoğunlukların Desteklenmesi
- Güneşten Yararlanma
- Doğa ile bağlantı kurmak
- Kültürel Sürdürülebilirlik
- Demografik Sürdürülebilirlik
- Ekonomik Sürdürülebilirlik

Geri Dönüşüm; atık maddeleri yararlı hale getirmek, konut, iş, okul gibi tüm alanlardaki atıkların geri dönüşümü konusunda toplumsal bir uzlaşmayı güçlendirmek öngörülmektedir.

Ulaşım; sürdürülebilir bir toplum ve çevre yaratmak için geleneksel trafik hacmini azaltmak ve toplu taşıma, otomobil havuzları, yürüme ve bisiklet kullanımı gibi alternatif ulaşım yöntemlerini geliştirmek hedeflenmektedir. Bu bağlamda kamu ulaşımının, yürüme yollarının ve diğer alternatiflerin kombine edildiği sürdürülebilir bir ulaşım sistemi temel amaç olarak vurgulanmaktadır.

Gelişme planında, ussal büyüme düşüncesine bağlı kalmış ve bu doğrultuda ussal büyüme için; karışık alan kullanımı, kompakt bina tasarımı, farklılaşmış konut tipleri, yürünebilir mesafelerde komşuluklar, farklı bir mekan duygusu oluşturmak, açık alanları korumak, mevcut gelişmelerden faydalanmak, ulaşım seçenekleri sunabilmek, kentteki tüm grupların katılımını sağlamak gibi ilkeleri benimsemiştir.

Bu bağlamda Stapleton sürdürülebilir kent gelişme planı, planlama ve tekrar gelişme süreci içerisinde her aşamada paylaşılacak ve referans gösterilecek bir rehber ve kaynak olarak tasarlanmıştır. Bununla birlikte bu plan kent ile birlikte yaşayan bir doküman olarak görülmektedir. Böylece devamlılığı vurgulanan planın hedeflerinin, süreç içerisinde pratik, verimli ve ekonomik olmaması durumunda, planın tekrar incelenebileceği ve yeniden düzenlenebileceği vurgulanmaktadır. Plan yöntemi açısından ise yukarıda değinilen bölümlerin sonunda, bölümlerde ileri sürülen hedefler ile kazanımı beklenen eylemler ve programların yer aldığı görülmektedir.

Teksas -Austin

Austin kentinde Gündem 21 kapsamında, Kent Konseyince sürdürülebilir bir kent planı hazırlanmıştır. Austin kenti 400.000 kişilik nüfusu ile ABD sınıflamasına göre orta ölçekli kentin biraz üzerinde yer almaktadır. Bu kentte temel kavram olarak ussal büyüme olgusunun ele alınmış olması ve sürdürülebilirlik doğrultusunda halkın eğitime büyük önem verilmesi ön plana çıkmaktadır. Bu çerçevede, kentin resmi internet sayfasında birçok broşür, el kitabı yayınlanarak halkın eğitilmesi amaçlanmıştır. Bu dokümanlardan bazıları ise; yeşil dönüşüm için gerekenler, belediye ile ağ erişimi yöntemi, evlerde enerji tasarrufu sağlama yolları, evsel atıkların dönüşümü, bisikletin yaygın kullanımı, organik tarım ile ilgili bilgilerden oluşmaktadır.

Bu bağlamda sürdürülebilirlik matrisi ile kentte öngörülen projelerin uygulanmadan önce olası sonuçlarını değerlendiren bir tür uygulama aracı olarak işlev görmektedir. Bununla birlikte toplum için öncelikli konuları da saptayarak kaynakların yerinde kullanılmasına da yardımcı olmaktadır. Öte yandan kentsel gelişme planı çerçevesinde düşünüldüğünde ise planların hazırlanma sürecinde planın bir çerçeve plan niteliğinde olması, her konuya karar getirmekten çok, projeler bütünü olarak hazırlanması şüphesiz matrisin uygulanmasında önemli kolaylıklar sağlayacaktır.

Amerikan örneklerinin değerlendirilmesi sonucunda; aşağıda belirtilen saptamaları yapmak mümkündür;

- Planlama sürecinin her aşamasında halk katılımının sağlanmasına büyük önem verilmesi,
- Ussal büyüme doğrultusunda temel referans olarak sürdürülebilirliğin kabul edilmesi,

- Sürdürülebilirliğin felsefi boyutta değil uygulama sürecinde ele alınması,
 - Bir toplum vizyonu olan sürdürülebilirliğin halk arasında geniş kabul görmesi için eğitim ve bilinçlendirme sürecine önem verilmesi,
 - Kent planlarındaki tüm alanlarda sürdürülebilirlik ilkelerini hayata geçirme çabası (karışık kullanım, alternatif ulaşım, çevre koruma, enerji, atıklar vs.)
 - Kent planlarının doğrudan karar verici olması yerine kentle birlikte yaşayan ve rehber niteliğinde olan kapsamlı ve bütüncül planlardan oluşması,
 - Kent planlarındaki her alan için hedef, strateji ve eylem seçeneklerinin belirlenmesi,
 - Kent planlarının uygulanması sürecinde esneklik sağlanması ama bununla birlikte plan üzerinde keyfi değişikliklerin önüne geçilmesi amacıyla koşulların tanımlanması
- Kent planlarını uygulamayı güçlendirecek ve yeniden değerlendirmeler yapmaya olanak sağlayacak uygulama veya değerlendirme matrisleri ile desteklemek,
- Plan uygulamalarının izleme süreci ile kontrol edilmesi.

2.4.2.2 Avrupa Örnekleri

Avrupa genelinde 3 tür planlama sisteminin varlığı ileri sürülmektedir. Bu sistemler;¹

- Açık bir biçimde merkezi planlama yapısı,
- Sorumlulukların farklı yönetim türlerine ve birimlerine dengeli dağılması,
- Tamamen desantralize olmuş sistemler olarak sıralanabilir.

Bu bağlamda planlama yöntemlerinde ve bakış açılarında farklılıklarla beraber, kent planlama sistemlerinin genelde 3 fonksiyon gösterdikleri görülmektedir. Bu üç tür ise aşağıda sıralandığı gibidir;

- Güçlü ve zayıf olunan yönlerin, fırsatların ve tehditlerin değerlendirilmesine dayanan, bununla birlikte gelecek için bütünleşmiş bir vizyon sunan uzun dönemli stratejik planlama,
- Ulusal, bölgesel, kentsel, komşuluk ölçeklerini kapsayan planlama süreci ile biçimlenen planlar. Bu planlar kapsamlı planlar olarak şu konuları içerirler; stratejiler,

¹ Ibid., s.9-16 Aktaran: Yazar,H,K, (2006)

politikalar, projeler, yapılar, aktörler, arazi kullanım, yerleşim dokusu, konut, ticaret, turizm, ulaşım şemaları,

- Gelişmenin konumunu ve formunu belirleyen, yerel düzeyde yasal ve yönetsel süreçleri kapsayan gelişme kontrolüne dönük yaklaşım.

İtalya- Perugia

Bu kentin sürdürülebilirlik doğrultusunda ortaya koymuş olduğu yöntemde öncelikli olarak kent ve bölgesi bir arada ele alınarak karşılıklı etkileşimi belirlenmekte, analiz sürecinde ise ekonomik yapı, sosyal karakteristikler ve ulaşım, iletişim özellikleri ortaya konmaktadır. Bu aşamadan sonra ise yerel gelişme ve kaynak yönetimi için politikalar saptanmaktadır. Daha sonra ise kentin olası gelişme eylemleri, fırsatları ve kurumsal çerçevesi belirlenmekte ve kentin bugünkü durumu kentsel sürdürülebilirlik göstergelerine göre analiz edilmektedir.

Bununla birlikte söz konusu analizler doğrultusunda öngörülen politikalar ele alınmakta ve bu bağlamda kentle ilgili tüm sektörler tek tek sürdürülebilirlik açısından değerlendirilmektedir. Bu değerlendirme doğrultusunda kentin potansiyelleri ve bu potansiyeli harekete geçirebilecek olan sosyal işbirlikleri belirlenmektedir.

Tüm bu aşamalardan sonra kentte sürdürülebilir kentsel gelişmeyi sağlayacak, kentin özgün yapısına uygun öneriler ve vizyon ortaya konmakta ve planlama olgusu bu çerçevede tarihi merkezin rehabilitasyonu ve restorasyonu üzerine yoğunlaşmaktadır. Ayrıca belirlenen sosyal işbirlikleri doğrultusunda birçok hizmetin kamu – özel sektör ortaklığı ile sunumu da kurumsal yapı açısından bir özellik olarak belirlenmektedir..

Yunanistan- Lavrion

Kentin en önemli özelliği eski bir maden kenti olması sebebiyle topraklarının verimsiz oluşu ve çevresel açıdan önemli sorunları bulunmasıdır.

Bu kentte sürdürülebilir kentsel gelişmeyi sağlamak için önemli bir çaba harcandığı görülmektedir. Bu bağlamda kent için yeni bir yöntem ortaya konulmak istenmektedir. Bu yöntemin ise iki bileşenin olduğu ve bunların;

a) yerel çevresel program ile

b) sürdürülebilir senaryo ortak çalışmasından oluştuğu belirtilmektedir.

Bu bileşenlerden ilki 1994 – 1995 yıllarında Kentsel Gelişme için Uluslararası Enstitü tarafından gündeme alınmış ve temel olarak Gündem 21’in prensipleri benimsenmiştir. Yerel çevresel programın oluşturulması için katılımın sağlanması adına çok sayıda kamusal toplantılar yapılmıştır. Bu toplantılar sonucunda, ikinci bileşen için Danimarka Teknik Üniversitesinin organizasyonunda bir çalışma yürütülmesi kararlaştırılmış ve kenti sürdürülebilirlik yolunda başarıya ulaştıracak olan konular, yaşam şartları, enerji, atık boşaltımı, su arıtma, arazi kullanım ve toprağın iyileştirilmesi olarak belirlenmiştir.

Sonuç olarak Lavrion kenti sürdürülebilir bir kentsel gelişme için kent bütününe yönelik, Gündem 21’in ışığında bir senaryo oluşturmuş ve bu senaryoda kentin öncelikli sorunları ele alınmıştır.

Yunanistan- Kavala

Kavala kentinde sürdürülebilirlik doğrultusunda ilk olarak kentin ivedi ve öncelikli hedefleri ortaya konmuş ve bunlarla ilgili olarak üç adet senaryo belirlenmiştir.

Bununla birlikte her senaryo için ivedi hedeflerin değerlendirildiği matrisler hazırlanmış ve senaryo – hedef ilişkisi bu matrisler yoluyla analiz edilmiştir.

Bu bağlamda kent için öngörülen senaryolardan birincisini, mevcut gelişme sürecinin devamı, ikincisini salt ekonomik temelli bir gelişme yaklaşımı, üçüncüsünü ise sürdürülebilir gelişme kavramları oluşturmaktadır. Daha sonra ise hedef – senaryo matrisi, ayrı ayrı her senaryoda yer alan stratejik hedefler için yapılmış ve bu senaryoların değerlendirilmesi yapılmıştır. Son olarak ise seçilen senaryonun stratejik hedefleri doğrultusunda kentin başarı faktörlerini ve kısıtlılıklarını belirleyen bir analiz yapılarak, kentin gelişme planı biçimlendirilmiştir. Aslında Kavala örneğinde yapılan uygulama geleneksel planlama yaklaşımına sürdürülebilirlik hedefinin eklenmesi boyutunda bir özellik göstermektedir.

Almanya- Dessau

Dessau kentinde sürdürülebilirlik açısından dikkat çekici yön, kentin gelişme planında yer alacak hedeflerin belirlenmesi sürecinde çok geniş bir yelpazedeki toplumsal

grupların mutabakatının aranması olarak göze çarpmaktadır. Nitekim belirlenmiş hedeflere uygun olarak bir arazi kullanım planı yapılmış ve kentsel gelişmeye yön verilmeye çalışılmıştır.

İspanya- Alicante ve İtalya- Siena

Kentlerinde ise kentin sürdürülebilirlik çerçevesinin belirlenmesinde temel olarak kentsel sürdürülebilirlik göstergeleri ele alınmıştır. Söz konusu göstergeler ile kentler düzeyinde saptamalar yapılmış ve yıllara göre kentlerdeki değişen durumlar belirlenmiştir. Bu iki kentte, kentsel sürdürülebilirlik göstergeleri bir anlamda, bir tür analiz süreci olarak ele alınmış ve kentlerin bu göstergeler yardımı ile sürdürülebilirlik sürecinde zayıf ve güçlü olduğu yönler yıllar itibari ile yapılan değerlendirmeler ışığında belirlenmiştir.

Sonuçta, Avrupa kentleri ile ilgili sürdürülebilir gelişme bağlamında net olarak söylenebilecek en önemli şey, bu kentlerin sürdürülebilirliği uygulanması gereken bir kavram olarak gördükleridir. Her örnekte, temel amaç kentleri sürdürülebilir bir kentsel gelişme sürecine sokmaktır. Bu amaç doğrultusunda kentten kente yöntemler değişmekte ancak varılmak istenen sonuç- “sürdürülebilir kentsel gelişme”-hep aynı kalmaktadır.

2.4.2.3 Diğer Ülke Örnekleri

Çalışmanın bu kısmında ele alınacak örnekler arasında, Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kentler Programına (Sustainable Cities Programme - SCP) katılan kentler içinde yer alan Essaouria (Fas), Hanam (Güney Kore), İsmailiye (Mısır) yer almaktadır.

Fas- Essaouria

Essaouria Kenti, Fas’ın başkenti Marakeş’e 175 km. uzaklıkta ve Atlantik okyanusunun kıyısında yer almaktadır. Ekonomisi balıkçılık ve turizme dayalı olan kent, liman çevresinde gelişme göstermekte olup 70.000 kişilik bir nüfusa sahiptir.¹

Kent ülkenin ana iletişim ağlarından izole edilmiş bir durumda olup, işgücü turizm ve el sanatları ile sınırlanmıştır. Diğer temel ekonomik sektör olan balıkçılık ise kriz

¹ UN-HABITAT & UNEP, *op.cit*, s.27, Aktaran: Yazar, H,K, (2006)

yaşamaktadır. Kent ekonomisinin bu ağır sorunları çok bariz bir şekilde kentsel yaşam kalitesine ve yapılı çevreye yansımış, kültürel miras bu çöküşten zarar görmüş ve bununla birlikte kentin dışa doğru yayılan genişlemesi eko sistemi ve kent çevresini tehdit eder hale gelmiştir.

Kentte, içinde bulunulan bu sürdürülemez duruma çözüm bulabilmek amacıyla, SCP bünyesinde bir Yerel Takım kurulmuştur. Bu yerel takımı, ülkenin kültür ve çevre bakanlıkları, uluslararası, ulusal ve yerel sivil toplum örgütleri, uluslararası organizasyonlar (UNDP, UNESCO vb.) ile çok uluslu girişimler oluşturmaktadır.

Takım içerisinde yer alan çevre bakanlığı ise ulusal düzeyde koordinasyon görevi üstlenmiştir.

Bu yerel takım kent planlama sürecinde mevcut kurumsal yapıyı tamamlarken, enformasyon ve kentin sürdürülebilir kentsel gelişmesi için gereken çalışma ve projelerin odak noktasında yer almıştır.

Bu çerçevede SKG için ortaya ana eylem planları konmuştur. Bu planlar ve eylem alanları şu şekilde belirlenmiştir;

- Yeni master plan çerçevesinde müzakere ve değerlendirmeyi aktif hale getirmek,
- Kentsel eylem planlama merkezi oluşturmak,
- Kent içindeki çöküntü alanlarında pilot yeniden canlandırma projeleri oluşturmak,
- Kentin eko sistemi bozarak genişlemesini önlemek amacıyla kentsel parklar geliştirmek, Sulak alanları korumak,
- Komşuluk ilişkilerinin geliştirilmesini sağlamak

Kentin sürdürülebilir kentsel gelişme için izlediği yöntemin müzakereci ve sınırlı katılımcı olduğu, bütüncül bir planlama anlayışı yerine ivedi sorunların çözümüne dayalı projeler üreten bir yaklaşıma sahip olduğu görülmektedir. Bu bağlamda daha çok proje üretimine dayalı çözümlerin olmasını, yerel takım içerisindeki çok uluslu girişimler ile ilişkilendirmek de mümkündür.

Hanam kenti, Kyonggi eyaletinin güneydoğusunda yer alan, Seul kentine yakın bir konumu olan ve 130.000 kişilik bir nüfusa sahip olan antik bir kenttir.¹

Kent yeşil alanlar açısından oldukça zengin bir özellik göstermektedir. Bu bağlamda kentte, kenti çevreleyen ve 1970 yılında oluşturulmuş bir yeşil kuşak, Han Nehrinin oluşturduğu 80 km. su yoluna bağlı olan açık alanlar ile 1.5 milyon m2 bataklık ve çayırılık alan bulunmaktadır. Bu özelliklerine karşın, kentin birçok çevresel, sosyal, ekonomik sorunları vardır. Bunlar arasında en önemlileri ise doğal çevrenin yok olması ile plansız gelişme sürecidir.

Bu bağlamda kent söz konusu sorunlarla mücadele etmek için UNCHS ve UNDP ile birlikte bir eko-kent planını başlatmış ve daha sonra bu plan küresel bir eko-kent modeline dönüşmüştür. Bu çerçevede Hanam projesi, çevre dostu arazi kullanım ile birlikte SKG rehberi için bütüncül, kavramsal bir model geliştirmiştir. Bu süreçte kente dönük olarak veri tabanı, ekolojik haritalar ve enformasyon aktiviteleri oluşturulmuştur. Öte yandan projenin tümü Gündem 21 üzerinde odaklanmış ve pilot projeler geliştirilmiştir.

Bu planlama sürecinde öncelikli olarak kentin mevcut durumu tanımlanmıştır. Buna göre iki ana başlıkta ele alınan bu analiz ekonomik ve çevresel açılardan kendine yetersizlik başlıkları ile belirtilmiştir. Bu iki başlık altında özet olarak kentin sorunları arasında, Seul'un uydu kenti olarak bu kente büyük oranda bağımlı olması ve bunun sonucunda giderek yatakhane bir kente dönüşmesi, enerji, gıda ve su açısından dışa bağımlılığının yüksek olması, doğal kaynakların yok olması, bütüncül bir ekolojik ağın bir başka deyişle kentte park ve yeşil alan sisteminin olmaması sayılmıştır.

Bu sorunlar doğrultusunda, Hanam kenti yönetimi, Kyonggi eyaleti yönetimi, Seul Ulusal Üniversitesi Çevresel ve Ekolojik Planlama Laboratuvarı, UNDP ve UNHABITAT katılımı ile sürdürülebilirlik amacıyla eylemler belirlenmiştir. Bu eylemler şunlardan oluşmaktadır:

- Eko kent planlama rehberini rafine hale getirmek için çerçeve plan oluşturma,
- Kentin genel ve sektörel yapısını ortaya koymak için çevresel profil oluşturmak, (söz konusu bu profil ise; biyolojik çeşitliliğin tespitini, doğal çevre ve insan yapımı sosyal

¹ UN-HABITAT & UNEP, *op.cit*, s.28 Aktaran: Yazar, H,K, (2006)

çevre ile ilgili bilgiyi, yasal ve kurumsal çerçeveyi ve yurttaşların çevre ile ilgili duyarlılığını içermektedir.)

- Coğrafik Bilgi Sistemi (CBS) tabanlı çevre kapasite analizi,
- Kentin sorunlarını ve önceliklerini tanımlayıcı rapor oluşturmak,
- Kentin vizyonunu, hedeflerini, amaçlarını ve göstergelerini düzenlemek ve çevre dostu kentsel mekan yapısını ve arazi kullanım planını oluşturmak için sürdürülebilir eko kent stratejisi geliştirmek,
- Sektörel stratejiler oluşturmak,
- Uygulama planları için bütçe olanakları belirlemek,
- Sürekli izleme süreci oluşturmak

Bu bağlamda kenti SKG sürecinde başarılı kılacak olan yöntem, bütüncül bir yaklaşımı öngörmekte, kente dönük olarak CBS kullanılarak ekolojik bir veri tabanının oluşturulmasının gerekliliğini vurgulamakta ve tüm sürecin uygulamaya geçirilmesi ve kontrolü için bir izleme sistemi kurulmasını kabul etmektedir.

İsmailiye-Mısır

İsmailiye kenti Süveyş kanalının yanında yer alan ve 300.000 nüfusa sahip olan bir kenttir.¹

Kentin ülke açısından en büyük önemi, kentin kırsalından kaynaklanmaktadır. Çünkü kent kırsal ülkenin meyve ve sebze üretiminde önemli bir paya sahiptir. Bunun yanı sıra endüstriyel tarım bitkileri üretiminde de önemli bir potansiyeli vardır. Bu özellikleri ile ülkenin sosyo-ekonomik gelişiminde önemli bir yeri vardır. Kentin Süveyş kanalının hemen yanında yer alması, kentin en önemli su kaynağının ve yaşayan çevresinin tamamen insan yapısı olması özelliğini getirmektedir. Bu nedenle de kentin bu insan yapımı doğal çevresinin sürdürülebilirlik doğrultusunda çok iyi yönetilmesi gerekmektedir.

Bu çerçevede kentin öncelikli konu ve sorun alanları arasında, kentsel yayılma, su kaynakları yönetimi, atık yönetimi, göl kirliliği, düzgün olmayan yerleşmelerde ve slum

¹ UN-HABITAT & UNEP, *op.cit*, s.30, Aktaran: Yazar,H,K, (2006)

alanlarda kentsel hizmet ve altyapı sıralanmaktadır. Bu bağlamda belirlenen bu öncelikli alanlar için kentte proje izleme ekipleri oluşturulmuştur. Bu doğrultuda ise kenti sürdürülebilir kılacak olan eylemler ve projeler kentsel yayılmanın engellenmesi, atık suyun yeniden kullanımı, sürdürülebilir gelişme için yerel eğitimin sağlanması olarak belirlenmiştir.[3]

Sonuç olarak dünya kentlerinin incelenmesinin yapıldığı çalışmanın bu kısmında sürdürülebilir kentsel gelişmenin kent planlama sürecinde çok önemli bir yer tuttuğu ve artık kent planlarının nihai hedefinin sürdürülebilir bir kentsel gelişmeyi sağlamak olduğu görülmektedir. Bu bağlamda kent planları salt yapılaşmayı düzenleyen belgeler olmak yerine sürdürülebilirliği uygulamaya geçirecek birer araç olma işlevini yüklenmektedirler.

TÜRKİYEDEKİ KENTSEL GELİŞİMİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK YÖNÜNDEN İNCELENMESİ-SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK İÇİN DOĞA KORUMADA AB YE UYUM SÜRECİ ve MEVCUT MEVZUAT

3.Bölüm Kapsamında, Türkiye’deki Kentsel gelişmenin sürdürülebilirlik yönünden incelenmesinin ardından AB ye uyum sürecinde sürdürülebilirlik ve doğa koruma konularında Türkiye’deki uyum çalışmaları üzerinde durulmuş, Türkiye’nin taraf olduğu sözleşmeler ve bu sözleşmelerin Türk hukuk sistemindeki bağlayıcılığı araştırılmıştır. AB ye uyum sürecinde iç hukuka aktarılan ÇED, Sulak Alanlar Yönetmeliği ve Biyolojik Çeşitliliği Koruma Kanun Tasarıları incelenmiş ve sürdürülebilirlik adına eleştirilerde bulunulmuştur. Sürdürülebilirlik konusunun Türkiye’nin 5 yıllık kalkınma planlarında nasıl yer aldığı araştırılmış ve doğa koruma ile ilgili mevcut mevzuat incelenmiştir.

3.1 Türkiye’deki Kentsel Gelişimin Sürdürülebilirlik Yönünden İncelenmesi

Birinci bölümde ele alınan sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kentsel gelişim kavramlarına genel olarak baktığımızda bu kavramların kentler açısından öne çıkan olmazsa olmazları:

- Stratejik planlama-
- Planlamada yerel yönetimlerin etkinliği
- Katılımcı anlayış-
- Çevrenin doğal taşıma kapasitesinin aşılması gerekliliği

Olarak sıralanabilir.

- **Stratejik Planlama:**

Ülkemizde uygulanan 3194 sayılı imar yasasının 6. maddesi planlama kademelerini belirlemektedir. Planlama sistemindeki planların kademeli birlikteliğinden ilerleyen bölümlerde bahsedilecektir. Bu yasa maddesine göre planlar kapsadıkları alan ve amaç açısından bölge planları ve imar planları olarak ikiye ayrılmaktadır. İmar planları ise nazım imar planı ve uygulama imar planı olarak tanımlanmaktadır.¹ Yasanın bu maddesinde kademelenme açısından iki plan türü belirtilmesine karşın, imar yasasının çeşitli yerlerinde başka plan türlerine de rastlanmaktadır. Bu bağlamda 5. maddede çevre düzeni planı, 8.maddede ülke planı ve 9. maddede metropoliten imar planı gibi plan türleri anılmaktadır. Görüldüğü üzere bizzat yasanın içerisinde adı geçen planlar planlama kademelenmesi içerisinde yer almamaktadır.

Bununla birlikte 5393 sayılı Belediye, 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi ve 5302 sayılı İl Özel İdaresi yasalarının stratejik planlama ile ilgili hükümleri bulunmasına ve yapımı zorunlu olmasına rağmen imar yasasında planlama kademelenmesinde yer almamakta ve tarifi yapılmamaktadır.

Stratejik planlamanın önemini vurgulamak için İl Özel İdaresi yasasının taslağında yer alan ancak daha sonra çıkarılan yasa da yer almayan plan tanımına bakmak gerekmektedir. Buna göre söz konusu yasanın taslağında stratejik planlama “kalkınma planı ve çevre düzeni planına uygun olarak, alt yapı, ulaşım, çevre, tarım ve orman, sağlık, eğitim, sanayi ve ticaret enerji, bayındırlık ve iskan, köy hizmetleri, içme ve sulama suyu, imar, katı atık, doğal afetler, kültürel mirasın korunması ve diğer hizmetlere ilişkin orta veya uzun vadeli plan”² olarak ele alınmaktadır.

Görüldüğü üzere stratejik plan burada, bir bakıma sürdürülebilir kentsel gelişme için tam bir yol gösterici plan olarak tanımlanmıştır.

Türkiye’de Sürdürülebilir Kentsel Gelişim adına son derece önemli olan bu plan türü maalesef ki planlama kademelenmesi içerisinde yer almamakta ve yapılmamaktadır.

- **Planlamada Yerel Yönetimlerin Etkinliği:**

¹ J. HINDERINK, M. TITUS, *op.cit.*, s.390

² Paul KRUGMAN, “Urban Concentration: The Role of Increasing Returns and Transport Costs”, Proceedings of World Bank, Annual Conference on Development Economics 1994, USA, 1995, Aktaran: Yazar, H,K, (2006)

Ülkemizdeki planlama anlayışı merkezi bir özellik taşımaktadır. Başka bir deyişle, ülkedeki hakim planlama yaklaşımında devlet temel görevi yüklenmekte ve planlamanın tümünü biçimlendirmektedir. İlerleyen bölümlerde bu konu yasal açılardan da ele alınacaktır. İmar yasasının 8. maddesi ile yerel yönetimlere bırakılan imar planı yapma ve onama yetkisi mevcut uygulamalarla çok büyük oranda sınırlandırılmaktadır. Bu bağlamda sürdürülebilirlik kavramının içerisinde yer alan yerel yönetimlerin güçlendirilmesi olgusu ile çalışmakta, kent bütününde kapsamlı ve bütüncül bir planlama anlayışı da sekteye uğratılmaktadır.

- **Katılımcı Anlayış:**

İmar yasasının 8. maddesi sürdürülebilirlik açısından önem taşımaktadır. Bu çerçevede 8. madde, katılım ve planların yapımı açılarından ele alınmıştır. Tüm İmar Yasası bütününde planlama sürecinde katılım olgusu sadece bu maddede görülebilmektedir. Maddenin b bendinde “...bu planlar onay tarihinden itibaren belediye başkanlığınca tespit edilen ilan yerlerinde bir ay süre ile ilan edilir. Bir aylık ilan süresi içinde planlara itiraz edilebilir...”¹ denilerek halkın planlamaya katılımı kararlar alındıktan sonra karara itiraz şeklinde düzenlenmiştir. Yani karar alma sürecinde herhangi bir katılım mekanizmasından söz etmek mümkün değildir. Bu durum da ‘Sürdürülebilir Kentsel Gelişme’ ilkeleri ile çalışmaktadır.

Katılım olgusu sürdürülebilir bir planlama yaklaşımı içinde istenilen ve aranan bir durumdur. Oysaki ülkemizde mevcut planlama sisteminin işleyişinde katılım sadece teknik bir uğraş sonucunda hazırlanmış bulunan planların, belirli bir süre zarfında askıya çıkarılıp itiraz edildiği aşamadan öteye geçememektedir. Bununla birlikte, “eğer plan yapım ve uygulama sürecine ne kadar çok biçimde halk dahil edilirse, toplumun sürdürülebilirliği o derece sağlanmış olur.”² [13]

- **Çevrenin doğal taşıma kapasitesinin aşılması gerekliliği:**

Büyük kentlerde nüfus artışına bağlı olarak, kent mekânı artan nüfusu taşıyamamakta ve kent çeperine doğru bir yayılma içerisine girmektedir. Çevresine doğru büyüyen

¹ I. BRATTBAKK, B. DALE, “Patterns of Social Polarization in a Medium Sized City: Changes in Level of Living in Trondheim 1990-99”, 2nd. International Conference in Critical Geography, August, Taegu, Korea, s.6

² J. C. BOLAY, A. RABINOVICH, *op.cit.*, s.409
Aktaran: Yazar,H,K, (2006)

kentler ise, çevresindeki verimli tarım alanlarını, orman alanlarını kısacası doğal alanları yok ederek kentleştirmekte yeşilden kahverengiye doğru bir dönüşüm yaşanmaktadır.

Söz konusu genişlemenin otomobil teknolojisiyle desteklenmesi ve gelişen otoyol çalışmalarının da katkısıyla sıçramalı ve dağınık bir kentsel büyümeye ortaya çıkmaktadır. Ayrıca kentsel nüfusun ve kentsel aktivitelerin sayısının artması kent toprağının değerlendirilme sürecini de hızlandırmakta kent içi alanlardaki toprak, arsa spekülasyonuna konu olmakta ve bu topraklar üzerinde yeni güç odakları oluşmaktadır. Kent toprağının kendisinin bir meta aracı haline gelmesiyle birlikte gerek ticari aktiviteler gerek oturma bölgeleri kent merkezinin uzağında, rantın düşük olduğu bölgelere doğru bir sıçrama yaşamaktadırlar. Bu süreçte paralel olarak kentlerde tanık olunan büyük göç dalgalarının da etkisiyle kentte 'bilinmeyen' olgusu giderek artmaktadır. Bu durum orta ve üst gelir gruplarının, kentsel kamusal alanı terk ederek güvenli yerleşim bölgelerinde yaşamalarına neden olmaktadır. Bilinmeyen olgusunun verdiği korkunun önemli etkenlerden biri olduğu süreçte, yükselen özel yaşam anlayışı sonucunda orta ve üst gelir grupları, kent içi alanların negatif özelliklerinden uzak ama kente merkezinin uzağındaki bölgelerde oluşturulmuş olan banliyölere taşınmaya başlamaktadırlar. Bu kişiler, benzer toplumsal yapıya sahip, homojen grupların oluşturduğu yerleşim bölgelerinde yaşamayı tercih etmektedirler. Bireylerin yaşam alanları ile ilgili tercihleri özel araç sayısı artışı ve otoyol projeleriyle desteklenerek kentin büyüme süreci de hızlanmaktadır. [14]

Hızla büyüyen kentlerde yukarıda bahsedilen problemlerin yaşanması sebebiyle 2.Bölümde de bahsedildiği gibi dünyada kompakt kent modeli rağbet görmektedir. Ancak bu modelin Türkiye'de özellikle de İstanbul'da uygulanabilirliği tartışmalıdır. Sürdürülebilirlik adına ülkemizde öncelikli olarak çözülmesi gereken pek çok üst ölçekli problem bulunmaktadır. Dünyaca kabul görmüş, Türkiye'nin de imzaladığı uluslararası antlaşmalara riayet edilmesi ve bu çerçevede mevcut mevzuatın, yasal-yönetimsel problemlerin yeniden düzenlenmesi en öncelikli meselelerdendir. Sonrasında mevcut planlama disiplinizde bir takım revizyonlara gidilmeli, kutuplaşmayı, bölgesel dengesizliği ve yoksulluğu önlemesi nedeniyle üst ölçek olan ülke bölge planları ve önemi daha öncede belirtilen stratejik planlar üretilmeli ve eylem planları ile desteklenerek uygulanmalıdır.

Tez kapsamında sonraki bölümlerde sürdürülebilirliğin olmazsa olmazlarından olan çevrenin doğal taşıma kapasitesinin aşılması gerekliliği üzerinde durulacak aynı zamanda da bu tezin konusunu oluşturan doğal alanlarda korumanın sağlanması adına öncelikle çözümlenmesi gereken uluslararası anlaşmalara riayet ve mevcut mevzuattaki yasal yönetsel problemlere de bu bölümde değinilecektir.

3.2 AB'ye Uyum Sürecinde Sürdürülebilirlik ve Doğa Koruma Konularında Türkiye'deki Uyum Çalışmaları

Avrupa Birliği'ne Türkiye'nin katılımı için hazırlanan "Katılım Ortaklığı Belgesi"nde "Çevre" alanında, doğanın korunmasına yönelik olarak kısa ve orta vadeli öncelikler belirtilmiş, Türkiye tarafından da AB müktesebatına uyum için "Ulusal Program" hazırlanmıştır. [16]

Türkiye'ye AB'ye aday ülke statüsü Helsinki'de Aralık 1999'da toplanan Avrupa Konseyi tarafından tanınmıştır. Türk hükümeti Temmuz 2003'te Topluluk Müktesebatı'nın benimsenmesi için Ulusal Programı yürürlüğe koymuştur ¹ Ulusal Programda, katılım öncesi stratejinin tamamlanması için ülkenin alması gereken önlemler belirlenmiştir. Yüksek maliyetli yatırımları gerektiren öncelikle uyum sağlanması gereken AB Çevre Direktifleri; hava kalitesi, endüstriyel kirlilik, su kalitesi kontrolü ve atık yönetimi olmak üzere dört başlık altında toplanmaktadır ²

• Katılım Ortaklığı Belgesi

11-12 Aralık 1999 tarihleri arasında yapılan Helsinki Zirvesi, Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki ilişkilerin seyrinde olumlu bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. Bu zirvede Türkiye'nin adaylık statüsü ilan edilmiştir.

Adaylık statüsünün tanınması doğrultusunda kurulan ilişkilerin bir sonucu olarak, 8 Kasım 2000 tarihinde "Katılım Ortaklığı Belgesi" kabul edilmiş ve 7-9 Aralık 2000 tarihleri arasında yapılan Nice Zirvesinde onaylanmıştır.³ Bu belge Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyeliği için gerekli öncelik alanlarını belirleyen, tam üyelik sürecinde yol

¹ (DPT, 2003).

² Talu, 2006:101

³ Avrupa Birliği ve Giriş Sürecinde Türkiye", << www.geocities.com/jeopolitik72/abturkiye.html>>, (16.10.2002)

haritası çizen, AB müktesebatına uyum sağlamak amacıyla her alanda neler yapılması gerektiğini, kısa ve orta vadeli hedefler olarak belirleyen ve tam üyelik müzakerelerinin başlaması için hangi şartların yerine getirilmesi gerektiğini belirten belgedir. ¹

Belgedeki kısa vadede istenen yasal düzenlemeler aşağıdaki gibidir:

1- Müktesebatın uyumu için ayrıntılı yönerge özelinde bir programın kabulü

2- Çevresel Etki Değerlendirme Yönergesinin yasalaştırılması,

Orta vadede istenen düzenlemeler:

1- Kurumsal, idari ve izleme kapasitesinin çevrenin korunmasını güvence altına alacak şekilde güçlendirilirken, özellikle çerçeve mevzuatın ve sektör mevzuatının geliştirilmesi yoluyla AB'nin çevre konusundaki müktesebatının yürürlüğe konması ve uygulanması,

2- Mevzuatı, özellikle çerçeve mevzuat ve yatay mevzuat ile doğa korunması, su kalitesinin korunması ve atık yönetimi konularındaki mevzuatın, özel önem ile uygulanması; bir atık yönetimi stratejisinin uygulanması,

3- İzleme ağları ve izin usullerinin yanı sıra veri toplama dahil çevre müfettişliklerinin kurulması,

4- Bütün diğer sektörel politikaların tanım ve uygulanmasının sürdürülebilir gelişme ilkeleri ile bütünleştirilmesi,

5- Çevresel etki değerlendirme yönergesinin yürürlüğe konması ve uygulanması konularıdır²[16]

Katılım Ortaklığı'nın orta vadeli ölçütlerinden biri de, Türkiye'nin sürdürülebilir kalkınma ilkelerini, diğer tüm sektör politikalarının uygulamalarına uyum sağlamasını gerektirmektedir. Diğer yandan, 2002 yılında Johannesburg'da yapılan Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesinde, tüm katılan devletlerin ve uluslararası örgütlerin, "Zirve Uygulama Planı"nın hedeflerine bağlılık sözünü taşıyan bir küresel karar

¹ ibid.

Aktaran: Arda,S, (2003)-16

² "Türkiye İçin Katılım Ortaklığı Belgesi" << www.deltur.cec.eu.int/english/apwithturkey.pdf>>, (06.11.2002)

Aktaran: Arda,S,(2003)

alınmıştır. Plan, sürdürülebilir kalkınma için ulusal stratejilerin kurulmasını ve 2005 yılında uygulanmaya başlamasını gerektirmektedir.

Türkiye'nin Dünya Zirvesi'ni takip programı ve AB'ye Katılım Ulusal Programı, gelecek için üzerine sürdürülebilir kalkınma hedeflerini inşa etmek için sağlam bir temel sağlamaktadır. Türkiye BM sistemindeki küresel sorumluluklarının ve AB'ye katılmak için ihtiyaçlarının kesiştiği bir öncelik alanı olarak sürdürülebilir kalkınma için çevresel perspektiflerin altını çizerek, kurumsal yapıları ulusal ve yerel ölçeklerde destekleyerek, kapsamlı teknik çalışmalarla katılımcı mekanizmaları teşvik ederek uyum sağlanmasına katkıda bulunacaktır ¹ [1]

Görüldüğü üzere; katılım ortaklığı belgesinde kısa vadede, AB müktesebatına uyum için gerekli yasal düzenlemelerin, orta vadede ise uygulamaya yönelik çalışmaların yapılması gerektiği belirtilmektedir. [16]

- **Ulusal Program**

“Türkiye Katılım Ortaklığı Belgesi” nin kabul edilmesinden sonra, AB müktesebatına uyum için “Ulusal Program” 2001 yılında hazırlanmış, daha sonra revize edilen Katılım Ortaklığı Belgesine paralel olarak yeniden düzenlenen Ulusal Program ise **Temmuz 2003 tarihinde** yürürlüğe girmiştir.

Nihai hedefin, ilk etapta Türkiye'nin korunan alanlarının yüzde 1'lik kısmının NATURA 2000 ağına dahil edilmesi, AB düzenlemelerine tam uyumun sağlanması ve NATURA 2000 ağı uygulamalarının gerçekleştirilmesi olarak belirlendiği Ulusal Programda, Türkiye'nin BERN, RAMSAR, CITES ve Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmelerine taraf olduğu ve bu sözleşmelerin uygulama yönetmeliklerinin hazırlanması çalışmalarına AB direktifleri hükümleri de dikkate alınarak devam edildiği ifade edilmektedir.

Yine mevcut doğa koruma amaçlı yasaların aynı amaç doğrultusunda bir bütün olarak düzenlenmesi, var olan koruma statülerinin Dünya Doğayı Koruma Birliği statüleri ile örtüşmesinin sağlanması, AB ile birlikteliği sağlanan koruma statülerinde, ülkemizin mevcut tüm ekosistem örneklerinin yer almasının sağlanması, korunan alanların sayılarının ve alanlarının artırılması, ülkemizin taraf olduğu uluslararası sözleşmelere

¹ (Beyhan, 2008:17), Aktaran: Sağdıç,C,

uyumun sağlanması ve bu konuda doğacak sorunların giderilmesi “Ulusal Programın” nihai hedefleri arasında yer almaktadır. [16]

- **Çevre Faslı Ayrıntılı Tarama Toplantısı**

29 Mayıs–03 Haziran 2006 tarihleri arasında düzenlenmiştir. AB daimi temsilciler komitesi, Türkiye ile ilgili katılım müzakerelerinde çevre faslının 21 Aralık 2009 tarihinde düzenlenen hükümetler arası konferansla açılmasını onaylamış ve ardından, Brüksel’de yapılan hükümetler arası konferans ile mali yükü çok fazla olmasına rağmen çevre faslı açılmıştır. Çevre faslının açılmasıyla Türkiye dört konuda önceliği yerine getirmekle yükümlü tutulmuştur. Açılış Kriterleri ise, Türkiye’nin Komisyona kapsamlı bir strateji sunması ve Türkiye’nin AB-Türkiye Gümrük Birliği Ortaklık Konseyi’nin kararlarına uygun olarak ilgili çevre müktesebatının uygulanmasına dair yükümlülüklerini yerine getirmesidir. Bunların yanı sıra Avrupa Birliği’nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelere ülkemizin taraf olma durumu da bir açılış kriteri olarak göze çarpmaktadır. [17]

Diğer taraftan, ülkemizin “Müzakere Pozisyon Belgesi”ne karşılık olarak hazırlanan AB’nin “Ortak Müzakere Pozisyon Belgesi”nde, “Çevre Faslı”nın geçici olarak müzakerelere kapatılabilmesi için belirlenen 6 Kapanış Kriterinden biri, “Doğa koruma ve atık yönetimini de içerecek şekilde, geri kalan sektörlerde müktesebata uyumu sürdürmesi ve katılım tarihinde AB yükümlülüklerine ilişkin tamamen hazır olduğunu göstermesidir.” Bu açıklamalar çerçevesinde Türkiye’nin AB’nin doğa koruma politikalarına uyum sağlaması ve müktesebatını uyumlaştırması gerekmektedir. [17]

3.2.1. AB’ye Uyum Sürecinde Türkiye’nin Taraf Olduğu Uluslararası Sözleşmeler İle Bu Sözleşmelerin Türkiye Anayasasındaki Bağlayıcılığı

AB ye uyum sürecinde Türkiye’nin de taraf olduğu, çevreye ilişkin uluslararası sözleşmeler, deklarasyonlar, protokoller, Türkiye’ye küresel ve bölgesel ölçekte birtakım sorumluluklar yüklemektedir. Bu sorumluluklar, genellikle deklarasyonlardan kaynaklanan, ulusal hukukta düzenlemeler yapma yükümlülükleri olabileceği gibi, ikili veya çok taraflı sözleşme ve protokollerden kaynaklanan uluslararası hukuk kurallarına uyma ve bu kuralların gereklerini yerine getirme gibi yükümlülükler de olabilmektedir.

Deklarasyonlar, eylem planları, programlar ve tavsiye kararları bağlayıcı olmayan hukuki düzenlemelerdir. Fakat Türkiye'nin de imzaladığı uluslararası sözleşmeler, genellikle, bağlayıcı ve taraf ülkelere yükümlülükler getiren hukuki düzenlemelerdir. Türkiye'nin taraf olduğu önemli küresel ve bölgesel çevre anlaşmalarının listesi aşağıda verilmektedir.

- **Küresel Düzeyde Sorumluluklar**

Flora ve faunanın korunmasına dair Türkiye'nin imzaladığı dört tane önemli uluslararası düzenleme bulunmaktadır. Bunlar, özellikle Su Kuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası öneme Sahip Sulak Alanlar Hakkında Sözleşme (RAMSAR, 1971), Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme (Paris, 1972), Nesli Tükenmekte Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine ilişkin Sözleşme (CITES, 1973) ve 1992 Biyolojik çeşitlilik Sözleşmesidir.

Bahsi geçen sözleşme düzenlemelerinin ortak ana amacı doğal kaynakların kullanımını sınırlamaktır. Ancak, Türkiye'nin bu sözleşmelerden kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirmemesi durumunda, bu sözleşmeler de tarife dışı engeller doğurabilecek hükümleri içermektedir. Örneğin, korunması gereken sulak alanlar listesine alınmış bölgelerin yakınlarında, bu bölgelere ve buralarda yaşayan su kuşlarına zarar verebilecek tesisler kurulmamalı, bu gibi bölgelerin yakınlarında kurulacak tesisleri hazırlanmalı, kültürel kaynaklar korunmalı, nesli tükenmekte olan yabani hayvan ve bitki türlerinin sözleşme hükümlerine aykırı olacak şekilde doğrudan ticareti ve tüketilmesi engellenmelidir. Bir başka deyişle, imzalanan sözleşmelerin kapsamına giren bölgelerin, ekosistemlerin ve biyolojik çeşitliliğin korunmasını engelleyecek her türlü sınai ve ticari faaliyetten kaçınılmalı, tesisler kurulurken yer seçimine özen gösterilmelidir.

- **Bölgesel Düzeyde Sorumluluklar**

Türkiye'nin taraf olduğu bölgesel çevre hukuku düzenlemeleri, Akdeniz'in Kirlenmeye Karşı Korunmasına Ait Sözleşme (Barselona, 1976), Karadeniz'in Kirlenmeye Karşı Korunması Sözleşmesi (Bükreş, 1992) ve Avrupa'nın Yaban Hayatı ve Yaşama Ortamlarını Koruma Sözleşmesidir (Bern, 1979). Bunlardan sonuncusu flora ve

faunanın korunmasına ilişkin küresel düzeyde taraf olunan düzenlemelere bölgesel düzeyde daha da fazla işlerlik kazandırılmasını amaçlamaktadır. [18]

Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler ve kabul tarihleri aşağıdaki gibidir:

➤ **Ramsar**

28 Aralık 1993 tarihli ve 3958 Sayılı Kanun ile onaylanması uygun bulunan bu sözleşme 15 Mart 1994 tarihli ve 94/5434 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla onaylanarak, 17 Mayıs 1994 tarih ve 21937 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

➤ **1972 Paris- Dünya Doğal ve Kültürel Mirası Koruma Sözleşmesi**

14.04.1982 tarih ve 2658 sayılı Kanunla katılmamız uygun bulunan bu Sözleşme, 23.05.1982 tarih ve 8/4788 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla onaylanarak, 14.02.1983 tarih ve 17959 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanmıştır.

➤ **1973 Washington-Yaban Hayatı Koruma Sözleşmesi**

27 Eylül 1994 tarihli ve 441 Sayılı Kanun ile onaylanması uygun bulunan bu sözleşme 27 Nisan 1996 tarihli ve 96/8125 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla onaylanarak, 20 Haziran 1996 tarih ve 22672 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır

➤ **1976- Barselona- Akdeniz'in Deniz Ortamı ve Kıyı Bölgesinin Korunması Sözleşmesi**

Bu Sözleşme, 22 Temmuz 2002 tarih ve 2002/4545 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla, 22 Ağustos 2002 tarih ve 24854 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanmıştır.

➤ **1989 Basel- Tehlikeli Atıkların Sınırlar Ötesi Taşınımının.ve Bertarafının Kontrolüne İlişkin Sözleşme**

28 Aralık 1993 tarihli ve 3957 sayılı Kanun ile onaylanması uygun bulunan bu sözleşme, 7 Mart 1994 tarihli ve 94/5419 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla onaylanarak, 15 Mayıs 1994 tarih ve 21935 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanmıştır.

➤ **1992 Rio- Biyolojik Çeşitliliği Koruma Sözleşmesi**

29 Ağustos 1996 tarihli ve 4177 Sayılı kanun ile onaylanması uygun bulunan bu sözleşme, 21 Kasım 1996 tarih ve 96/8857 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla onaylanarak, 27 Aralık 1996 tarih 22860 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

➤ **Paris (1994) - Kuraklık ve Çölleşme ile Mücadele Sözleşmesi**

11 Şubat 1998 tarihli ve 4340 Sayılı Kanun ile onaylanması uygun bulunan bu sözleşme 16 Nisan 1998 tarihli ve 98/11003 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla onaylanarak, 16 Mayıs 1998 tarih ve 23344 Sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmıştır.

➤ **B.M. İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesine Yönelik Kyoto Protokolü (1997)**

5 / 2 / 2009 tarihli ve 5836 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan bu sözleşme 7 / 5 / 2009 tarih ve 2009/14979 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla onaylanarak, 13 Mayıs 2009 tarih ve 27227 Sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmıştır. [19]

Anayasamızın 90. Maddesi uyarınca usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedir. Mevzuatımızın bir parçasıdır ve bu sözleşmelerle getirilen ilkelere herkes riayet etmelidir.

Dolayısıyla Türk devletinin taraf olduğu çevreyi koruyucu sözleşmeler kanun hükmünde olacaklarından ayrıca bir uygulama kanunu çıkarılması zorunluluğu olmadan doğrudan uygulanacaklardır. Buradaki tek sorun bu sözleşmelerin çoğu kez çerçeve niteliğinde olmaları ve/veya genel hükümler içermeleri nedeniyle uygulamaya aktarılmaları için, duruma göre, ya kanun ya da kanun-altı düzenlemelerin varlığına gereksinim duyulmasıdır. Ancak uygulama kanunu çıkarılmaması adı geçen sözleşmelerin düzenledikleri çevreyi koruyucu genel kavram ve ilkelere dayanılamayacağı (bunların doğrudan esas alınamayacağı) anlamına gelemez. Öte yandan uygulama kanunları ya da alt düzenlemeler çıkarılsa bile dayanan antlaşmanın da uygulamada dikkate alınması gereklidir. Çünkü bir kere kanun-altı düzenlemeler halinde bunların kanun hükmünde sayılan ilgili sözleşmeye aykırı olamayacağı açıktır.

90. maddedeki değişiklikte temel hak ve özgürlükler konusundaki antlaşmaları kanunlardan bir üst sıraya yerleştiren açık, genel ve mutlak bir kural getirilmemiştir. Hükmün anlamı, kanunların bu tür anlaşmalara aykırı hükümler içermesi halinde antlaşmanın doğrudan esas alınacağıdır. Böylece adı geçen antlaşmalar lehine ve onları diğerlerinden daha ayrıcalıklı kılan bir durum yaratıldığı açıktır. Buradaki lehe durum, uyumsuzluk halinde, kanunun ilgili hükmünün ihmal edilmesi şeklinde gerçekleşecektir. Ancak bu esas alma ve ihmal etme de mutlak bir kural olmayıp nihai aşamayı somut durum belirleyecektir. Çünkü kanunun getirdiği hüküm insan hakları açısından daha

olumlu olabilir ki bu olasılık değışikliğı getirenlerce öngörülememiştir. Bu durumda antlaşmanın değil, kanunun esas alınacağı açıktır. [19]

Pek çok kanunda bu sebeptir ki ‘üstün kamu yararı’ kavramı sıkça kullanılmaktadır.

Durum böyleyken son dönem yatırım kararlarında “çevre koruma ilkeleri” aşılması gereken bir engel olarak görülmekte, sürekli olarak Anayasaya ve uluslararası sözleşmelere aykırı kanunlar çıkarılmakta, mevcut çevre yönetmelikleri bu amaca uygun olarak değıştirilmektedir. Bunun en yakın örneğini bir sonraki bölümde AB ye uyum çerçevesinde iç hukuka aktarılan uygulamalarda izlemek mümkündür.

3.2.2 AB’ye Uyum Çerçevesinde İç Hukuka Aktarılan Uygulamalar

Türkiye’de flora ve faunanın korunmasına ilişkin AB direktifini karşılayan mevcut temel düzenleme, 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu’dur.¹ Bu alanda mevcut eksiklikleri gidermek ve Habitat Direktifine uyum sağlamak için, doğanın korunmasına ilişkin olarak; Çevre Bakanlığının koordinatörlüğünde, “Biyolojik Çeşitlilik Yasa ve Politika Değerlendirme Komitesi” oluşturulmuştur.

Bu komisyon tarafından yapılan çalışmalar neticesinde; doğa koruma ve biyolojik çeşitliliğin sürdürülebilir kullanımı için yeni bir yasanın hazırlanması ve bu yasanın doğa ve türlerin korunması alanında genel ilkeleri ve kavramları ortaya koyacak, idari yapılar ve kurumsal sorumluluklara ilişkin genel bir çerçeve sunacak şekilde hazırlanması öngörülmüştür.² [16]

Mevcut mevzuat alanında, Haziran 2002’de, yeni bir Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğı çıkarılmıştır. Bu yönetmelik, “Çevresel Etki Değerlendirmesi Direktifi” hükümlerinin tamamına yakını iç hukuka aktarmaktadır.³

Doğa Koruma alanında, 2001 Aralık ayında, “Nesli Tehlikede Olan Yabani Flora ve Faunanın Uluslararası Ticaretine Dair Sözleşmesinin (CITES) Uygulanmasına Dair

¹ Türkiye Çevre Vakfı, “Avrupa Birliğı’nde ve Türkiye’de Çevre Mevzuatı” (Ankara: Yayın No: 149, 2001), 428

² Sema Alpan, Filiz Demirayak, Güln Ege, Nesrin Algan, “İkinci Taslak Strateji: Biyolojik Çeşitliliğin Sürdürülebilir Kullanımı ve Doğa Koruma için Yasal Çerçevenin Akılcı Hale Getirilmesi” (Ankara: Çevre Bakanlığı, Taslak Rapor, Referans 8920, 2003), 16.

³ Türkiye Çevre Vakfı, “Avrupa Birliğı’nde ve Türkiye’de Çevre Mevzuatı” (Ankara: Önder Mat., Yayın No: 149, 2001), 428.

Yönetmelik” çıkarılmıştır. Sulak alanların korunması ile ilgili yönetmelik de Ocak 2002.de çıkarılmıştır.¹

3167 sayılı Kara Avcılığı Kanununun değiştirilmesi için yeni bir kanun tasarısı hazırlanmıştır. Tasarı kanunda, yaban hayatı koruma sahalarının ilanı, yönetimi ve izlenmesi ile ilgili kararlar yer almaktadır. Kanunun yürürlüğe girmesi ile bu sahalar için sıkı koruma tedbirleri alınabilecektir.²[16]

Bu bölümde Tez çalışmasının konusu açısından önem arz eden Doğa Korumaya yönelik iç hukuka aktarılan Biyolojik çeşitliliği koruma tasarısı, ÇED yönetmeliği ve Sulak Alanları koruma yönetmeliği üzerinde durulacaktır.

3.2.2.1 Biyolojik Çeşitliliği Koruma Kanun Tasarısı

Yürürlükteki mevzuatımıza göre korunan alan statüleri farklı kanunlarda düzenlenmiş olup bunlar; milli park, doğal sit alanı, özel çevre koruma bölgesi, tabiat parkı, tabiatı koruma alanı ve sulak alanlardır. Farklı statülerdeki bu koruma alanları için ülkemizde doğa koruma konusunda çerçeve bir kanuna ihtiyaç bulunmaktadır. Kanunun hazırlanma gerekçesi, bu statüler arasındaki çatışmanın giderilmesi ve Avrupa Birliği mevzuatına uyum sağlanmasıdır

Bu yöndeki ilk çalışma, 2003 yılında ‘Biyolojik Çeşitlilik ve Doğal Kaynak Yönetimi Projesi’ sürecinde başlamıştır. Başlangıçta “Doğa Koruma ve Biyolojik Çeşitlilik Kanunu” olarak bilinen kanun tasarısı 2013 yılına kadar dört kez değişmiştir.

2003 yılında hazırlık çalışmalarına başlandığında söz konusu Kanun’un temel hedefleri aşağıdaki gibi tanımlanmıştır:

- Ülkemizde biyolojik çeşitliliğin ve doğanın daha etkili korunması için kurumsal ve yasal çerçeve oluşturmak,
- Doğa ve biyolojik çeşitliliğin dağınık halde bulunan mevzuatını tek bir yasa çerçevesinde toplamak,

¹ İbid., Aktaran: Arda,S, (2003)-16

² Av ve Yaban Hayatı Yönetiminde Yasal Mevzuat” << www.milliparklar.gov.tr/ayhd/ysl.htm >>
Aktaran: Arda S, (2003)-16

- Türkiye'nin uluslararası süreçte taraf olduğu sözleşmeleri ve Avrupa Birliği uyum sürecinde yüklendiği taahhütleri daha etkili bir şekilde yerine getirmesini ve hayata geçirmesini sağlamak için gerekli yasal temeli oluşturmak.

Tasarının hazırlanmasındaki bütün süreç genel anlamıyla değerlendirildiğinde, ülkemizin doğasının korunması için çok önemli düzenlemeler getiren ve toplumun tüm kesimlerini ilgilendiren Kanun Tasarısı hazırlık süreci katılımcılıktan uzak ve yalnızca Bakanlığın bilgisi ve kontrolü dahilinde gerçekleşmiştir. [20]

Kanun Tasarısı'nın amacı; tabiatın, tabii değerlerin ve biyolojik çeşitliliğin korunmasına ve sürdürülebilir kullanımına, halkın tabiat hakkında bilinçlenmesini ve toplumun korumaya yönelik katkılarını artıracak faaliyetlerin desteklenmesine ilişkin usul ve esasları düzenlemektir. Kanunun kapsamına; biyolojik çeşitliliğin ve tabii değerlerin korunmasına ve koruma altına alınan alanların belirlenmesine, iyileştirilmesine, yönetilmesine, geliştirilmesine ve denetimine ilişkin hükümler getirmektedir. Buna göre:

- Kanun tasarısında tanımlanan korunan alanların birden fazlasının özelliklerine sahip olsa dahi, koruma altına alınan bir alanın tek bir korunan alan adı altında ilan edilmesi gerektiğine ilişkin ilke, Kanunun çıkarılış amaçlarından biri olmakla beraber, mevcut yasal ve kurumsal düzenlemeler incelendiğinde bunun pek de mümkün olmadığı görülmektedir. Korunan alanlarda koruma ve kullanım kararlarının, ihtiyaç duyulan her tür ve ölçekteki plânlar ile belirlenmesi ilkesinin de uygulamada hayata geçirilmesi mümkün değildir. Tasarıda ağırlıklı olarak koruma yerine kullanım koşulları üzerinde durulmuştur.
- 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunundaki doğal veya tabii sitler ve tabiat varlıkları tanım ve kapsam olarak aynı zamanda Tasarıda tanımlanmış statülerle örtüştüğünden tabii sitlerin de Tasarı kapsamına alınması ve yönetiminin Çevre ve Şehircilik Bakanlığına verilmesi yönünde Avrupa Birliği mevzuatı gereği düzenleme yapılmıştır. (Tabiatı ve Biyolojik çeşitliliği koruma kanunu tasarısı ile çevre komisyonu raporu). Bu düzenleme ile "Doğal Sit" kavramı kaldırılmıştır.
- Kanun Tasarısı'nın 6. maddesinin 1. fıkrasında "Gerçek veya tüzel kişilerin önerileri ile daha önce belirlenmiş ve ilan edilmiş korunan alanların sınırlarının

değiştirilebileceği, kısmen veya tamamen farklı statü kapsamına alınabileceği veya koruma kararlarının kaldırılabilmesi”, hükmü getirilmiştir. Tasarıda “yeniden değerlendirme” sürecinde, mevcut korunan alanlarımız koruma güvencesinden mahrum kalabilecektir.

- Kanunla ilk kez mevzuatımıza aktarılan Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) sürecinde değerlendirilmesi daha uygun olan “Ekolojik Etki Değerlendirmesi” süreci ile koruma alanlarına olumsuz etkisi olabileceği belirlenen faaliyetler için ekolojik bir değerlendirme yapılması mecburiyeti getirilmiştir. Buna göre; “Ekolojik Etki Değerlendirmesi; gerçekleştirilmesi planlanan etkinliklerin ve projelerin ekosistemlere olabilecek olumlu ya da olumsuz etkilerinin belirlenmesi, olumsuz yöndeki etkilerin önlenmesi ya da ekosistemlerin kendisine ve işleyişine zarar vermeyecek ölçüde en aza indirilmesi için alınacak önleyici ve telafi edici tedbirlerin tespit edilmesi amacıyla sürdürülecek çalışmalar” olarak tanımlanmış ve 8. maddede “korunan alanlarda yapılması düşünülen herhangi bir plan veya projenin ekolojik etki değerlendirmesine tabi tutulacağı” hükmüne bağlanmıştır.

8. maddede; “ekolojik etki değerlendirmesi sonucunda sahanın bütünselliğinin olumsuz bir şekilde etkilenmeyeceğine karar verildikten sonra plan veya projeye, alanı yöneten bakanlık tarafından izin verilir.” hükmü yer almıştır.

8.maddenin 3. fıkrasında düzenlenen “ekolojik etki değerlendirmesi sonucunda saha üzerindeki etkilerin olumsuz değerlendirilmesine rağmen alternatif çözümlerin bulunmaması ve üstün kamu yararının bulunması nedeniyle plan veya projenin uygulanması zorunlu ise ilgili bakanlıkça gerekli her türlü telafi edici tedbirler alınır veya aldırılır.” Hükmü ile korumaya aykırı bir yaklaşım sergilenmektedir. Zira Kanun Tasarısı’nın gerekçesinde de; “stratejik ve ülke kalkınması için büyük öneme sahip ve üstün kamu yararı açısından önemli görülen faaliyetlerin mutlak koruma gerektiren alan sınırları dahilinde kalması halinde, belirli şartlara bağlı olarak işletilmelerine imkan sağlanması bir gerekliliktir. Söz konusu faaliyetlere verilecek izinler, Bakanlık izni ile güvence altına alınmıştır.” ifadesine yer verilerek, açıkça enerji, maden, ulaştırma, sanayi, turizm gibi “ülke kalkınması için büyük öneme sahip” faaliyetler için “üstün kamu yararı” olduğu kabul edilmekte ve bu faaliyetlerin belirli şartlara bağlı olarak (bu şartların ne

olduğu belli değildir) işletilmelerine imkan sağlanmasının gerekli olduğu vurgulanmaktadır.

Madde 4. ve 5. fıkralarında “üstün kamu yararı” ile ilgili hükümlere yer vermiş olmasına karşın, ne ifade edilmek istendiği açık olarak belirtilmemiş, uygulamada sorunlara neden olabilecek şekilde düzenlenmiştir.

5. fıkraya göre korunan alanlarda üstün kamu yararı kararı, ilgili bakanlıkların uygun görüşü alınmak suretiyle alanı yöneten bakanlık tarafından verilecektir. Alanı yöneten bakanlık ise mevzuatta karmaşık bir biçimde düzenlenmiştir.

Kanunun Ekolojik Etki Değerlendirmesi hükmü ile ÇED uygulamasında yer alan, doğa koruma sisteminin gerisinde kalacak bir sistem getirilmek istenmektedir. ÇED Yönetmeliği’nde, korunan alanlar ve koruma alanları kapsamında çok daha etkili bir doğa koruma sistemi getirilmiş ve açıkça bu alanlarda yapılamayacak faaliyetler belirtilmiştir. (bkz çed yönetmeliği. Bölüm3.2.2.2)

- Tasarı’nın 9. Maddesinde yer alan “bilgilendirme ve katılım” a dair kısımda, herhangi bir alanda gerçekleştirilecek koruma ve planlama çalışmaları hakkında yöre halkı yalnızca bilgilendirilecektir. Söz konusu maddenin üst başlığı her ne kadar “bilgilendirme ve katılım” olsa da gerçekte yapılacak olan yukarıdan aşağıya bir bilgi verme sürecinden ibarettir. Tasarıya göre yöre halkının karar alma aşamalarında yeri yoktur. Gerçek anlamda katılım olması için bilgilendirme yapılmasının yanı sıra, paydaşların görüşlerinin dinlenmesi, işbirliği ve aktif katılımı ile karar alma ve uygulama sürecinin “birlikte” şekillendirilmesi gereklidir. [20]
- Tasarı’nın 10. maddesinin 2. Bendinde “Korunan alanda işletme yetkisi, kısmen, talepte bulunmaları halinde il özel idarelerine, belediyelere, bu Kanunun amacına uygun faaliyetler yürüten vakıf ve derneklere ilgili bakanın onayı ile devredilebilir veya geri alınabilir” denmektedir. Valiliklere bağlı İl Özel İdaresi’ne yapılan yetki devirlerinin onarılması imkânsız tahribatlara yol açabilmektedir. [20]
- Tasarı’nın 20. maddesinde tahrip olan veya bozulmuş peyzaj ve ekosistemlerin iyileştirilmesi için gerekli tedbirlerin ilgili kurum ve kuruluşlarla birlikte Orman ve Su İşleri Bakanlığı tarafından alınacağı düzenlenmiştir. Ayrıca ekolojik etki değerlendirme raporunda verilen taahhütlere uymayan faaliyetler Orman ve Su

İşleri Bakanlığınca durdurulacaktır. Bunun yanı sıra, aynı maddede düzenlenen “Tabii durumuna uygun hale getirilemeyen alanlar buna en yakın yaşama alanına dönüştürülür” ifadesi açık bir biçimde bir alandaki tahribatın meşrulaştırılmasına ve tahribatın giderilmesi için yapılabilecek rehabilitasyon çalışmalarının zaafa uğratılmasına zemin hazırlamaktadır. “En yakın yaşam alanı” ifadesi bilimsel dayanaktan yoksundur ve tam anlamıyla ne kast edildiği açık değildir.

- Kanun Tasarısı kamulaştırma, takas ve tahsise ilişkin hükümler getirmektedir. Buna göre; korunan alan sınırları içinde kalan yerlerdeki gerçek ve tüzel kişilere ait taşınmazlar, gerekli görüldüğünde, ilgili mevzuata göre Orman ve Su İşleri Bakanlığı ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığınca kamulaştırılabilecektir. Planlarla kesin kullanma yasağı getirilen korunan alanlarda bulunan gerçek ve tüzel kişilerin mülkiyetindeki taşınmazlar, Hazine, belediyeler veya il özel idareleri tarafından malikinin başvurusu üzerine, bu idarelere ait taşınmazlarla tarafların rızasıyla takas edilebileceği gibi, Kanunun amaçları doğrultusunda kullanılmak üzere Hazinesinin mülkiyetindeki taşınmazlar ile Devletin hüküm ve tasarrufu altındaki yerler ilgili Bakanlığın talebi üzerine Maliye Bakanlığınca, orman sayılan alanlar ise Orman Genel Müdürlüğüne Orman ve Su İşleri Bakanlığına tahsis edilebilir.

Koruma altına alınan alanlarda izin, intifa ve irtifak hakkı talepleri yapıldığında, öncelikle bu taleplerin alan ve türler üzerindeki etkileri araştırılacaktır. Alan ve türlerin sürdürülebilir şekilde devamının sağlanması için telafi edici tedbirler dâhil her türlü tedbir alınmak şartı ile izin, intifa ve irtifak hakkı tesis edilebilir.

Korunan alanlardaki her türlü izinde, Orman ve Su İşleri Bakanlığı görevli ve yetkili kılınmakta ve izne konu faaliyete göre anılan Bakanlıkça bedel tahsil edilmesi hükme bağlanmaktadır. Bu alanlarda koruma ve yönetim maksadına aykırı olmayan mevcut izin ve kullanımlar, planlama safhasında dikkate alınacaktır. İzin, intifa ve irtifaka tabi alanın tarihi ve arkeolojik sit, turizm merkezi veya kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgesi olması halinde ise, Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın görüşüne başvurulacaktır. Koruma alanı ilanından önce mevcut tesislere, koruma amaçlarına uygun olarak belirlenecek kurallar

çerçevesinde 29 ilgili bakanlığın uygun görmesi halinde ise 49 yıllığına kullanım izni verilebilecektir.

- Tasarı'nın 28. maddesinde "bu Kanun kapsamında giren alanlarda 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu'na göre kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgesi ve turizm merkezi olarak ilan edilecek yerler için Orman ve Su İşleri Bakanlığı'nın uygun görüşü alınır" hükmü yer almaktadır. Diğer bir ifadeyle korunan alanların kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgesi ve turizm merkezi olarak ilan edilebileceği düzenlenmektedir. Bu madde ile ülke yüzölçümümüzün ancak %4-5'ini kaplayan korunan alanların "turizm teşvik" adı altında yapılaşmaya ve diğer insan kullanımlarına açılması olanaklı kılınmaktadır. Ayrıca korunan alanların içinde kalan kültür varlıkları ve sit alanları 21/7/1983 tarihli ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu hükümlerine göre işlem görecektir.
- Tasarının 57. maddesinde, 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu'nu yürürlükten kaldırmaktadır. 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu, ülkemizde doğa koruma konusundaki en önemli yasal düzenlemelerden biridir. Tasarı'da korunan alan statülerinden biri olarak "milli park" statüsü yer almasına rağmen, bu alanların hangi usul ve esaslara göre yönetileceği ve korunacağı hususları açık değildir. Milli Parklar Kanunu'nun bu Tasarı ile birlikte yürürlükten kaldırılması, hali hazırda zaten ciddi baskılarla karşı karşıya kalan Milli Park alanlarımızı olumsuz biçimde etkileyecektir. [16], [20]

Not: Yukarda sözü edilen Biyolojik çeşitliliği Koruma Kanun Tasarısı 5 Haziran 2013 tarihinde gezi parkı eylemleri nedeniyle Meclis Genel Kurulu gündeminden geçici olarak kaldırılmıştır. [21]

3.2.2.2 ÇED Yönetmeliği

ÇED Yönetmeliği "Çevresel etki değerlendirmesini (ÇED), gerçekleştirilmesi planlanan projelerin çevreye olabilecek olumlu ve olumsuz etkilerinin belirlenmesinde, olumsuz yöndeki etkilerin önlenmesi ya da çevreye zarar vermeyecek ölçüde en aza indirilmesi için alınacak önlemlerin, seçilen yer ile teknoloji alternatiflerinin belirlenerek değerlendirilmesinde ve projelerin uygulanmasının izlenmesi ve kontrolünde sürdürülecek çalışmaları" olarak tanımlanmaktadır.

ÇED, çevresel etkileri önemli olan faaliyetlerin bu etkilerinin sürekli ve düzenli olarak, bilimsel yöntemler ve tekniklerle kontrolünün sağlanmasında kullanılan en önemli çevre yönetim aracıdır.

Çevresel Etki Değerlendirmesi" uygulamasının Ülkemizdeki mevzuata yansımaları ise 2872 Sayılı Çevre Kanunu'nun 11/ 8/ 1983 tarih ve 18132 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmesiyle görmektedir. Çevre Kanunu'nun 10. Maddesi Çevresel Etki Değerlendirmesi ile ilgilidir. Çevre Kanunu'nda Çevresel etki değerlendirilmesi: Madde 10 - (Değişik: 26/4/2006 - 5491/7 md.) "gerçekleştirmeyi planladıkları faaliyetleri sonucu çevre sorunlarına yol açabilecek kurum, kuruluş ve işletmelerin, Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu veya proje tanıtım dosyası hazırlamakla yükümlü oldukları ve Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu Kararı veya Çevresel Etki değerlendirilmesi Gerekli Değildir Kararı alınmadıkça bu projelerle ilgili onay, izin, teşvik, yapı ve kullanım ruhsatı verilemeyeceği, proje için yatırıma başlanamayacağı ve ihale edilemeyeceği" emredici hüküm olarak düzenlenmiştir. Yine aynı maddede "Çevresel Etki Değerlendirmesine tâbi projeler ve Stratejik Çevresel Değerlendirmeye tâbi plân ve programlar ve konuya ilişkin usûl ve esaslar Bakanlıkça çıkarılacak yönetmeliklerle belirlenir". Denilmesine rağmen, Çevresel Etki Değerlendirme Yönetmeliği ancak 10 yıl sonra 7/ 2/ 1993 tarih ve 21489 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanabilmiştir. [22]

Yönetmeliğe göre:

- Madde5(1) Bu Yönetmeliğe tabi projeler hakkında "Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu", "Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumsuz", "Çevresel Etki Değerlendirmesi Gereklidir" veya "Çevresel Etki Değerlendirmesi Gerekli Değildir" kararlarını verme yetkisi Bakanlığa aittir.

ÇED süreci, söz konusu projenin karar aşamasında, Projenin gerçekleşmesi halinde inşaat ve faaliyet aşamasında, faaliyetin sona erdirilmesinden sonra da devam etmektedir.

- 2008 tarihli ÇED Yönetmeliği Madde 6(3), ÇED raporlarının projelendirme süreçlerindeki Rolünü: "Bu Yönetmeliğe konu olan ve Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumludur ya da Çevresel Etki Değerlendirmesi Gerekli Değildir raporu bulunmayan

hiçbir projeye teşvik, onay, izin ve inşaat/kullanım ruhsatı verilmez, bu projelerle ilgili yatırım başlatılamaz, bu projelere hiçbir ihale verilmez.” şeklinde belirtmektedir.

Ancak, WWF-Turkey (Dünya doğayı koruma vakfı), ÇED sürecinin planlama ve projelendirme aşamaları neredeyse tamamlandıktan hemen sonra başladığı ve bu nedenle yapılması gereken değişiklikler için kısıtlı zaman bulunacağı konusunda eleştirilerde bulunmaktadır.

- ÇED yönetmeliği geçici 3. madde ile, kaynak kullanımında ekoloji- ekonomi bağlantısını dengelemekten çok yatırımcıya ekonomi ağırlıklı ama çevreden de yanaymış gibi görünen Raporlar hazırlamaları için olanak sağlanmaktadır. Böylece Yönetmelikte temel alınması gereken çevresel etkilerin kontrolü hedefi, proje sahiplerine yatırımlarının çevreye zarar vermeyeceği izlenimi yaratmak için ÇED raporlarını bir araç olarak kullanmalarının sağlanması yönüne saptırılmış durumdadır.

Geçici 3. maddeye göre: “Bu Kanunun yürürlüğe girmesinden önce Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği hükümlerine tâbi olduğu halde, yükümlülüklerini yerine getirmeyenlerden, hali hazırda yer seçimi uygun olanlar, bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren altı ay içinde, ilgili yönetmelikler çerçevesinde gerekli yükümlülüklerini yerine getirdiklerini gösterir çevresel durum değerlendirme raporunu hazırlayarak Bakanlığa sunar. İlgili yönetmeliklerde belirlenen şartları sağlayanlar başvuru tarihinden itibaren altı ay içinde karara bağlanır. Çevresel durum değerlendirme raporunu altı ay içinde Bakanlığa sunmayan ya da raporun Bakanlığa sunulmasından itibaren altı ay içerisinde gerekli çevre koruma önlemlerini almayan faaliyetler Bakanlıkça süre verilmeksizin durdurulur. Yürürlükteki mevzuat uyarınca yer seçimi uygun olmayan faaliyetler için ilgili mevzuat hükümlerinin uygulanması esastır.”

ÇED yönetmeliği aradan geçen zamanda 4 kez değiştirilmiş fakat bu muafiyet kararı her yönetmelikte yer almıştır.

- 1.ÇED Yönetmeliği 7/ 2/ 1993 tarih ve 21489 sayılı Resmi Gazete,
- 2.ÇED Yönetmeliği 23/ 6/ 1997 tarih ve 23028 sayılı Resmi Gazete,
- 3.ÇED Yönetmeliği 6/ 6/ 2002 tarih ve 24777sayılı Resmi Gazete, (AB direktiflerini kapsayan ilk ÇED)

4.ÇED Yönetmeliği 16/ 12/ 2003 tarih ve 25318 sayılı Resmi Gazete,

5.ÇED Yönetmeliği 17/ 7/ 2008 tarih ve 26939 sayılı Resmi Gazete.

17 Temmuz 2008 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan ÇED Yönetmeliği'nin geçici 3. maddesi de bu muafiyeti getiriyordu.

17 Temmuz 2008 Perşembe, 26939 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan Yönetmelik, Çevre ve Orman Bakanlığı Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği, Kapsam dışı projeler başlığı altında yer alan:

Geçici Madde 3(1): '07/ 02/ 1993 tarihli ve 21489 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinden önce uygulama projeleri onaylanmış veya çevre mevzuatı ve ilgili diğer mevzuat uyarınca yetkili mercilerden izin, ruhsat veya onay ya da kamulaştırma kararı alınmış veya yatırım programına alınmış veya mevzi imar planları onaylanmış projelere veya bu tarihten önce üretim ve/veya işletmeye başladığı belgelenen projelere Çevre Kanunu ve ilgili diğer yönetmeliklerde alınması gereken izinler saklı kalmak kaydıyla bu Yönetmelik hükümleri uygulanmaz.'

Denilmektedir.

Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun 7.10.2010 tarihli kararı ile bu muafiyet 7 /2 /1993 tarihinden yatırım programına alınmış, hakkında her ne işlem yapılmış, izinler alınmış olursa olsun *üretime ve/veya işletmeye başlamayan projeler* yönünden durdurularak Danıştay 6. Dairesi'nin kararı kaldırılmıştır. Bir diğer ifade ile Danıştay kararı uyarınca 1993 yılı öncesi yatırım programına alınsa dahi tüm projeler için çevresel etkileri değerlendirme sürecinin işletilmesi zorunluluk haline gelmiştir.

14 Nisan 2011 Perşembe 27905 sayılı Resmî Gazetede Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından yayınlanan yönetmelik, Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmeliktir. Buna göre:

Madde 1 – 17 / 7 / 2008 tarihli ve 26939 sayılı Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinin Geçici 3 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

"Geçici Madde 3(1) 7 / 2 / 1993 tarihli ve 21489 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinden önce;

a) Üretime ve/veya işletmeye başladığı belgelenen projelere,

b) Uygulama projeleri onaylanmış veya çevre mevzuatı ve ilgili diğer mevzuat uyarınca yetkili mercilerden izin, ruhsat veya onay ya da kamulaştırma kararı alınmış veya yatırım programına alınmış veya mevzi imar planları onaylanmış projelerden

1) Bu Yönetmeliğin EK-I listesinde yer alan projeler için 17 /7 /2015 tarihine,

2) EK-II Listesinde yer alan projeler için 17 /7/ 2013 tarihine kadar yatırımına başlanmış projelere,

ÇED sistemi, korunan alanlarda doğrudan faaliyet yapılmasına olanak vermemektedir. Bu alanlar ek1-ek2 gibi listeler ile ÇED Yönetmeliği'nde duyarlı yöreler olarak düzenlenmiştir

Çevre Kanunu ve ilgili diğer yönetmeliklerde alınması gereken izinler saklı kalmak kaydıyla bu Yönetmelik hükümleri uygulanmaz."

Bahsedilen son yönetmelik değişikliği Danıştay yürütmeyi durdurma kararını etkisiz hale getirmiş. Danıştay kararında "üretime ve/veya işletmeye başladığı belgelenen projeler" dışındakilerin ÇED' den muaf tutulması hukuka aykırı bulunmuştur.

Yönetmelik değişikliği ile "üretime ve/veya işletmeye başlama" yerine "yatırıma başlama" esas alınmış, üstelik muafiyetler EK 1 listesine tabi faaliyetler için 17.7.2015, EK 2 listesine tabi faaliyetler için 17.7.2013 yılına kadar ek muafiyet getirilmiştir. [22]

Bu yönetmelik değişikliği ile "uygulama projeleri onaylanmış veya çevre mevzuatı ve ilgili diğer mevzuat uyarınca yetkili mercilerden izin, ruhsat veya onay ya da kamulaştırma kararı alınmış veya yatırım programına alınmış veya mevzi imar planları onaylanmış projeler" hakkında verilen süre uzatılmış ve nükleer santraller, havaalanları, demiryolları, otoyol ve otobanlar dahil olmak üzere pek çok proje için bir nevi af çıkarılmıştır. [23]

Muafiyetlerle 'kamu yararı' birçok projeyi uygulanabilir kılan ve bir nevi af çıkaran mevcut ÇED uygulaması yerine çevresel taşıma kapasiteleri hesaplanarak, standartlar göz önüne alınarak, sosyo-ekonomik parametreleri katarak, plan, program ve politika aşamalarından geçirilerek, sistematik ve kapsamlı, alternatifli, etaplı, örgütsel ve katılımcı bir Stratejik Çevresel Etki Değerlendirmesinin yapılması şarttır.

3.2.2.3 Sulak Alanları Koruma Yönetmeliği

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, AB ye uyum süreci programı dahilinde Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği'ni ilk defa 2002'de yayımlamış, daha sonra değiştirerek 2005'te yeniden yayımlamıştır. 4 Nisan 2014 tarihinde 28962 sayılı resmi gazete ile yeniden yürürlüğe giren Sulak Alanlar Yönetmeliği ile önemli değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler aşağıda maddeler halinde verilmiştir:

Yönetmeliğin 2. Maddesinde “Kuru derelerde bu Yönetmelik hükümleri uygulanmaz” denilerek, Kuru dereler yönetmelik kapsamından çıkarılmıştır.

Yönetmeliğin 5. Maddesinde sulak alan vasıfları:

(1) Herhangi bir korunan alan içinde bulunan sulak alanlar ile içme suyu havzası niteliğindeki sulak alanlar bu Yönetmelik hükümlerine uygun olarak sulak alanın ekolojik karakterini koruyacak şekilde ilgili mevzuata uygun olarak yönetilir.

(2) Sulak alanlar içinde bulunan korunan alanların yönetimi ise bu Yönetmelik ile belirlenen ilke ve esaslara uygun olarak ilgili idaresince gerçekleştirilir.

(3) Diğer Sulak Alanlar ise, Ramsar Alanı, Ulusal Öneme Haiz Sulak Alan ve Mahalli Öneme Haiz Sulak Alan olarak tanımlanır ve bu alanlarda bu Yönetmelik hükümleri uygulanır.

Şeklinde belirlenmiştir. [24]

Sulak alanların bu şekilde “Uluslararası Önemi Haiz Sulak Alanlar” ve “Mahalli Önemi Haiz Sulak Alanlar” olarak ikiye ayrıldığına dikkat çeken Çevre Mühendisleri Odası Başkanı Bozoğlu, “Mahalli Önemi Haiz Sulak Alanların”, Uluslararası Önemi Haiz Sulak Alanlar Sözleşmesi'nin (RAMSAR) kapsamına girmediğini belirtmiş ve, “Sulak alanın ulusalı, mahallisi olmaz” diyerek yönetmelikle “Mahalli Önemi Haiz Sulak Alanların” koruma bölgeleri kapsamının dışına çıkarıldığını vurgulamıştır. [25]

Yönetmelik ile Koruma bölgeleri sadece “ulusal öneme haiz” sulak alanları kapsar duruma getirilmiştir.

2014 tarihli son yönetmeliğin 18. Maddesine göre bir alanın “sulak alan” olarak belirlenebilmesi için tam 4 aşamanın geçilmesi öngörülmektedir. Bu düzenleme ile sulak alan tespiti zorlaştırılmıştır.

Arazi ve su kullanım planlamalarında, sulak alanların işlev ve değerlerinin korunması “esas” olmaktan çıkarılarak “gözetimle” sınırlandırılmıştır.

Yönetmeliğin 20 ve 21. Maddelerinde, Su kuşlarının kuluçka yaptığı, konakladığı veya kışladığı alanlar ile nadir ve nesli tehlikedeki kuş türlerinin üreme bölgelerini kapsayan mutlak koruma bölgelerine ve hassas koruma bölgelerinde “Bu alanların zorunlu olmadıkça özel mülkiyete konu olmaması esastır” hükmü getirilerek bu alanların özel mülkiyete konu edilebileceği kapısı aralanmıştır.

Yönetmeliğin 22. Maddesi ile sulak alanların içme suyu, kullanma ve sulama amaçlı altyapı projelerinde kullanılmasının önü açılmıştır.

Yönetmeliğin 23. Maddesi ile Kontrollü Kullanım Bölgesi Uygulama Esasları belirlenmiştir. Buna göre:

(1) Sulak alan ekosistemini etkileyecek insan faaliyetlerinin yoğun olduğu, koruma bölgeleri belirlenmeden önce kurulmuş veya ilgili idarece onaylı çevre düzeni planı, nazım imar planı ve uygulama imar planlarında yer alan, kentsel gelişimi zorunlu olarak bu bölgede kalan yerleşim yerlerinin zorunlu gelişimi için onaylı mekânsal planlarla getirilen kararlarla ekolojik açıdan tekrar değerlendirilmek suretiyle koruma bölgelerinin tespiti esnasında veya yönetim planları ile kontrollü kullanım bölgesi belirlenir. Kontrollü kullanım bölgesi olarak belirlenen alanlar içinde gerçekleştirilecek Ek-1’de yer alan faaliyetler için ayrıca ekosistem değerlendirme raporu hazırlanarak, faaliyetin sulak alana muhtemel etkileri önleyici ve telafi edici tedbirler önerilerek, ilgili idare tarafından bu tedbirlerin ne şekilde alınacağı, nasıl izleneceği, risk ve tehlike göstergelerinin neler olduğu, ekosistem raporu ekinde taahhüt edilerek, gerektiğinde Bakanlıkça alınması istenen ilave tedbirlere de uyacağı taahhüt edilir. Genel Müdürlüğün uygun görüşü alınarak bu bölgelerdeki uygulamalar, sorumlu kurum ve kuruluşlar tarafından gerçekleştirilir. İzin belgesi tanzim edilir.

Ayrıca Yönetmeliğe eklenen geçici maddeyle, yönetmelik tarihinden önce faaliyete geçmiş olan ve bu yönetmelik kapsamında izin almamış işletmeler, yönetmeliğin yayımından itibaren iki yıl içerisinde Bakanlıktan izin almaları şartı ile faaliyetlerine devam edebilecektir. [26] denilerek kentsel baskı sonucu koruma bölgelerinde oluşan yapılanmaların affı söz konusu olmaktadır.

Madde 24 ile sulak alanlardaki “tampon bölgelerde” açılacak taş ocakları, hidroelektrik santral projeleri, motorlu taşıt, çimento üretimi, evsel atık transfer istasyonu kurulması gibi faaliyetlerde ÇED süreci usul ve esaslarını bakanlığın belirleyeceği tek bir raporla sınırlandırılarak devre dışı bırakılmıştır.

Madde 26 ile Mevsimsel ve daimi akarsular ile deniz kıyılarına ilişkin uygulama esasları belirlenmiştir. Buna göre:

(1) Mahalli öneme haiz sulak alanlar ile mevsimsel ve daimi akarsularda sulak alan koruma bölgeleri belirlenmez. Bu alanlarda koruma ve kullanım esasları mahalli sulak alan komisyonlarınca belirlenir.

(3) Mevsimsel ve daimi akarsular ile deniz kıyılarında mahalli sulak alan komisyonlarının ve/veya Bölge müdürlüğünün uygun görüşü alınmak suretiyle yürütülecek proje ve faaliyetler için müracaatı kabul edilen kişilerin başvuruları en geç 30 gün içinde sonuçlandırılır.

Diyerek mahalli sulak alanlar ve akarsular için çeşitli projelerin önü açılmaktadır.

Doğa koruma açısından çok önemli olan Sulak Alanların korunması konusunda bu alanların ulusal ve mahalli olarak ikiye ayrılması ulusal öneme sahip sulak alanlar RAMSAR ile korunurken, Mahalli öneme sahip sulak alanların korunmaması ve her türlü proje için bu yönetmelikte önünün açılması yönetmeliğin tekrar gözden geçirilerek düzenlenmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

3.2.3 Sürdürülebilirlik ve Doğa Koruma Konularının Türkiye’nin Beş Yıllık Kalkınma Planlarında Yer Alması

Türkiye’de, 1963-1972 yılları arasını kapsayan ilk iki kalkınma planında, çevre sorunları için özel bölümler ayrıldığı ve ayrıntılı politikalar oluşturulduğu görülmemektedir,¹ 3. Beş Yıllık Kalkınma Planında (BYKP) ise çevre konusunda ayrı bir başlık yer almaktadır.³ ve 4. planlarda özellikle erozyon, büyük kentlerde hava, su ve kıyı kirlenmesi sorunları vurgulanmıştır. Ekolojik kaynaklardan gelecek kuşakların da yararlanabilmesi için, korunup geliştirilmesi hususundan ise 5. BYKP.’de bahsedilmektedir.²

¹ Ruşen Keleş ve Can Hamamcı, “Çevrebilim” (Ankara: İmge Kitapevi, 3.Baskı, 1998), 294.

² İlhami Kızıroğlu, “Ekolojik Potpuri” (Ankara: TAKAV Mat.Yay.A.Ş.,2001), 363

6. BYKP.'de ise temel çevre ilkesi, insan sağlığını ve doğal dengeyi koruyarak, sürekli bir ekonomik kalkınmaya olanak verecek biçimde, doğal kaynakların kullanımı sağlamak ve gelecek kuşaklara, insana yakışır bir doğal, fiziksel ve toplumsal çevre bırakmaktır ¹

Bu anlatımlar, Birleşmiş Milletler kapsamında formüle edilen "sürdürülebilirlik" ve "ortak gelecek" kavramlarından beslenmektedir.

1996-2000 yıllarını kapsayan 7. BYKP'de temel ilke VI. plan ile aynı olmakla birlikte, türlü politikalar arasında bir eşgüdümün sağlanması gerektiği ve çevreyle ilgili kuruluşlar arasında yeterli işbirliğinin sağlanamadığı tespiti de yer almaktadır ² Ayrıca, 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun günün koşullarına göre revize edileceği, 6831 sayılı Orman Kanunu'nun, orman kaynaklarının korunması ve geliştirilmesini daha kapsamlı bir biçimde ele alacak şekilde yeniden düzenleneceği ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun kültür varlıklarını korumaya ağırlık verdiği, bu nedenle 2863 sayılı yasada tabiat varlıklarını korumaya yönelik düzenlemelerin yapılacağı konularından da bahsedilmektedir ³

Planda ulusal çevre stratejisinin hazırlanmasından ve çevre konusunda AB ve diğer uluslararası standartlara uyum sağlamak üzere gerekli mevzuatın geliştirileceğinden de bahsedilmiştir.

Bu çerçevede Çevre Bakanlığı'nın teknik desteği ve Dünya Bankasının finansman katkısıyla Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı tarafından yapılan "Ulusal Çevre Stratejisi ve Eylem Planı (UÇEP)" uygulama çalışmaları, DPT Müsteşarlığı ve Çevre Bakanlığı arasında 08.05.1998'de imzalanan bir protokolle başlatılmıştır.⁴ [16]

Sürdürülebilir kalkınmanın temini için, ekonomik ve toplumsal politikaların yanında, çevreyle ilgili stratejinin geliştirilmesi; çevreye yönelik yatırım kararlarında önceliklerin belirlenmesi; ilgili kuruluşlar arasında işbirliğinin temellerinin oluşturulması; uluslararası kuruluşlarca desteklenmek üzere çevreyle ilgili yatırım programlarına ilişkin

Aktaran: Arda, S, (2003)

¹ Ruşen Keleş ve Can Hamamcı, "Çevrebilim" (Ankara: İmge Kitapevi, 3. Baskı, 1998), 297.

² İbid., 298.

³ DPT, "Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı", 1996.

⁴ "Ulusal Çevre Stratejisi ve Eylem Planı" (UÇEP)

<<<http://www.cevre.gov.tr/cevrepolitikalari/uceponsoz.htm>>> (02.05.2003)

Aktaran: Arda, S, (2003)

verilerin sağlanması amacıyla hazırlanan UÇEP'in hazırlık sürecinde belirlenen hedefleri şunlardır.¹

- yaşam kalitesinin iyileştirilmesi;
- çevre bilinç ve duyarlılığının geliştirilmesi;
- çevre yönetiminin iyileştirilmesi;
- sürdürülebilir nitelikte bir ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişme sağlanması.

UÇEP'in hazırlanması aşamasında oluşturulan "Orman Kaynaklarının Yönetimi", "Tarım ve Mera Arazilerinin Yönetimi", "Tarımsal Teknoloji, Su Kaynaklarının Yönetimi", "Hava Kalitesinin Korunması", "Enerji Sektöründen Kaynaklanan Hava Kirliliği", "Sanayiden Kaynaklanan Hava Kirliliği", "Doğal, Tarihi ve Kültürel Değerlerin Korunması", "Nüfus ve Çevre", "Sağlık ve Çevre", "Katı Atıkların ve Tıbbi Atıkların Yönetimi", "Tehlikeli Atıkların Yönetimi", "Atıksu Yönetimi", "Deniz Kaynaklarının Yönetimi ve Kirlilik Kontrolü", "Çevre Ekonomisi ve Finansman", "Yasal ve Kurumsal Düzenlemeler", "Arazi Kullanımı ve Kıyı Alanlarının Yönetimi", "Eğitim ve Katılım" ve "Gürültü Kirliliği" çalışma gruplarının raporları plana esas teşkil etmiştir.²

8. BYKP'de ise çevre sorunlarını çözmek amacıyla mevzuatta ve kurumsal yapının oluşturulmasında ilerlemeler kaydedildiği, UÇEP'in hazırlandığı ve temiz bir çevreye yönelik toplumsal duyarlılığın artmakta olduğu belirtilmesine rağmen, çevre yönetim sistemlerinin istenilen etkinlik düzeyine getirilemediği, hızlı kentleşme ve başta kıyı alanları ve denizler olmak üzere doğal kaynaklar üzerindeki baskıların, atıkların miktarını ve diğer çevre sorunlarını artırdığı ifade edilmiştir ³

Planda sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı doğrultusunda, insan sağlığı ve doğal dengeyi koruyarak ekonomik kalkınmaya imkan verecek, doğal kaynakların yönetimini sağlayacak, gelecek kuşaklara daha sağlıklı bir doğal, fiziki ve sosyal çevre bırakacak yönde arzulanan nitelikte bir gelişme kaydedilemediği de belirtilmektedir.

¹ İbid.

² "Ulusal Çevre Stratejisi ve Eylem Planı" (UÇEP)
<<<http://ekutup.dpt.gov.tr/cevre/eylempla/ucep.html>>>
(02.05.2003)

³ "8.Beş Yıllık Kalkınma Planı, Çevre" << www.cevre.gov.tr/cevrepolitikalari/sekizbesyil.htm >>
(02.03.2003)

Aktaran: Arda, S, (2003)-16

Bu olumsuz durumun giderilmesi için VIII. planda da, insan sağlığını, ekolojik dengeyi, kültürel, tarihi ve estetik değerlerin korunması suretiyle, ekonomik ve sosyal gelişmenin sağlanması temel ilke olarak ifade edilmiştir.

Sekizinci Planda, biyolojik çeşitliliğin korunması ve sürdürülebilir kullanımı amacıyla hazırlıkları tamamlanan “Ulusal Biyolojik Çeşitlilik Stratejisi ve Eylem Planı”nın yürürlüğe konulması ve korunan alanlar için yönetim planları ve uygulamasına yönelik eylem planlarının hazırlanması da öngörülmektedir.¹

Söz konusu Biyoçeşitlilik Eylem Planı, bir taraftan Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesinin ülkemizde uygulanabilmesi için bir çerçevenin belirlenmesi, diğer taraftan da Türkiye’de biyoçeşitlilik konusunda hazırlanacak plan, program ve stratejilere girdi temin edilmesi amacını taşımaktadır.²

Ulusal Biyolojik Çeşitlilik Stratejisi ve Eylem Planında belirlenen öncelikli eylemler;

- Koruma alanlarının oluşturulması ve endemik bitkiler için yönetim planlarının hazırlanması,
- Yaban hayatının devamlılığını sağlamak amacı ile arboratımların oluşturulması, konaklama istasyonları ve göç merkezlerinin kurulması,
- Koruma kavramı ve prensipleri üzerine eğitim verilmesi,
- Bütün tarafları (kamu kuruluşları, gönüllü kuruluşlar ve medya) kapsayacak çevresel bilinçlendirmenin geliştirilmesi,
- Doğal kaynakların akılcı kullanımı için mahalli düzeyde eğitim sağlanması, şeklinde sıralanabilir.³ [16]

9. BYKP nı kapsamında ise 2010 yılında “Kentlerin Yaşam Standartlarının Yükseltilmesi ve Sürdürülebilir Gelişmenin Sağlanması” öncelikli politika olarak belirlenmiştir. Ayrıca, Avrupa Birliği Genel Sekreterliği’nce yayınlanan “AB Müktesebatına Uyum Programı (2007-2013)”nda yapılacak düzenlemeler arasında “Sürdürülebilir Kentsel Gelişme için Bütünleştirilmiş Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planının onaylanmasına ilişkin Yüksek Planlama Kurulu kararı alınması” hususu yer almaktadır.

¹ İbid.

² Ulusal Biyoçeşitlilik Strateji ve Eylem Planı <<www.dpt.gov.tr/plan8.dpt.gov.tr/cevre/sozlenot.html>> (08.05.2003)

³ İbid.

Aktaran: Arda,S, (2003)

Öngörülen tüm bu ulusal politikalar ışığında, “Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı” -kısa adıyla KENTGES- kentleşme, yerleşme ve mekânsal planlamaya ilişkin değerler sistemini ve ilkelerini benimseyen ulusal bir referans çerçeve belgesi niteliğindeki strateji dokümanı olarak hazırlanmıştır. Başka bir deyişle KENTGES, Türkiye’nin mekânsal planlama, yerleşme ve yapılaşma konularında 2023 yılını hedef alan bir kentleşme ve imar vizyonudur.

KENTGES’in hazırlanmasında esas alınan belgelerin başında Mayıs 2008’de başlayan ve Mayıs 2009’da Genel Kurul ile sonuçlanan “Kentleşme Şurası”nın komisyon raporları ve sonuç bildirgeleri yer almaktadır. Kentleşme Şurası’nda farklı konularda 10 komisyon çalışma yürütmüş, her komisyon konusu ile ilgili mevcut durum değerlendirmesi yapmış, sorunları tespit etmiş ve bunların çözümüne ilişkin strateji ve eylemler belirlemiştir. Bu çalışma komisyonlarının konuları aşağıda belirtilmektedir

- Mekânsal Planlama Sistemi ve Kurumsal Yapılanma
- Kentsel Teknik Altyapı ve Ulaşım
- Kentsel Dönüşüm, Konut ve Arsa Politikaları
- Afetlere Hazırlık ve Kentsel Risk Yönetimi
- Kentsel Miras, Mekân Kalitesi ve Kentsel Tasarım
- İklim Değişikliği, Doğal Kaynaklar, Ekolojik Denge, Enerji Verimliliği ve Kentleşme
- Kentsel Yoksulluk, Göç ve Sosyal Politikalar
- Bölgesel Eşitsizlik, Yerel Kalkınma ve Rekabet Edebilir Bölgeler/Kentler
- Kentlilik Bilinci, Kültür ve Eğitim
- Yerel Yönetimler, Katılımcılık ve Kentsel Yönetim

Kentleşme Şurası’nın komisyon çalışmalarında üniversiteler, kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, özel sektör, sivil toplum kuruluşları ve meslek örgütlerinden oluşan toplam 151 kuruluştan temsilciler yer almış, katılımcı yöntemlerle çalışmalar yürütülmüştür.

KENTGES’in temel amacı, yerleşmelerimizin yaşanabilirlik düzeyinin, mekân ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi ile ekonomik, sosyal ve kültürel yapılarının güçlendirilmesine

yönelik yol haritasının oluşturulmasıdır. Bu amaç doğrultusunda belirlenen stratejiler 3 ana ekseninde toplanmaktadır. Bunlar;

- Mekânsal Planlama Sisteminin Yeniden Yapılandırılması,
- Yerleşmelerin Mekân ve Yaşam Kalitesinin Artırılması,
- Yerleşmelerin Ekonomik ve Toplumsal Yapılarının Güçlendirilmesidir. [27]

Yukarıda anlatılan ideal tablo uygulandığında doğal olarak sürdürülebilirlikte sağlanmış olacaktır. Ancak ne yazık ki bu söylemler ve çalışmalar Türkiye’de felsefik boyutta kalmakta mevcut mevzuat ve mevcut uygulamalar farklı olmaktadır. Bir sonraki bölümde Türkiye’nin mevcut mevzuatı incelenmeye ve değerlendirilmeye çalışılmıştır.

3.3 Mevcut Mevzuat

Korunan alanlar içinde yapılacak her türlü uygulama ve müdahale, mevcut yasalar ve ülkemizin de imzaladığı ve kanunlarla kabul edilen uluslararası antlaşmalar çerçevesinde yapılmaktadır. Ülkemizin imzalamış olduğu uluslararası antlaşmalardan daha önceki bölümlerde bahsedilmiştir. Bu bölümde ise mevcut mevzuattan bahsedilecektir.

3.3.1 1982 T.C Anayasası

1982 TC Anayasasında çevre ile ilgili hükümler 2, 5, 12, 13, 17, 23, 35, 43, 44, 45, 46, 56, 57, 63, 65, 119, 121, 168, 169 ve 170. Maddelerde yer alırken doğa koruma ile ilgili olanlar 56, 63 ve 169. maddelerdir.

Anayasamızın 56. Maddesi “ Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir.” Diyerek çevre hakkını Anayasamızın bir hükmü haline getirmiş ve çevreyi koruma görevini Devlet ve tüm vatandaşlara bir ödev olarak yüklemiştir. [19]

Anayasanın 63. Maddesinde ise Kültür ve Tabiat varlıklarının korunması, 169. Maddede ise Ormanların korunması ve geliştirilmesi konularına değinilmiştir.

Tarih, kültür ve tabiat varlıklarının korunmasıyla ilgili düzenleme olan 63. Maddede: "Devlet, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar, bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirleri alır". Der.

63. maddede yer alan tarih, kültür ve tabiat varlıklarının korunması ödevi devlete yüklenmiştir ve yetersiz kalmaktadır. Çünkü ülkemizde özellikle kentsel dönüşüm projeleri çerçevesinde tarihi ve kültürel değerler, korunmak bir yana yok edilmeye çalışılmaktadır. [28]

Madde 169 da ise:

‘Devlet, ormanların korunması ve sahalarının genişletilmesi için gerekli kanunları koyar ve tedbirleri alır. Yanan ormanların yerinde yeni orman yetiştirilir, bu yerlerde başka çeşit tarım ve hayvancılık yapılamaz. Bütün ormanların gözetimi devlete aittir.

Devlet ormanlarının mülkiyeti devrolunamaz. Devlet ormanları kanuna göre, Devletçe yönetilir ve işletilir. Bu ormanlar zamanaşımı ile mülk edinilemez ve kamu yararı dışında irtifak hakkına konu olamaz. Ormanlara zarar verebilecek hiçbir faaliyet ve eyleme müsaade edilemez. Ormanların tahrip edilmesine yol açan siyasî propaganda yapılamaz; münhasıran orman suçları için genel ve özel af çıkarılamaz. Ormanları yakmak, ormanı yok etmek veya daraltmak amacıyla işlenen suçlar genel ve özel af kapsamına alınamaz.

Orman olarak muhafazasında bilim ve fen bakımından hiçbir yarar görülmeyen, aksine tarım alanlarına dönüştürülmesinde kesin yarar olduğu tespit edilen yerler ile 31.12.1981 tarihinden önce bilim ve fen bakımından orman niteliğini tam olarak kaybetmiş olan tarla, bağ, meyvelik, zeytinlik gibi çeşitli tarım alanlarında veya hayvancılıkta kullanılmasında yarar olduğu tespit edilen araziler , şehir, kasaba ve köy yapılarının toplu olarak bulunduğu yerler dışında, orman sınırlarında daraltma yapılamaz.’ Denilmektedir. [29]

Anayasamızda çevre ile ilgili daha pek çok madde bulunmasına rağmen ilgili hükümler yetersiz kalmaktadır. Uluslararası çevre hukukunun öngördüğü çağdaş kavram ve haklara yer verilmemiştir (peyzaj hakkı, su hakkı gibi), ayrıca bu hükümler birbirinden kopuk ve ayrı ayrı yerlerde dağınık bir biçimde düzenlenmiştir. [28]

Anayasanın ilgili hükümlerine ayrıntılı olarak ilerleyen bölümlerde yer verilecektir.

3.3.2 Mevcut Mevzuattaki Doğa Koruma İle İlgili En Kapsamlı Kanunlar

Türkiye’de doğal ve kültürel kaynakların korunmasına ilişkin en kapsamlı görünen dört ayrı kanun bulunmaktadır. Bunlar;

1- 1983 tarihli 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu (3386 sayılı yasa ile değişik) ve ilgili Yönetmeliği,

2- 1983 tarihli 2872 sayılı Çevre Kanunu ve ilgili Yönetmeliği,

3- 1983 tarihli 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu ve ilgili Yönetmeliği,

4- 3167 sayılı Kara Avcılığı Kanunu ve Avcılık ve Balıkçılık İşleri Yönetmeliği’dir.

Ayrıca bu noktada değinilmesi gereken bir de 648 sayılı Kanun Hükmünde Kararname* bulunmaktadır.

3.3.2.1 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu

Türkiye’de 3386 sayılı yasa ile değişik, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu çerçevesinde Doğal, Arkeolojik, Kentsel ve Tarihi Sitler ilan edilerek, doğal ve kültürel değerlerin korunması ve yönetilmesi çalışmaları yapılmaktadır. Bu kanunun amacı; korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili tanımları belirlemek, yapılacak işlem ve faaliyetleri düzenlemek, bu konuda gerekli ilke ve uygulama kararlarını alacak teşkilâtın kuruluş ve görevlerini tespit etmektir.¹

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurullarınca ilan edilen Doğal Sitler, Türkiye’deki mevcut doğa koruma statülerinden birisidir. Bugüne kadar Türkiye genelinde 831 adet “Doğal Sit Alanı” ilan edilmiş ve 2863 sayılı yasa kapsamına alınmıştır.² [16]

1983 tarihinde yürürlüğe giren 2863 sayılı Kültür ve doğa varlıklarını koruma kanununa göre Sit alanları, ‘tarih öncesinden günümüze değin gelen türlü uygarlıkların ürünü olan, ait bulundukları dönemin toplumsal, ekonomik, mimari vb özelliklerini yansıtan, kent ve kent kalıntıları, önemli tarihsel olayların yer aldığı yerler ile doğal güzellikleri bakımından korunması gerekli yerler’ olarak tanımlanmıştır.[30]

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 17. maddesinde,

¹ 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu”, 1983.

² << http://www.kultur.gov.tr/portal/default_tr.asp?belgeno=2667 >>, (01:05.2003)
Aktaran: Arda, S, (2003)

Madde 17 – (Değişik: 14/7/2004 - 5226/8 md.)

a) Bir alanın koruma bölge kurulunca sit olarak ilanı, bu alanda her ölçekteki plân uygulamasını durdurur. Sit alanının etkileşim-geçiş sahası varsa 1/25.000 ölçekli plân kararları ve notları alanın sit statüsü dikkate alınarak yeniden gözden geçirilerek ilgili idarelerce onaylanır.

(Değişik ikinci paragraf: 8/8/2011-KHK-648/42 md.) Koruma amaçlı imar planı yapılıncaya kadar, koruma bölge kurulu tarafından üç ay içinde geçiş dönemi koruma esasları ve kullanma şartları belirlenir. Belediyeler, valilikler ve ilgili kurumlar söz konusu alanda üç yıl içinde koruma amaçlı imar planı hazırlatıp incelenmek ve sonuçlandırılmak üzere koruma bölge kuruluna vermek zorundadır. Üç yıllık süre içinde zorunlu nedenlerle plan yapılamadığı takdirde koruma bölge kurulunca gerekçeli olarak bu süre uzatılabilir. Uzatılan süre içerisinde geçiş dönemi koruma esasları ve kullanma şartları uygulanır.

Koruma bölge kurulunda görüşülen ve uygun görülen koruma plânları onaylanmak üzere ilgili idarelere gönderilir. (2011 yılından daha önce bu süreler 1 ay ve 1 yıl şeklinde idi)

(Değişik beşinci paragraf: 8/8/2011-KHK-648/42 md.) İlgili idareler, koruma amaçlı imar planını en geç iki ay içinde görüşür ve varsa değişmesini istediği hususları koruma bölge kuruluna bildirir. Koruma bölge kurulunda bu hususlar değerlendirilir ve kurul tarafından uygun görülen haliyle planlar ilgili idarelere onaylanmak üzere gönderilir. Planlar koruma bölge kurulunun uygun gördüğü şekliyle ilgili idarelerce altmış gün içinde onaylanmak zorundadır. Bu süre içinde görüşülmeyen ya da onaylanmayan planlar kesinleşerek yürürlüğe girer. Koruma amaçlı imar planının yürürlüğe girmesiyle geçiş dönemi koruma esasları ve kullanma şartları ayrıca karar almaya gerek kalmadan ortadan kalkar.

Ören yerlerinde çevre düzenleme projesi yapımı ve değişiklikleri, ilgili koruma bölge kurulunun uygun görüşü doğrultusunda Bakanlıkça yapılır, yaptırılır ve onaylanır.

Koruma amaçlı imar plânları ve çevre düzenleme projelerinde yapılacak değişiklikler yukarıdaki usullere tabidir.

(Değişik dokuzuncu paragraf: 8/8/2011-KHK-648/42 md.) Koruma bölge kurulunca sit alanı olarak ilan edilen yerlerde; bu kararın ilanından önce imar mevzuatına ve onanlı imar plânlarına uygun olarak alınmış yapı ruhsatı ve eklerine göre subasman seviyesi tamamlanmış yapıların inşasına devam edilebilir, ancak bu maddenin (c) bendi uyarınca yapılanma hakkı aktarımını re'sen uygulamaya da ilgili idareler yetkilidir. Subasman seviyesi tamamlanmamış yapıların yapı ruhsatları iptal edilir. Kesin yapılanma yasağı bulunan sit alanlarında bu madde hükümlerinden faydalanılamaz. [31]

Kültür Bakanlığı'nın koruma amaçlı imar planlarını onama yetkisi bulunmamaktadır. Koruma kurulları tarafından incelenen planlar, uygun görüşle onanmak üzere belediye veya Valiliklere gönderilmektedir. Belediyeler veya Valiliklerce onanan koruma amaçlı imar planlarının uygulanmasından yine belediyeler ve Valilikler sorumludur. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun. 5.11.1999 Tarih ve 659 No'lu Kararında belirtilen, doğal sitlerle ilgili bazı tanımlar ile koruma ve kullanma koşulları aşağıda verilmiştir:¹ [16]

Doğal (Tabii) Sit; Jeolojik devirlerle, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait olup, ender bulunmaları veya özellikleri ve güzellikleri bakımından korunması gerekli yer üstünde, yer altında veya su altında bulunan korunması gerekli alanlardır.

- **1.Derece Doğal (Tabii) Sit:**

Bilimsel muhafaza açısından evrensel değeri olan, ilginç özellik ve güzelliklere sahip olması ve ender bulunması nedeniyle kamu yararı açısından mutlaka korunması gerekli olan, korumaya yönelik bilimsel çalışmalar dışında aynen korunacak alanlardır.

Bu alanlarda, bitki örtüsü, topografya, silüet etkisini bozabilecek, tahribata yönelik hiçbir eylemde bulunulamayacaktır. Ancak;

- a) Kesin yapı yasağı olmakla birlikte, resmi ve özel kuruluşlarca zorunlu olan alanlarda, teknik altyapı hizmetleri (kanalizasyon, açık otopark, telesiyej, teleferik, içme suyu, enerji nakil hattı, telefon hattı ve benzeri) uygulamaların koruma kurulunca uygun görüleceği şekliyle yapılabileceği,

¹ Kültür Bakanlığı, "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu İlke Kararları", (Ankara:Yayın No: 2796, Milli Kütüphane Basımevi, 2000), 28-31.
Aktaran: Arda,S, (2003)-16

- b) 1/ 25.000 ölçekli çevre düzeni planı veya 1/ 5000 ölçekli nazım imar planı doğrultusunda hazırlanacak projesine göre ilgili koruma kurulundan izin almak koşulu ile halka açık rekreasyon amaçlı günübirlik tesisler (lokanta, büfe, kafeterya, soyunma kabinleri wc, gezi yolu, açık otopark ve benzeri) ile alanın ve çevrenin özelliklerinden kaynaklanan faaliyetlerin korunması ve geliştirilmesi amacıyla yönelik yapıların (iskele, balıkçı barınağı, bekçi kulübesi ve benzeri) yapılabileceği,
- c) Alanın doğal bitki dokusunu değiştirmeden Orman Genel Müdürlüğünün ilgili biriminden alınacak uygun görüş doğrultusunda koruma kurulunca ağaçlandırmaya izin verilebileceği,
- d) Kar ve rüzgar devrikleri, doğal afetlerden etkilenmiş, hastalanmış veya kıymet ağacı olmayan ağaçlar ile ormanların bakımı ve doğal dengenin korunmasını sağlamak amacıyla Orman Genel Müdürlüğünün ilgili biriminden alınacak teknik rapor doğrultusunda ağaç kesimine koruma kurulunca izin verilebileceği,
- e) Orman alanlarında yangın için gerekli koruma önlemlerinin ilgili kuruluşlarca ele alınması,
- f) Taş, toprak, kum alınmaması, kireç, taş, tuğla, mermer, kum, maden vb. ocakların açılmaması, toprak, cüruf, çöp, sanayi atığı ve benzeri malzemenin dökülmemesi, ancak sit kararı ilanından önce ruhsat almış olan işletmelerde sahanın rehabilite edilerek yasal süresi içinde işlerinin tasfiye edilmesi,
- g) Doğal dengenin devamlılığının sağlanması amacıyla ilgili kamu kurum ve bu alanların korunmasını sağlamak amacıyla yönelik, her türlü bilgi verici uyarı levhalarının konulması, bu alanlardaki koruma önlemlerinin ilgili kuruluş ve yerel yönetimlerce alınması,
- h) Mevcut tescilli ve tescilsiz yapıların bakım ve onarımlarının yürürlükteki ilke kararları doğrultusunda yapılabileceği, karar altına alınmıştır.

- **II. Derece Doğal (Tabii) Sit:**

Doğal yapının korunması ve geliştirilmesi yanında kamu yararı göz önüne alınarak kullanıma açılacak alanlardır. Bu alanlarda, turizm yatırım ve turizm işletme belgeli turistik tesisler ile hizmete yönelik yapılar dışında herhangi bir yapılaşmaya gidilemeyeceği,

- a) Kullanıma açılacak bölgelerde geçici dönem yapılanma koşullarının ilgili kurumların görüşleri alınarak koruma kurullarınca belirlenmesi, bu belirlemede varsa çevre düzeni planı veya nazım plan kararları ile arazinin topografya, peyzaj, silüet vb. karakteristiklerinin göz önünde tutulması, ancak hazırlanacak koruma amaçlı imar planı kriterlerini etkileyebilecek nitelik ve yoğunluktaki uygulamalara koruma amaçlı imar planı yaptırılmadan izin verilmeyeceği,
- b) Taş, toprak, kum alınmaması, kireç, taş, tuğla, mermer, kum, maden vb. ocakların açılmaması, toprak, cüruf, çöp, sanayi artığı ve benzeri malzemenin dökülmemesi, ancak sit kararı ilanından önce ruhsat almış olan işletmelerde sahanın rehabilite edilerek yasal süresi içinde işlerinin tasfiye edilmesi, kuruluşlarının görüşleri doğrultusunda alanın özelliğinden kaynaklanan faaliyetlerin koruma kurulu izni doğrultusunda sürdürülebileceği
- c) Doğal dengenin devamlılığının sağlanması amacıyla ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının görüşleri doğrultusunda alanın özelliğinden kaynaklanan faaliyetlerin koruma kurulu izni doğrultusunda sürdürülebileceği, karara bağlanmıştır.

[16]

- **III. Derece Doğal (Tabii) Sit:**

Doğal yapının korunması ve geliştirilmesi yolunda, yörenin potansiyeli ve kullanım özelliği de göz önünde tutularak konut kullanımına da açılacak alanlardır.

- a) Bu alanlarda, kullanıma açılacak bölgelerde geçici dönem yapılanma koşullarının ilgili kurumların görüşleri alınarak koruma kurullarınca belirlenmesi, bu belirlemede varsa 1/25.000 ölçekli çevre düzeni planı veya 1/5000 ölçekli nazım imar planı kararları ile arazinin topografya, peyzaj, silüet vb. karakteristiklerinin göz önünde tutulması, ancak hazırlanacak koruma amaçlı imar planı kriterlerini etkileyebilecek nitelik ve yoğunluktaki uygulamalara koruma amaçlı imar planı yaptırılmadan izin verilemeyeceği,
- b) Mevcut tarımsal ve hayvancılık faaliyetlerinin sürdürülebilmesinin yanı sıra koruma kurulundan izin almak koşuluyla yeni tarımsal ve hayvancılık faaliyetlerinin yapılabileceği

- c) Doğal peyzaj ve silüet dikkate alınarak koruma kurulunca belirlenecek koşullar doğrultusunda kum, çakıl, taş, maden ve benzeri malzeme alınabileceği, bu amaçla ocak açılabilmesi, toprak, cüruf, çöp, sanayi artığı vb dökülmemesi,
- d) I. ve II. derece doğal sit alanı içinde kalan köy yerleşik alanlarının da III. Derece doğal sit kapsamında değerlendirilmesi, karara bağlanmıştır.

3.3.2.2 2872 sayılı Çevre Kanunu

Ülkemizde doğa koruma alanı konusundaki diğer bir kanun 2872 sayılı Çevre Kanunu'dur.

Bu kanunun amacı madde 1 e göre: bütün vatandaşların ortak varlığı olan çevrenin korunması, iyileştirilmesi; kırsal ve kentsel alanda arazinin ve doğal kaynakların en uygun şekilde kullanılması ve korunması; su, toprak ve hava kirlenmesinin önlenmesi; ülkenin bitki ve hayvan varlığı ile doğal ve tarihsel zenginliklerinin korunarak, bugünkü ve gelecek kuşakların sağlık, uygarlık ve yaşam düzeyinin geliştirilmesi ve güvence altına alınması için yapılacak düzenlemeleri ve alınacak önlemleri, ekonomik ve sosyal kalkınma hedefleriyle uyumlu olarak belirli hukuki ve teknik esaslara göre düzenlemektir.

Madde 1 – (Değişik: 26/4/2006 – 5491/1 md.) de Bu Kanunun amacı, bütün canlıların ortak varlığı olan çevrenin, sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda korunmasını sağlamaktır. Şeklinde değiştirilerek sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma kavramlarına değinilmiştir.

Kanunun 9. maddesinde (Değişik: 3416 - 3.3.1988) kırsal ve kentsel alanda arazi kullanım kararına uygun olarak tespit edilen koruma alanları ve bu alanlarda uygulanacak koruma ve kullanım esaslarının yönetmelikle belirleneceği, Tespit edilen bu esaslar çerçevesinde aşırı ve yanlış kullanımın, her türlü çöp ve atıkların yurt dışından getirilmesi nedeniyle ülkenin temel ekolojik sistemlerinin dengesinin bozulmasının, hayvan ve bitki türlerinin nesillerinin tehlikeye düşürülmesinin ve doğal zenginliklerin tahribinin yasak olduğu ifade edilmiştir.

Yine aynı maddede, Bakanlar Kurulu'nun, ülke ve dünya ölçeğinde ekolojik önemi olan, çevre kirlenmeleri ve bozulmalarına duyarlı alanları, tabii güzelliklerin gelecek nesillere ulaşmasını emniyet altına almak üzere gerekli düzenlemelerin yapılabilmesi amacıyla,

"Özel Çevre Koruma Bölgesi" olarak tespit ve ilan etmeye, bu alanlarda uygulanacak koruma ve kullanma esasları ile plan ve projelerin hangi bakanlıkça hazırlanıp yürütüleceğini belirlemeye yetkili olduğu hükme bağlanmıştır.

Biyçeşitlilik ve Akdeniz'de Özel Koruma Alanlarına İlişkin Protokol kapsamında Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) tarafından Türkiye' de 12 adet alan özel koruma alanları listesine alınmıştır. Bunlardan 9 tanesi Özel Çevre Koruma Bölgesi olup, 3 tanesi milli park niteliğindedir. Bunlar; Köyceğiz-Dalyan, Foça, Fethiye-Göcek, Datça, Gökova, Göksu, Patara, Kekova, Belek, Dilek Yarımadası Milli Parkı, Gelibolu Tarihi Milli Parkı ve Beydağları Milli Parkı'dır.

1989 yılında 383 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile "Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı" kurulmuştur.* [16]

Yapılan son düzenlemeler ile 2872 sayılı çevre kanununun 9. Maddesi şu şekildedir:

Madde 9 – (Değişik: 26/4/2006 – 5491/6 md.)

Çevrenin korunması amacıyla;

a) Doğal çevreyi oluşturan biyolojik çeşitlilik ile bu çeşitliliği barındıran ekosistemin korunması esastır. Biyolojik çeşitliliği koruma ve kullanım esasları, yerel yönetimlerin, üniversitelerin, sivil toplum kuruluşlarının ve ilgili diğer kuruluşların görüşleri alınarak belirlenir.

b) Ülke fizikî mekânında, sürdürülebilir kalkınma ilkesi doğrultusunda, koruma-kullanma dengesi gözetilerek kentsel ve kırsal nüfusun barınma, çalışma, dinlenme, ulaşım gibi ihtiyaçların karşılanması sonucu oluşabilecek çevre kirliliğini önlemek amacıyla nazım ve uygulama imar plânlarına esas teşkil etmek üzere bölge ve havza bazında 1/50.000-1/100.000 ölçekli çevre düzeni plânları Bakanlıkça yapılır, yaptırılır ve onaylanır. Bölge ve havza bazında çevre düzeni plânlarının yapılmasına ilişkin usûl ve esaslar Bakanlıkça çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.

c) Ulusal mevzuat ve taraf olduğumuz uluslararası sözleşmeler ile koruma altına alınarak koruma statüsü kazandırılmış alanlar ve ekolojik değeri olan hassas alanların her tür ölçekteki plânlarda gösterilmesi zorunludur. Koruma statüsü kazandırılmış alanlar ve ekolojik değeri olan alanlar, plân kararı dışında kullanılamaz.

d) Ülke ve dünya ölçeğinde ekolojik önemi olan, çevre kirlenmeleri ve bozulmalarına duyarlı toprak ve su alanlarını, biyolojik çeşitliliğin, doğal kaynakların ve bunlarla ilgili kültürel kaynakların gelecek kuşaklara ulaşmasını emniyet altına almak üzere gerekli düzenlemelerin yapılabilmesi amacıyla, Özel Çevre Koruma Bölgesi olarak tespit ve ilan etmeye, bu alanlarda uygulanacak koruma ve kullanma esasları ile plân ve projelerin hangi bakanlıkça hazırlanıp yürütüleceğini belirlemeye Bakanlar Kurulu yetkilidir.

e) Sulak alanların doğal yapılarının ve ekolojik dengelerinin korunması esastır. Sulak alanların doldurulması ve kurutulması yolu ile arazi kazanılamaz. Bu hükme aykırı olarak arazi kazanılması halinde söz konusu alan faaliyet sahibince eski haline getirilir.

Sulak alanların korunması ve yönetimine ilişkin usûl ve esaslar ilgili kurum ve kuruluşların görüşü alınarak Bakanlıkça çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.

f) Biyolojik çeşitliliğin sürdürülebilirliğinin sağlanması bakımından nesli tehdit veya tehlike altında olanlar ile nadir bitki ve hayvan türlerinin korunması esas olup, mevzuata aykırı biçimde ticarete konu edilmeleri yasaktır.

g) Doğal kaynakların ve varlıklarının korunması, kirliliğinin ve tahribatının önlenmesi ve kalitesinin iyileştirilmesi için gerekli idarî, hukukî ve teknik esaslar Bakanlık tarafından belirlenir.

j) Çevre ile ilgili olarak toplanan her türlü kaynak ve gelir, tahsisi mahiyette olup, öncelikle çevrenin korunması, geliştirilmesi, ıslahı ve kirliliğin önlenmesi için kullanılır.
[31]

Bu değişiklik ile kanunda sürdürülebilirlik, koruma-kullanma dengesi ve uluslararası sözleşmeler ile gerekli olan sulak alanların korunması, biyolojik çeşitliliğin korunması gibi vurgular yapılmıştır.

Ancak çevre kanunu ile belirlenmesi öngörülen ÖÇKB alanlarından yetkili olan kurum son düzenlemeler ile değiştirilmiş “Özel Çevre Koruma Kurumu” kapatılarak yetki “Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’na aktarılmıştır. (* Bknz 648 KHK)

3.3.2.3 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu

2873 sayılı Milli Parklar Kanunu'nda; Milli Park, bilimsel ve estetik bakımından milli ve milletlerarası ender bulunan tabii ve kültürel kaynak değerleri ile koruma, dinlenme ve turizm alanlarına sahip tabiat parçaları, Tabiat Parkı, bitki örtüsü ve yaban hayatı özelliğine sahip, manzara bütünlüğü içinde halkın dinlenme ve eğlenmesine uygun tabiat parçaları, Tabiatı Koruma Alanı, bilim ve eğitim bakımından önem taşıyan, nadir, tehlikeye maruz veya kaybolmaya yüz tutmuş ekosistemler, türler ve tabii olayların meydana getirdiği seçkin örnekleri ihtiva eden ve mutlak korunması gerekli olup, sadece bilim ve eğitim amacıyla kullanılmak üzere ayrılmış tabiat parçaları, Tabiat Anıtı ise tabiat ve tabiat olaylarının meydana getirdiği özelliklere ve bilimsel değerlere sahip ve milli park esasları dahilinde korunan tabiat parçaları, olarak ifade edilmektedir.¹

2873 sayılı Milli Parklar Kanunu'nun uygulanmasına yönelik hazırlanan Milli Parklar Yönetmeliğinde milli park, tabiat parkı, tabiatı koruma alanı ve tabiat anıtlarının ayrılabilme kriterleri belirtilmiştir.

Yönetmeliğin 6. maddesi (A) Bendine göre; Milli park olarak ayrılacak yerlerde;

- 1- Tabii ve kültürel kaynak değerleri ile rekreasyonel potansiyeli, milli ve milletlerarası seviyede özellik ve önem taşımalıdır.
- 2- Kaynak değerleri, gelecek nesillerin miras olarak devralacakları ve sahip olmaktan gurur duyacakları seviyede önemli olmalıdır.
- 3- Kaynak değerleri tahrip olmamış veya teknik ve idari müdahalelerle ıslah edilebilir durumda olmalıdır.
- 4- Saha büyüklüğü, kaynak değerleri kesafeti yönünden, özel haller ve adalar dışında en az 1000 hektar olmalı ve bu alan bütünüyle koruma ağırlıklı zonlardan meydana gelmelidir. İdari ve turistik amaçlı geliştirme alanları bu asgari saha büyüklüğünün dışındadır.

Milli Parklar Yönetmeliğinin 6 (B) Bendine göre; Tabiat Parkı olarak ayrılacak yerlerde;

- 1- Milli veya bölge seviyesinde üstün tabii fizyo coğrafik yapıya, bitki örtüsü ve yaban hayatı özelliklerine ve manzara güzellikleri ile rekreasyon potansiyeline sahip olmalıdır.

¹ "2873 sayılı Milli Parklar Kanunu", 1983, Aktaran: Arda, S, (2003)

2- Kaynak ve manzara bütünlüğü sağlayacak yeterli büyüklükte olmalıdır.

3- Bilhassa açık hava rekreasyonu yönünden farklı ve zengin bir potansiyele sahip olmalıdır.

4- Mahalli örf ve adetlerin, geleneksel arazi kullanma düzeninin ve kültürel manzaraların ilgi çeken örneklerini de ihtiva edebilmelidir.

5- Devletin mülkiyetinde olmalıdır.

Yönetmeliğin 7. maddesi (A) bendine göre; Tabiat Anıtı olarak ayrılacak yerlerde;

1- Tabiat ve tabiat olaylarının meydana getirdiği tek veya nadir olmaları sebebiyle ilmi ve estetik yönden milli öneme sahip, bir veya birkaç jeolojik ve jeomorfolojik formasyon ve bitki türleri gibi müstesna değerleri barındırmalıdır.

2- Özellikle insan faaliyetlerinden çok az zarar görmüş veya hiç zarar görmemiş olmalıdır.

3- Saha büyüklüğü milli parktan küçük, fakat koruma yönünden bütünlüğü sağlayacak yeterlikte olmalıdır.

4- Devletin mülkiyetinde olmalıdır.

Yine Yönetmeliğin 7. madde (B) Bendine göre, Tabiatı Koruma Alanı olarak ayrılacak yerler de;

1- Milli ve milletlerarası seviyede tipik, emsalsiz, nadir, tehlikeye maruz veya kaybolmaya yüz tutmuş ekosistemler, türler ve tabii olayların meydana getirdiği veya gizlediği tabii ve geleneksel arazi kullanım şekillerine ait örnekleri barındırmalıdır.

2- Genellikle hassas ekosistemlere, habitatlara veya hayat şekillerine, biyolojik veya jeolojik önemli çeşitliliklere, zengin genetik kaynaklara sahip olmalıdır.

3- Bu özellikleri ve farklılıkları; bilim, eğitim, araştırma kurumları veya ilgili kuruluşlar tarafından tespit edilmiş olmalıdır.

4- Saha büyüklüğü, korunması gerekli değerlerin hayatlarını uzun süreli olarak devam ettirmelerine yeterli olmalıdır.

5- Devletin mülkiyetinde olmalıdır.

Yapılan çalışmalarla sahanın statüsü tabiat parkı, tabiatı koruma alanı ya da tabiat anıtı olarak belirlenmişse ve saha orman rejimi içerisinde ise direk olarak “Bakanlık Makamının Onayı” ile saha yasal statüsüne kavuşabilmektedir. Ancak saha orman rejimi dışında kalan alanları da içeriyorsa ve statüsü tabiat parkı, tabiatı koruma alanı ve tabiat anıtı olarak belirlenmişse, orman rejimi dışında kalan alanlar ilgili bakanlıkların da uygun görüşü alınarak, Bakanlar Kurulu Kararı ile orman rejimine alınmakta ve bilahare korunan alan olarak ilan edilmektedir.

2873 sayılı Milli Parklar Kanunu çerçevesinde milli park ve benzeri korunan alan olarak ilan edilen yerlerin, yine Kanunun 4. maddesi ile Milli Parklar Yönetmeliğinin 11. maddesi gereğİ, bu sahaların korunarak kullanılmalarına esas teşkil edecek ve aynı zamanda yörede yaşayan halkın ekonomik yönden kalkınmasına da ivme kazandıracak olan arazi kullanım kararlarının alındığı uzun devreli gelişme planları hazırlanmaktadır.

2873 sayılı Milli Parklar Kanununun 4. maddesinde “bu kanun hükümlerine göre milli park olarak belirlenen yerlerin özellik ve nitelikleri göz önünde tutularak, koruma ve kullanma amaçlarını gerçekleştirmek üzere, kuruluş, geliştirme ve işletilmelerini kapsayan gelişme planlarının, ilgili bakanlıkların olumlu görüşleri ve gerektiğinde fiili katkılarıyla hazırlanacağı” hükme bağlanmıştır.

Kanunun 8. maddesi ile Milli Parklar Yönetmeliğinin 23 (a) maddesinde milli park uzun devreli gelişme planları kesinleşmeden sahada herhangi bir iznin verilemeyeceği ifade edilmiş olup, herhangi bir kullanım, yapı ve tesisin gerçekleştirilebilmesi için öncelikle uzun devreli gelişme planlarının yapılması zorunludur.

Milli parklarda, tabiat parklarında ve tabiat anıtlarında uzun devreli gelişme planı hazırlanmasında, milli park planlama usul ve teknikleriyle, uygulanan statünün amaçları, kriterleri, planlanan sahanın kaynak değerleri ve özellikleri göz önünde bulundurulmalıdır. Tabiatı koruma alanları için hazırlanacak yönetim planları ise alanın sahip olduğu kaynak değerlerinin tanımlandığı, bunların korunması, rehabilitasyonu, devamlılığının sağlanması, tanıtılması ve yönetilmesi, alan içinde ya da yakın çevresinde alan ile etkileşim halinde bulunan yerleşim birimlerinin demografik ve sosyo-ekonomik

yapılarının belirlenmesinde alt ölçekteki uygulama programlarının hazırlanmasında yönlendirici fonksiyona sahip planlar olmalıdır.¹

3.3.2.4 3167 sayılı Kara Avcılığı Kanunu

Doğanın korunmasında önem arz eden diğer bir statü de yaban hayatı koruma sahalarıdır. Bu sahalar Türkiye’deki av ve yaban hayvanlarının korunması, geliştirilmesi ve devamlılığının sağlanması ile yurt sathında avcılığın düzenlenmesi amacı ile 1937 yılında yürürlüğe giren 3167 sayılı Kara Avcılığı Kanunu ile Avcılık ve Balıkçılık İşleri Yönetmeliği hükümleri belirlenmiştir.[16], [31]

***648 sayılı KHK**

648 sayılı KHK’nin 3 üncü maddesi ile 644 sayılı Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK’nin 6 ncı maddesine eklenen (g) bendi ile "Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü" oluşturulmuştur. Geçmişte var olan "Özel Çevre Koruma Kurumu" ile "Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü’nün görevlerinin yanı sıra ülkemizde yıllardan bu yana önemli doğa alanlarının imar ve rant baskısından korunmasını sağlamış olan "doğal sit alanları" da bu kurumun görevleri arasına katılmaktadır.

648 sayılı KHK’nin 17 nci maddesi ile 644 sayılı Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK’ye eklenen Geçici 6 ncı madde ile de özellikle doğal sit alanlarına yönelik mevcut statülerin değerlendirilmesine ilişkin düzenleme yapılmıştır. Buna göre; kararnamenin yürürlüğe girdiği tarihte, doğal sit alanı ve tabiat varlığı olarak tespit ve tescil edilmiş alan ve varlıklara ilişkin her türlü belgenin, bu alan ve varlıkların statülerinin yeniden değerlendirilmesi için en geç altı ay içinde Çevre ve Şehircilik Bakanlığına devredilmesi öngörülmüştür.

‘Söz konusu Kararname ile 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nda yapılan değişiklikler ile koruma amaçlı imar planlarının yapılmasına ilişkin zorlayıcı düzenlemede önemli bir geri adım atılarak, kültür varlıklarımızın tahribatına neden olacak yeni bir sürece girilmiştir. Düzenleme ile koruma amaçlı imar planlarının

¹ Ayşe Ezer, “Uzun Devreli Gelişme Planları” (Antalya: Hizmet İçi Eğitim Semineri, Basılmamış Rapor, 2001)
Aktaran: Arda,S, (2003)

yapılmasının zorlaştırılmasının yanı sıra, sit alanlarında plansız biçimde yapılaşmanın da önü açılmaktadır.' [32]

648 sayılı KHK'nin 10 uncu maddesi ile 644 sayılı Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK'nin 13. maddesinden sonra gelmek üzere eklenen 13/A maddesi ile Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü'nün görevleri tanımlanmış ve geçmişte Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü'ne ait olan yetkiler bu kuruma devredilmiştir.

Yapılan düzenleme ile doğal değerlerimizin korunmasına yönelik yapılan "Uzun Devreli Gelişme Planı" kavramı terk edilirken, bu kavramın yerini çevre düzeni planı ve imar planı kavramları almış, koruma alanlarına yönelik "imar planlarının yapılması ve onaylanması" yetkilerinin yanı sıra, milli park vb. doğal koruma alanları ile tarihi, arkeolojik ve kentsel sit alanlarının çakıştığı yerlerde de planlama yetkileri Bakanlığa verilmiştir.

648 sayılı KHK'nin 22 nci maddesi ile 3194 sayılı İmar Kanunu'nun 27 nci maddesinde yapılan pek çok değişiklik ile beraber köy yerleşik alan sınırı içerisinde, 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu hükümleri uygulama dışı bırakılmıştır. Bu değişiklik ile köy yerleşik alanları imar planı kapsamından çıkarılmıştır.

648 sayılı KHK'nin 23 ncü maddesi ile 3194 sayılı İmar Kanunu'na Ek Madde-4 eklenmiş ve ülkemizin tüm meraları ve yayla alanlarında değişikliğe gidilmiş, eklenen madde ile; mera, yaylak ve kışlakların tahsis amacı değiştirilerek tapuda Hazine adına tescillerinin yapılması, bu alanların belediye ve mücavir alan sınırları içinde ilgili belediyelerine, diğer alanlarda ise il özel idarelerine veya özel kanunlarla belirlenen ilgili idarelere tahsis edilmesi düzenlenmiştir.

Aynı düzenleme içinde, Turizmi Teşvik Kanunu uyarınca ilan edilen turizm merkezleri ile kültür ve turizm gelişim bölgeleri kapsamında kalan kısımlarının da Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yatırımcılara tahsis edilmesi de düzenlenmiştir.

648 sayılı KHK'nin 40. maddesi ile 178 sayılı Maliye Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin 13 üncü maddesinde değişiklik yapılmış ve kısa süre önce Maliye Bakanlığı'na verilen hazine arazilerine ilişkin planlama yetkileri Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na aktarılmıştır.

Buna göre; Hazinesinin özel mülkiyetinde ve Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan taşınmazların yanı sıra, kişilerin mülkiyetinde bulunan ve Bakanlık tarafından satın alınan, kamulaştırılan, yada toplulaştırılan arazilere ilişkin her tür ve ölçekteki etüt, harita, plan, imar planı, imar planı değişikliği ve imar uygulamaları konusunda Çevre ve Şehircilik Bakanlığı yetkilendirilmiştir.

648 sayılı KHK'nin 42. maddesi ile 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 17. maddesinde değişikliğe gidilmiş ve koruma amaçlı imar planlarının yapılmasına ilişkin zorlayıcı düzenlemede önemli bir geri adım atılmıştır.

Değişiklik öncesinde, sit alanı olarak koruma altına alınan alanlarda iki yıl içinde koruma amaçlı imar planı yapılması, zorunlu durumlarda bu sürenin koruma bölge kurulu tarafından bir yıl uzatılabileceği düzenlenmiş durumdayken, bu süre düzenlemede doğrudan üç yıl olarak kararlaştırılmış ve koruma bölge kurullarına bu süreyi sınırsız biçimde uzatma yetkisi tanınmıştır.

Bu durum, değişiklik öncesinde koruma amaçlı imar planı yapılmasını özendiren, belirlenen sürenin sonunda geçersiz hale gelen geçiş dönemi koruma esasları ve kullanma şartlarının sürekli uygulanmasını olanaklı hale getirmektedir. Böylesi bir düzenleme, koruma amaçlı imar planlarının yapılmasını engellemenin yanı sıra, sit alanlarında plansız biçimde yapılaşmasına da neden olacaktır.

648 sayılı KHK'nin 45. maddesi ile 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 51. maddesinde değişikliğe gidilmiş ve bazı belediyelerin ve merkezi kurumların, koruma bölge kurullarında kabul ettiremedikleri bazı kararların merkezi olarak oluşturulan ve büyük çoğunluğu merkezi idarenin bürokratlarından oluşan Koruma Yüksek Kurulu tarafından görüşülmesi, karara bağlanmasının önü açılmıştır.

Yapılan düzenlemede, alınan bu türden kararların yeniden koruma bölge kurulu tarafından görüşülemeyeceği de düzenlenerek, kültür varlıklarımız ve sit alanlarımız üzerinde koruma bölge kurulu kontrolünü kaldıracak, koruma bölge kurullarını fiili olarak devre dışı bırakacak bir düzenleme yapılmıştır.

648 sayılı KHK'nin 47. maddesi ile 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 55. maddesinde değişikliğe gidilmiş öncesinde 3'ü Bakanlık, 2'si YÖK tarafından atanan 5 kişiden oluşan, kararlarını ilgili kurum temsilcisinin de katılımıyla

alan kurullardaki üye sayısı 5'ten 7'ye çıkarılırken, Bakanlık tarafından atanan üye sayısı 5'e çıkarılmıştır. Yapılan yeni değişiklikle koruma bölge kurullarına YÖK tarafından üye atanması uygulamasına da son verilmiş ve tüm atamaların Bakanlık tarafından yapılmasına karar verilmiştir.

648 sayılı KHK'nin 49. maddesi ile 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 58. maddesinde değişikliğe gidilmiş ve Koruma Bölge Kurulları'na gözlemci olarak katılma hakkına sahip olan meslek odalarının katılımı engellenmiştir. [32]

3.3.3. Mevcut Mevzuattaki Doğa Koruma İle İlgili Diğer Kanunlar

Bu bölümde tez kapsamında incelenen çalışma alanının mevcut sorun alanları ile paralel diğer kanunlar ele alınmıştır. Sorun alanlarından Köy Yerleşimlerine istinaden Köy Kanunu ve Tasarı Taslağı, Orman alanlarına istinaden Orman Kanunu (2B, 2A, Özel Orman), Tarım alanlarına istinaden Toprak Koruma Kanunu ve Mera Kanunu, Askeri alan ve yine tarım topraklarına istinaden ise İmar Kanununun ilgili maddeleri üzerinde durulmuştur.

3.3.3.1 Köy Kanunu (1924)

442 Sayılı ve 1924 tarihli Köy Kanunu köylerin fiziki şartlarının iyileştirilmesi ve modern bir köy yaşantısı oluşturulması amacıyla son derece ayrıntılı hazırlanmış bir kanundur.

Köylerin planlanması 1987 yılında 3367 no'lu Kanunla Köy Kanunu'na eklenen 7 maddeyle ilk kez gündeme gelmiştir. Bu maddelerde "Köy Yerleşme Planı"nın hazırlanma ve uygulama süreçleri tarif edilmiştir. Yine de birçok köyün 3194 sayılı İmar Kanunu'na dayalı olarak planlandığı görülmektedir.

Aradan geçen yıllar boyunca köylerin sorunları çeşitlenmiş, bazı köyler ciddi büyüme baskıları altında kalırken bazıları nüfus kaybı ile tamamen varlıklarını kaybetme noktasına gelmiştir. Uygulanan tarım politikaları köyleri olumsuz şekilde etkilemekte ve bugün birçok köy ciddi gelir kayıpları ile karşı karşıya kalmaktadır.

2005 yılında DPT tarafından kırsal kalkınma faaliyetlerine bütüncül bir politika çerçevesi oluşturmak amacıyla "Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi" (UKKS) hazırlanmıştır. UKKS, daha sonra 2009 yılında hazırlanan "Kırsal Kalkınma Planı"na ve kırsal kalkınmaya

yönelik proje ve faaliyetlere esas teşkil etmek üzere hazırlanmış, hukuki boyutu olan bir belgedir.

Belgede “Kırsal kalkınmada temel amaç; temelde yerel potansiyel ve kaynakların değerlendirilmesini, doğal ve kültürel varlıkların korunmasını esas alarak, kırsal toplumun iş ve yaşam koşullarının kentsel alanlarla uyumlu olarak yöresinde geliştirilmesi ve sürdürülebilir kılınmasıdır. Kamu hizmet ve destekleri, temel amaca yönelik öncelikler çerçevesinde bütüncül, tutarlı, uygun ve öngörülebilir bir şekilde planlanarak kırsal toplumun yararına sunulacaktır.” denilmektedir.

Bu bölümde Kasım 2009 tarihinde görüşe açılan Köy Kanunu Tasarı Taslağı UKKS belgesi çerçevesinde incelenecektir,

Yasanın 41. Maddesi ile Kentlerdeki dönüşüm hareketinin köylere de yansıtılmaya çalışıldığı, 42 maddesi ile de köye dönüşü sağlamaya çalışırken köylerin nüfus baskısı altında bırakıldığı görülmektedir.

Köy Kanunu Tasarı Taslağı köy ölçeğinde iki tür plan getirmektedir; Kırsal Alan Yenileme Planı ve Köy Yerleşim Planı.

Kırsal Alan Yenileme Planı

MADDE 41-(1) Köylerde; arazi toplulaştırması, tarımda ortak kullanım alanları ve organize tarım, hayvancılık alanlarının oluşturulması, yerleşim alanları ve hayvan barınaklarının ayrılması, çevre düzenlemesi ve konut kültür ilişkisini gözeterek şekilde yapılaşmanın sağlanması, afet riski taşıyan yerleşim yerlerinin değiştirilmesi amacıyla kırsal alan yenileme planı uygulaması yapılabilir.”

Gerekçeler kısmında bu planın gerekçesi şu şekilde ifade edilmektedir;

“Madde 41- Kırsal alan yenileme planı ile kentlerimizde uygulanan kentsel dönüşüm projelerinin kırsalda izdüşümü olacak yeni bir müessese getirilmektedir. Planlı ve yaşanabilir kırsal alan yerleşiminin teminine yönelik planlama, mülkiyet ve finansman hususlarını düzenleyen yeni ve çağdaş bir müessese getirilmektedir”

Kentlerde planlama geleneği dışında ve neredeyse bir mevzuatı olmaksızın uygulanan kentsel dönüşüm projelerinin köyler için hazırlanan bu mevzuatta örnek alınması

uygun değildir. Toplumsal sonuçları tartışılan bu uygulamaların köylere taşınması sonucunu doğuracak bu plan türünün yeniden tartışılması gerekmektedir.

Kanun Taslağının 41. maddesi 6. fıkrasında yer alan;

“Belediye mücavir alan sınırları içinde kalan köylerde, *kırsal alan yenileme planı* uygulaması, köy tüzel kişiliği ile işbirliği içinde yukarıda belirtilen esaslara uygun olarak *belediye tarafından yapılır*” ifadesi ile birlikte. İstanbul özelinde, Büyükşehir Belediyesi sınırları içinde ve özellikle 3. köprü güzergahı etrafında bulunan köylerde benzeri baskılar daha da artacaktır. [33], [34]

Tez kapsamında çalışılan alan tam da yukarıda bahsedilen güzergah üzerinde bulunmaktadır.

Köy Yerleşim Planı

MADDE 42-(1) Köy yerleşim planı, köyün yerleşik alan sınırını, bu alan içerisindeki yerleşim parsellerini, hâlihazır konut ve diğer yapılarla ortak kullanımda olan yapılarının yerleşim düzenini, köy içi yolları ve bağlantılarını gösterir. Köy yerleşim planı, köyün mevcut yerleşimini ve gerektiğinde gelişme alanını ihtiva eder.”

Bu maddenin gerekçesi şu şekildedir;

“Madde 42- 442 sayılı Köy Kanunu’nda da ön görülen köy yerleşim alanının belirlenmesi düzenlenmesine paralel bir şekilde yeni kanunda da düzenlemeler öngörülmektedir. Eski düzenlemenin dışında daha gelişmiş bir model benimsenerek köyün planlı gelişimi amaçlanmış, köy idaresinin mülkiyet durumu özenle ve yeniden tanımlanmıştır. Köy yerleşim planına göre köyde ikamet eden evi bulunmayan ihtiyaç sahiplerine arsa verilmesi düzenlemesi genişletilerek köye dönüşü de teşvik edecek şekilde köy nüfusuna kayıtlı olanlar da kapsam altına alınmıştır.”.

Arsa tahsisinden köyde ikamet şartı aranmaksızın köy nüfusuna kayıtlı herkesin yararlanması köye dönüş kapsamında olumludur. Ancak kentsel baskı altındaki yerlerde ve turizm alanlarında dışarıdan gelenlerin köy nüfusuna kaydolarak bir avantajdan yararlanması ve köyün niteliğini kaybetmesi tehlikesini de dikkate almak gerekir.

Bu iki tür planın tanımında eksik kalan başka bir boyut da köylerin geleneksel dokusunun, mimari özelliklerinin ve doğal çevresinin korunmasına dair bir vurgunun yapılmamış olmasıdır. Taslak kırsal alanlarda köy kimliğini olumsuz etkileyen betonarme yapılaşmanın önüne geçecek, geleneksel yapı tarzını destekleyecek özendirici hükümler içermemektedir.

Kırsal alanları en çok ilgilendiren boyut olarak doğal kaynakların, tarihi ve kültürel değerlerin korunması konusu taslak içinde doğrudan yer almamaktadır. Üstelik özellikle köy yerleşim planının uygulanması sürecinde getirilen araçlar, mülkiyet değişiklikleri ve bu mülkiyet üzerindeki haklar son derece tehlikeli sonuçlara yol açabilir.

18.3.1924 tarihli ve 442 sayılı Köy Kanununa 20.5.1987 tarih ve 3367 sayılı Kanunla eklenen ve 27.5.2004 tarih ve 5178 sayılı Kanunun 6ncı maddesiyle değişik Ek-12 nci maddesince;

“Köy yerleşme plânında konut alanı ve köy genel ihtiyaçlarına ayrılan yerler, Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan seyrangâh, yol harman ve panayır yerleri gibi alanlar ve Hazinesin mülkiyetinde olup kamu hizmetine tahsis edilmemiş taşınmaz mallar köy yerleşme planının onayı ile bu vasıflarını kendiliğinden kaybeder ve valiliğin talebi üzerine köy tüzelkişiliği adına resen tapuya tescil edilir..”

İfadesi yer alırken, taslağın dördüncü kısım, İkinci Bölüm “Köy Yerleşim Planı” 42. maddesi 5. fıkrasında bu maddeye ekleme yapılarak;

“Köy yerleşim planında belirlenen yerleşim alanı içinde kalan Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan yerler, Hazinesin mülkiyetinde olup kamu hizmetine tahsis edilmemiş taşınmazlar, orman vasfını kaybetmiş yerler, meralar ile köyün ihtiyaç duymadığı; yaylak, kışlak, çayır, harman yeri ve benzeri ortak kullanım alanları da köy yerleşim plânının onayı ile bu vasıflarını kendiliğinden kaybeder. Bu yerler valilikçe köy tüzel kişiliği adına tapuya tescil edilir.” şeklini aldığı görülmektedir.

Bu ifadeler ile; köy yerleşim planı yapılan yerlerde

1. Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan yerler,
2. Hazinesin mülkiyetinde olup kamu hizmetine tahsis edilmemiş taşınmazlar,

3. Orman vasfını kaybetmiş yerler (2B arazileri)

4. Meralar, yaylak, kışlak, çayır, harman yeri ve benzeri ortak kullanım alanları vasıflarını kaybederek, köy tüzel kişiliğine geçeceklerdir.

Yukarıdaki kanun maddesi ile

2B arazilerinin Köy Yerleşim Planının onaylanması ile vasfını kaybedip, Köy Tüzel Kişiliğine geçirilmesi Köy kapsamında değerlendirilen alanlar için 2B arazilerinin yasallaştırma sürecinin başlamış olduğu görülmektedir.

Köyün ihtiyaç duymadığı mera, yaylak, kışlak, çayır, harman yeri ve benzeri yerler de Köy Kanunu Tasarı Taslağının 42. maddesi 5. fıkrasıyla vasfını yitirerek Köy Tüzel Kişiliğine geçirilir. Kırsal faaliyetlerin yürütülmesi için gerekli olan bu alanların “köyün ihtiyaç duymadığı” ifadesi ile herhangi bir bilimsel tabana oturtulmadan, vasıflarını kaybederek satışı için önünün açılması oldukça tehlikeli sonuçların doğuracaktır. Özellikle yerel hayvan türlerinin besin ihtiyacını karşılayan bu alanların gözden çıkarılması, ileride sadece dışa bağımlı hayvancılık faaliyetlerinin oluşumuna neden olabilecektir. Kanun taslağının yürürlüğe girmesi ile olabilecek muhtemel oluşumlar ise düşündürücüdür.

Kanun Taslağı 42. Madde 6 ve 7. fıkarda yer alan ifadelerde;

“Köy yerleşim planına göre, köy tüzel kişiliği adına tescil edilen parseller, en çok 2000 m² olmak üzere, köy nüfusuna kayıtlı veya köyde ikamet eden evi bulunmayan ihtiyaç sahiplerine köy meclisi kararı ile rayiç bedel üzerinden satılır. Satış bedeli peşin veya en çok beş yılda ve beş eşit taksitte tahsil edilir. Tahsil edilen miktarın yüzde ellisi planı uygulayan il özel idaresi hesabına, kalan yüzde elli de ilgili köy tüzel kişiliği hesabına aktarılır.”

“İhtiyaç sahiplerine satılan parseller üzerine satış tarihinden itibaren beş yıl içinde bina yapılması zorunludur. Hak sahipleri bu yerleri on yıl müddetle başkalarına devir ve temlik edemezler.”

Kanunun 42. maddesi 5 fıkrasında ifade edilen ve bir üst bölümde ayrıntılarıyla açıklamaya çalışılan tüm alanların (2B, mera, kışlak vs) devlet elinden çıkarılarak, özel mülk sahipliğine geçirilmesinin yolu açılabilir. Bu alanların köyde ikamet eden veya köy nüfusuna kayıtlı muhtaç kişilere satılması hususu 6. fıkarda açıklanmış olmasına karşın

7. fıkrada yeni oluşacak bu hak sahipliğinin sadece 10 yıl süre korunmuş olduğu görülmektedir. Bu bağlamda 10 yıl sürenin bitimiyle birlikte bu arazilerin özellikle Büyükşehir sınırları içindeki köylerde kentsel baskılara açık hale gelme ihtimali yüksektir

Bu kanun maddesinin belirtilen fıkralarında özellikle bu yerlerin 10 yıl sonunda devir ve temlik işlemleriyle ilgili daha kısıtlayıcı ifadeler getirmesi gerekmektedir. Amaç köylünün mağdur edilmemesi, kırsalın kalkındırılması ise 2B, mera, kışlak gibi alanlarda hiçbir suretle kırsal faaliyetler dışında fonksiyonların -süre zikredilmeden- konumlandırılmaması yönünde ifadeler altı çizilerek kanun taslağına eklenmelidir. [34]

3.3.3.2 Orman Kanunu

1937 yılından başlayarak orman konusunu düzenleyen 20'yi aşkın yasa çıkarılması, ormanlarla ilgili sorunları azaltacağına arttırmıştır:

1937 tarihli ve 3116 sayılı yasa ile - orman alanlarının sınırlandırılması ve bir kamu malı olarak maliye hazinesi adına tapu kütüğüne tescil edilmesi-yani orman alanları kadastro çalışmalarının 10 yıl içinde tamamlanması öngörülmüştür. Fakat bu hedefe ulaşamamıştır. 2003 yılına kadar 66 yılda ormanların 4\ 5 i sınırlandırılmış, bu alanlarında sadece 1\4'ü tapu kütüğüne tescil edilmiştir. Bu çalışmalar devam ederken işgal edilen orman alanları da ' bilim ve fen bakımından orman niteliğini yitirdiği' gerekçesiyle orman sınırları dışına çıkarılmıştır. İlk kez 1956 tarihli 6831 sayılı yasa ile bu durum yasallaştırılmaya çalışılmış fakat 1961 anayasasında 'ormanların daraltılamayacağı'nın belirtilmesi üzerine bu işlemler yapılamamıştır. 1960'lı yıllarla birlikte orman işgalleri artmış ve 1961 anayasanın 131. maddesi 1970 yılında değiştirilmiş ve 'ormanlarla ilgili anayasa hükümlerinin yürürlüğe girdiği 1961 tarihinden önce orman niteliğini yitirmiş yerlerin, orman sınırları dışına çıkarılabileceği' kabul edilmiştir. 6831 sayılı orman yasasında 1973 yılında 1744 sayılı yasa ile değişiklik yapılmış ve Türkiye'de yoğun bir şekilde orman sınırları dışına çıkarma işlemleri başlamıştır.1982 anayasası ile 1961 tarihi 1981'e çekilmiş ve peş peşe çıkarılan iki ayrı yasa 23.09.1983 tarihli 2896 sayılı ve 05.06.1986 tarihli 3302 sayılı yasalar ile daha çok orman alanının orman sınırları dışına çıkarılmasına yani yok olmasına yol açılmıştır.

Bu sürecin en önemli sebepleri şöyle sıralanabilir:

- 1937 yılında 10 yılda bitirilmesi öngörülen orman kadastro su oluşturma çalışmalarının çok yavaş işlemesi, (10 yılda sınırlandırılması gereken alanın 66 yılda % 80'i nin bitirilmesi, bununda sadece 1\4 ünün tapu kütüğüne tescil edilebilmesi)
- Orman dışına çıkarma konusunun anayasa ile düzenlenmesi (madde: 169\4)
Orman tanımlarında sıkça yapılan değişikliklerin, kesinleşen orman sınırlarında da değişiklik gerektirmesi. [35]

Orman Dışı Alanlar (2B Alanları)

Orman dışı alan 1956 tarihli 6831 sayılı Orman kanunun 2. Maddesinde şu şekilde tanımlanmaktadır;

A bendi: Orman olarak muhafazasında bilim ve fen bakımından hiçbir yarar görülmeyen, aksine tarım alanlarına dönüştürülmesinde kesin yarar olduğu tespit edilen yerlerdir.

B bendi: 31. 12. 1981 tarihinden önce bilim ve fen bakımından orman niteliğini tamamen kaybetmiş olan tarla, bağ, meyvelik, zeytinlik gibi çeşitli tarım alanlarında veya hayvancılıkta kullanılmasında yarar olduğu tespit edilen araziler, şehir, kasaba, köy yapılarının toplu olarak bulunduğu yerlerdir.

Orman vasfını yitirmiş alanların % 80-85 inde kentsel karakterli yapılaşma yoktur. Dolayısıyla bu alanlarının büyük ölçüde işgal edilmiş ve yapılaşmış olduğunu söylemek olanaksızdır. Hatta yasada da belirtildiği üzere bu alanlarının önemli bir bölümünün bilim ve fen bakımından orman niteliğini tam olarak kaybetmediği bilinmektedir.

İstanbul'da bile önemli miktarda orman dışına çıkartılmış alanın, orman vasfını yitirmesine neden olan faaliyetler durduktan sonra kendiliğinden orman vasfı kazandığı gözlemlenmiştir [36]

1992 yılında Rio de Janerio'da toplanan Birleşmiş milletler çevre ve kalkınma konferansının sonuç bildirgesi olan Gündem 21 in 11. Bölümü ormansızlaşma ile mücadele ye ayrılmıştır.

Bu programın alanları şunları kapsamaktadır:

- Her türlü orman, ormanlık alan ve korulukların çok yönlü rollerinin ve işlevlerinin sürdürülebilirliğinin sağlanması
- Ağaç dikimi, yeniden ağaçlandırma ve diğer iyileştirici önlemler yoluyla tüm ormanların daha iyi korunmasının ve sürdürülebilir biçimde yönetilmesinin sağlanması ve bozulan ormanlık alanların yeniden ormanlaştırılması. [35]
- İstanbul'un Kuzeyinde bulunan orman alanları da sürdürülebilir orman alanları kapsamında korunmalı ve geliştirilmelidir.

1956 -6831 sayılı Orman Kanunu ve bu kanunda değişiklik yapan 1973-1744, 1983-2896, 1986-3302, 2012-6292 tarihli ve sayılı 2b alanlarını ilgilendiren yasal düzenlemelerde dikkati çeken birkaç nokta vardır bunlar:

1) 1983 tarihli 2896 sayılı yasada yer alan 'orman bütünlüğünü bozmayan, toprak ve su rejimine zarar vermeyen yerlerin orman sınırı dışına çıkarılmaması' ifadesi 1986 tarihli 3302 sayılı yasada kaldırılarak orman sınırı dışına çıkarma kriterleri daha geniş tutulmuştur. Böylece geçmişten beri devam eden orman sınırı dışına çıkarma işlemleri hız kazanarak devam etmiştir.

2) Yasada 'bilim ve fen bakımından orman niteliğini kaybetmiş' ifadesinin kullanılarak bu alanların bir daha ormana kazandırılmayacağı ifade edilmeye çalışılmaktadır. Oysaki bu alanlar bilim ve fen bakımından orman niteliğini kaybetmiş alanlar değildir. Bu alanlar insan eliyle kullanım niteliği değiştirilmiş ancak çaba gösterildiğinde ormana tekrar kazandırılacak alanlardır.

3) 27 ocak 2009 tarihinde çıkarılan 5831 sayılı Tapu kanunun 2. maddesi ile 6831 sayılı Orman Yasasının orman kadastro komisyonlarının görevlerini belirleyen 7. maddesinin 1. fıkrasının sonuna;

"Ancak, henüz orman kadastro başlanılmamış yerlerde, 3402 sayılı Kadastro Kanunu hükümlerine göre belirlenen orman sınırı, orman kadastro komisyonunca belirlenen orman sınırı niteliğini kazanır" ifadesi eklenmiştir.

3 ve 4. Madde de ise 'orman kadastrounun belirlenmesinde 3402 sayılı kanuna göre oluşturulacak kadastro ekibi orman sınırlarını belirler ve oluşan hesap hataları da yine aynı şekilde düzeltilir' denilmektedir.

Orman sınırının belirlenmesi işlemlerinin 3402 sayılı kanuna atıfta bulunarak özellikle konusunda uzman orman kadastro ekiplerindense genel kadastro ekiplerine teslim edilmesi dikkat çekici bir başka noktadır.

4) 5831 sayılı yasanın 8. maddesi ile 3402 sayılı kadastro kanununa EK 4. madde eklenerek “Hazine adına orman sınırları dışına çıkarılan yerlerin kadastro ve tescili” başlığı altında önemli düzenlemeler yapılmıştır.

- EK MADDE 4 – 6831 sayılı Orman Kanununun 20/6/1973 tarihli ve 1744 sayılı Kanunla değişik 2 nci maddesi ile 23/9/1983 tarihli ve 2896 sayılı, 5/6/1986 tarihli ve 3302 sayılı kanunlarla değişik 2 nci maddesinin (B) bendine göre ‘Orman kadastro komisyonlarınca Hazine adına orman sınırları dışına çıkarılan yerler, fiili kullanım durumları dikkate alınmak ve varsa üzerindeki muhdesatın kime veya kimlere ait olduğu ve kim veya kimler tarafından ne zamandan beri kullanıldığı kadastro tutanağının beyanlar hanesinde gösterilmek suretiyle, bu Kanunun 11 inci maddesinde belirtilen askı ilanı hariç diğer ilanlar yapılmaksızın öncelikle kadastro yapılarak Hazine adına tescil edilir.....

.....Hazine adına orman sınırları dışına çıkarılan yerler, daha öncesi tescil edilmiş olduğuna bakılmaksızın Maliye Bakanlığının talebi üzerine, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğünce fiili kullanım durumları dikkate alınmak suretiyle ifraz ve/veya tevhit de yapılabilir.’ denilmektedir.

Bu kanun maddesine göre 3402 sayılı kadastro kanununa getirilen ek madde 4 ün 4. Fıkrasına göre, hazine adına orman dışına çıkarılan yerlerde tapu ve kadastro genel müdürlüğünce fiili durumuna bakarak ifraz ve tevhit yapılabileceği belirtilmekte bu durum bu alanların parça parça satılması için tapu parseline dönüştürmede maliye bakanlığına yetki vermektedir. [37]

Ancak bu madde düzenlemesi anayasamızın 169. ve 170. Maddelerine aykırıdır. Bu maddelere göre orman sınırı dışına çıkarılan alanlar orman köylüsünce kullanılabilir ve bu bir hak değil sadece yararlanmadır. Oysa bu maddede orman köylüsü olup olmadığına bakılmaksızın fiili kullanıcıya satılmasından bahsetmektedir.

‘Bu madde kapsamındaki kadaastro, ifraz ve tescil işlemleri, 3194 sayılı İmar Kanunu ile 3/7/2005 tarihli ve 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunundaki kısıtlamalara tabi olmaksızın yapılır.’ denilmektedir.

Bu madde, toprak mülkiyetini düzenleyen 44. ve tarım ve mera hukukunu düzenleyen 45. Maddeye, Anayasamızın da 166. Maddesine de aykırıdır.

5) 2b alanlarının satışının önünü açan 2009 tarihli 5831 sayılı yasa ana muhalefet partisinin itirazı ile 12 Mayıs 2011 tarihinde iptal edilmiştir.

6) Fakat 19 Nisan 2012 tarihinde kamuoyunda "2B Yasası" olarak bilinen "Orman Köylülerinin Kalkınmalarının Desteklenmesi ve Hazine Adına Orman Sınırları Dışına Çıkarılan Yerlerin Değerlendirilmesi ile Hazineye ait Tarım Arazilerinin Satışı Hakkındaki 6292 sayılı Kanun" Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Yasanın 6. Maddesinin 1. Fıkrasında, 2/B alanlarında bulunan taşınmazlar hakkında bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce düzenlenen güncelleme listelerine veya kadaastro tutanaklarına ya da kesinleşmiş mahkeme kararlarına göre oluşturulan tapu kütüklerinin beyanlar hanesine göre; bu taşınmazların 31/12/2011 tarihinden önce kullanıcısı ve/veya üzerindeki muhdesatın sahibi olarak gösterilen kişilerden bu taşınmazları satın almak için süresi içerisinde idareye başvuran ve idarece tespit edilen satış bedelini itiraz ve dava konusu etmeksizin kabul edenler bu Kanuna göre hak sahibi sayılır denilmiştir. [38]

6. maddenin 4. Fıkrasında hak sahiplerine doğrudan satılacak olan taşınmazların satış bedelinin rayiç bedelin yüzde 70'i olması öngörülmüş. Yine aynı maddenin 8. Fıkrasında ise Orman özelliğini yitirmiş 2B arazisinin satış bedelini peşin ödeyen hak sahibine ise yüzde 20 indirim uygulanacağı belirtilerek 2b alanlarının satışının önü açılmıştır.

6292 sayılı yasanın Proje alanlarının belirlenmesi ve bu alanda kalan taşınmazların değerlendirilmesi başlığı altındaki:

8. maddenin 1. ve 2. Fıkrasında 2b alanlarının proje alanları olarak devlet kurumlarınca kullanılmasının da yolu açılmıştır.

Ayrıca yasaya göre içme ve kullanma suyu havzalarıyla barajların mutlak ve kısa mesafeli koruma alanları içinde kalan yerler hak sahiplerine satılmayacak. Mutlak koruma alanı 300 metre, kısa mesafeli koruma alanı ise 700 metre. Bu alanlarda kalan hak sahiplerine aynı il içerisinde 2B alanlarındaki taşınmazlardan rayiç değerine göre satış yapılabilir.[39]

2B maddesinin (Değişik dördüncü fıkra: 5/11/2003-4999/2 md.)de muhafaza ormanı, millî park alanları, tabiat parkları, tabiatı koruma alanları, izin ve irtifak hakkı tesis edilen ormanlık alanlar ve 3 üncü madde ile orman rejimi içine alınan yerlerde bu niteliklerinin devamı süresince; yanan orman sahalarında ise hiçbir şekilde uygulanmaz. Denilerek yukarıda sayılan alanlar 2B alanları olmaktan korunmuştur. .[40]

2A Alanları

6292 sayılı yasada 2B alanları dışında dikkati çeken bir başka noktada 2A alanlarıdır.

2A alanlarının tanımı yasanın 2. Maddesinin (a) bendinde şu şekilde yapılmaktadır:

‘2/A alanları: 6831 sayılı Kanunun 2 nci maddesinin birinci fıkrasının (A) bendine göre Hazine adına orman sınırları dışına çıkarılan ve çıkarılacak yerleri,’ tanımlamaktadır.

Daha açık bir ifade ile öncelikle Orman içindeki köyler halkının kısmen veya tamamen yerleştirilmesi maksadı ile, Orman olarak muhafazasında bilim ve fen bakımından hiçbir yarar görülmeyen, aksine tarım alanlarına dönüştürülmesinde yarar olduğu tespit edilen yerler ile halen orman rejimi içinde bulunan fundalık ve makilerle örtülü yerlerden tarım alanlarına dönüştürülmesinde yarar olduğu tespit edilen yerler(Bu köyler adına tahsis edilmek üzere)Orman sınırları dışına çıkarılan arazilerdir. .[41]

Anayasanın 170. maddesine göre; ‘bilim ve fen bakımından orman olarak muhafazasında yarar görülmeyen yerlerin’ yani ‘2A arazilerinin’ ancak ve yalnızca ‘orman içindeki köyler halkının kısmen veya tamamen bu yerlere yerleştirilmesi için’ kullanılması ve bu amaçla da gerektiğinde ‘Devlet eliyle anılan yerlerin ihya edilerek bu halkın yararlanmasına tahsisi’ kuralına yer verilmiştir.. 6292 sayılı yasayla yapılan ilgili düzenlemeler Anayasanın söz konusu bu kuralına aykırıdır. [42]

6292 sayılı yasanın 4. Maddesinin birinci fıkrasında, Devlet ormanları içinde veya bitişiğinde bulunan ve yerinde kalkındırılmaları mümkün görülmeyen köyler halkının başvurusu üzerine veya bulundukları yerlerden orman rejimi bakımından kaldırılmaları zorunlu bulunan köyler halkının resen 2/A alanlarına, bu mümkün olmadığı takdirde diğer yerlere kısmen veya tamamen nakline ve yerleştirilmelerine ilgili bakanlıkların görüşü alınarak Orman ve Su İşleri Bakanlığının teklifi  zerine Bakanlar Kurulunca karar verilir. Nakline ve yerleştirilmesine karar verilen bu köylerle ilgili iş ve işlemler Orman Genel Müdürlüğünce yürütülür.’ Denilmektedir.[38]

6292 sayılı yasayla ‘2A arazilerine’ yerleştirilebilecek ve/veya bu arazilerin yararlanmalarına tahsis edilebileceği köylü sayısı, 2000 yılı verilerine göre 7,3 milyondan 19,6 milyona çıkarılmaktadır. Oysa ‘orman kenarı köy’ tanımı ‘orman içi köy’ tanımına göre son derece esnektir ve gerektiğinde kapsamı daha da genişletilebilecektir”

6292 sayılı yasa siyasal iktidara yalnızca ‘2B arazilerinin’ satılmasını değil, ‘orman’ sayılan 21,2 milyon hektarı da dileğince değerlendirebilme olanağı sağlamaktadır.

Ayrıca, 6292 sayılı yasanın ilgili maddelerinin ise satılardan elde edilecek gelirlerin yüzde doksanının  evre ve şehircilik Bakanlığı bünyesinde afet riski altındaki alanların dönüştürülmesinde kullanılmak üzere özel  denek olarak veya genel b t  eye gelir olarak kaydedileceği söylenmiştir. ‘Orman köylülerinin kalkınmalarının desteklenmesi’ dışındaki bu harcama konuları, Anayasanın 170. maddesindeki ‘Ormanlar içinde veya bitişiğindeki köyler halkının kalkındırılması, ormanların ve bütünlüğünün korunması’ kuralıyla da bağdaştırılmaz.

Görüldüğü üzere 6292 sayılı yasayla yapılan düzenlemelerin çoğu 1982 Anayasasının 170. maddesine açıkça aykırıdır.[42]

Özel Ormanları,

Ülkemizde yapılan ilk kapsamlı orman yasası, 01.06.1937 tarihinde yürürlüğü giren 3116 Sayılı Yasa’dır. 3116 Sayılı Yasa’nın 63. ve devamı maddelerinde, şahıs mülklere üzerinde bulunan ormanların şahıslara ait özel ormanlar olduğu kabul edilmiştir.

Ancak, söz konusu özel ormanların tamamı, 13.07.1945 tarihinde yürürlüğe giren 4785 Sayılı Yasa ile devletleştirilmiştir. “Sahipli fıstık çamı, palamut meşesi ve aşısız kestane ormanları” devletleştirme kapsamı dışında bırakılmıştır.

Bu devletleştirme çok büyük bir hoşnutsuzluğa neden olmuştur. Özel orman sahipleri, durup dururken tapulu mülklerinin ellerinden alınmasını haksız bulmuşlardır. O yıl (1945) Türkiye sathında çok büyük ve çok sayıda orman yangınları çıkartılmıştır. Özel orman sahipleri, arazilerini ormanlardan arındırarak, devletleştirme kapsamı dışında bırakmak istemişlerdir. 4785 sayılı Yasa ile büyük miktarlarda orman varlığı kaybedilmiştir.

4785 sayılı Yasanın olumsuz yansımaları sebebi ile devlet, geri adım atarak 31.03.1950 tarihinde 5658 sayılı Yasayı yürürlüğe koymuştur. 5658 sayılı Yasa, 1945 Yılında 4785 sayılı Yasa ile devletleştirilen özel ormanlardan, etrafı orman olmayan arazilerle çevrili bulunanların eski maliklerine iadesini öngörmüştür. 1945 yılında devletleştirilen ormanların az bir kısmı bu yolla özel orman olarak eski sahiplerine iade edilmiştir.

(Bu ormanlardan biride çalışma alanı içinde bulunan Tepeseki Özel Ormanıdır.)*

Halen yürürlükte bulunan 6831 sayılı Orman Yasası 08.09.1956 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu yasanın 52. ve 17. Maddelerinde özel ormanlar ile ilgili düzenlemeler bulunmaktadır,

Bu alanlarla ilgili yasal düzenlemeler ve bu düzenlemelerde dikkati çeken noktalar şunlardır:

1) 6831 sayılı orman kanunun ilgili yönetmeliğinin 10. Maddesine göre:

‘şehir, kasaba ve köy yapılarının toplu olarak bulunduğu yerlerdeki özel orman veya amme müesseselerine ait orman alanlarında 6831 sayılı orman kanunun 17. Maddesine göre izin alınmak ve yatay alanın % 6 sınırı geçmemek koşulu ile imar planlamasına uygun inşaat yapılabilir’ denilmektedir. (bu hak 1987 tarihinde orman kanununun 52. Maddesinde yapılan değişiklik ile getirilmiştir.)

6831 sayılı Orman Kanunu 17. madde Söz konusu Kanun maddesince verilecek izinlere ilişkin iş ve işlemler 15/9/2011 tarihli ve 28055 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan “Orman Kanununun 17 ve 18 inci Maddelerinin Uygulama Yönetmeliği” hükümlerine göre yürütülmektedir. Buna göre orman sayılan

alanlardan izin verilmesi istisnai bir hüküm olup verilecek izinlerde aranacak başlıca şart “kamu yararı ve zaruret olması” dır. [43]

- 2) Genel müdürlüğün 202 sayılı ‘orman yolları planlaması ve inşaat işlerinin yönetilmesi hakkında tebliğ’ esaslarına göre ormanın devamlılığı ve işletilmesine yönelik yol şebeke planları tanzim edilir..... Bu yollar orman kanunun 52. Maddesine göre verilen %6’lık yapılaşma kapsamında değildir.’
- 3) Alana inşaat yapılabilmesi için alınan ön izinden sonra orman amenajman planları hazırlanır. İlgili yönetmeliğin 7. Maddesinde, ‘Bu planlar özel orman sahiplerince Amenajman yönetmeliği ve 22.12 1994 tarih ve 4870 sayılı tamim esaslarına göre yaptırılır.’ denilmektedir.
- 4) ‘Yine 6831 sayılı orman kanununa göre Orman kadastrosu, aynı kanunun 2B maddesi uygulaması hakkında Orman Kadastro yönetmeliğinin 41. Maddesi gereğince tüzel kişiliğe sahip kuruluşlara ait ormanlarla gerçek kişilere ait orman sahipleri tarafından istendiği ve giderleri ödendiği takdirde, Orman kadastro komisyonlarınca 2B yönünden incelemeye tabi tutulur. Bu gibi yerlerde 2B uygulaması ile orman sınırları dışına çıkarılan yerler sahiplerine intikal eder.’ denilmektedir. [43]

3.3.3.3 Toprak Koruma Kanunu

Geçmişte de tarım arazileri ile ilgili tutarlı politikalar izlenmemiş bu topraklar, konut, sanayi, turistik ve kamu yatırımları için kullanılmıştır. Küçük sanayi ve örgütlü sanayi topraklarının %62 sinin 1-4.derece tarım toprakları üzerine yapıldığı saptanmıştır. [30]

- 1990 yılında bu toprakların korunması gerekli alanlar olduğunu belirten yasal düzenlemeye ek bir madde getirilmiş ve dışsatım için mal üretmek ve pazarlamak amacıyla kurulacak sanayi ve ticaret özekleri için daha uygun alternatif alanlar bulunamadığı takdirde bu alanlar 1,2,3, 4 Derece sulu tarım topraklarından seçilebilir.’ denilmiştir.
- 2005 yılında düzenlenen 5403 sayılı Toprak Koruma Kanununun 13. Maddesinde de tarım arazilerinin amaç dışı kullanımı konu edilmiştir. Bu yasa maddesine göre:

5403 Sayılı Toprak Koruma Kanunu (19/07/2005- 25880 sayılı resmi gazete) Madde 13: Tarım arazileri tarımsal üretim amacı dışında kullanılamaz. Ancak alternatif alan bulunmaması ve kurulun uygun görmesi şartıyla, d) bakanlıklarca kamu yararı kararı alınmış plan ve yatırımlar e) ‘Kamu yararı gözetilerek yol altyapı ve üst yapı faaliyetlerinde bulunmak için bu arazilerin amaç dışı kullanım taleplerine.....bakanlıklarca izin verilir. Bakanlık bu yetkisini valiliklere devredebilir’ denilmektedir. [43]

‘Mutlak tarım arazileri, özel ürün arazileri, dikili tarım arazileri ile sulu tarım arazileri tarımsal üretim amacı dışında kullanılamaz. Ancak, alternatif alan bulunmaması ve Kurulun uygun görmesi şartıyla;

- a) Savunmaya yönelik stratejik ihtiyaçlar,
- b) Doğal afet sonrası ortaya çıkan geçici yerleşim yeri ihtiyacı,
- c) Petrol ve doğal gaz arama ve işletme faaliyetleri,
- ç) İlgili bakanlık tarafından kamu yararı kararı alınmış madencilik faaliyetleri,
- d) Bakanlıklarca kamu yararı kararı alınmış plân ve yatırımlar,
- e) (Ek bent: 31/01/2007-5578 S.K./3.mad) Kamu yararı gözetilerek yol altyapı ve üstyapısı faaliyetlerinde bulunacak yatırımlar,
- f) (Ek bent: 26/03/2008-5751S.K./1.mad) Enerji Piyasası Düzenleme Kurumunun talebi üzerine 20/2/2001 tarihli ve 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu uyarınca yenilenebilir enerji kaynak alanlarının kullanımı ile ilgili yatırımları,
- g) (Ek bent: 26/03/2008-5751S.K./1.mad) Jeotermal kaynaklı teknolojik sera yatırımları, için bu arazilerin amaç dışı kullanım taleplerine, toprak koruma projelerine uyulması kaydı ile Bakanlık tarafından izin verilebilir. (Ek cümle: 31/01/2007-5578 S.K./3.mad) Bakanlık bu yetkisini valiliklere devredebilir.

Mutlak tarım arazileri, özel ürün arazileri, dikili tarım arazileri ile sulu tarım arazileri dışında kalan tarım arazileri; toprak koruma projelerine uyulması kaydı ile valilikler tarafından tarım dışı kullanımlara tahsis edilebilir.’ denilmektedir.

- Geçici Madde 4- (Ek madde: 26/03/2008-5751S.K./2.mad)

'11/10/2004 tarihinden önce, gerekli izinler alınmadan tarım dışı amaçlı kullanıma açılmış bulunan arazilerin tarımsal bütünlüğü bozmuyor ise istenilen amaçla kullanımı için, bu Kanunun yayımı tarihinden itibaren bir yıl içerisinde Bakanlığa başvurulması, hazırlanacak toprak koruma projesine uyulması ve tarım dışı kullanılan tarım arazilerinin her metre karesi için beş Yeni Türk Lirası ödenmesi şartıyla izin verilir.

Tarım arazisi vasfından çıkarılan araziler, ilgili kuruluşlarca başvuru sahibinin isteği doğrultusunda vasfını değiştirir' denilmektedir. [44], [30]

- 2014 yılında 29001 sayılı resmi gazetede 6537 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı konusunda değişiklik yapılması hakkında kanun çıkarılmış ve Tarım arazilerinin sınıflandırılması değiştirilmiştir. Yeni sistem ile tarım arazileri asgari tarımsal arazi büyüklüğü ile yeter gelirli tarımsal arazi büyüklüğü biçiminde iki yeni kavram ile tanımlanarak sınıflandırılmış ve böylece devir, ifraz ve bölünmelerin önlenmesi amaçlanmıştır.

Yasaya göre asgari tarımsal arazi büyüklüğü, üretim faaliyet ve girdileri rasyonel ve ekonomik olarak kullanıldığı takdirde, bir tarımsal arazide elde edilen verimliliğin, söz konusu tarımsal arazinin daha fazla küçülmesi halinde elde edilemeyeceği Bakanlıkça belirlenen en küçük tarımsal parsel büyüklüğünü ifade etmektedir.

Yeter gelirli tarımsal arazi büyüklüğü ise bölge farklılıkları göz önünde bulundurularak il ve ilçelerin "1 sayılı listede" belirlenen yeter gelirli tarımsal arazi büyüklükleri, yan sınai işletme yeter gelirli tarımsal arazilere ait ürün depolama, koruma, işleme ve pazarlama gibi faaliyetlere yönelik tesisleri olarak belirlenmiştir.

Belirlenen asgari büyüklüğe erişmiş tarımsal araziler, bölünemez eşya niteliği kazanmış olacak. Asgari tarımsal arazi büyüklüğü; mutlak tarım arazileri, marjinal tarım arazileri ve özel ürün arazilerinde 2 hektar, dikili tarım arazilerinde 0.5 hektar, örtü altı tarımı yapılan arazilerde 0.3 hektardan küçük belirlenemeyecek. Bakanlık asgari tarımsal arazi büyüklüklerini günün koşullarına göre artıracaktır. Tarım arazileri Bakanlıkça belirlenen büyüklüklerin altında ifraz edilemeyecek, hisselendirilemeyecek.

Bakanlık, gerekli hallerde asgari tarımsal arazi büyüklüğünün altındaki tarımsal arazileri toplulaştırabilecek veya bu Kanun kapsamında değerlendirmek üzere kamulaştırabilecek. Toplulaştırma uygulamalarında, tahsisli araziler asgari tarımsal

arazi büyüklüğünün altındaki araziler ile birleştirilerek asgari büyüklükte yeni tarımsal araziler oluşturulabilecek. Bu suretle oluşturulan araziler; öncelikle toplulaştırma veya kamulaştırma konusu olan arazi maliklerine, bu kişiler satın almadığı takdirde, yeter gelirli tarımsal arazi büyüklüğünde tarım arazisi bulunmayan yöre çiftçilerine rayiç bedeli üzerinden Bakanlığın talebi üzerine Maliye Bakanlığı'nca ilgili mevzuatına göre doğrudan satılacak. Bu amaçla yapılan kamulaştırma ve satımlara konu olan işlemler harçlardan, bu işlemlerle ilgili olarak düzenlenecek kağıtlar damga vergisinden müstesna olacak. Bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar Bakanlıkça çıkarılacak yönetmelikle belirlenecek [45]

3.3.3.4 Mera Kanunu

Kasım 2012 de çıkarılan 68 maddelik torba yasa ile 4342 Sayılı Mera Kanununun “Tahsis Amacının Değiştirilmesi” başlıklı 14. maddesine son fıkradan sonra gelmek üzere aşağıdaki fıkra eklenmiştir:

“Kırsal veya kentsel dönüşüm yapmak, yeni yaşam çevreleri oluşturmak, toplu konut projeleri yapmak veya 16/5/2012 tarihli ve 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun çerçevesinde rezerv alan oluşturmak üzere Çevre ve Şehircilik Bakanlığınca kamu yararı kararı alınan mera alanları Bakanlıkça bu Kanun hükümlerine tabi olmaksızın en geç on beş gün içinde mera vasfı değişikliği yapılarak ilgili kurum veya kuruluşa tahsis edilir veya devredilir. Yapılan bu değişiklik Çevre ve Şehircilik Bakanlığına bildirilir ve tapu kaydına işlenir.”

Eklenen bu fıkra ile meraların kullanıma açılma olanağı doğmaktadır. Mera ve çayırların Türkiye'nin yüz ölçümünün yaklaşık 1/3'nü oluşturduğu düşünülürse tehdit altındaki alanın büyüklüğü daha net anlaşılmaktadır. Dikkat çeken bir diğer nokta ise kamulaştırma işlemlerinin nakit yerine takas ile kolaylaştırılmasıdır. Bu durumda İstanbul gibi metropollerdeki mekân odaklı büyük projeler (otoyol, havaalanı, kanal-İstanbul) daha kolay finanse edilecektir. Yasanın “imar hakkı transferi” ve “resen takas” araçları ile daha hızlı kentsel dönüşüm mağduru üretme potansiyeli vardır. [46]

Ayrıca Meraların imara açılması Anayasa'nın 45, 169, 170 ve 38'inci maddelerine de aykırılık oluşturmaktadır

Sözü edilen tasarı 11 Eylül 2014 tarihli ve 29116 sayılı (Mükerrer) Resmî Gazete’de yayımlanarak bazı maddeleri hariç yürürlüğe girmiştir buna göre.:

4342 sayılı Mera Kanununun “Tahsis Amacının Değiştirilmesi” başlıklı 14 üncü maddesine “Bakanlar Kurulunca kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanı olarak ilan edilen,” alanları dahil eden 112 nci maddesi 31 ocak 2015 tarihinde, yürürlüğe girecektir. Denilmiştir.[47]

3.3.3.5 İmar Kanunu

1985 yılında yürürlüğe giren 3194 Sayılı İmar Kanunu olmuştur. Kanun’un getirdiği en büyük açılım, ilçe belediyelere plan yapma ve onama yetkisinin verilmesidir.

Geçmişte, tüm yetkilerin merkezde toplandığı bir yapılanmadan, yerele yetki devri yapılmasına yönelik bir aşamayı temsil eden ve bu anlamda oldukça radikal bir adım niteliğindeki söz konusu kanun, 1980 sonrası erken neoliberal kentleşme evresinin önemli bir bileşenidir. Bu değişim, tüm yetkilerin tek bir merkezde toplandığı devlet örgütlenmesine güçlü eleştiri okları yönelten neoliberal yapılanmanın, bu yapıyı yetkilerin yerele aktarılması yoluyla çözülmeye uğratma amacı çerçevesinde değerlendirilebilir. [48], [49]

Ancak yasalara bakıldığında imar planı yapma yetkisi diğer pek çok kuruma da aynı zamanda verilmektedir. dolayısı ile yerel yönetimlere 3194 ile tanınıyormuş gibi duran bu yetki aslında pek çok kurum ile paylaşılarak önemli ölçüde sınırlandırılmaktadır. Zaten yapılan son düzenleme 648 sayılı KHK ile tüm yetkiler Çevre ve Şehircilik Bakanlığında toplanarak tekrar merkeziyetçi bir yapılanmaya doğru gidilmektedir.

06.08.2008 tarihli Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren Torba Yasalar “5793 Sayılı Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” olmuştur.

Buna göre:

3194 Sayılı İmar Kanunu’nun ilgili maddelerinde yapılan değişikliklerle; Özelleştirme programındaki kuruluşlara ait veya kuruluş lehine irtifak ve/veya kullanım hakkı alınmış arsa ve araziler ile özel kanunları uyarınca özelleştirilmek üzere özelleştirme programına alınan arsa ve arazilere ilişkin her tür ve ölçekteki plan, plan değişikliği ve

revizyonların Başbakanlık Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'nca yapılarak veya yaptırılarak, Özelleştirme Yüksek Kurulu'nca onaylanacağı belirtilmektedir. Diğer yandan, planların ilan ve askıya dair hükümlerden muaf olarak yürürlüğe gireceği ifade edilmektedir. Süreç içinde ihtiyaç doğması durumunda yapılacak olan parselasyon planları da yine Özelleştirme İdaresi Başkanlığı tarafından yapılacak ve bu planlar da yine ilan ve askıya dair hükümlerden muaf tutulacaktır. Planların ilan ve askı hükümlerinden muaf tutulmaları bu planlara ilişkin itirazlar ve hak arama süreçlerinin önünü kapayan bir anlam içermektedir. Bu düzenleme ile Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'na planlama alanında son derece geniş ve önemli bir yetki alanı tariflendiği görülmektedir.

Kasım 2012 tarihli resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren 68 maddelik torba yasa ile 3194 sayılı kanuna getirilen değişiklikler 8-10-11-13-18-21-22-26-27-28-29-30-32-42-44'üncü maddeler ile Ek-2 ve Ek-4 maddelerini ilgilendirmektedir. Buna göre konumuzla ilgili olan madde değişiklikleri aşağıdaki gibidir:

Madde 8:

İmar Kanununun "Planların Hazırlanması ve Yürürlüğe Konulması" başlıklı 8. maddesinin birinci fıkrasının (c) bendine üç cümle ilave edilmiştir. 8. maddenin (c) bendi şöyledir:

"Tarım arazileri, Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanununda belirtilen izinler alınmadan tarımsal amaç dışında kullanılmak üzere plânlanamaz."

(c) bendine eklenen cümleler ise şöyledir:

"Ancak, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığından üst kademe planların yapımında plana esas görüş alınması kaydıyla ve planların onaylanması halinde tarım dışı kullanım kararı alınmış kabul edilir. Kullanım kararları üst kademe plana uygun olmak koşuluyla imar planları dahil alt kademe planlar için ayrıca görüş alınmaz ve onaylanacak alt kademe planlar ile imar planları kapsamında kalan alanlarda 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu hükümleri uygulanmaz. Bununla birlikte, üst kademe planlara uygun olarak yapılan alt kademe planlarda ve imar planlarında tarım alanı olarak ayrılan alanlarda 5403 sayılı Kanun hükümleri uygulanır."

Dolayısıyla bakanlık kararıyla tarım arazileri için “tarım dışı kullanım” izni çıkabilmektedir.

Bu durum daha önce ifade edildiği gibi bakanlıkların daha fazla siyasileşmesi sonucunu doğuracaktır.

Bununla birlikte diğer bir açıdan bakılacak olursa üst ölçekte alınan kararın doğrudan doğruya alt ölçeklere aktarılması bir nevi planlamanın merkezileşmesi anlamına da gelmektedir çünkü karar mevki Bakanlık olacaktır.

Bunun bir diğer yansıması ise planlama alanında oldukça şikâyet edilen 1/25.000 ölçekli çevre düzeni planlarında yapılan noktasal plan değişikliklerinin çoğalması olacaktır.

Madde 11:

Yapılan değişiklikten kolayca anlaşılacağı üzere, askeriye ait arazilerin kullanıma açılması söz konusudur. Kanun maddesinde:

‘İmar planlarında; meydan, yol, park, yeşil saha, otopark, toplu taşıma istasyonu ve terminal gibi umumi hizmetlere ayrılmış yerlere rastlayan Vakıflar Genel Müdürlüğüne ait gayrimenkuller ile askeri yasak bölgeler, güvenlik bölgeleri ile ülke güvenliği ile doğrudan doğruya ilgili Türk Silahlı Kuvvetlerine ait hareket ve savunma amaçlı yerler hariç Hazine ve özel idareye ait arazi ve arsalar belediye veya valiliğin teklifi, Maliye ve Gümrük Bakanlığının onayı ile belediye ve mücavir alan sınırları içinde belediyeye; belediye ve mücavir alan hudutları dışında özel idareye bedelsiz terk edilir ve tapu kaydı terkin edilir. Ancak, bu yerlerin üzerinde bina bulunduğu takdirde, arsası hariç yalnız binanın halihazır kıymeti için takdir edilecek bedel ödenir. Bedeli ve ödeme şekli taraflarca tespit olunur.’ Denilmektedir. [31]

Bu tür bir uygulamaya prensipte karşı çıkmak zor olsa da askeri arazilerin mevcut durumunun da göz önüne alınması gereklidir. Özellikle İstanbul gibi kıyı kentlerinde sahil kenarında bulunan ve peyzaj değeri bulunan askeri araziler için kanunun kötü kullanımının önünü almak gerekmektedir. [46]

İmar kanununun 8. ve 11. Maddelerinde yapılan bu değişiklikler ile bölüm 3. de anlatılacak olan Beykoz Çalışma alanı, tarım toprakları ve askeri alanları olumsuz etkilenecektir.

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ve DOĞA KORUMA ÜST BAĞLAMINDA İSTANBUL- BEYKOZ ÖRNEK ÇALIŞMA ALANININ İNCELENMESİ

Dördüncü bölüm kapsamında öncelikle Beykoz ve çalışma alanının İstanbul içindeki konumu, planlama geçmişi daha sonra Beykoz'da yapılması planlanan projeler, daha sonra çalışma alanının sorun alanlarının tanımı ve değerlendirilmesi son olarak da senaryolar eşliğinde alan ve nüfus hesaplamalarına değinilmiştir.

4.1 İstanbul-Beykoz Örnek Çalışma Alanının İncelenmesi

Bu bölümde Beykoz İlçesinin ve çalışma alanının İstanbul içindeki konumu ile çalışma alanının planlama geçmişi üzerinde durulacaktır

4.1.1 Beykoz İlçesi ve Çalışma Alanının İstanbul İçindeki Konumu

İstanbul, 28° 01' ve 29° 55' doğu boylamlarıyla 41° 33' ve 40° 28' kuzey enlemleri arasında kalmakta ve 6500 km²'lik bir alanı kapsamaktadır. İstanbul Boğazı; Karadeniz'i, Marmara Denizi'yle birleştirirken; Asya Kıtası'yla Avrupa Kıtası'nı birbirinden ayırmakta ve İstanbul metropoliten alanını ikiye bölmektedir.

Beykoz, İstanbul Boğazı'nın Anadolu yakasının kuzey kesiminde Küçüksu Deresi ile Anadolu Feneri arasında yer almakta olup doğusunda Sile İlçesi, batısında İstanbul Boğazı, kuzeyinde Karadeniz, güneyinde Üsküdar ve Ümraniye İlçeleri, karşı kıyısında Sarıyer İlçesi bulunmaktadır. Beykoz 31273 ha'lık yüzölçümü ile İstanbul'un dördüncü büyük ilçesidir. İlçenin İstanbul Boğazı'ndaki kıyı uzunluğu 25.6km ve Karadeniz kıyısı 15.3km'dir.

Görelle, Zerzevatçı, Elmalı, Örnekköy, Dereseği, Kaynarca, Alibahadır, Mahmut Şevket Paşa Paşamandıra, Öğümce, Cumhuriyet köyleri ve Çavuşbaşı yerleşmeleri ile Acarlar mahallesini kapsayan çalışma alanı toplamda 13853 ha lık bir alana yayılmıştır.

1166 ha özel orman(yapılaşmış alanlar dahil)

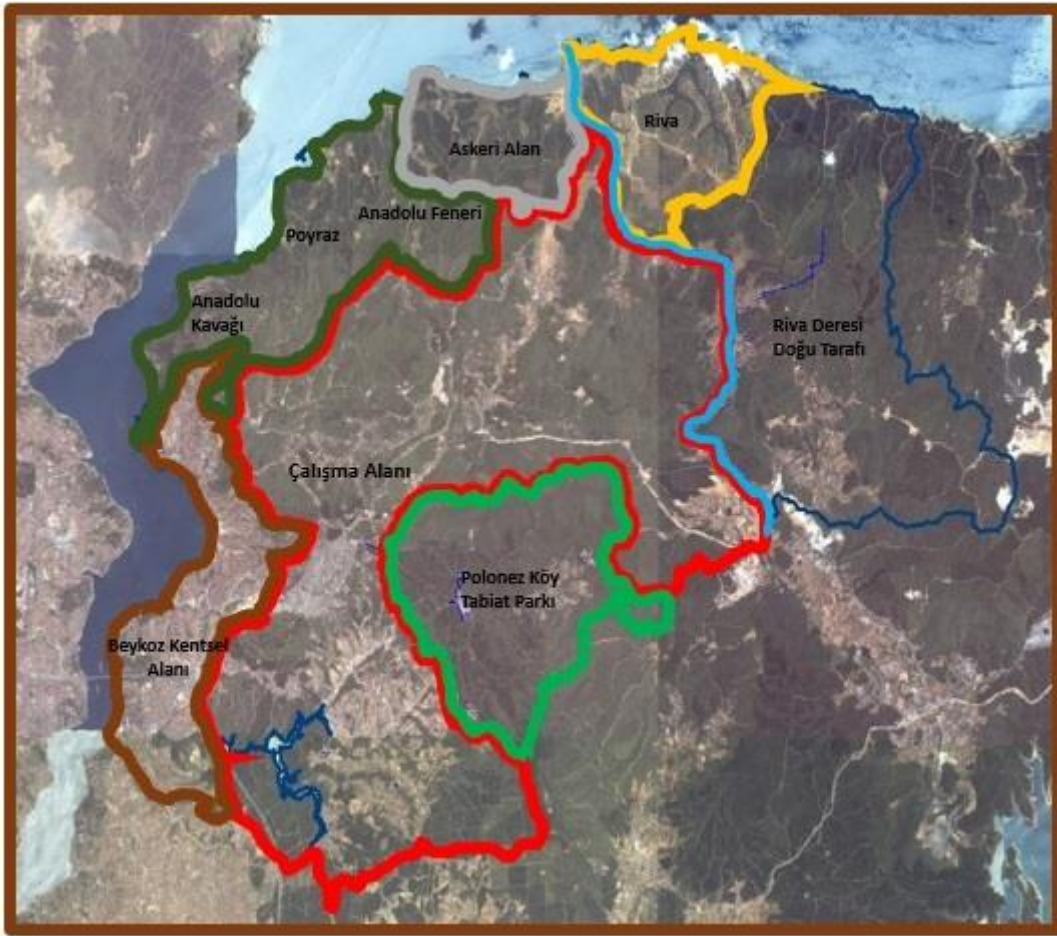
77 ha elmalı barajı

1134 ha tarım alanı (yapılaşmış alanlar dahil)

9180 ha'ı devlet ormanlarından oluşmaktadır.

Klasik köy yerleşmeleri dışında özel orman, 2b ler, tarım alanları üzerine kurulu yerleşim alanları ve etütleriyle ilgili ayrıntılı bilgiler ilerleyen bölümlerde verilmektedir.

[50]

Şekil 4. 3 Beykoz çalışma alanı sınırları

2008 uydu görüntüsü üzerine işlenerek üretilmiştir.

4.1.2 Beykoz'un Planlama Geçmişi

Bu bölümde öncelikle 2009 yılına ait 1/100 bin ÇDP planında Beykoz ve Çalışma alanı için getirilen kararlara değinilmiştir. Sonrasında ise bölge 1995 yılında sit alanı ilan edilmeden önceki ve sonraki planlama çalışmaları ve sit kararı gerekçelerine yer verilmiştir.

4.1.2.1 İstanbul 1/100 Bin Çevre Düzeni Planı Kapsamında Beykoz'daki Sürdürülebilirlik ve Doğa Koruma

İstanbul'un 1/100 bin Çevre Düzeni planında Çevresel Sürdürülebilirlik açısından kritik öneme sahip alanlar belirlenmiştir. Bu alanlar plan raporunda:

'Sürdürülebilirlik temelinde yürütülen Plan çalışmalarında yaşam destek sistemleri ve doğal risk alanları, doğal yapı ve kaynaklar üstündeki kentleşme baskısının hafifletilebilmesi ve zaman içerisinde de ortadan kaldırılarak iyileşmenin sağlanması amacıyla doğal sınırlayıcılar olarak ele alınmıştır. Yapılan doğal yapı sentez çalışması sonucu çevresel sürdürülebilirliğe dayalı mekansal kümelerle, doğanın insan yerleşimleri açısından riskler barındırdığı sakınım kümeleri oluşturulmuştur. Çevresel sürdürülebilirliğin her ölçekteki planlama çalışmalarında birincil araştırma konusu olarak ele alınması gerektiren bu alanlar Plan'da çevresel sürdürülebilirlik açısından kritik öneme sahip alanlar sembolü ile gösterilmiştir.

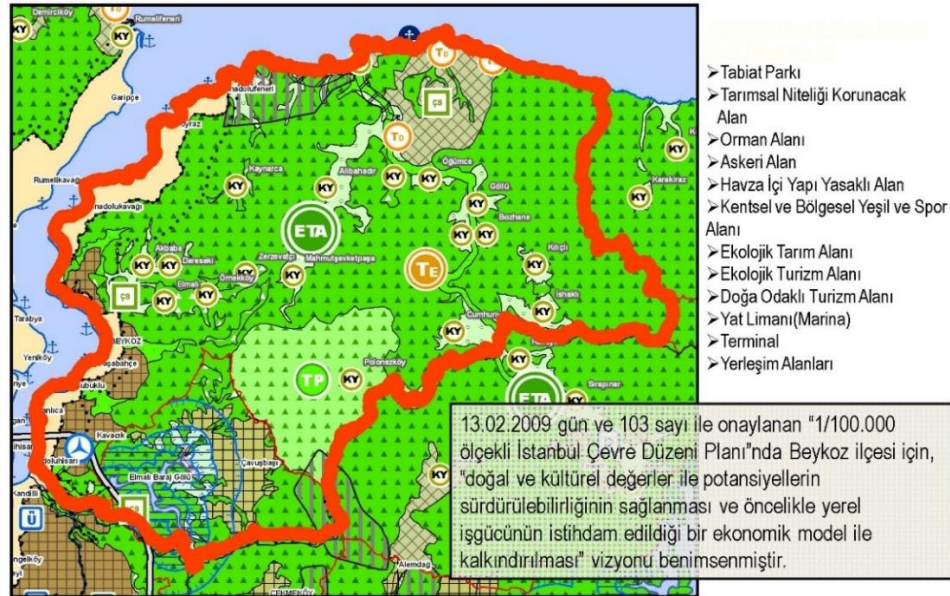
Bu alanlar genel olarak "doğal işlevi bozulmaması gereken kritik ekosistemleri", "hassas ekosistemleri", "doğal işlevleri geri kazandırılması gereken alanları", "su döngüsünün sürdürülebilirliği açısından kritik öneme sahip toprakları", "ekolojik koridorları" ve "erozyona duyarlı alanları" bünyesinde barındırmaktadır.'

Şeklinde tanımlanmıştır ve Avrupa ile Anadolu yakasında bu alanların hangi alanlar olduğu belirtilmiştir. Rapora göre Anadolu yakasındaki çevresel sürdürülebilirlik alanları Elmalı ve Ömerli Su Toplama Havzaları, Beykoz Geri Görünüm Bölgesi, Riva, Sahilköy, Şile'nin güney kısımları ve Ağva'daki orman alanları çevresel sürdürülebilirlik açısından kritik öneme sahip alanların yoğun olduğu bölgelerdir.

Şekil 4. 4 1/100 Bin ÇDP planı çevresel sürdürülebilirlik açısından önemli bölgeler [49]

Rapordan ve Şekil 4.1 den de anlaşılacağı üzere bu tezin konusu olan Beykoz Geri Görünüm Bölgesi, Riva ve Elmalı Su Toplama Havzasını içine alan çalışma alanı sürdürülebilirlik anlamında çok büyük bir öneme sahiptir.

Şekil 4. 5 1/100 binlik planda Beykoz için verilen kararlar [49]

Bu bölümde tez konusu olan çalışma alanı sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda korunması gerekli tüm değerleri ile irdelenmeye çalışılmıştır. Bölüm içerisinde zaman zaman 1/100 binlik ÇDP planına atıflarda bulunularak bu plan kapsamında sürdürülebilirlik ilkeleri kritik edilecektir.

4.1.2.2 Beykoz'un 1995 Yılı Sit Kararı Öncesi Planlama Çalışmaları

- ✓ 1980 yılı onaylı Nazım imar planı, 1984 yılında çıkartılan 3030 sayılı Büyükşehir Belediyeleri Kuruluş Yasası ile 1985 yılında çıkartılan 3194 sayılı İmar Yasaları, Metropoliten Alan içerisinde, farklı iki idari plan yapıcı ve uygulayıcı kurumların ortaya çıkması sonucuna sebep olmuş ve plan uygulanamamıştır.
- ✓ 1982 yılında koruma ilkelerine uygun yapılaşma plan hazırlanmasına karar verilmiş ve bölge 4 kesime ayrılmıştır:
 - Boğaziçi sahil
 - Öngörünüm
 - Geri görünüm
 - Etkilenme

Boğaziçi alanı, rekreasyon, turizm ve konut alanı olarak değerlendirilen planda doğal ve tarihi sit değerlerinin orman, koru, mesire alanı gibi tüm yeşil alanların korunmasına karar verilmiş. Ancak özel koru alanları içinde konut alanları önerilmiştir.¹

- ✓ 22 Kasım 1983 de 2960 sayılı Boğaziçi kanunu yürürlüğe girmiş
- ✓ 22 Temmuz 1983 tarihli nazım planın sınırları içinde kalan alanda ortaya çıkacak kaçak yapılaşma sebep gösterilerek 9 Mayıs 1985 de imar kanununa Boğaziçi ile ilgili 45,46, 48. Madde ile geçici 7.madde eklenmiştir. 2960 sayılı kanunun koruma ilkeleri bertaraf edilmiştir.
- ✓ 7 Haziran 1986 da 10 Ekim 1985 öncesi yapılmış kaçak yapılar imar affı kapsamına alınmıştır. 23 Haziranda yönetmeliğin çıkması ve imar affı yasası ile ıslah imar planları süreci başlamıştır
- ✓ 23.03.1987 de Rüzgarlıbahçe imar ıslah planı yapılmış, uygulanmıştır. Planın bütünlüğü göz önünde bulundurularak 2b alanlarından oluşan bölgede plan yapılıp uygulanmıştır.
- ✓ 27.03.1987 de soğuksu ıslah ve uygulama imar planı yapılmıştır
- ✓ 05.02.1987 İlk mevzii imar planı Göztepe de yapılmıştır. Göksu Evleri Mevzii İmar Planı.

¹ (Zeren Gülersoy, 1998), Aktaran: Mutluay Gerek, Ü,(2010)-[50]

- ✓ 3194 sayılı imar kanunun 48. Maddesini esas alan 1/5000 ölçekli Boğaziçi revizyon planı KTVK onayı olmaksızın 17 temmuz 1988 de İBB tarafından onaylanmış ve yürürlüğe girmiştir. Geri görünüm ve etkilenme bölgesindeki açık ve yeşil alanlar yüksek yoğunluklar ile yapılaşmaya başlamıştır.
- ✓ Diğer önemli plan ise, 04.03. 1988 de onaylanan 1/25bin ölçekli Beykoz ilçesi ve Köyleri Nazım imar planıdır.
- ✓ 22.11.1988 tarihli İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından onaylanan Beykoz İlçesi Kentsel Baskı Altında Kalan Mücavir Alanı 1/5000 Nazım İmar Planı yapılmıştır.
- ✓ 25.09.1989 da Soyken ıslah imar planı, Kavacık onaylanmıştır.
- ✓ 27.11.1989 da soğuksu ıslah imar planı uygulanmıştır.
- ✓ 01.03.1991 de Çubuklu ıslah imar planı yapılmıştır.
- ✓ İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisi 15.11.1995 tarihinde 1/50000 ölçekli İstanbul Metropoliten Alt bölge Nazım İmar Planı onamıştır.
- ✓ Ancak söz konusu planların tümü 15.11.1995 tarihinde İstanbul III No'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 7755 sayılı Doğal Sit ilanı ile yürürlükten kaldırılmıştır. [51], [52]

Çalışma alanı için ayrı bir öneme sahip olan yukarıda da değinilen 1988 onaylı 1/25 bin ölçekli çevre düzeni nazım imar planının kararları şöyledir:

- Plan genel esasları ile Beykoz köylerinin doğal değerlerini ve orman alanlarını korumayı amaçlamıştır.
- Konut alanları kentsel baskı altında kalan alanlar ve köy yerleşik alanları olarak 3 bölümde sınıflandırılmıştır. Kentsel baskı altında kalan alanlar olarak Akbaba, Soğuksu, Rüzgarlıbahçe, Kavacık, Karlitepe olarak tanımlanmıştır. Bu alanlarda brüt yoğunluk değeri 250 kişi/hektar olarak belirlenmiştir.
- Köy yerleşik alanlarında, Cumhuriyet, Mahmutşevketpaşa, Alibahadır ve Deredeki köylerinde brüt yoğunluk değeri 200 kişi/hektar,
- Öğümce, Paşamandıra köyleri ve diğer köy gelişme alanlarında brüt yoğunluk 150 kişi/hektar, orman içi kırsal gelişme alanlarında ise 120 kişi/hektar olarak tanımlanmıştır.

- Kırsal ekonomik faaliyetlerin yapıldığı alanlarda ise tarımsal fonksiyonun yanı sıra brüt yoğunluk 20 kişi/hektar olacak şekilde, 4000 m² büyüklüğündeki parselde 250 m² yapı yapılabileceği belirtilmiştir. .
- Riva, Akbaba, Alibahadır, Zerzevatçı dereleri boyunca gününbirlik alanlar önerilmiştir. Bunun dışına bu plana göre Polonezköy bölgesi turizm alanı olarak tanımlanmıştır.
- Şu anda ciddi büyüklükte bir nüfusun barındığı orman rejiminden çıkarılan alanlar üzerinde gelişen Elmalı, Zerzevatçı, Görele, köyleri söz konusu 1/25000 ölçekli Çevre Düzeni Nazım İmar Planında orman alanı olarak gösterilmiş,
- Cumhuriyet ve Öğümce köyleri civarında Riva deresi boyunca görülen düzlük alanlar ise tarım alanı olarak belirlenmiştir. [53]

4.1.2.3 1995 Yılı Sit Kararı Gerekçeleri- İlanı ve 2863 Sayılı KTVK Kanunu

Sit sınırlarının biçimlenmesinde, Kültür Bakanlığı, İstanbul III numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarının Koruma Kurulu Müdürlüğü'nün 15 /11/ 1995 gün ve 7755 sayılı, İstanbul'un kuzey bölgeleri hakkında alınan, Beykoz ve Sarıyer İlçelerine doğal sit alanı kararının getirilmesi etkili olmuştur.

Bu kararın alınması sırasında 20/09/1995 tarihli "1/50.000 ölçekli İstanbul Metropoliten Alan Alt Bölge Nazım Planı" kararları değerlendirilmiş, "yaklaşık olarak TEM otoyolu ile Karadeniz kıyıları arasında kalan İstanbul'un kuzey bölgeleri bu kesimlerde yer alan ormanlık alanlar, tarım alanları, kıyı kuşağı ve su havzalarının koruma alanları gibi doğal değerlerin korunabilmesi açısından genel yerleşme bölgesi olarak değil, yine doğal karakteri korunacak alanlar olarak kabul edilmiş ve plana böyle yansıtıldığı" belirtilmiştir. Yine aynı kararda "İstanbul'un kuzeyindeki söz konusu doğal zenginliklerin bulunduğu alanlar Karadeniz kıyı kuşağıyla birlikte nazım planlarda sürekli olarak korunmuş ise de özellikle 1980'li yıllardan sonra yine bu bölgelerde nazım plan ilkelerine aykırı olarak mevzii planların üretilip onaylanması, benzer şekilde İmar Affı Yasası'na bağlanan İslah İmar Planlarının devreye sokulması, buna koşut olarak Orman Yasasında yapılan değişiklikle özel orman alanlarında imar olanaklarının sağlanması ve tüm bunların yanı sıra kaçak yapılaşmada gözlenen yoğun artışlar sonucunda bu bölgelere yönelik nazım planlardaki koruma kararları yaşama geçmemiş yöredeki doğal

değerler bütünü zedeleyen bir imar süreci giderek etkin ve sürekli olmaya başlamıştır” denmektedir.

Kararın 3. maddesinde “Kurulumuzun yetki alanı içerisindeki Beykoz ve Sarıyer İlçe ve Mücavir Alanlarını oluşturan bölgelerde de aynı olumsuz gelişmelerin yoğunlaşarak sürdüğü; ve yine genel nazım plan ilkelerine aykırı olarak, mevzii planlar, alt nazım planlar, ıslah imar planları ya da Orman Yasasındaki imar olanaklarıyla, bu bölgelerdeki korunması gerekli doğal değerler bütünü, koruma kaygısı taşımayan yapılaşma izinleri ve kaçak yapılaşmayla sürekli tahrip edildiği, böylece İstanbul kentinin bir bütün olarak yaşam kaynaklarını oluşturan bu bölgelerdeki tahribatın aslında sadece yöresel ölçekte değil, metropoliten yerleşme ölçeğinde olumsuz sonuçlara yol açtığı, buna karşın yine söz konusu alanların SİT statüsü içerisinde olmamasından ötürü de bütün bu gelişmelerin 2863 sayılı Koruma Yasası kapsamı dışında ve Koruma Kurulu kararları ve denetimi olamadan devam ettiği, son aylarda hem Kurul üyelerimize gelen şikayetlerde sıkça vurgulanmakta, hem de yine Kurul üyelerimizce de yakından gözlenerek, kaygıyla izlenmekte” olduğu belirtilerek bölgenin sit alanı olması gerekliliği vurgulanmıştır.

Kararın 4. Maddesi ise: “bahse konu korunması gerekli özellikler taşıyan Beykoz ve Sarıyer İlçe ve mücavir alanlarında bu olumsuz gelişmelere karşı SİT statüsü içerisinde korunabilen alanlar ise sadece Boğaziçi Geri görünüm ve Etkilenme Bölgeleri'ni içeren Boğaziçi SİT alanı ile sınırlıdır. Ayrıca Beykoz mücavir alan kapsamındaki Polonezköy ve yakın çevresi ise 15.07.1994 tarihinde Orman Bakanlığınca "Tabiat Parkı" olarak ilan edilmiş, dolayısıyla imar açısından belli bir yasal koruma disiplinine kavuşabilmiştir. Bunun dışında, yani Boğaziçi SİT alanı ile Polonezköy Tabiat Parkı dışında kalan ve Beykoz-Sarıyer mücavir alanı sınırlarının tamamını kapsayan doğal koruma alanlarında ise, bölgenin taşıdığı doğal değerler bütünselliğini Koruma Yasası, Koruma Mevzuatı ve Koruma Kurulu kararları disiplini içerisinde gözetip, tahribini önleyebilecek, imar ve orman mevzuatı dışında, etkin bir yasal olanak bulunmamakta” olduğu belirtilmiştir.

Sonuç olarak, Beykoz İlçe Belediyesi mücavir alanı ve ilçe sınırlarında kalan, 29.07.1980 tasdik tarihli 1/50.000 ölçekli İstanbul Metropoliten Alan Nazım Planında korunması gerekli doğal bölgeler olarak belirlenen, doğusu Beykoz İlçesi (Şile ve Ümraniye) sınırı, kuzeyi Karadeniz, kuzeyi ve batısı Boğaziçi SİT sınırı ve güneyi ise yine Beykoz İlçesi

(Üsküdar ve Ümraniye) sınırı ile çevrili bölgenin, "İstanbul Kuzey Kesimi-Karadeniz Kuşağı-I.No'lu Doğal SİT Alanı" olarak tespit, tescil ve ilanı kararı alınmıştır.[54]

Beykoz 15.11.1995 günlü 7755 sayılı İstanbul 3 numaralı koruma kurulu kararı ile İstanbul Kuzey kesimi- Karadeniz Kuşağı Doğal sit alanı olarak ilan edilen kararda bahsedilen önemli ayrıntılar şöyledir:

I.Derece Doğal Sit Alanları

- 1- Koruluklar ve sık ağaç dokulu araziler,
- 2- Devlet ormanı olarak belirlenen ve Orman Bölge Müdürlüğü haritalarında bu şekilde gösterilen alanlar,
- 3- 04.04.1990 tarih ve 3621 sayılı Kıyı Kanununun 4.maddesinde belirlenen sahil şeridi ile bu alan dışında kalmasına karşın jeomorfolojik yapısı nedeni ile özellik gösteren kayalık alanlar ve falez ve kumul alanlar,
- 4- I, II. ve III. sınıf tarım alanları ile özel ürün alanları ve meyvelikler,
- 5- İçme suyu havzalarındaki (Elmalı bendi) mutlak koruma alanlarının ve havzayı besleyen akarsu, dere güzergahlarındaki koruma kuşakları, 1. Derece doğal sit alanı olarak saptanmıştır.

II.Derece Doğal Sit Alanları

Özel orman niteliğindeki alanların (Bu alanlarda kurulca belirlenecek imar ve yoğunluk koşullarına göre hazırlanacak Koruma Amaçlı İmar Planları ile işlevlendirilebileceğine ve özel orman alanlarının 6831 sayılı Orman Kanununun 52.maddesine bağlı olarak uygulama yapılabileceğine),

Orman alanı dışında olup, günübirlik rekreatif ve turizm amaçlı kullanıma elverişli alanlar 2.derece Doğal Sit Alanı olarak saptanmıştır.

III.Derece Doğal Sit Alanları

Beykoz İlçe sınırları ve Beykoz İlçesi Belediye sınırlarını kapsayan ve Boğaziçi Sit Alanı'nın dışında kalan İstanbul Kuzey Kesimi Karadeniz Kuşağı Doğal Sit Alanı'nda yukarıda tanımlanan I. ve II. Derece Doğal Sit Alanı olarak saptanan alanlar dışında

kalan alanlardır. Bu bölgelerde yapı yoğunluk koşulları önceden kurul kararı ile belirlenmek üzere öncelikle Koruma Amaçlı İmar Planları ile uygulama yapılabilecek alanlar ise aşağıdaki gibidir:

- Köy ve belde yerleşik alanları,
- Orman ve tarım alanı vasfı olmayan köy-belde yerleşik alanı bitişiğindeki alanları,
- Daha önce imar mevzuatındaki belirtilen ilgili kuruluşlarca imar planları onanmış alanları,

İlgili kurum ve kuruluşlarca orman alanları içinde kalmasına karşın ağaçlandırılması öngörülmeven açıklık alanlar, tarımsal karakteri düşük olan (IV. ve daha düşük sınıflı) alanlar olarak belirlenmiştir. (Şekil 4.6)

- 3. derece sit alanlarında yapılaşma için Beykoz belediyesi, Orman Bölge Müdürlüğünün görüş ve önerilerinin KTVK ya sunulması istenmiştir.
- Çevre Kanunun ve İSKİ Su Havzalarını Koruma Yönetmeliğinin ilgili hükümlerine uygun olarak Mutlak Mesafe Koruma Alanının I.Derece Sit kapsamında, kısa, orta ve uzun mesafe koruma alanının III.Derece Sit kapsamında olup 1/25000 ölçekli şematik olan bu haritalarda gösterilmeyen bu alanlar, alt ölçekli planlarda (1/5000, 1/1000) ayrıntılı olarak ayrıca gösterilecektir. Denilmiştir.

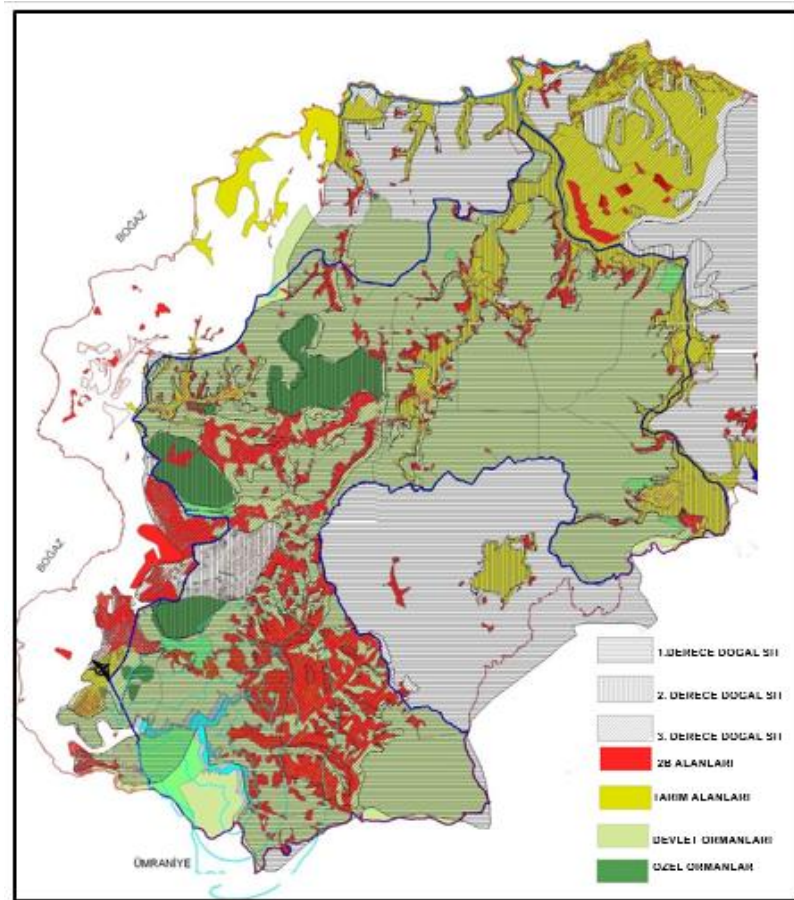
3. Bölüm 3.3.2.1 de bahsi geçen 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 17. Maddesini ve bu maddede yapılan süre değişikliğinin sonuçlarını hatırlayacak olursak kısaca: 'Bir alanın koruma bölge kurulunca sit olarak ilanı, bu alanda her ölçekteki plân uygulamasını durdurur.... . Koruma amaçlı imar plânı yapılıncaya kadar, koruma bölge kurulu tarafından üç ay içinde geçiş dönemi koruma esasları ve kullanma şartları belirlenir..... Koruma amaçlı imar plânının yürürlüğe girmesiyle geçiş dönemi koruma esasları ve kullanma şartları ayrıca karar almaya gerek kalmadan ortadan kalkar.' Şeklindeir. Bahsi geçen süre değişikliği ile öncesinde koruma amaçlı imar planı yapılmasını özendiren, belirlenen sürenin sonunda geçersiz hale gelen geçiş dönemi koruma esasları ve kullanma şartlarının sürekli uygulanması olanaklı hale getirilmektedir.

14.12.1995 gün ve 7809 sayılı Geçiş Dönemi Yapı Şartlarına göre;

Bölgedeki sit kararından önce ruhsatı alınmış inşaatların ruhsat eki onaylı projeye göre tamamlanabileceği, tevhit ve ifraz işlemlerinin yapılabileceğine, ruhsat sürelerinin imar mevzuatına uygun olarak ilgili belediyesince uzatılabileceğine,

Koruma Amaçlı İmar Planı onayına değin mevzii imar planlarının da koruma kuruluna sunulması kararlaştırılmıştır.

Böylesi bir düzenleme, koruma amaçlı imar planlarının yapılmasını engellemenin yanı sıra, sit alanlarında plansız biçimde yapılaşmanın da önünü açmaktadır.

Şekil 4. 6 Çalışma alanı arazi kullanım ve sit derecelendirmesi [50]

4.1.2.4 1995 Yılı Sit Kararı Sonrası Bölgenin Planlamama Süreci

Yukarıda bahsedilen 17. Madde gereği 1995 yılında verilen sit alanı kararından sonra alandaki tüm planlar iptal edilmiş ve yeni bir sürece girilmiştir:

- ✓ 1/5000 plan yapılmak ve görüşülmek üzere 1999 Şubat ayında koruma kuruluna gönderilmiş, ancak 2001 Kasım ayında kuruldan yarısı onaylanarak çıkmıştır.

4.2.1 3. Köprü Projesi

Plansız gelişen kentlerde ulaşım temel sorunların başında yer almaktadır. Kentlerin mekansal gelişiminde insan odaklı değil otomobil odaklı çözümler üretilmiş, kentler yol, kavşak, köprü, viyadük vb. yapılarla şekillenmiştir. Bireysel araç kullanımını teşvik eden bu durum özellikle kent merkezlerinde yoğun bir trafik yükü ortaya çıkarmıştır. İnsanların ulaşım ihtiyacı uzun sürelerde ve yüksek maliyetlerle karşılanmaktadır. [57]

Ülkemizde, kentsel gelişmenin hız kazandığı 1950'li yıllardan günümüze ulaşım politikaları bütüncül bir yaklaşım ve planlama anlayışından uzak günü kurtarmaya yönelik parçacıl projelere dayalıdır. Bu durum ulaşımında en az maliyet en fazla yarar ilkesinin tam tersine kaynakların bilinçsiz ve bilimsellikten uzak, ulaşım yatırımlarında kullanılması, boğaz köprüsü örneklerinde de yaşandığı gibi doğal çevrede geri dönülmez tahribatlar açılması, çarpık yapılaşma gibi sorunların önemli oranlarda yaşanmaya devam etmesine neden olmaktadır. Tüm bu yaşananların toplum ve doğada yarattığı çok boyutlu tahribatların maliyeti büyüktür. [57]

Bugünlerde büyük bir hızla projeleri tamamlanan 3. Köprü uygulaması da İstanbul'un kuzey ormanlarına geri dönüşü olmayan tahribatlara sebep olacaktır. Bunu anlamak için 1. ve 2.köprü öncesi ve sonralarına ait İstanbul arazi kullanım haritalarına bakmak yeterlidir. (Şekil 4.8, 4.9, 4.10)

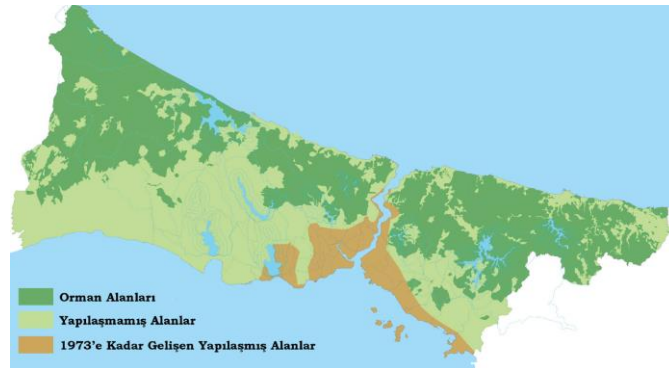
Boğaza 1973'te ilk köprü yapıldığında 2. köprü'nün de çok geçmeden yapılacağı konusu tartışılmış ve 15 yıl sonra 2. Köprü yapılmıştır. 1988'de hizmete açılan 2. köprüden sadece 5 yıl sonra bu kez 3. Köprü'nün yapımına dair tartışmalar başlamış, devlet yatırım programlarına 3. köprü projesi dahil edilmiştir.

- 1993 öncesi yatırım programlarına dahil edilen proje 1993de yürürlüğe giren ÇED yasasından merkezi hükümet, ulaştırma bakanlığı, ve çevre orman bakanlığı arasında yapılan düzenlemelerle geçici 3. Madde kapsamında muaf tutulmuştur.
- Proje 2009 yılı 1/100bin ÇDP' nındaki 2023 ön görüşünde kuzeye yönelik baskının önlenmesi, doğal eşiklerin korunması, doğu- batı ekseninde gelişme ilkelerine aykırıdır.

- 15.11.1995 sit ilanı kararından önce yatırım kararı alındığı için proje sit kararı ilanından da etkilenmemiştir.
- Projenin en önemli aktörleri merkezi hükümet, Ulaştırma, çevre ve orman bakanlığı, DPT ve büyük sermaye gruplarıdır.

İstanbul'un geçmiş köprü deneyimlerine bakılacak olursa 3. Köprü'nün muhtemel etkileri daha net anlaşılabacaktır.

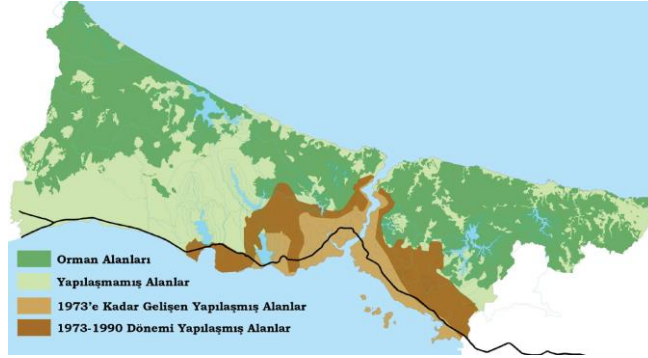
İstanbul, 1950'li yıllardan günümüze sürekli değişen nüfus, istihdam ve arazi kullanım yapısıyla her geçen gün ulaşım ihtiyaçlarının çeşitlenerek arttığı bir kenttir. Yarım asrı geçen bu dönemde kent içi ulaşım politikalarında izlenen yol temelde karayolu öncelikli yatırımların uygulama önceliği bulunduğu ve özel araç kullanımını teşvik eden, deniz ve raylı ulaşım dayalı toplu ulaşımın düşük pay ve sınırlı yatırımla ihmal edildiği bir süreç izlemiştir. Ulaşım konusunda izlenen bu politikalar, kentin genel yapısının gelişiminde belirleyici bir rol oynamıştır. 1950'lere kadar deniz ve demiryolunun da teşvik ettiği Marmara Denizi'ne paralel olarak şekillenen kentsel gelişim, ulaşım da karayolunun ağırlık kazanmasıyla birlikte daha yayılcı bir süreç izlemiştir.

Şekil 4. 8 İstanbul'un 1973'e kadar gelişen yerleşim alanları [58]

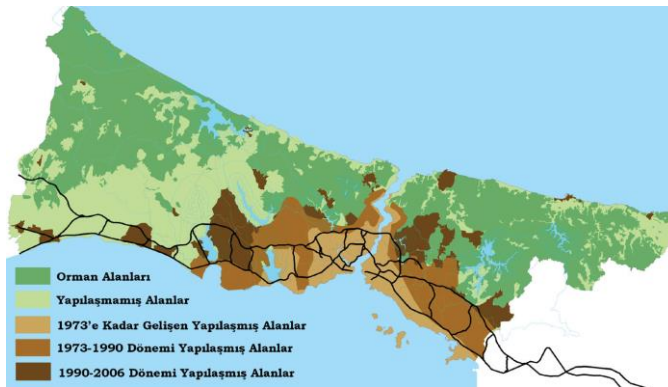
Bu gelişim, 1973 yılında boğaza birinci köprü'nün (Boğaziçi Köprüsü) ve çevre yollarının yapılması ile köklü bir değişime girmiş ve kent, gerek nüfus, gerekse arazi kullanım yapısı bakımından yoğunlaşarak daha kuzeye yönelmiştir. Kentin transit taşımacılık işlevini güçlendiren Boğaziçi Köprüsü ve çevre yolları, hızlı büyüme sonucunda kısa sürede kent içi ulaşım ağının omurgası haline gelmiş ve kentin nüfus ve istihdam dengesini değiştirmiştir. Boğaziçi Köprüsü'nün yapılmasından sonra 1973'ten 1974'e, boğazi geçen taşıt sayısı % 200 artarken taşınan yolcu sayısındaki artış sadece % 4 kadar olmuş ve köprü'nün asıl etkisinin insan değil araç taşımaya dönük olduğu

anlaşlmıştır. Köprü yapımıyla birlikte özel otomobil sahipliğinin 1970-1990 yılları arasındaki %230'luk artışının sağladığı hareketlilik, kentin merkezden uzak kesimlerinin yerleşime açılmasını hızlandırmış ve köprünün iki yaka arasındaki insan odaklı geçişler için değil, araç geçişleri için yarar sağladığını ortaya çıkarmıştır.

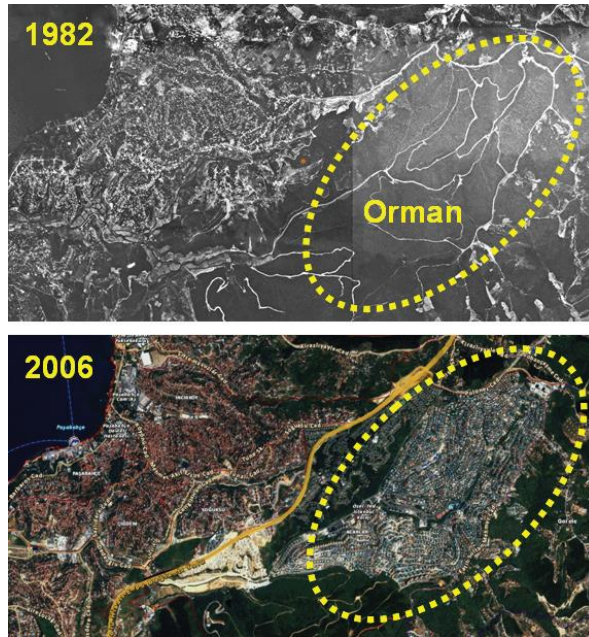
Şekil 4. 9 İstanbul'un 1973-1980 dönemi kentsel yerleşim alanları [58]

1988'de transit trafiğin kentin daha kuzeyine taşınması amacıyla yapılan 2. Boğaz köprüsü ve TEM bağlantı yollarıysa kentin kuzeyindeki içme suyu kaynakları, orman alanları, su havzaları, kırsal yerleşimler ve tarım alanları üzerindeki yapılaşma baskılarını arttırması yanı sıra özellikle yasal sorunlarla şekillenen yeni yerleşim alanlarının gelişmesinde en önemli itici güç olmuştur 2. Köprü ve TEM bağlantılı yollarının faaliyete geçişini takip eden 10 yılın sonunda, TEM boyunca uzanan ve köprü bağlantılarıyla beslenen ilçelerden Gaziosmanpaşa'nın nüfusu 360 bin, Ümraniye'nin nüfusuysa 305 bin kadar artmıştır. 1989'da Ümraniye'ye bağlı bir yerleşim olan Çekmeköy'ün nüfusu aynı dönemde 13.500'den 37.500'e, Kartal'a bağlı bir belde olan Sultanbeyli'nin nüfusu 82.000'den 175.000'e ve Gaziosmanpaşa'ya bağlı bir yerleşim olan Arnavutköy'ün nüfusu ise 21.000'den 37.500'e yükselmiştir. Beykoz, Sarıyer ve Eyüp ise nüfusu önemli oranda (45-70 bin arasında) artan ilçeler olarak öne çıkmışlardır. [58]

Şekil 4. 10 İstanbul'un 1990-2006 dönemi kentsel yerleşim alanları [58]

1990'larda 2. Köprü'nün yapımı ile birlikte bağlantı yolları etrafında konut alanları yer seçmiş, bölge İstanbul'un kuzeyinde olmasına rağmen, yeni gelen yol bağlantıları ve konumu açısından, prestijli bir kimlik kazanmış ve bu alanda özel okullar ve üst gelir gurubuna hitap eden konut alanları kurulmuştur. Köprü'nün Anadolu yakasındaki ayaklarının konumlandığı bölgede yer alan orman alanları korunsa da çevreyolu aksı etrafındaki alanlar (kuzeyinde Beykoz ve çevresi, güneyinde Kavacık, Göztepe tarafları) yerleşime açılarak kontrolsüz bir şekilde gelişmiş ve etraftaki orman alanları üzerinde baskı yaratmıştır [37]

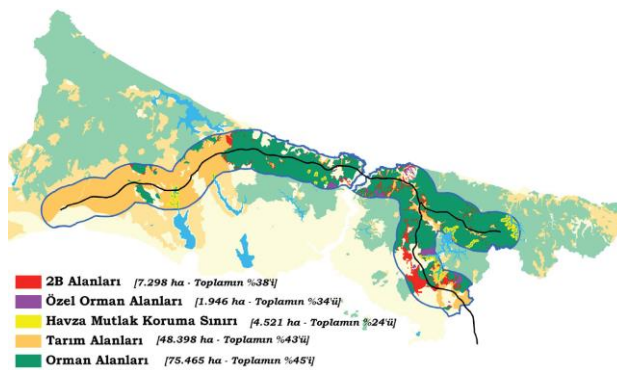
Şekil 4. 11 Beykoz Acarkent 1990'larda kent çeperlerinde yapılaşan kapalı sitelere örnek [58]

Her yeni köprü ve bağlantı yolları ile yaratılan yeni karayolu hareketlilikleri, göç eğilimlerinde itici rol oynayarak, beraberinde önemli sosyal sorun alanları yaratmaktadır. Bu alanların başında gelen ve kapalı siteler ya da kapalı yerleşmeler olarak adlandırılan yeni konutlaşma biçimi, ana ulaşım bağlantıları ile doğrudan ilişki içindeki yer seçimi ve özel araç sahipliğine bağımlı ulaşım tercihleriyle ön plana çıkan kesimlerce izole bir yaşam anlayışı yaratmıştır İstanbul'a 1990'ların hemen başında yerleşen bu yeni konut eğiliminde, ulaşım bağlantılarının özel araç sahipliğine imkan verecek biçimde sağlanması kadar, manzara ve peyzaj gibi çevresel faktörler de yer seçiminde artı değer olarak önem taşımaktadır. Bu konut alanlarını pazarlamada

kullanılan ve ayrıcalık olarak öne sürülen özellikler arasında yer alan 'orman alanına yakın yer seçimi', özellikle orman ve havza alanlarında yapılaşmayı teşvik ederken kapalı sitelerin neden çeperlerde yer seçtiği konusunu da aydınlatmaktadır. [58]

Sonuç olarak, Kamu ve özel sektör eliyle gelişen yeni yerleşimlerin eski gecekondü alanları, 2B alanları, orman alanları, su havzaları ve kırsal yapıdaki köy yerleşimleri ile bir arada veya komşu yer seçimlerine rağmen sosyal açıdan bütünleşmemeleri, yapımı düşünülen 3. köprü ve bağlantı yollarının yaratacağı yeni yerleşim baskılarıyla daha da artacaktır. Kapalı sitelerin kentin çeperlerindeki daha çok orta ve alt gelir gruplarının yaşadığı konut alanlarına ve eski gecekondü alanlarına doğru yayılması, 3. köprü'nün yapımı ile birlikte artacak; böylece bu alanların da site arazisi olarak kapatılması durumunu gündeme getirecektir. Bu durumda siteler, özgün konut alanlarını parçaladıkları kadar yerinden etme tehlikesini de getirerek, aynı zamanda kentin çeperlerinde iyileştirilmesi gereken konut alanlarının, büyük inşaat şirketlerinin baskısı altında kalmasına yol açacaktır [58]

Kentin kuzey orman alanlarına doğru saçaklanmasının 3. Köprü ile desteklenmesi, yer yer su havzalarını, yer yer de orman alanlarını ve tarım arazilerini tehdit edecektir. (Şekil 4.12) Bu tez kapsamında çalışma alanının 3. Köprü uygulaması ile ne kadar nüfus çekeceği ve korunması gerekli alanların ne kadar tahrip olacağı senaryolar bazında hesaplanmıştır.

Şekil 4. 12 Boğaz Köprüsü güzergahının 5 km'lik etki kuşağına giren doğal alanlar [58]

4.2.2 Eğitim Projeleri

Şahinkaya Eğitim Kampüsü, Şahinkayada orman içerisinde 50 dönümlük bir alanda Şahinkaya Spor kompleksi ve 120 bin m²'lik Beykoz Fidanlığında Türk- Alman

Üniversitesi projeleri dışında Kavacık Merkezde Medipol Üniversitesi, Çubukluda Eğitim Kampüsü, Göztepede Tenis Akademisi ve Alibahadır köyünde ise Meslek Spor Yüksek Okulu projeleri onaylanmıştır. (Aşağıdaki projelerin yerleri için bkz: Şekil 4.18.Genel Sentez)

Şekil4. 13 Şahinkaya eğitim ve spor kompleksi projeleri

Şekil 4. 14 Türk-Alman Üniversitesinin kurulacağı Beykoz fidanlığı ve projesi

4.2.3 Kılıçlı Köyü Film Platosu Projesi

Film sektörü, yerel ekonomik gelişme çerçevesinde ele alındığında çeşitli açılardan önem taşımaktadır. Bunlardan ilki sektörün kent ekonomisine yaptığı katkıdır. Film sektörü çarpan etkisi ile birçok sektörü tetiklemektedir. Film üretim süreci kostüm, dekor ve aksesuar yapımının yanı sıra doğrudan bu sektöre bağlı olmayan 300 iş kolunu da (catering, konaklama, ulaşım, temizlik ve bakım hizmetleri) mal ve hizmet sağlamak üzere harekete geçirerek dolaylı ve dolaysız istihdam yaratır.

Film sektörünün ikinci önemli etkisi kentlerin ve ülkelerin tanıtımı açısından dır. Üretilen filmlerin imaj yaratma gücü çok yüksektir. Yereli “tanıtma” potansiyeli açısından bir film prodüksiyonu; üretildiği yerelin kültürünün tanıtılmasına aracılık

etmekte ve filmin çekildiği yerin turist çekme potansiyelini artırarak ekonomik fayda sağlamaktadır. [59]

Ayrıca bu konuya 2009 tarihli 1/100bin ÇDP plan raporunda da değinilmektedir.

Şekil 4. 15 Kılıçlı köyü film platosu

Beykoz Kılıçlı Köyünde daha önceden Askeri amaçla kullanılan orman içerisindeki 260 dönümlük alan Orman Genel Müdürlüğünden ihale yoluyla kiralanmış ve film platosu projesi hazırlanmıştır. Her ne kadar istihdam açısından olumlu etkileri olsa da çevresel sürdürülebilirlik adına bu derece önemli bir bölgede böyle bir projenin getiri ve götürüleri iyi değerlendirilmelidir.

4.2.4 Riva Yerleşmesi – Eko-Köy Projesi

Proje alanı, Beykoz ilçe sınırları içinde Riva alt bölgesi olarak tanımlanan, kuzeyinde Karadeniz sahil şeridi, güneyinde ve batısında Riva deresi, güneyinde ve doğusunda mutlak korunacak tarım toprakları ve orman alanları olan 1979 hektarlık bir alanı kapsamaktadır. Tarihi Yarımada büyüklüğündeki bölge, İstanbul'un şu ana kadarki en büyük proje alanıdır. 1997 yılında yapılan 1/5000 Koruma Amaçlı İmar planına göre 40 bin nüfusu geçmeyecek şekilde planlanan Riva'nın, bu eko-köy projesi ile kültür, turizm, sağlık ve spor işlevleriyle İstanbul'a hizmet etmesi planlanmaktadır. Riva 'İstanbul'un yeşil-mavi kaçış noktası ve doğayla buluşma alanı' olarak nitelendirilmektedir. [60]

5 Kasım 1997 yılında onaylanan Riva 1/5000 Koruma Amaçlı Mevzii İmar Planı raporuna göre, bölge 3 alt bölgeye ayrılmış,

A bölgesi 1971- 1972 yıllarında parselasyonu yapılmış bölge,

B bölgesi 1971- 1976- 1978 yıllarında parselasyonu yapılmış bölge,

C bölgesi ise 1994 uygulama imar planına göre imar uygulaması yapılan bölgedir.

Özetlersek bölge 1995 yılında Sit alanı ilan edilmeden önce parsellenmiştir.

Plana göre önerilen nüfus 40bin, kişi başı inşaat alanı ise: 50 m²/kişi 'dir. Toplam 16.000.000 m² olan, Karadeniz, Riva Deresi ve Milli Park ilan edilmiş olan devlet ormanları ile çevrili Riva, 3. Köprü'nün yapılması ile daha da değerlendirilecektir. Büyük projelerin yönlendirilmesinde çok önemli bir rolü olan büyük sermaye gruplarını Riva yerleşmesinde de görmek mümkün, GS. Spor Kulübü, Sabancı, Celaloğulları, Yapı Kredi Koray, Doğuş Grubu gibi büyük sermaye gruplarının bölgede imar ruhsatlı arazileri bulunmakta ve bu araziler yapılaşmak için 3. Köprü projesini beklemektedir. [61]

Şekil 4. 16 Riva nazım imar planı-alt bölgeler [61]

Riva yerleşmesinin değerinin her geçen gün arttığını gösteren 2013. tarihli bir gazete haberine göre:

“Orman, deniz ve derenin buluştuğu Riva’nın değeri giderek artıyor. Eskilerin sayfiye bölgesi, şimdilerde nitelikli konut projelerine ev sahipliği yapıyor. Bölgenin değer kazanmasında mavi ve yeşilin yanında büyük alt yapı projeleri de önemli rol üstleniyor. 3. köprü Marmara otoyolu projesi, Kanal Riva, İBB Eko-Köy projesi, TFF Eğitim Tesisleri bölgenin yükselişinde etkili oluyor.

Bölgenin popülaritesini artıran etkenlerden biri de hiç şüphesiz 3. köprünün Riva çıkışı. Büyük bölümü Türk mühendislerden oluşan ekipler tarafından, ileri teknoloji ve yüksek mühendislik ürünü olarak inşa edilen 3. Köprü, 8 şeritli karayolu ve 2 şeritli tren yolu aynı seviyede geçecek. Hem estetik hem de son teknolojilerin kullanılması ile dünyanın sayılı köprüleri arasında yer alacak 3. Boğaz köprüsü, 59 metrelik genişliği ile dünyanın en geniş, 1408 metrelik ana açıklığı ile üzerinde raylı sistem olan dünyanın en uzun asma köprüsü olacak. Köprünün bir başka ilki ise 322 metreyi aşan yüksekliği ile dünyanın en yüksek kuleye sahip asma köprüsü olacak olması. 2015 yılında tamamlanması hedeflenen 3. Boğaz köprüsü, Kuzey Marmara Otoyolu projesinin Odayeri – Paşaköy kesiminde yer alacak. Köprü üzerindeki raylı sistem, Edirne’den İzmit’e kadar yolcu taşıyacak. Marmaray ve İstanbul Metrosu ile entegre edilecek raylı sistemle Atatürk Havalimanı, Sabiha Gökçen Havalimanı ve yeni yapılacak 3. havalimanı da birbirine bağlanacak. Riva, 3. köprünün yanı sıra 2. köprüye 18 kilometre gibi yakın bir lokasyonda olmasıyla da öne çıkıyor.

Bölgeye yapılacak büyük ölçekli bir diğer projelerden biri de Kanal Riva. Projenin kapsamında Riva Deresi ve çevresinde, Avrupa’daki kanallı şehirlere benzer, ilçenin çehresini değiştiren yeni bir turizm merkezi alanı yapılması hedefleniyor. Proje ile bölgeye turizm açısından hareketlilik kazandırılması, organik tarımı desteklenmesi, kanal çevresinde spor, dinlenme ve yürüyüş alanları ile turizm tesisleri, sosyal donatı kurulması yatırımcıların ilgisini çekiyor. Bunun dışında tesisleşme konusunda önemli bir adım olan Futbol Federasyonu’nun Riva Tesisleri projesi ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin Riva ve Beylik Mandıra alt bölgesini yaklaşık bin 979 hektarlık alanı kapsayan, bir eko-köy projesi planlanıyor.

Bölgede arsa değerleri denize yakınlığı hastane, okul gibi projelere yakınlığı, cadde üzerinde merkeze yakın konumda yer alması, imar durumu, büyüklüğü ve manzara durumuna göre değişkenlik göstermektedir. Bölgede nitelikli konut projeleri 2000 yılında başlamıştır ve bugün hala villa konseptinde yapılar inşa edilmektedir. Uzmanlar arsa fiyatlarında %35 konut fiyatların da ise arsalarda olduğu gibi yüzde 30-40 oranında değer kazandığını söylemektedir.

Riva’da 5 bin dönüm arazi ile en büyük arsa payına sahip olan Celaloğlu Ailesi’ni, bin 178 dönüm arazi ile GS Spor Kulübü, bin dönüm arazi ile Pak Holding, 900 dönüm arazi

ile Yapı Kredi Koray izlerken Esas Gayrimenkul, Ant Yapı ve Eyfel Yapı'nın da bölgede arsaları bulunuyor." şeklindedir. [62]

1/100 bin ÇDP nında Su toplama havzaları dışında kalan, gelişmesi durumunda çevresindeki doğal değerler üzerinde risk oluşturacak alanlar gelişimi ve yoğunluğu denetim altında tutulacak alanlar olarak tanımlanmıştır. Bu alanların gelişiminin ve yoğunluğunun denetim altında tutulmasına yönelik kararlar, çevresel sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda alt ölçekli planlarda belirlenecektir.

Avrupa Yakası'nda; Kemerburgaz, Bahçeköy, Kısırkaya, Kilyos, Gümüşdere, Demirciköy, Rumelifeneri, Uskumruköy, Zekeriyaköy ve Büyükçavuşlu'da, Anadolu Yakası'nda ise Şile Merkez ve Alacalı Köyü çevresi, Riva, Ömerli ve Alemdağ'da gelişimi ve yoğunluğu denetim altında tutulacak alan kararı yer almaktadır. [49]

Yukarıda da görüldüğü üzere 1/100 bin İstanbul ÇDP nında Riva yerleşmesi gelişimi ve yoğunluğu denetim altında tutulacak alan olarak belirlenmiştir. Oysa daha yukarıda bahsedilen projelerden de anlaşılacağı üzere özellikle 3. Köprü yapımından sonra bu bölgede yoğunluk ve gelişimi kontrol altında tutmak maalesef ki pek mümkün olamayacaktır.

4.2.5 Kanal Riva Projesi

Beykoz Belediyesi ve Beykoz Kanal Riva Turizm Geliştirme ve Yatırımcıları Derneği'nin koordinasyonunda, Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, İstanbul DSİ Müdürlüğü, İstanbul 14. Bölge Müdürlüğü, Beykoz Kanal Riva Turizm Geliştirme ve Yatırımcılar Derneği, Karayolları Müdürlükleri, Tarım İl Müdürlükleri, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Beykoz Belediyesi, İSKİ, Beykoz Muhtarlar Derneği ortaklığıyla yürütülen "Kanal Riva" projesi ile Riva Deresi doğaya uygun şekilde ıslah edilerek turizme kazandırılması planlanmaktadır.

İlçeye turizm hareketliliği getirecek Kanal Riva projesiyle, organik tarımın desteklenmesi, kanal etrafında spor, sosyal donatı, dinlenme ve yürüyüş alanları ile turizm tesislerinin kurulması ve böylece ilçede bölgesel kalkınmasının sağlanması, şehre cazip ve nitelikli bir turizm alanının kazandırılması planlanmaktadır.

Proje, Riva Deresi'nin DSİ tarafından ıslahı yapılan 17 km'lik şeridin devamında yer alan 15 km'lik kısmında uygulamaya geçirilecektir. Proje dahilinde öncelikli olarak bölgenin, uzun yıllardır sel baskını riski göz önüne alınarak yapılacak dere ıslahıyla, ilçe sakinleri için güvenli hale getirilmesi, ıslah projesiyle Riva Deresi'nde 50 metre genişliğinde ve 5 metre derinliğinde bir kanal kurulması ve bu kanal Avrupa'daki kanallarda olduğu gibi tekne gezintilerine açılması, Kanalda balık avcılığı yapılabilmesi ve tekneler için çekek yerlerinin olması planlanmaktadır.

Riva'yı şehrin yeni çekim merkezi haline getirmeyi planlayan proje kapsamında kanal çevresinde doğal dokuya uyumlu butik otellerin kurulması, bu otellerde ziyaretçilere kaliteli konaklama ve aktivite imkanları sunulurken, yaklaşık 5 bin kişiye iş imkanı ve istihdam sağlanması da hedefler arasındadır. Yine Riva ve civar köylerde organik tarım ekonomisi de desteklenecektir.

Proje hazırlıkları çerçevesinde ilçeye sadece çevreci bir turizm yatırımı kazandırılması değil, Riva ve civar köylerdeki imar ve kadastral sorunların çözüme kavuşması ve imar planlarının tamamlanması da hedeflenmektedir.

Kanal Riva'nın projesi, dünya çapında kanal tecrübesiyle adından söz ettiren Hollanda'nın Delft Üniversitesi tarafından hazırlanmış, Prof. Dirk Sijmons ve ekibi Mayıs 2013'te ilçeye gelerek doğal ve sosyal yaşamla uyumlu olarak hazırladıkları projeyi DSİ yetkilileri ve Beykoz Belediyesi'ne sunmuştur.

"Bu projeye amaçlanan, çevrenin korunmasının yanı sıra bu kanaldan ekonomi yaratmaktır" [63], [64]

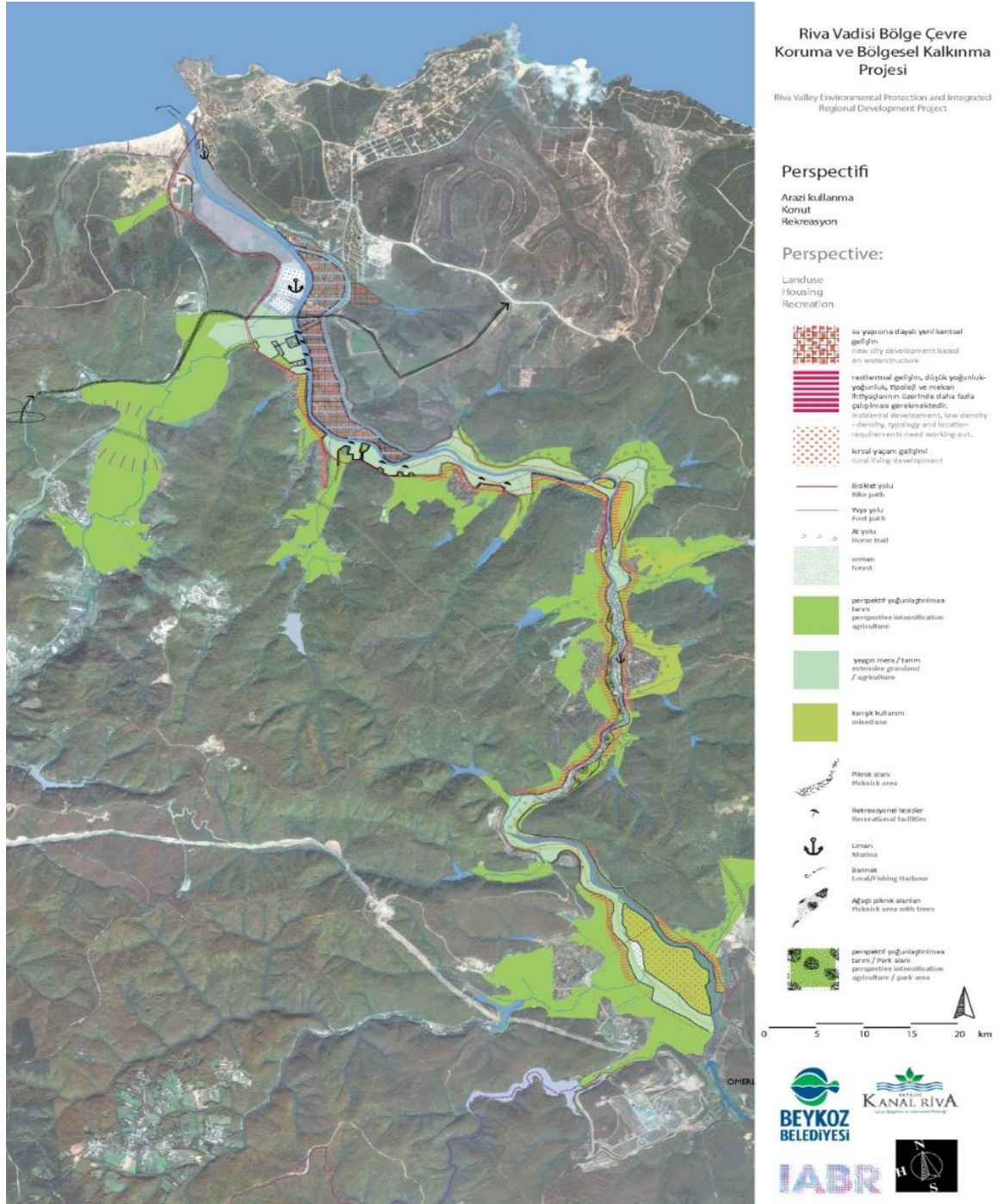
Şekil 4.17'nin lejantı incelenecek olursa,

Su yapısına dayalı yeni kentsel gelişim alanı olarak belirlenen bölge büyük sermaye gruplarının arazilerinin hemen yanı başındadır ve Riva yerleşmesi sınırları içinde yer almaktadır.

Raslantısal gelişim alanı olarak belirlenen bölgeler Riva deresi çevresi, genel sentezde de düşük yoğunluklu gelişim alanı tespiti yapılan kentsel baskı altındaki tarım alanlarıdır. Bu bölge butik otellerle çevrelenerek gelişim baskısı desteklenecektir.

Kırsal yaşam gelişimi olarak belirlenen bölge mevcutta kuru marjinal tarım alanıdır.

Bir yandan organik tarım desteklenecek derken bir yandan da Tarım alanlarının raslantısal ve kırsal yerleşim alanları olarak gösterilmesi dikkat çekicidir.

Şekil 4. 17 Kanal Riva projesi (Beykoz Belediyesi Arşivi, 2015)

[illegible]

Şekil 4. 18 Çalışma alanı genel sentez [50]

4.3 Çalışma Alanındaki Sorunların Tanımı

Bu bölümde çalışma alanındaki sorun alanları olan orman, havza, tarım, milli park ve kırsal alan yerleşimlerinin tanımı, 1/100bin plan kapsamında nasıl değerlendirildikleri ve mevcut durumları üzerinde durulmuştur.

4.3.1 Orman Alanları

Orman Alanları başlığı altında Çalışma alanındaki Orman dışı alanlar (2B'ler), Özel Ormanlar ve Devlet ormanları incelenmiştir.

4.3.1.1 Orman Dışı Alanlar (2B Alanları)

Orman Dışı Alan Tanımı

Bölüm 3'de de değinildiği gibi, Orman dışı alan 6831 sayılı Orman kanunun 2. Maddesinde şu şekilde tanımlanmaktadır;

A bendi: Orman olarak muhafazasında bilim ve fen bakımından hiçbir yarar görülmeyen, aksine tarım alanlarına dönüştürülmesinde kesin yarar olduğu tespit edilen yerlerdir.

B bendi: 31. 12. 1981 tarihinden önce bilim ve fen bakımından orman niteliğini tamamen kaybetmiş olan tarla, bağ, meyvelik, zeytinlik gibi çeşitli tarım alanlarında veya hayvancılıkta kullanılmasında yarar olduğu tespit edilen araziler, şehir, kasaba, köy yapılarının toplu olarak bulunduğu yerlerdir.

Orman vasfını yitirmiş alanların % 80-85 inde kentsel karakterli yapılaşma yoktur. Dolayısıyla bu alanlarının büyük ölçüde işgal edilmiş ve yapılaşmış olduğunu söylemek olanaksızdır. Hatta yasada da belirtildiği üzere bu alanlarının önemli bir bölümünün bilim ve fen bakımından orman niteliğini tam olarak kaybetmediği bilinmektedir. İstanbul'da bile önemli miktarda orman dışına çıkartılmış alanın, orman vasfını yitirmesine neden olan faaliyetler durduktan sonra kendiliğinden orman vasfı kazandığı gözlemlenmiştir. [36]

1992 yılında Rio de Janerio'da toplanan Birleşmiş milletler çevre ve kalkınma konferansının sonuç bildirgesi olan Gündem 21 in 11. Bölümü ormansızlaşma ile mücadele ye ayrılmıştır.

Bu programın alanları şunları kapsamaktadır:

- Her türlü orman, ormanlık alan ve korulukların çok yönlü rollerinin ve işlevlerinin sürdürülebilirliğinin sağlanması
- Ağaç dikimi, yeniden ağaçlandırma ve diğer iyileştirici önlemler yoluyla tüm ormanların daha iyi korunmasının ve sürdürülebilir biçimde yönetilmesinin sağlanması ve bozulan ormanlık alanların yeniden ormanlaştırılması. [35]

Bölüm 2' de de değinildiği gibi gündem 21 de belirlenen Rio Ormancılık Prensiplerinin 13. Maddesi:

‘Ormanların korunması ve sürdürülebilir gelişimi politikaları ekonomi, ticaret ve diğer ilgili politikalarla bütünleştirilmelidir.

Ormanların bozulmasına yol açabilecek mali, ticari, sanayi, ulaşım ve diğer politikalar ve uygulamalardan kaçınılmalıdır. Ormanların yönetimi, korunması ve sürdürülebilir kalkınmasını hedefleyen uygun politikalar, yeterli teşviklerle desteklenmelidir.’

Şeklindedir.

İstanbul’un Kuzeyinde bulunan orman alanları da sürdürülebilir orman alanları kapsamında korunmalı ve geliştirilmelidir.

1/100 Bin ÇDP’ nında 2B ve Orman Alanları İle İlgili Kararlar

1/100.000 ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı’nda orman alanlarının korunması amacıyla geliştirilen kararlar aşağıdaki gibi özetlenebilir;

- Kadastral çalışmalarının tamamlanması,
- Tüm devlet ormanlarına Muhafaza ormanı statüsünün kazandırılması,
- Ormana yönelik gelişme baskısının engellenmesi,
- Orman içi rekreasyon alanlarının düzenlenmesi, Ancak, söz konusu alanların belirlenmesinde ekolojik denge zincirinin bir bütün olarak muhafazası için orman halkasının kopmaması ve her türlü ekosistemin korunması için ekonomi ve ekoloji dengesinde özenli davranılması
- Orman alanlarında gerçekleştirilen madencilik faaliyetlerinin çevresel etkilerinin en az düzeye indirilmesi

- Orman vasfını kaybettiği için orman dışına çıkarılan alanlar için çevresel sürdürülebilirlik ve alanların niteliğine göre uygun plan kararlarının geliştirilmesi
- Orman içi kadastral boşluklar ile orman içi tanımsız alanların da ağaçlandırılarak ormanla ekolojik açıdan bütünleştirilmesi esastır. Ayrıca,
- Özel orman alanları için yapılaşma koşulları, orman bütünlüğü ve doğal peyzaj nitelikleri korunacak şekilde alt ölçekli planlarda belirlenecektir. Denilmiştir.

Çevre Düzeni Planı'nda 6831 sayılı Orman Kanunu'nun ilgili maddesi ile orman alanı sınırları dışına çıkarılan alanların -mevcut yasalar ve yeni yasal düzenlemeler doğrultusunda- öncelikle orman alanlarına geri kazandırılması amaçlanmıştır. Ölçek nedeniyle orman sınırları içinde veya dışında gösterimi yapılmayan orman dışına çıkarılan alanlarının ilgili yasalar ve plan kararları çerçevesinde alt ölçekli planlarda yasallaşan statülerin çerçevesinde değerlendirilmesi yapılacaktır.

1/100.000 ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı'nda orman sınırları dışına çıkarılan alanlar dört farklı şekilde değerlendirilmiştir:

1. Kentin gelişimi içinde kalan ve yoğunluğu halihazırda yapılaşmış olan yerleşimin bir parçası haline gelmiş 2b alanları
 - Su toplama havzalarında kalan orman sınırları dışına çıkarılan alanlar için "havza içi rehabilite edilecek alan",
 - Havza dışında kalan orman sınırları dışına çıkarılan alanlar için ise "gelişimi ve yoğunluğu denetim altında tutulacak alan" kararı verilmiştir.
2. Orman içinde yer alan ve ekolojik bütünlük çerçevesinde değerlendirildiğinde bu bütünlüğe zedeleyecek gelişmelere neden olabilecek orman sınırları dışına çıkarılan alanlar için ağaçlandırılarak ormanla ekolojik olarak bütünleştirilmesi kararı getirilmiştir.
3. Mutlak tarım toprağı olan orman sınırları dışına çıkarılan alanları için "tarımsal niteliği korunacak alan" kararı verilmiştir
4. Bunların dışındaki orman sınırları dışına çıkartılan alanlarının ise yerleşim alanlarının ormana olan baskısını azaltacak şekilde değerlendirilerek; tarım,

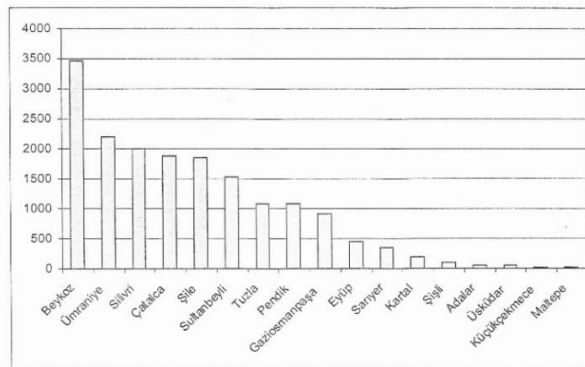
fidanlık, günübirlik rekreasyon alanı ve ihtiyaç duyulan kamuya ait diğer sosyal ve teknik altyapı alanları olarak değerlendirilmesi; ya da bu alanlardan alt ölçekli planlarda belirlenecek yeterli alan büyüklüğüne sahip, yerleşmelerle ilişkisi olan ve erişilebilir konumda bulunanlarının koruma alanlarının veya afet riski taşıyan alanların rehabilite edilmesine/iyileştirilmesine yönelik kentsel çalışmalar için mevzuat doğrultusunda değerlendirilmesi öngörülmüştür.

🚧 Beykoz'daki Orman Sınırı Dışına Çıkarılmış Alanlar

İstanbul'da 1950'lerden sonra büyük artış gösteren nüfus, iç göçle birlikte ormanları tehdit eder duruma gelmiştir. Ormanlar üzerindeki baskı sürerken, artan nüfusa paralel olarak, konut ve yerleşme sorunları da çözülememiştir. Bunun bir sonucu olarak, İstanbul'daki ormanların %8'i (183.3km²) gecekondur ve kaçak yapılarla işgal edilmiş ve orman sınırları dışına çıkarılmıştır. [35]

İstanbul'da orman sınırları dışına çıkarılan alanların 1\5'i (36 km²), kentin akciğerlerinden birisi olarak nitelenen Beykoz ilçesindedir. İstanbul'da ormanların tahribi, Beykoz ilçesinin de bulunduğu kuzey kısımda yoğunlaşmış bulunmaktadır. Bunda, 2.Boğaziçi Köprüsünün yapılması ve Marmara depremi sonrası Beykoz bölgesinin zemin açısından güvenilir bölge olarak duyulması hızlandırıcı etki yapmıştır.

İlçe nüfusunun büyük bölümü Beykoz'a iç göçle gelenler oluşturmuştur. Yaşanan aşırı iç göç sonucunda birçok yerde doğal bitki örtüsünün yok edilmesi ile yerleşim alanları meydana gelmiştir. Arazi mülkiyeti genellikle orman ve hazineye ait olup, şahıs mülkiyetindeki arazilerin sınırlı olması ve büyük parseller içermesi yüzünden orman alanları işgallerle konut alanı haline dönüştürülmüştür. [37]

Şekil 4. 19 İstanbul ilinde 2B alanların ilçelere göre alansal dağılımı [37]

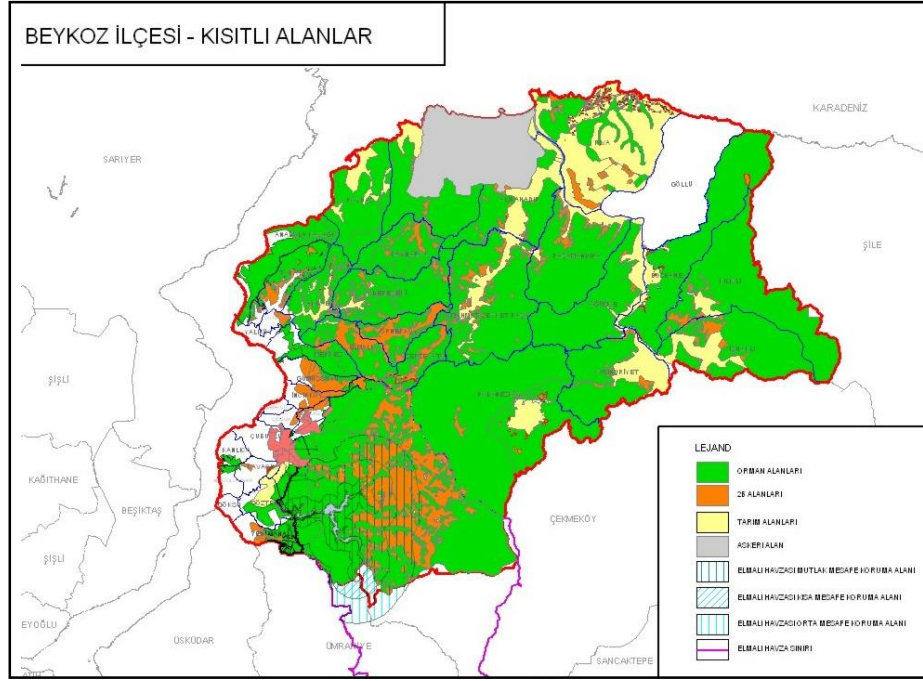

Şekil 4. 20 İstanbul genelinde 2B alanları [37]

İlçe adı	Köy/Belde Sayısı	İlçelerdeki Alan					Orman kadastro yapılacak	
		Orman Alanı (ha)	Orman sınırları dışına çıkartılan alanlar		Diğer alan ha	Toplam Alan ha	Orman Alanı (ha)	Köy adedi
			ha	%				
Adalar	1	590	45	0,26	533	1.168	0	0
Avcılar	0	0	0	0,00	4.996	4.996	221	1
B.Cekmece	6	45	0	0,00	18.002	18.047	9	7
Bağcılar	0	0	0	0,00	2.124	2.124	0	1
Bahçelievler	0	0	0	0,00	1.170	1.170	0	1
Bakırköy	1	52	0	0,00	2.917	2.969	0	0
Bavrampaşa	0	0	0	0,00	689	689	0	1
Besiktaş	0	0	0	0,00	1.236	1.236	32	1
Beykoz	22	22.256	3.401	19,49	5.365	31.022	0	0
Bevoğlu	0	0	0	0,00	1.054	1.054	0	1
Catalca	40	80.954	2.018	11,57	54.680	137.652	259	10
Eminönü	0	0	0	0,00	500	500	0	1
Esenler	0	0	0	0,00	1.131	1.131	414	1
Esenyurt	0	0	0	0,00	2.728	2.728	0	1
Eyüp	11	17.291	454	2,60	6.533	24.278	0	0
Fatih	0	0	0	0,00	1.088	1.088	0	1
G.osmanpaşa	13	11.608	885	5,07	11.143	23.636	0	0
Güngören	0	0	0	0,00	745	745	0	1
K.cekmece	1	1271	13	0,07	13.640	14.924	0	0
Kadıköy	0	0	0	0,00	4.450	4.450	0	1
Kağıthane	1	133	15	0,09	1.208	1.356	0	0
Kartal	3	2.223	253	1,45	5.810	8.286	0	0
Maltepe	1	958	9	0,05	4.997	5.964	0	0
Pendik	8	7.323	1.087	6,23	9.364	17.774	0	0
Sarıyer	10	8.300	352	2,02	6.094	14.746	0	0
Silivri	17	26.832	1.945	11,15	59.645	88.422	388	11
Sultanbeyli	1	583	1.531	8,78	298	2.412	0	0
Şile	57	62.672	1.978	11,34	13.190	77.840	0	0
Şişli	2	1.751	102	0,58	1.679	3.532	0	0
Tuzla	3	1.564	1.087	6,23	17.043	19.694	0	0
Ümraniye	11	11.943	2.227	12,77	5.911	20.081	0	0
Üsküdar	1	873	44	0,25	4.807	5.725	0	0
Zeytinburnu	0	0	0	0,00	1.080	1.080	0	1
Toplam		259.222	17.446	100,00	265.850	542.518	1.323	41

Şekil 4. 21 İstanbul ilinde 2B alanlarının 2007 yılı ilçelere göre alansal dağılımı [37]

Şekil 4.21 den de görebileceğimiz üzere İstanbul genelinde %19,49 'luk oranla en çok orman dışı alana sahip ilçe Beykoz'dur. Şeki 4.20 deki kırmızı renk ile işaretlenmiş 2b alanlarını takip ederek de bu durumu görmek mümkündür.

Şekil 4. 22 Beykoz'daki 2b alanları (İBB, 2006)

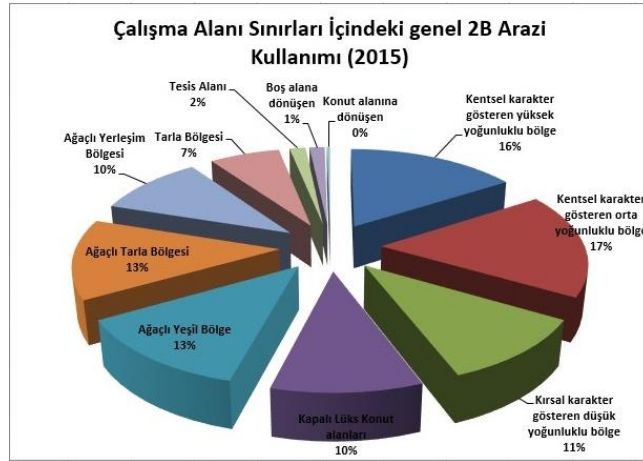
Çalışma Alanındaki 2B Alanlarının İncelenmesi

Şekil23 de turuncu renk ile gösterilen 2b alan sınırları tez çalışması kapsamında netcad ortamında 2008 ve 2015 uydu görüntüleri ile karşılaştırılmış ve 2b alanlarının ayrıntılı bir lejand ile arazi kullanım durumu tespit edilmiştir.2b alanları ayrıntılı lejantında 9 kategori vardır. Bunlar:

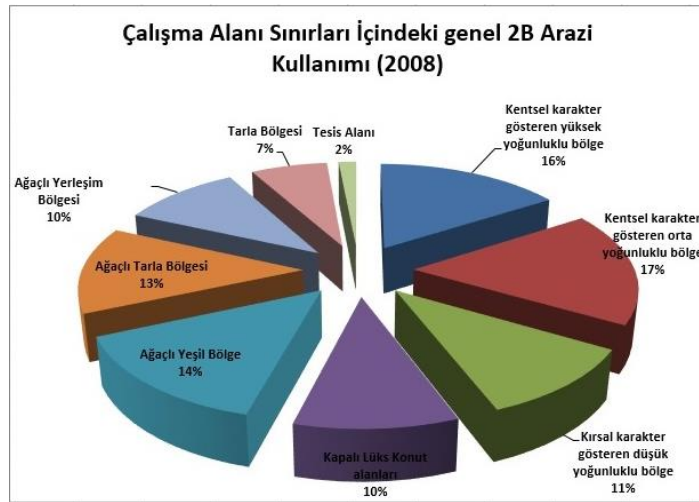
Kentsel karakter gösteren yüksek yoğunluklu 2b alanları, kentsel karakter gösteren orta yoğunluklu 2b alanları, kapalı lüks siteler olarak yapılaşmış 2b alanları, kırsal karakter gösteren düşük yoğunluklu yapılaşmış 2b alanlar, yeşil dokunun hakim olduğu yapılaşmış 2bler, yeşil dokunun hakim olduğu yapılaşmamış 2bler, yeşil doku ve tarla alanlarının hakim olduğu 2bler, tarla alanlarının hakim olduğu 2bler ve tesis alanı olarak yapılaşmış 2bler şeklindedir.

Çalışma alanının tümü için bir grafik hazırlanmıştır. 2008 uydu görüntüsü verilerine göre hazırlanan bu grafikte, 2b alanlarının toplamda %34 lük bir bölümünün henüz hiç yapılaşmadığı, %11 inin düşük yoğunlukta yapılaştığı (10-15k/ha), %18'nin orta yoğunlukta (50k/ha) yapılaştığı görülmektedir. Bu alanların imara açılması durumunda %34lük hiç yapılaşmamış bölgeler ve orta-düşük yoğunluktaki yerlerde önemli derecede nüfus artışı yaşanacaktır. Bu artış tez kapsamında senaryolar bazında hesaplanmıştır.

2015 uydu görüntüsüne bakıldığında ise daha önce %14 lük dilim içerisinde yer alan ağaçlı yeşil 2b bölgelerinin 2008 yılından itibaren %1'lik kısmının boş ve konut alanına dönüştüğünü gözlemlemek mümkündür. Toplam 336.2 ha lık ağaçlı yeşil 2b bölgesinin 33.1 ha boş alana, 6.8 ha ise konut alanına dönüşmüştür. Toplam alan içerisinde şu an için çok kayda değer gibi görünmeyen bu değişim 3. Köprünün yapımı ile birlikte hızlanacaktır.

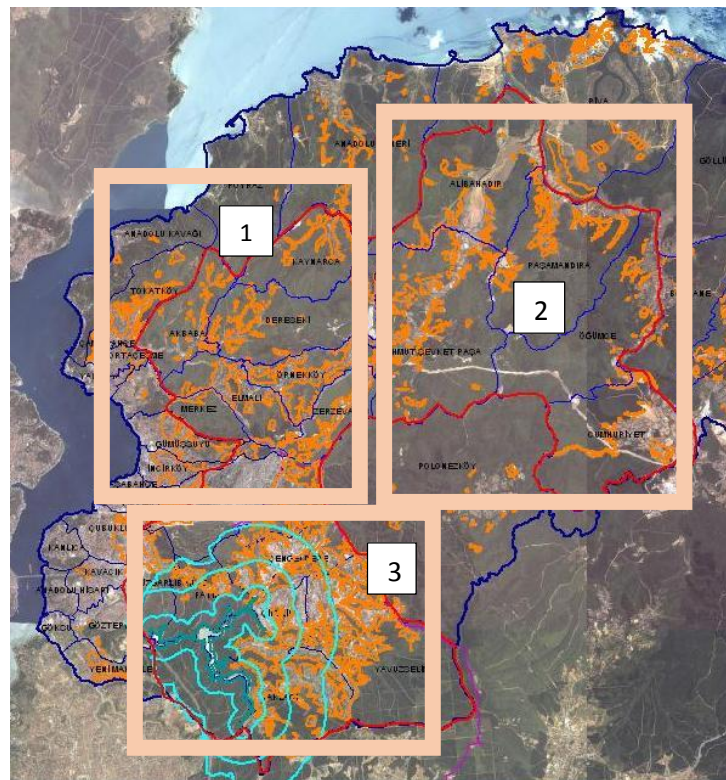

Şekil 4. 23 2B arazilerinin 2015 yılındaki kullanım dağılımı

Şekil 4. 24 2B arazilerinin 2008 yılındaki kullanım dağılımı [50]

2b alanlarını gösteren paftaların lejandları aşağıdaki gibidir. Bu lejand ile 1., 2., ve 3. Bölge 2B alanlarının 2015 arazi kullanım durumlarını aşağıdaki çalışmalardan izlemek mümkündür.

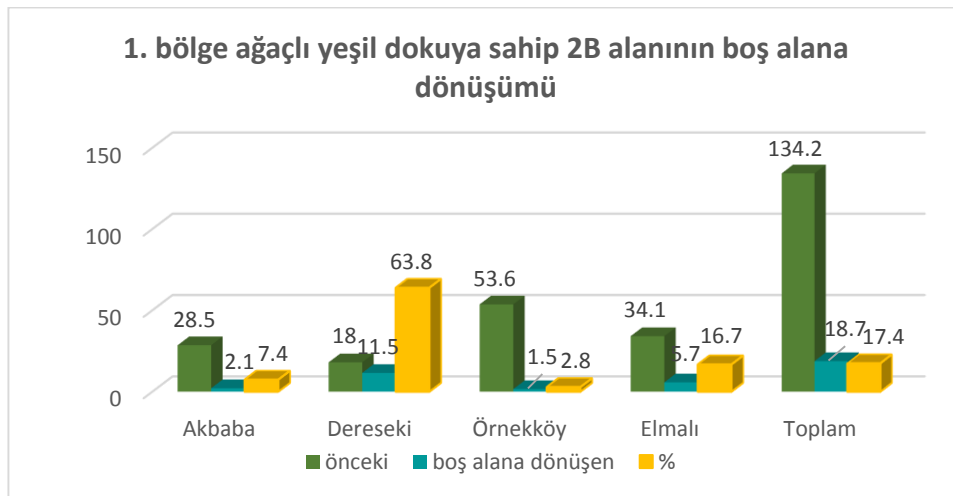

Şekil 4. 25 Çalışma alanı bölgeleri [50]

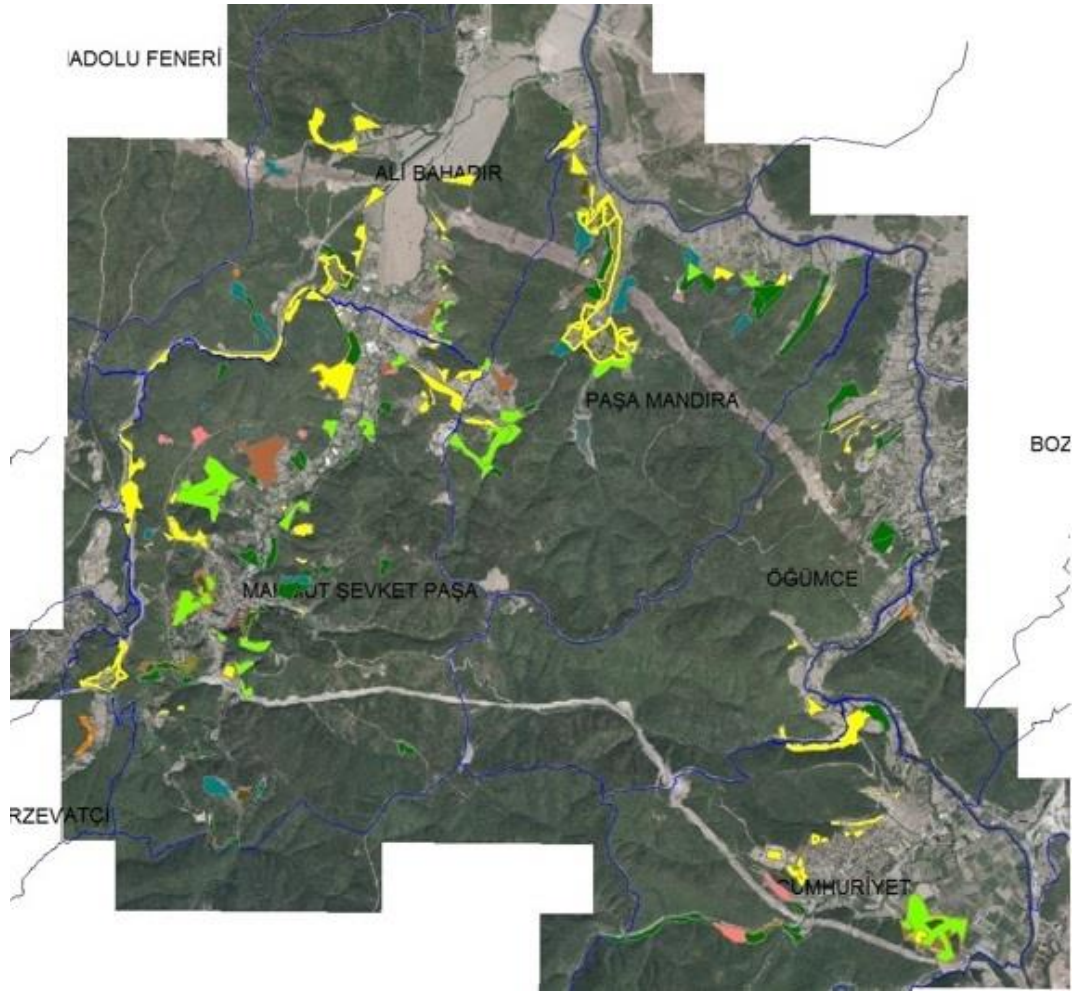

Şekil 4. 26 2015 yılı 1no'lu bölge 2B alanları arazi kullanımı

Şekil 4. 26 2015 uydu görüntüsü, arazi kullanım ve 2B alan sınırları netcad ortamında çakıştırılarak elde edilmiştir.

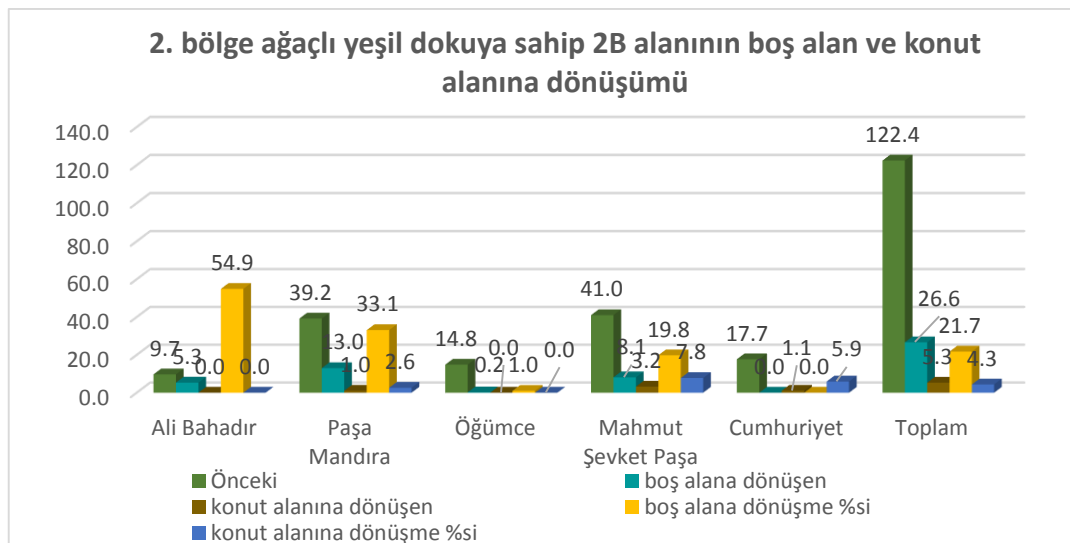

Şekil 4. 27 1 no'lu bölge ağaçlı yeşil dokuya sahip 2B alanlarının boş alana dönüşümü

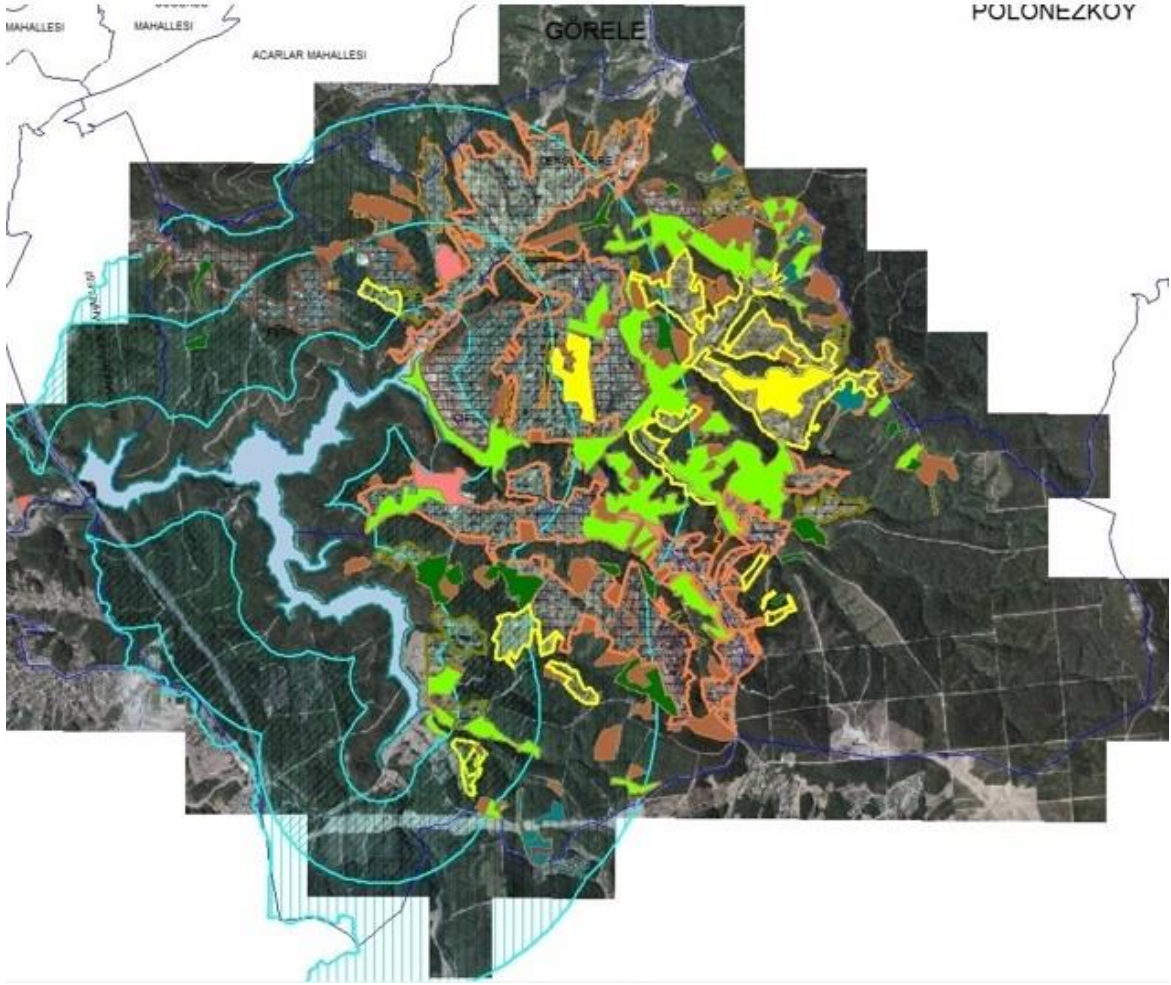

Şekil 4. 28 2015 yılı 2 no'lu bölge 2B alanları arazi kullanımı

Şekil 4. 28. 2015 uydu görüntüsü, arazi kullanım ve 2B alan sınırları netcad ortamında çakıştırılarak elde edilmiştir

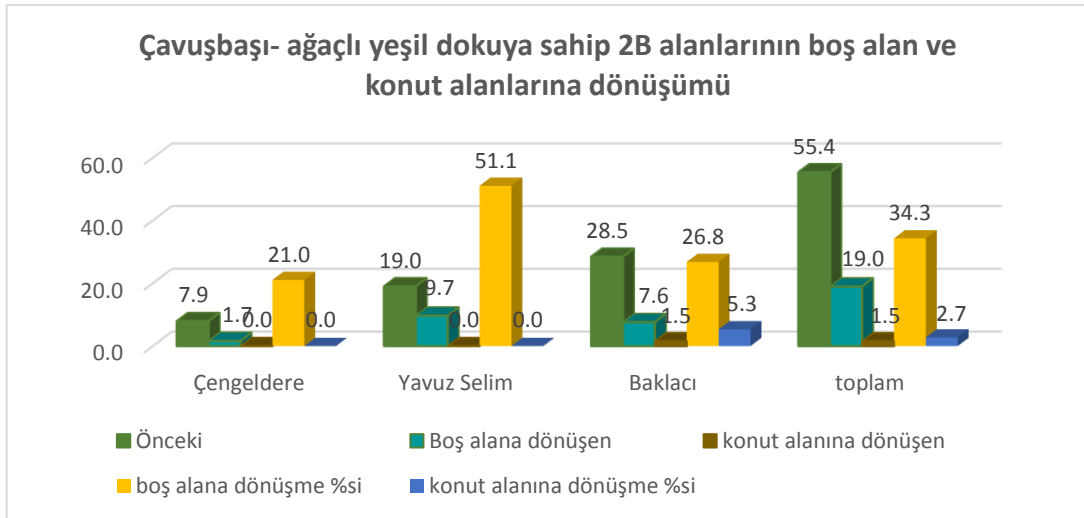

Şekil 4. 29 2. bölge ağaçlı yeşil dokuya sahip 2B alanlarının boş alan ve konut alanına dönüşümü

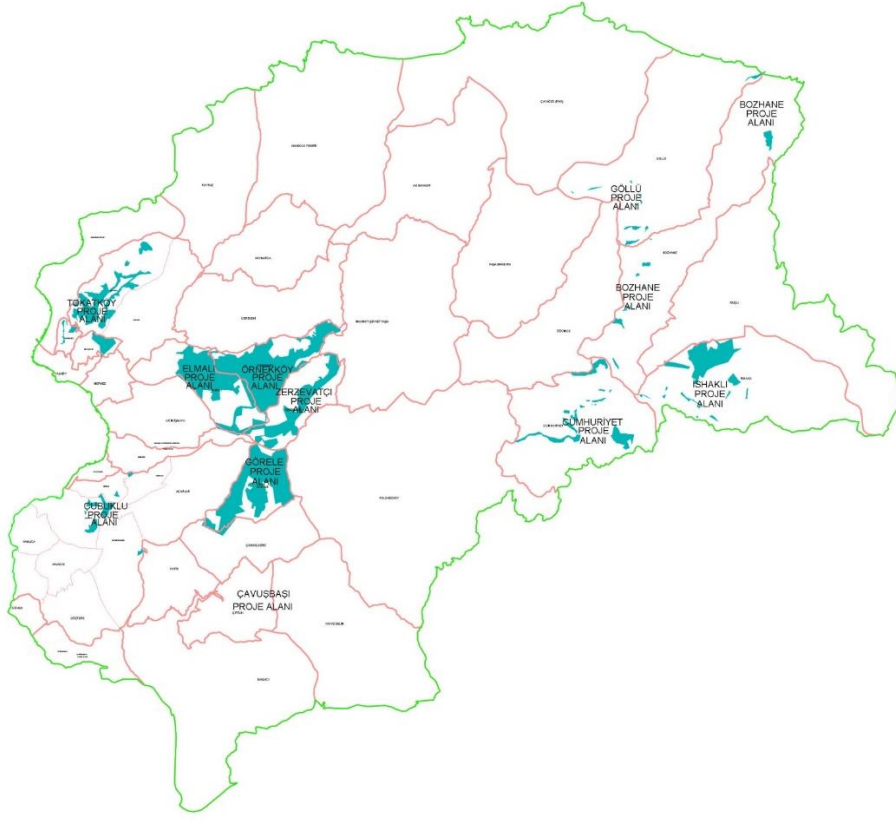

Şekil 4. 30 2015 yılı 3 no'lu bölge 2B alanları arazi kullanımı

2015 uydu görüntüsü, arazi kullanım ve 2B alan sınırları netcad ortamında karşılaştırılarak elde edilmiştir

Şekil 4. 31 3 no'lu bölge yeşil dokuya sahip 2B alanlarının boş alan ve konut alanlarına dönüşümü

Şekil 4. 32 Proje alanları (Beykoz belediyesi,2015)

Mevcut durumda 2b alanlarını kapsayan bölgeler proje alanı olarak belirlenmiştir ve 18 benzeri bir uygulama ile yapılaşma planları hazırlanmaktadır.

6292 sayılı “Orman Köylülerinin Kalkınmalarının Desteklenmesi ve Hazine Adına Orman Sınırları Dışına Çıkarılan Yerlerin Değerlendirilmesi İle Hazineye Ait Tarım Arazilerinin Satışı Hakkında Kanun’un Proje Alanlarını düzenleyen 8. maddesine göre;

16 adet mahalle sınırı içerisinde kalan 6.056 adet 2-b parseli ve 7,488,051.39 m2 alanın “Özel Proje Alanı” olarak Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nca tescil edilmesi için başvurusu yapılmış ve 09.12.2013 tarih ve 19154 sayılı bakanlık Olur'u ile Özel Proje Alanı olarak tescil edilmiştir .

Bu alanlar Alibahadır, Bozhane, Cumhuriyet, Dereseği, Elmalı, Gölle, Görele, İshaklı, Örnekköy, Zerkavatçı, Çamlıbahçe, Çiğdem, Çubuklu, Ortaçeşme, Rüzgarlıbahçe ve Tokatköy Mahallelerini içermektedir.

Ayrıca, Baklacı, Çiftlik, Çengeldere, Fatih ve Yavuzselim Mahallelerini kapsayan alan (Çavuşbaşı proje alanı) Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın 25.06.2012 tarih ve 10213 sayılı

Bakanlık Oluru İle, Görele Mahallesi kapsayan alan İse Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın 09.10.2013 tarih ve 19154 sayılı Bakanlık Oluru İle Proje Alanı İlan edilmiştir.

Proje Alanlarına ilişkin 1/5000 ve 1/1000 ölçekli İmar Planları hazırlanarak Çevre ve Şehircilik Bakanlığının onayına sunulacaktır. [65]

2B Alanları İle İlgili Yasal Düzenlemeler

2B alanları ile ilgili yasal düzenlemelere 3. bölüm, 3.3.3.2 de Orman Kanunu- Orman Dışına Çıkarılan Alanlar (2B Alanları- 2A Alanları) başlığı altında değinilmiştir.

4.3.1.2 Özel Orman Alanları

Özel Orman Tanımı

Osmanlı İmparatorluğu döneminde topraklar, mülk arazi, vakıf arazi ve mîrî arazi (hazine arazileri) olmak üzere üçe ayrılıyordu. Başlangıçta mülk arazi, köylerin ve kasabaların içindeki ve yakın civarındaki küçük arazi parçalarından ibaretti. Sahih vakıf arazi ise, malikleri tarafından bir hayır yönüne özgülünmüş mülk arazilerdi. Mülk araziler ve sahih vakıf araziler ülke topraklarının çok az bir kısmını oluşturunuyordu. Geri kalan arazinin tamamı mîrî idi. Osmanlı Devleti, atıl duran uçsuz bucaksız mîrî topraklar işlenerek verim elde edilmesi, refahın artırılması ve öşür (1/10 luk ürün kirası) geliri elde edilmesi için, çoğunluğu Rumeli'de olmak üzere, mîrî arazileri büyük çiftlikler halinde düzenledi. Bu çiftlikleri, mülkiyeti hazine'de kalmak üzere kullanım haklarını şahıslara verdi. Şahıslara tanınan hak, mülkiyet hakkına yakın bir haktı. Oluşturulan çiftliklerin pek çoğunda, ziraat arazilerinden başka, binlerce dönüm ormanlık, makilik, fundalık ve çalılıklar da vardı.

T. C. Devleti, 17 Şubat 1341 (1925) tarih, 552 sayılı "Aşarın İlgası ve Yerine İkame Edilecek Mahsulatı Arazi Vergisi Hakkındaki Kanun'la, öşrü kaldırdı ve Osmanlı Devleti zamanında şahıslara verilmiş olan mîrî (hazine) arazileri üzerindeki mülkiyet hakkından şahısların lehine feragat etti. Böylece, aslı mîrî olan çiftliklerin içindeki ormanların mülkiyeti de şahıslara geçmiş oldu. [66]

İlk iki paragraftan da anlaşılacağı üzere özel orman kavramı Osmanlı döneminden beri varlığını sürdürmektedir ve Özel mülkiyete konu olan orman alanlarıdır.

1/100 Bin ÇDP nında Özel orman alanları için yapılaşma koşulları, orman bütünlüğü ve doğal peyzaj nitelikleri korunacak şekilde alt ölçekli planlarda belirlenecektir. Denilmiştir.

Beykoz'daki Özel Orman Alanları

Beykoz'daki özel orman alanlarının hepsi çalışma alanı sınırları içinde kalmaktadır.

Alanda toplam 10 adet, 1166 ha özel orman bulunmaktadır. Bunun 354 ha' ı yapılaşmıştır. (3 ve 8 numaralı özel ormanlar-(Serdaroğlu ve Saip molla))

En güneydeki 10 numaralı Tepeseki özel orman alanı ise, '5658 sayılı yasa ile özel orman durumuna sokulmuş, bilirkişi raporları ile etrafı orman olduğu halde olmadığı kanıtlanmış, yasalar çiğnenerek özel orman haline getirilmiştir.' [37]

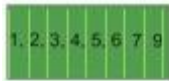
Beykoz'un 1995 yılında 3 numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından 1755 sayılı yasa ile doğal sit alanı ilan edilmesinden sonra 1996 yılında özel ormanlar da 2. Derece sit alanı ilan edilmiştir.

Çalışma Alanındaki Özel Orman Alanlarının İncelenmesi

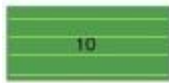
Tez çalışması kapsamında özel orman sınırları ile uydu görüntüleri netcad ortamında karşılaştırılarak yapılaşmış olan Saip Molla ve Serdaroğlu özel orman alanları tespit edilmiş. Özel ormanların her birinin büyüklükleri belirlenmiş, ayrıntılı bir lejant ile gösterimi yapılmıştır. Bu lejantta özel orman alanları

6831 sayılı kanuna göre özel orman alanı ilan edilen alanlar

05.06. 1996 günlü 8284 sayılı kurul kararı ile 2. derece doğal sit alanı olarak ilan edilen Özel Orman Alanları,

24.03. 1950 tarihli 5658 sayılı kanun ile etrafı orman olduğu halde olmadığı Kanıtlanarak Özel orman alanı ilan edilen Tepeseki Özel

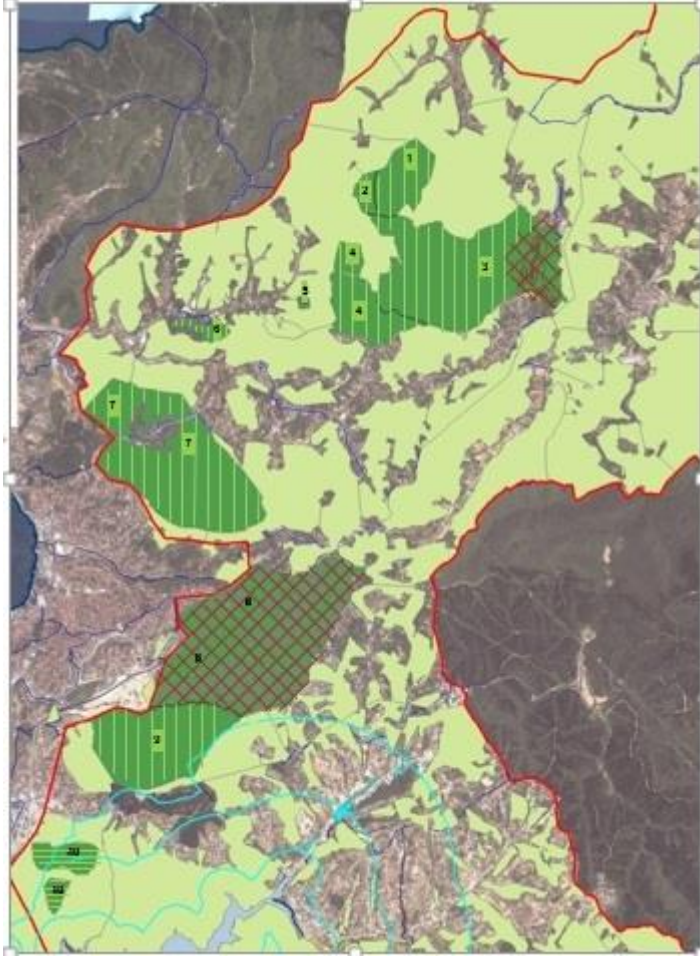
Orman Alanı,

1996 yılında 2. derece sit alanı ilan edildikten sonra 2002 de 1/25binde hazırlanan Derecelendirmeye İtiraz edilerek 10.04. 2003 de ruhsat alınarak yapılaştırılan Serdaroğlu Özel Ormanı (Acar İstanbul),

31.08. 1956 tarihli 6831 sayılı Orman Kanunun 17. maddesine göre özel ormanların %6 yapılaşma hakkından faydalanılarak yapılaştırılan Saip Molla Özel Orman Alanı (Acarkent- Beykoz Konakları), olarak belirlenmiştir.

Özel Ormanlar Numara- İsim ve Alanları

- 1 Kestane Pınar Özel Orman Alanı -45,8ha
- 2 H. Bayraktar Özel Orman Alanı -11,76 ha
- 3 Serdaroğlu Özel Orman Alanı – 246,7 ha
- 4 Sırmakeş Müezzinoğlu Özel Orman Alanı- 68ha
- 5 Kuşdere Özel Orman Alanı- 2,33 ha
- 6 Tınaz Özel Orman Alanı – 18,2 ha
- 7 Kirazlı Özel Orman Alanı- 256ha
- 8 Saip Molla Özel Orman Alanı-333ha
- 9 Dedeoğlu Özel Orman Alanı – 148 ha
- 10Tepeseki Özel Orman Alanı- 36,2 ha

Şekil 4. 33 Çalışma alanındaki özel ormanlar [50]

Ayrıca alanda daha öncede bahsedildiği gibi yapılaşmış olan özel ormanların nasıl ve hangi aktörlerce yapılaştırıldığı araştırılmıştır. Buna göre yukarıda sözü edilen özel ormanların yapılaşma süreçleri ve aktörleri aşağıdaki gibidir:

❖ Saip Molla Özel Orman Alanı –Acarkent- Yapılaşma Süreci- Aktörler ve Roller

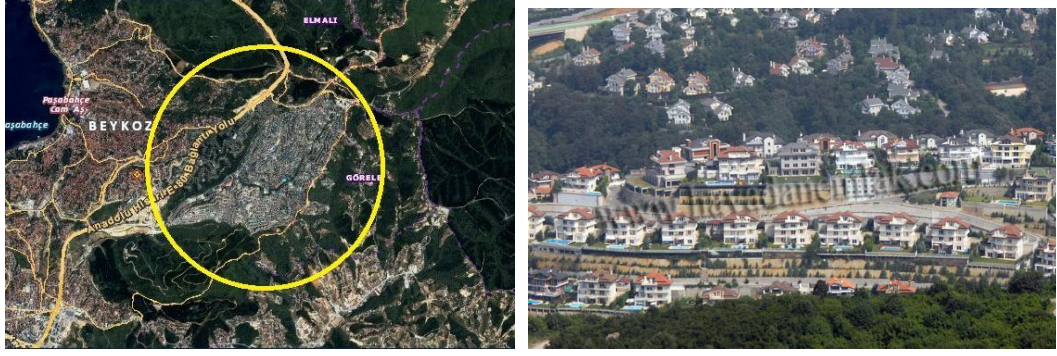
Acarkent ve Beykoz konakları yerleşmesi Saip Molla özel orman arazisinde konumlanan üst gelir grubuna hitap eden bir yerleşimdir.

- Saip Molla özel orman alanı 1945 yılında çıkan 4785 sayılı yasa gereğince devletleştirilmiş, itiraz üzerine Danıştay'ın 25.06.1948 tarihli ve 3425/1524 sayılı kararı ile sahiplerine geri verilmiştir.
- 766 sayılı Tapulama Kanununa göre 1981 yılında kadastro görmüştür.
- 04.03.1988 onanlı 1/25 000 ölçekli Beykoz İlçesi Köyleri ve Çevresi Çevre Düzeni Nazım İmar Planında orman alanında kaldığı; Plan notunun 2.10 maddesinde “özel ormanlarda Orman Bakanlığından kesin izin almak şartıyla 1/1 000 ölçekli yerleşim planı ile avan projelerinin Büyükşehir Belediye Başkanlığınca onanması kaydıyla uygulama yapılabilceğı...” belirtilmiştir.
- 22 Aralık 1987 tarihli ve 21 sayılı OGM Kadaastro ve Mülkiyet Dairesi Başkanlığı Olur'unda, 2 292 187 m2 yüzölçümlü özel ormanın %6'sına karşılık gelen ve “...inşaat izni verilen 137 531 m2'lik alan haricindeki ... kısmının ağaçlandırılmasının sahibi tarafından kabul ve taahhüt edilmesi kaydıyla ... istenilen amaca uygun olarak kullanılmasında sakınca olmadığı ... yapılacak 117 adet A tipi villa; 835 adet B tipi villa; 500 adet C tipi villa ile diğer sosyal ve ticari tesisler için 137 531 m2'lik ormanlık alanda 6831 sayılı Orman Kanununun 52. ve 17/4. Maddeleri gereğı mal sahipleri adına izin verildiğı ...”
- 12 Nisan 1988 tarihinde İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanınca, “Blokların şekli ve yerleri ile yollar şematik olup yerleşim planı ilçe Belediyesince tasdik edilecektir” şerhi ile onanlı üç paftadan oluşan, 1/1 000 ölçekli uygulama imar planı notlarında, “sosyal tesisler, kültürel tesisler, kentsel hizmet alanları, dinsel yapılar, sağlık yapıları, kapalı spor salonları, ticaret mahalleri TAKS'a dahil olmayıp mimari avan projelere göre tanzim edilecektir” denildiğı; bundan hareket ederek sosyal ve ticari tesisler %6'lık TAKS oranının dışında bırakılmıştır.
- 30 Nisan 1988 tarihinde Beykoz Belediyesince toplam 65.422,89 m² inşaat alanlı 117 adet A tipi villa için 1 adet; 318.285,30 m² inşaat alanlı 835 adet B tipi villa için 1 adet; 160 150 m² inşaat alanlı 500 adet C tipi villa için 1 adet;

60 968 m² inşaat alanlı sosyal tesisler için 1 adet olmak üzere toplam 4 adet inşaat ruhsatı verilmiştir.

- İnşaat emsalinin dışında kalan ve ayrıca 1988 tarihli yapı izinlerinin süresini bir 5 yıl daha uzatan 21.04.1993 tarihli yapı izninde “sosyal ve ticari tesisler” 188.479,97 m² olarak belirtilmiştir.
- 27 Eylül 1993 tarihli ve 93/1992 sayılı İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı onayında 1/1 000 ölçekli yerleşim planında Maks TAKS’ın %6 olarak belirtilmesine karşın plan notlarının 8. Maddesinde “sosyal donatı ve turizm tesislerinin, rekreasyon alanlarının TAKS hesabına dahil olmayıp avan projelerine göre uygulama yapılacağı” belirtilmiştir.
- Daha sonra 1988 de onanan bu planların orman bakanlığı ve teftiş kurullarının görüşleriyle bakanlıkça iptaline karar verilmiştir.
- Fakat kazanılan haktan dolayı ruhsatlar iptal edilememiştir.
- 15 Kasım 1995 tarihli ve 7755 sayılı İstanbul III Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu kararıyla, anılan parseli de kapsayan bölge, “İstanbul Kuzey Kesimi-Karadeniz Kuşağı-1 No. lu Doğal Sit Alanı” ilan edilmiştir,
- Fakat 06 Haziran 1996 tarihli ve 8287 sayılı Koruma Kurulu kararı ile, “... SİT kararından önce imar mevzuatına uygun biçimde düzenlenmiş ve onaylanmış planların uygulanmaları ile ilgili olarak bu planlara göre doğal SİT kararından önce (15.11.1995) ruhsatı alınmış inşaatların ruhsat eki onaylı projeye göre tamamlanabileceğine ... ruhsat sürelerinin imar mevzuatına uygun olarak ... uzatılabileceğine” karar verilmiştir.
- Orman kanunun 52. Maddesinde 500 ha dan küçük ifraza izin verilmediği halde yerleşme plan notunda yasaya aykırı olarak ‘adaların imar parseli şeklinde ifrazına’ izin verilmiştir.
- Verilen izinler sayesinde bölge hızla yapılaşmış ve bugünkü durumuna gelmiştir.
- Dönemin orman bakanı Hasan Ekincinin 1981-1987 yılları arasında Saip Molla orman arazisinde %11’lik pay sahibi olduğu da bilinmektedir.

[68]

Şekil 4. 34 Acarkent yerleşmesi [50]

❖ Serdaroğlu Özel Orman Alanı- Acar-İstanbul Yapılaşma Süreci- Aktörler ve Roller

Acar İstanbul Serdaroğlu özel orman arazisinde konumlanan üst gelir grubuna hitap eden bir yerleşimdir. 234 halık orman alanının 21 ha' ına kurulu Acar İstanbul yapılması planlanan 5 etaplık bir yerleşimin sadece 1. etabını oluşturmaktadır. (şekil 4.34, 4.35). Beykoz ilçesinin tamamı 15.11.1995 gün ve 7755 sayılı karar ile sit alanı ilan edilmiştir ve özel orman alanları 5.6.1996 gün ve 8284 sayılı kurul kararı ile 2. Derece sit alanı olarak 1\25bin haritalarda gösterilmiştir.

- Acar İstanbul'un bulunduğu bölge olan Serdaroğlu özel ormanları için, 2.derece sit alanında kalan bölgenin 3. Derece sit alanına alınmasına ilişkin 2002 yılında talepte bulunulmuştur.
- İstanbul 3 numaralı koruma kurulu kararında 'Serdaroğlu özel orman amenajman planı' ile 1\2000 ölçekli ağaç röleve planına uygun olarak mutlak korunması gerekli sık ağaç dokulu alanın 1. Derece orman vasfını yitirmiş boşluk alanları ise 3. Derece doğal sit alanı olarak belirlenmiştir ve bu karar ile 1\2000 avan projeler aynı yıl onanmıştır.
- Bölge için 10.04.2003 yılında yapı ruhsatı verilmiştir.

Dönemin Orman bakanı Pepe başkanlığının ilk döneminde izni iptal ettiğini fakat Orman Fakültesi öğretim üyelerinden oluşan 4 kişilik bir bilirkişi heyetinin 'bakanlıktan izin alınmasına gerek yok' diye rapor hazırladığını ve ruhsat alındıktan sonraki iki aylık itiraz süresinde de bölge müdürlüğündeki müdür yardımcısının ayarlanarak itiraz süresinin dolmasının sağlandığını belirtmiştir.

[69]

- Orman idaresinin izni olmadan yapı ruhsatı alındığı için Kanlıca Orman işletme müdürlüğü dava açmış fakat inşaatın durdurulması için mahkeme kararı gerektiğinden Belediye başkanlığı ve Beykoz Kaymakamlığı bu konuda etkisiz kalmıştır.
- Özel ormanlardaki %6lık yapılaşma oranı burada da aşılarak toplam 121 adet bina yapılmış %11 oranında orman tahrip edilmiştir.
- Acar İstanbul projesi toplam 5 etaptan oluşmaktadır ve henüz sadece 1. Etapı gerçekleştirilmiştir.(Şekil 4.35) Gerekli yasal ve düzenleyici önlemler alınmadığı takdirde geriye kalan 4 etapta 3. Köprü sonrası aynı yasal boşluklardan faydalanarak yapılaşacaktır.

Şekil 4. 35 Acar-İstanbul yerleşmesi [50]

Şekil 4. 36 Acar-İstanbul projesinin yapılması planlanan tüm etapları [50]

2008 ile 2015 uydu görüntüleri arasında özel ormanlar açısından bir fark bulunmamaktadır.

Özel Orman Alanları İle İlgili Yasal Düzenlemeler

Özel orman alanları ile ilgili yasal düzenlemelere 3. bölüm, 3.3.3.2 de Orman Kanunu- Özel Ormanlar başlığı altında değinilmiştir.

4.3.1.3 Devlet Ormanları

Anayasamızın 169. Maddesinde:

‘Devlet, ormanların korunması ve sahalarının genişletilmesi için gerekli kanunları koyar ve tedbirleri alır. Yanan ormanların yerinde yeni orman yetiştirilir, bu yerlerde başka çeşit tarım ve hayvancılık yapılamaz. Bütün ormanların gözetimi devlete aittir.

Devlet ormanlarının mülkiyeti devrolunamaz. Devlet ormanları kanuna göre, Devletçe yönetilir ve işletilir. Bu ormanlar zamanaşımı ile mülk edinilemez ve kamu yararı dışında irtifak hakkına konu olamaz. Ormanlara zarar verebilecek hiçbir faaliyet ve eyleme müsaade edilemez. Ormanların tahrip edilmesine yol açan siyasî propaganda yapılamaz; münhasıran orman suçları için genel ve özel af çıkarılamaz. Ormanları yakmak, ormanı yok etmek veya daraltmak amacıyla işlenen suçlar genel ve özel af kapsamına alınamaz. Denilmektedir.

Daha önceki bölümlerden hatırlayacak olursak bölge Karadeniz Kuşağı Doğal Sit Alanıdır ve bölgenin devlet ormanları 1. Derece doğal sit alanı kapsamına girmektedir.

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu’nun. 5.11.1999 Tarih ve 659 No’lu Kararında belirtilen, doğal sitlerle ilgili bazı tanımlar ile koruma ve kullanma koşullarına göre:

1.Derece Doğal (Tabii) Sit: Bilimsel muhafaza açısından evrensel değeri olan, ilginç özellik ve güzelliklere sahip olması ve ender bulunması nedeniyle kamu yararı açısından mutlaka korunması gerekli olan, korumaya yönelik bilimsel çalışmalar dışında aynen korunacak alanlardır.

Bu alanlarda, bitki örtüsü, topografya, silüet etkisini bozabilecek, tahribata yönelik hiçbir eylemde bulunulamayacaktır.

Şeklindedir. Fakat her koruma kanunda olduğu gibi bu kanun da da ancak ile devam eden ibare aşağıdaki gibidir.

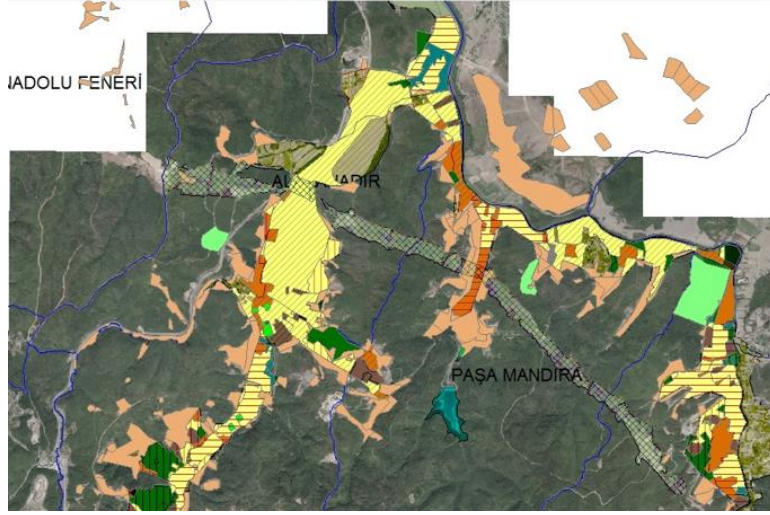
“.....Ancak; Kesin yapı yasağı olmakla birlikte, resmi ve özel kuruluşlarca zorunlu olan alanlarda, teknik altyapı hizmetleri (kanalizasyon, açık otopark, telesiyej, teleferik, içme suyu, enerji nakil hattı, telefon hattı ve benzeri) uygulamaların koruma kurulunca uygun görüleceği şekliyle yapılabileceği.....” ifadesi yer almaktadır.

Ayrıca 3. Bölüm 3.3.2’de de bahsedildiği gibi 648 sayılı KHK’nin 17 nci maddesi ile 644 sayılı Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK’ye eklenen Geçici 6 ncı madde ile de özellikle doğal sit alanlarına yönelik mevcut statülerin değerlendirilmesine ilişkin düzenleme yapılmıştır. Buna göre; kararnamenin yürürlüğe girdiği tarihte, doğal sit alanı ve tabiat varlığı olarak tespit ve tescil edilmiş alan ve varlıklara ilişkin her türlü belgenin, bu alan ve varlıkların statülerinin yeniden değerlendirilmesi için en geç altı ay içinde Çevre ve Şehircilik Bakanlığına devredilmesi öngörülmüştür.

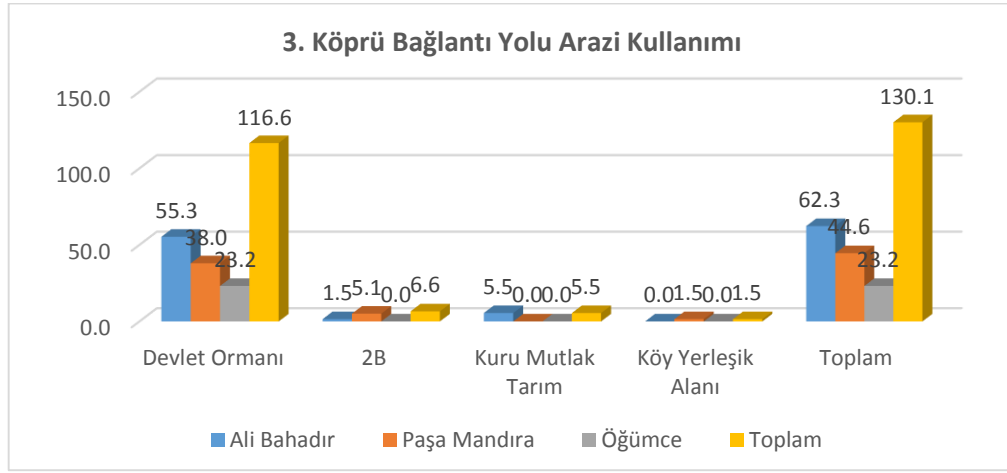
Yukarıdaki ifadeden de anlaşılacağı üzere doğal sit alanlarında yapılan ve kamu yararı gözetilen projeler Çevre ve Şehircilik Bakanlığı yetkileri dahilindedir. Dolayısı ile söz konusu 3. Köprü ve bağlantı yolları projesi bu noktada meşrulaşmış ve kamu yararı adına çalışma alanına ait devlet ormanları arasında inşa edilmektedir. Çalışma alanı sınırları içinde yer alan Alibahadır, Paşamandıra ve Öğümce köylerinde görülen bu yol çalışması neticesinde tahrip edilen orman alanları 2008 hava fotoğrafında izlenmezken 2015 hava fotoğrafında açıkça görülmektedir.(Şekil:4.37, 4.38)

Şekil 4. 37 Hava Fotoğrafı-2008

Şekil 4. 38 2015 Hava fotoğrafı 3. köprü bağlantı yolu arazi kullanımı

Şekil 4. 39 3. köprü bağlantı yolu arazi kullanımı

2015 yılı itibarı ile çalışma alanı sınırları içerisinde 116 ha devlet ormanı, tarım alanları, köy yerleşik ve 2b alanları ile 130 ha alan üzerinde tahribata yol açan bağlantı yolu çalışması ilerleyen zamanlarda çok daha büyük yıkımlara ve kayıplara yol açacaktır.

4.3.2 İçme Suyu Havza Alanları-Beykoz Elmalı Havzası

İçme Suyu Havzaları Tanımı

Havza; Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği'nde havza, bir akarsu, göl, baraj rezervuarı veya yer altı su haznesi gibi bir su kaynağını besleyen yer altı ve yüzeysel suların toplandığı bölgenin tamamı olarak tanımlanmıştır.

Su Toplama Havzası; Göllerde ve rezervuarlarda bu su kaynağını besleyen yer altı ve yüzeysel suların toplandığı bölgenin tamamı olarak ifade edilmiştir.

Mutlak Koruma Alanı: İçme ve kullanma suyu rezervuarının maksimum su seviyesinden itibaren 300 m genişlikteki şerit, mutlak koruma alanı olarak tanımlanmaktadır. Söz konusu alanın sınırının su toplama havzası sınırını aşması halinde, mutlak koruma alanı havza sınırında son bulmaktadır.

Kısa Mesafeli Koruma Alanı: İçme ve kullanma suyu rezervuarlarının mutlak koruma alanı sınırından itibaren 900 m genişliğindeki şerit olarak tanımlanmaktadır.

Söz konusu alan sınırının, su toplama havzası sınırını aşması halinde, kısa mesafeli koruma alanı havza sınırında son bulmaktadır.

Orta Mesafeli Koruma Alanı: İçme ve kullanma suyu rezervuarlarının kısa mesafeli koruma alanı sınırından itibaren 1 kilometre genişliğindeki şerit olarak tanımlanmaktadır. Söz konusu alan sınırının su toplama havzası sınırını aşması halinde, orta mesafeli koruma alanı havza sınırında son bulmaktadır.

Uzun Mesafeli Koruma Alanı: İçme ve kullanma suyu rezervuarının yukarıda tanımlanan koruma alanlarının dışında kalan su toplama havzasının tümü uzun mesafeli koruma alanı olarak tanımlanmaktadır [70]

1/100 Bin ÇDP' nında Havza Alanları İle İlgili Kararlar- Öneriler

1/100 bin ÇDP raporunda Yapı yasağı ya da sınırlama getirilen diğer alanlar başlığı altında incelenen su toplama havzaları ile ilgili olarak:

Mevcutta yoğun konut ve sanayi yapılaşmasına maruz kalan havzaların *rehabilite edilmesi* İstanbul'un en öncelikli konularındandır. Plan'ın su havzaları için getirdiği kararlar üç başlık altında toplanabilir. Bunlar;

- Havza Yönetim Modeli Önerisi
- Havza Koruma Kuşakları Yaklaşımı Önerisi
- Havza Kullanım Kararları denilmiştir.

• Havza Yönetim Modeli Önerisi:

Konuya ilişkin yapılan bilimsel çalışmalar ve Dünya'daki örnekler; havzalarda korumanın sağlanabilmesi için havza yönetimi konusunda tam ve tek yetkili bir kurumun oluşturulması ve kaynakların bütüncül olarak planlaması gerektiğini göstermektedir. Bu doğrultuda Plan'da 'Havza Yönetim Modeli'nin oluşturulması

öngörülmüştür. Bu model su toplama havzaları için ana ilke ve arazi kullanış kararlarına ilişkin bir çerçeve ortaya koyacaktır. Bu model ile:

- I. Yapılaşmış veya doğal niteliğini kaybetmemiş havzalar gibi farklı nitelikteki havzalar belirlenmeli ve koruma öncelikleri saptanmalıdır.
- II. Yürütülmekte olan çalışmalar sonucunda, farklı sorunları olan havzalar için belirlenecek özel stratejiler doğrultusunda imar planları yapılmalı ve plan uygulama araçları tanımlanmalıdır.

Araştırma, planlama ve denetleme yetkilerinin tek bir kuruluştaki toplanmasını öngören model kapsamında yapılması gereken çalışmalar aşağıdaki gibi sıralanabilir;

Araştırma/Tespit: Havzanın taşıma kapasitesi için gerekli bilimsel çalışmaların yapılarak, havza koruması için gerekli eşikler belirlenmelidir. Daha detaylı ve hassas eşik çalışmalarının yapılması, 'Havza Yönetim Modeli' için önem taşımaktadır.

Eğitim/Duyarlılık Oluşturulması: Havza Yönetim Modeli'nin su kaynaklarının korunmasına yönelik etkili bir yönetim modeli olduğu konusunda kamu ve özel sektör ile toplum bilincinin geliştirilmesine yönelik halkla ilişkiler çalışmalarının planlı bir yaklaşımla gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Buna ek olarak, havza alanındaki yerleşmelerde su kullanımı konusunda bilinçlendirme ve bilgilendirme ile havzalardaki nüfusun eğitim düzeyinin arttırılması çalışmalarının koordine bir şekilde gerçekleştirilmesi, Havza Yönetim Modeli için 'Eğitim/Duyarlılık Oluşturulması' aşaması kapsamında yer almaktadır.

Tahliye: Havza Yönetim Modeli'nin tahliye aşamasında; havza içindeki su kalitesi açısından zararlı sanayi tesisleri gibi kullanımların kaldırılması, yapılaşmış alandaki yoğunluğun düşürülmesi ve boşaltılan nüfusun yeni gelişme alanlarına yerleştirilmesi yer almaktadır.

Altyapı: Havza Yönetim Modeli'nin altyapı aşamasında, su toplamaya ve su kalitesini yükseltmeye yönelik altyapı yatırımlarının yapılması önem taşımaktadır. Havza içlerinde gerekli yerlerde arazi ve iklimin karakterine göre, peyzaj planlarının hazırlanması ve ekolojik sürdürülebilirliğin sağlanması için gerekli bakımın yapılması da altyapı bileşenleri arasında yer almaktadır.

Denetleme: Havza Yönetim Modeli'nin etkin bir şekilde uygulamaya sokulması için çeşitli boyutlarda denetim süreçlerinin gerçekleşmesi gerekmektedir. Bunlardan ilki havza içindeki yapılaşmış alanlardaki nüfus artışının önlenmesi ve bu alanlarda yeni yapılaşmalara izin verilmemesi şeklindedir. Bir diğer denetim boyutu da su kalitesinin belirli periyotlarla kontrol edilerek, gerektiği takdirde yeni planlama ve proje çalışmalarının uygulamaya sokulmasıdır. Havza içinde zorunlu tarımsal model olan ekolojik tarım faaliyetlerin denetlenmesi de Havza Yönetim Modeli'nin işlevleri arasındadır.

İstismal ve Telafi: Arazisi mutlak koruma alanlarında kalan çiftçilerin mülklerinin doğrudan bedeli ödenerek satın alınması veya tarımsal faaliyetlere getirilen kısıtlamalardan dolayı ürün kaybı olan çiftçilerin karşılaştıkları zararın telafi edilmesi için politikalar geliştirilmelidir.

Kurumsal Yapı: Havza Yönetim Modeli'nin hayata geçmesinde su kaynaklarının sürekliliğini ve ekolojik değerlerinin korunmasını sağlamaya yönelik ortak idari platform oluşturulmalıdır. Bu platform; İstanbul Valiliği, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, ilgili bakanlık temsilcilikleri ile havza sınırları içerisindeki belediyelerin ortak hareket edeceği bir oluşum olmalıdır.

- **Havza Koruma Kuşakları Yaklaşımı Önerisi**

Havza alanlarının koruma kuşaklarının belirlenmesinde; sabit ve değişken mesafeli koruma kuşakları olmak üzere iki adet yöntem bulunmaktadır.

Bugüne kadar İSKİ tarafından sabit mesafeli koruma kuşakları yöntemi kullanılmıştır. Diğer yandan; sabit mesafeli koruma kuşakları, bulunulan ortama göre daha güvenli bir yaklaşımla kaynağı korumayı amaçlarken; bu yaklaşımda koruma kuşaklarına ayrılan alanlar olması gerekenden fazla tutulduğunda, ekonomik kayıplara yol açabilmektedir. Kısa tutulduğunda ise kaynağı koruma hedefinden uzaklaşmaktadır. İSKİ tarafından halen uygulanmakta olan sabit mesafeli göl koruma kuşaklarının amaca yönelik ve güvenilir sonuçlar doğurması, kısa vadede yönetmelikteki göl koruma kuşaklarının bilinen sınırlar içinde tutulmasını zorunlu kılmaktadır. Fakat uzun dönemde topografya analizi, jeolojik yapı analizi gibi çalışmaların yapılması ve daha bilimsel olan değişken mesafeli koruma kuşakları yöntemine göre koruma kuşaklarının belirlenmesi gereklidir.

- **Havza Kullanım Kararları**

Plan’da, su toplama havzalarının mutlak ve kısa mesafe kuşakları havza içi yapı yasaklı alanlar olarak gösterilmiş, ölçek itibarıyla gösterilemeyen dere koruma mesafelerinin gösterimi ise alt ölçekli planlara bırakılmıştır. Bu alanlarda her türlü yapılaşma yasak olup, ekolojik yapıyı ve su kalitesini tehdit eden kullanımlara izin verilmemektedir.

Havza sınırları içerisindeki baraj, göl ve dere mutlak koruma alanları, kısa mesafeli koruma alanları, orman alanları, tarım alanları, askeri alanlar gibi doğal ve yapay eşikler dışında kalan ve ağırlıklı olarak üzerinde yapılaşmanın bulunduğu yerleşilebilir alanlar havza içi rehabilite edilecek alan olarak tanımlanmıştır.

Havza içindeki tarım ve orman alanları korunmuştur. Bu doğrultuda marjinal tarım topraklarının büyük bir kısmı da tarımsal niteliği korunacak alanlara dahil edilmiştir.

Havza içinde kalan yapılaşmamış orman dışına çıkarılan alanları da ağaçlandırılarak ormanla ekolojik olarak bütünleştirilecek alanlar olarak belirtilmiştir.

Su toplama havzalarında, henüz yoğun yapılaşmanın bulunmadığı, ancak onaylı planı olan, yerleşime uygun alanlar için doğal ve kırsal karakteri korunacak alan kararı getirilmiş ve bu alanlarda tarımsal faaliyetler ile yapılaşma koşulları alt ölçekli planlarda belirlenecek bağ-çiftlik evleri, hobi bahçeleri gibi kırsal nitelikli yapılaşmaların yer alması öngörülmüştür.

Su toplama havzalarıyla ilgili bir diğer karar da havza içerisinde kalan orman alanlarında sedimentasyonu engelleyecek ve su kaynaklarını besleyecek şekilde bitkilendirme çalışmalarının yapılmasıdır.

İstanbul’un yeraltı ve yerüstü su kaynaklarının korunması ve akılcı yönetimlerinin sağlanması için havzalardaki yerleşimlerin kontrol altına alınması kaçınılmazdır. Bununla ilgili olarak alt ölçekli planlarda;

- İçme suyu havzalarına yönelik kentsel gelişme baskılarını engelleyecek tedbirlerin alınması,
- Nüfus ve yapı yoğunluklarının, içme suyu havzalarını ve havzaları besleyen doğal drenaj sistemlerini kirletmemesi ve doğal kaynaklar üzerindeki yanlış

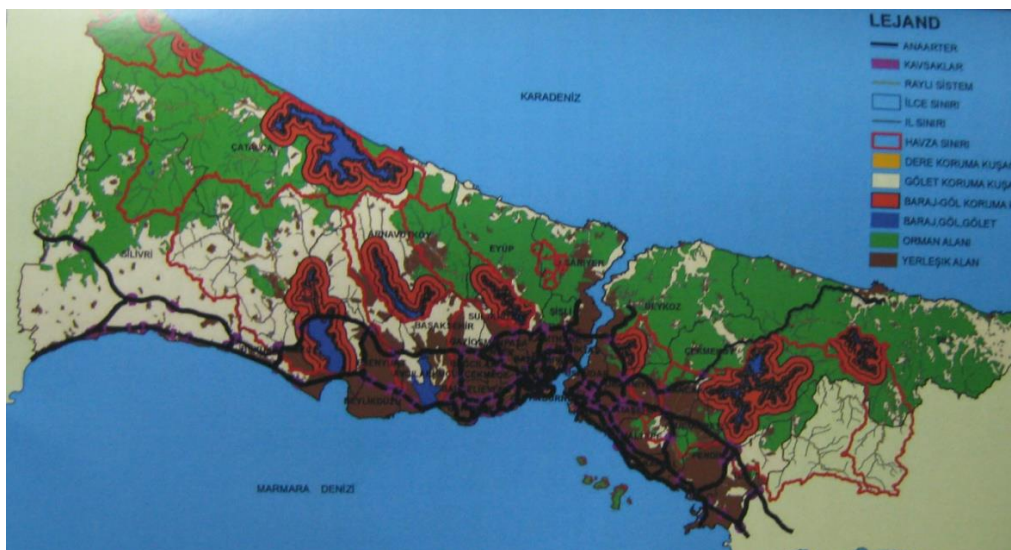
ve/veya amaç dışı kullanımların ortadan kaldırılmasına yönelik önlemlerin alınması,

- İçme suyu havzalarının yerleşilebilir kısımlarındaki yapılaşmaların rehabilite edilmesi,
 - İçme suyu havzalarındaki yerleşmelerin atık sularını doğrudan su kaynaklarına ulaşmasını engellemeye yönelik çalışmalara devam edilmesi,
 - Sanayinin havza alanından desantralizasyonunun gerçekleştirilmesi ve
 - Havzanın taşıma kapasitesi için gerekli bilimsel çalışmaların yapılarak, havza koruması için gerekli eşiğin ve koruma bölgelerinin belirlenmesi gerekmektedir.
- [49]

İstanbul İçme Suyu Havzaları

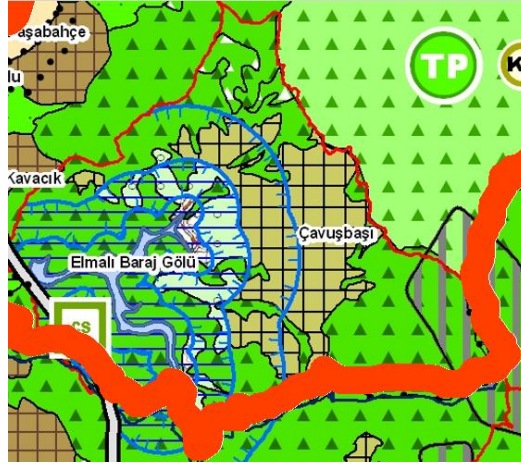
Her dönemde önemli bir şehir olan İstanbul'da su temini büyük çoğunlukla yüzeysel su kaynakları ile karşılanmaktadır. İstanbul'un kuzeyinde bulunan ve oldukça geniş alanlar kaplayan, şehre içme suyu sağlayan havza alanları ve bunlara ait geniş su yüzeyleri İstanbul için hayati önem taşıyan doğal kaynaklardır.

İstanbul'da ki hızlı nüfus artışıyla birlikte su kaynaklarının korunması problemi ve çevre kirliliği yaşanmaktadır. Tüm dünyada değişik boyutlarda yaşanan bu olumsuz gelişme, İstanbul'da özellikle yer üstü su kaynaklarının korunmasını bir zorunluluk olarak gündeme getirmektedir.

Şekil 4. 40 İstanbul'un içme suyu havzaları ve koruma kuşakları [37]

✚ Beykoz Çalışma Alanındaki Havza Alanının İncelenmesi

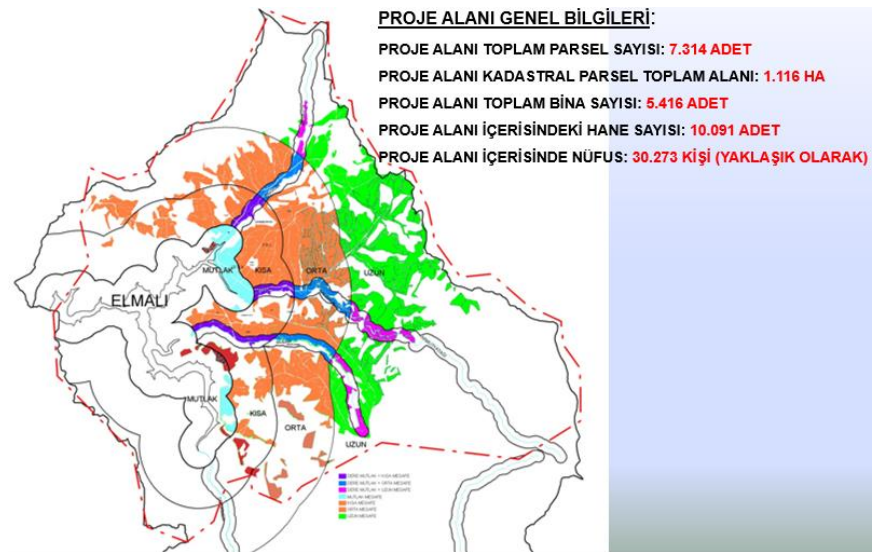

Şekil 4. 41 1/100 bin ÇDP Çavuşbaşı Elmalı Havzası bölgesi [49]

1/100 bin ÇDP nında mutlak ve kısa mesafe havza koruma bantları içine yerleşim alanı önerilmezken orta ve uzun mesafe havza koruma bantları içine orta yoğunlukta yapılaşma önerilmiştir. Ayrıca alan plana göre çevresel sürdürülebilirlik açısından önem arz etmektedir.

Planda böyle iken mevcut durum daha öncede bahsedildiği gibi 2b alanlarından oluşan bu alan için proje alanı çalışmalarının yapılması yönündedir.

Tamamı 2b olan Çavuşbaşı- Elmalı Havzası alanındaki mevcut durum aşağıdaki gibidir.

Şekil 4. 42 Çavuşbaşı Elmalı havzası mevcut durumu (Beykoz Belediyesi,2015)

	PARSEL SAYISI	TOPLAM PARSEL ALANI	BİNA SAYISI	HANE SAYISI	NÜFUS
MUTLAK	460	66,4 HA	357	664	1992
KISA	2053	261,6 HA	1529	3415	10245
ORTA	2691	393,8 HA	1774	3235	9705
UZUN	2110	394,8 HA	1756	2777	8331

Şekil 4. 43 Elmalı Havzası koruma kuşakları içindeki mevcut yoğunluk (Beykoz Belediyesi, 2015)

❖ **Beykoz ilçesi Çavuşbaşı yerleşmesi sınırları içinde yer alan Elmalı Barajı;**

Anadolu yakasının su ihtiyacını karşılamak üzere Üsküdar - Kadıköy Su Şirketi tarafından 1893 te Elmalı Deresi üzerinde 1. Elmalı Barajı yapılmış ve Anadoluhisarı'ndan Bostancı'ya kadar olan sahada su şebekesi inşa edilmiştir. Daha sonra inşa edilen bu barajın suyunu arıtmak üzere bir arıtma tesisi de bu şirket tarafından hizmete alınmıştır.

İstanbul Sular idaresi döneminde ise 1950 yılında 2. Elmalı barajı yapılarak bugünkü görünümüne kavuşmuştur.

Elmalı Mesire Alanı ve Yavuz Selim Mahallesiindeki devlet ormanları dışında kalan Kısa, orta, uzun havza koruma kuşakları tamamen 2b alanları ile çevrelenmiş olan Elmalı Barajı 2 bentten oluşmaktadır.

Barajın 2b alanları ile çevrili oluşunu şu şekilde açıklamak mümkündür:

- 1956 yılında imar ve iskan bakanlığınca ilan edilen Dudulu Sanayi Bölgesi Elmalı Havzası içine konumlandırılmıştır ve plan kararıyla içme sularının kirletilmesinin ilk örneğini teşkil etmiştir. Önerilen Sanayi ile birlikte herhangi bir konut politikası uygulamayan devlet sayesinde baraj koruma alanları işgal süreci başlamıştır.
- Ayrıca 1987 yılında 2. boğaz köprüsü ile TEM otoyolunun işletmeye açılması karayolları genel müdürlüğünce bu yolların geçeceği arazileri ucuza kamulaştırmak ve hazine arazilerinden istifade etmek için orman alanları ve içme suyu havzalarının içinden geçirilmiştir. TEM otoyolu ucuza mal edilmeye çalışılırken sürdürülebilirlik kavramı hiçe sayılmıştır. Otoyol başlı başına kirletici

rol üslenirken, beraberinde kaçak sanayi de getirerek havzaları tehdit etmiştir.[71]

- Günümüzde orman sınırı dışına çıkarılan işgal edilmiş bu alanlar üzerinde lüks kapalı siteler yükselmektedir.

Yapılacak 3. Köprü, bağlantı yolları ve orman vasfını yitiren alanların imara açılması ile eskiden beri süregelen oluşum körüklenecek ve havza koruma sınırları oldukça yoğun bir yapılaşma etkisine girecektir.

İçme Suyu Havza Alanları İle İlgili Yasal Düzenlemeler

2012 yılına kadar içme suyu havzalarında bir tarafta İSKİ Kanun’una dayanılarak çıkarılan İSKİ Havza Koruma Yönetmelikleri, bir tarafta da Çevre Kanununa dayanılarak çıkarılan Su Kirliliği Kontrol Yönetmeliği mevcuttu ve bunlar arasında uyum yoktu. Birisinin dayanağının özel kanun (2560 sayılı İSKİ Kanunu), diğerinin (2872 Çevre Kanunu) ise genel kanun olması ve hangisinin uygulanacağı konusundaki belirsizlikler arasında kaçak yapılaşma devam etmekteydi. 2012 yılı itibari ile ‘Su Kanunu Tasarı Taslağı’ yayınlanarak havza alanlarının yönetiminin tek merci tarafından, etkinlik ve katılım ile sağlanması amaçlanmıştır.

2012 öncesi içme suyu havzalarının korunması konusunda tam bir mevzuat kirliliği, mevzuat sıkıntısı, mevzuat farklılığı yaşanmış, koruma konusunda ciddi önlemlerin zamanında alınması gecikmiştir. Bu şekilde yasal olmayan pek çok durum, özellikle kaçak inşaat, ruhsatsız yapılar zamanla ortadan kaldırılamayacak fiili bir hak haline gelmiş ve sorun daha da kilitlenmiştir. [70]

2012 yılında getirilen ‘Su Kanunu Tasarı Taslağında’ su kaynaklarının korunması, geliştirilmesi ve planlanması için madde 6 da Ulusal Su Planı, madde7 de Havza Yönetim Planı, madde8 de Taşkın Kontrolü ve Taşkın Yönetim Planı, madde9 da su kaynaklarının korunması, madde 10 da izleme ve denetim, madde 11 de ise Su Yönetimi Yüksek kurulunun görev ve yetkileri üzerinde durulmaktadır. Taslağın 6., 7. ve 11. Maddelerine aşağıda değinilmiştir:

Madde 6- Ulusal su planı ¹

(1) Bakanlıkça, su kaynaklarının miktar ve kalite açısından mevcut ve gelecekteki durumu dikkate alınarak; sosyal, ekonomik ve ekolojik ihtiyaçları karşılayacak bir Ulusal Su Planı hazırlanır. Bu plan, Yüksek Planlama Kurulu kararı ile yürürlüğe girer ve ihtiyaç olması durumunda güncellenir.

Madde 7- Havza yönetim planı²

(1) Ulusal su planı ile uyumlu olacak şekilde, katılımcı bir yaklaşımla her havza için, suyun akılcı kullanımını ve çevresel hedefleri, bu hedeflere ulaşmak için kurak dönemlerde su yönetimini de dikkate alan tedbirler programını ihtiva eden havza yönetim planı bakanlık koordinasyonunda hazırlanır veya hazırlatılır. Havza yönetim planları bakanlık tarafından onaylanır. Ulusal su planı ve havza yönetim planlarının hazırlanmasında ve uygulanmasında uyulacak usûl ve esaslar yönetmelikle belirlenir.

(2) Havza yönetim planlarında belirtilen tedbirler alınmasına rağmen tanımlanan hedeflere ulaşmanın, teknik, ekonomik sebepler veya tabii afetler sebebiyle imkânsız olduğu durumlarda, gerekçeler dikkate alınarak plan hedefleri değiştirilebilir.

Madde 11- Su yönetimi yüksek kurulunun kuruluşu, görev ve yetkileri³

(1) Suyun bütüncül havza yönetimi anlayışı çerçevesinde etkili yönetimi için üst düzeyde koordinasyonu ve işbirliğini sağlamak üzere su yönetimi yüksek kurulu kurulmuştur.

(2) Kurulun başkanı, Orman ve Su İşleri Bakanıdır. Kurul; Bilim Sanayi ve Teknoloji, Çevre ve Şehircilik, Dışişleri, Enerji ve Tabii Kaynaklar, Gıda Tarım ve Hayvancılık, İçişleri, Kalkınma ve Sağlık Bakanlarından oluşur.

(3) Su yönetimi yüksek kurulu toplantılarına konuyla ilgili bakanlar ve kamu görevlileri ile özel sektör, sivil toplum kuruluşları ve üniversitelerin temsilcileri davet edilebilir.

(4) Su yönetimi yüksek kurulunun görev ve yetkileri şunlardır;

¹<http://www.ormansu.gov.tr/osb/haberduyuru>

² <http://www.ormansu.gov.tr/osb/haberduyuru>

³ <http://www.ormansu.gov.tr/osb/haberduyuru>

a) Sürdürülebilir su yönetimi için ulusal politikaları belirlemek ve kurumlar arası işbirliğini sağlamak,

b) Su yönetimine ilişkin olarak, kamu kurum ve kuruluşlarınca yapılan uygulamaları değerlendirerek uygulamada tespit edilen aksaklıkların giderilmesi için gerekli kararları almak ve ilgili kurum ve kuruluşlara bildirilmesini sağlamak,

c) Kurul kararlarının uygulama süreçlerini izlemek, değerlendirmek,

ç) Havzalar arasında su aktarımı konusunda karar almak,

4.3.3 Tarım Toprakları ve Mera Alanları

Tarım Topraklarının Sınıflandırılması ve Tanımları

03/ 07/ 2005 tarihinde çıkarılan 5403 sayılı yasa ile tarım topraklarının sınıflandırılması ile ilgili olarak yeni bir düzenleme yapılmış önceki haliyle 1 den 8 e kadar sınıflara ayrılan tarım alanları bu düzenleme ile, kuru marjinal, sulu mutlak, kuru mutlak, dikili tarım arazisi, özel ürün arazisi, tarım dışı alanlar şeklinde sınıflandırılmıştır. Sözü edilen yasanın 3. Maddesinde bu kavramlar aşağıdaki şekilde tanımlanmıştır.

d) Tarım arazisi: Toprak, topografya ve iklimsel özellikleri tarımsal üretim için uygun olup, hâlihazırda tarımsal üretim yapılan veya yapılmaya uygun olan veya imar, ihya, ıslah edilerek tarımsal üretim yapılmaya uygun hale dönüştürülebilen arazileri,

e) Mutlak tarım arazisi: Bitkisel üretimde; toprağın fiziksel, kimyasal ve biyolojik özelliklerinin kombinasyonu yöre ortalamasında ürün alınabilmesi için sınırlayıcı olmayan, topografik sınırlamaları yok veya çok az olan; ülkesel, bölgesel veya yerel önemi bulunan, hâlihazır tarımsal üretimde kullanılan veya bu amaçla kullanıma elverişli olan arazileri,

f) Özel ürün arazisi: Mutlak tarım arazileri dışında kalan, toprak ve topografik sınırlamaları nedeniyle yöreye adapte olmuş bitki türlerinin tamamının tarımının yapılamadığı ancak özel bitkisel ürünlerin yetiştiriciliği ile su ürünleri yetiştiriciliğinin ve avcılığının yapılabildiği, ülkesel, bölgesel veya yerel önemi bulunan arazileri,

g) Dikili tarım arazisi: Mutlak ve özel ürün arazileri dışında kalan ve üzerinde yöre ekolojisine uygun çok yıllık ağaç, ağaççık ve çalı formundaki bitkilerin tarımı yapılan, ülkesel, bölgesel veya yerel önemi bulunan arazileri,

ğ) Marjinal tarım arazisi: Mutlak tarım arazileri, özel ürün arazileri ve dikili tarım arazileri dışında kalan, toprak ve topografik sınırlamalar nedeniyle üzerinde sadece geleneksel toprak işlemeli tarımın yapıldığı arazileri,

i) Tarım dışı alanlar: Üzerinde toprak bulunmayan çıplak kayaları, daimi karla kaplı alanları, ırmak yataklarını, sahil kumullarını, sazlık ve bataklıkları, askeri alanları, endüstriyel, turizm, rekreasyon, iskân, altyapı ve benzeri amaçlarla plânlanmış arazileri,

j) Sulu tarım arazisi: Tarımı yapılan bitkilerin büyüme devresinde ihtiyaç duyduğu suyun, su kaynağından alınarak yeterli miktarda ve kontrollü bir şekilde karşılandığı arazileri,

Mera alanı: Hayvancılık sektörünün en önemli girdilerinden olan mera alanları çalışma alanı içinde sadece Cumhuriyet köyünde bulunmaktadır. Mera alanlarının düzenlenmesi ile ilgili bilgi 3. Bölüm Mera Kanunu başlığı altında verilmiştir.

1/100 Bin ÇDP Planında Tarım Alanları İle İlgili Kararlar

İstanbul'un sahip olduğu toprak kaynaklarının tarımsal amaç dışı kullanımının engellenmesi ve tarımsal örgütlenmenin organize edilmesi, sürdürülebilirlik açısından önem arz etmektedir.

1/100.000 ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı'nda mutlak korunması gerekli tarım alanları ile tarımsal bütünlük açısından mutlak tarım arazilerindeki ürün deseninin devamlılığını sağlayan marjinal tarım alanları sürdürülebilir gelişme kapsamında tarımsal niteliği korunacak alan olarak gösterilmiştir.

Ağırlıklı marjinal tarım toprakları olmak üzere bazı tarım toprakları için doğal ve kırsal karakteri korunacak alan kararı verilmiş ve bu alanlarda, tarımsal faaliyetler ile tarıma yönelik bağ-çiftlik evleri, hobi bahçeleri gibi kırsal nitelikli yapılaşmaların yer alması öngörülmüştür.

İstanbul ilinin gıda gereksiniminin karşılanması ve tarımsal nüfusun yerinde istihdamının sağlanması için tarımsal amaçlı arazi kullanım planı hazırlanmalı ve bu plan

dahilinde mümkün olduğunca ekonomik değeri yüksek olan ekolojik ve özel ürünlerin yetiştirildiği tarımsal aktiviteler teşvik edilmelidir.

Tarım alanlarının verimliliğinin artmasının yanı sıra tarım turizmi (agro-turizm) potansiyelinden faydalanılabilmesi amacıyla gerekli tarımsal örgütlenme ve uygulamalara geçilmesi Plan'ın bir diğer önceliğidir.

1/100.000 ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı'nın tarım alanları ile ilgili bir diğer kararı da arazi toplulaştırmasıyla ilgilidir. Tarımsal kullanımı verimli olmayan, 5 dekardan az yüz ölçüme sahip parsellerin tarım dışı amaçla kullanılma riski daha fazladır. Bu sebeple, küçük yüzölçümlü parsellerin tarımsal üretime katılabilmesi için, öncelikli köyler belirlenerek ivedilikle arazi toplulaştırılması çalışmalarının yapılması gerekmektedir.

▪ Ekolojik Tarım

Ekolojik tarım, özellikle içme suyu havzaları için birincil kırsal planlama modeli olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda; yasal zorunluluk, ekosistemlerin sürekliliği, bio-çeşitliliği, sulama imkanları ile yıllık yağış-güneşlenme özellikleri ve çevre kirleticiler parametrelerden konumsal uzaklığı göz önünde tutularak bazı köylerde ekolojik tarım ve bu tarımın destekleyicisi olarak eko turizme yönelik dönüşüm hedeflenmektedir. Bahsedilen parametrelere uygun görülen ekolojik tarım alanları Şekil 4.44 de görülmektedir.

Şekil 4. 44 1/100 bin ÇDP İstanbul ili eko-tarım yapılması öngörülen bölgeler [49]

Anadolu Yakası'nda Şile ve Beykoz ilçelerine ait yerleşmelerden; Bahadır, Bıçkıdere, Bozhane, Cumhuriyet, Dereseki, Elmalı, Emirli, Esenceli, Göçbeyli, Göllü, Hüseyinli, İshaklı, Kervansaray, Kılıçlı, Koçulu, Kurtdoğan, Kurnaköy, Kömürlük, Mahmut Şevket Paşa, Oruçoğlu, Öğümce, Örnekköy, Paşamandıra, Polonezköy, Sırapınar, Ulupelit, Üvezli, Yeşilvadi kırsal yerleşim alanlarındaki tarım toprakları ekolojik üretim alanları açısından planlamaları yapılacak birinci derecede ekolojik tarım potansiyeli olan alanlar olarak belirlenmiştir.

Anadolu yakasında belirlenen birinci derece ekolojik tarım alanlarının pek çoğu bu tez kapsamında incelenen çalışma alanı sınırları içine girmektedir.

Plan ile ayrıca tıbbi ve aromatik bitki varlığı ile süs bitkileri (çiçekçilik) açısından önemli derecede potansiyele sahip olan; Anadolu Yakası'nda ise Akfırat, Alibahadır, Anadolukavağı, Avcıkoru, Dereseki, Emirli, Kurnaköy, Kurtdoğan, Mahmutşevketpaşa, Polonezköy, Poyraz, Sırapınar kırsal yerleşmeleri ile Aydos Tepesi'nde bu türlerin doğadan toplayıcılığı, yetiştiriciliğinin yapılması, eko turizm potansiyelinin artırılması teşvik edilecektir.

Önerilen üretim modeli sürdürülebilir olduğundan uzun vadeleri kapsamaktadır. Bu alanlarda başlatılacak olan eko-tarım faaliyetleri, bölgelere eko-turizmi de beraberinde getirebilecektir. Bu alanlardaki yapılaşmalara ancak marjinal tarım alanları üzerinde ve İl Tarım Müdürlüğü'nün olumlu görüşüne bağlı olarak izin verilebilir. Denilmektedir.

Beykoz ve Çalışma Alanındaki Tarım Toprakları

Bölgenin toprağı ziraat açısından ele alınacak olursa genelde ormanın dışındaki toprakların tamamı ziraat yapmaya uygundur. Toprağın büyük çoğunluğu 2. Sınıf ve 4. Sınıf topraklardır. Ömerli Köyü civarı 1. Sınıf, Cumhuriyet Köyü ve civarı 4. Sınıf toprak, Polonezköy civarı 2. Sınıf toprak, M.Şevketpaşa Köyü ve civarı 4. Sınıf topraktır. Yukarıda belirtildiğı gibi bu toprakların hemen hepsinde ziraat yapılmaktadır veya yapılmaya müsaittir.

Bölgenin en önemli vadisi Riva Akarsuyunun aktığı vadidir. Riva çayı bölgenin en önemli akarsuyudur ayrıca 100km'lik uzunluğu ile İstanbul'un en uzun akarsuyudur.

3. Köprü Beykoz'daki tarım arazilerinin üzerinden geçecektir. Daha çok Riva nehri yakınında bulunan ve çalışma alanının konusu olan bu araziler yeni düzenlemeye göre, sulu, kuru ve marjinal tarım olmak üzere 3'e ayrılmaktadır.

Bölgede bulunan yaklaşık 950 ha'lık tarım alanının dağılımı :

461ha sulu mutlak tarım, 320 ha kuru mutlak tarım, 162 ha kuru marjinal tarım, 3.78 ha dikili tarım arazisi şeklindedir.

Fakat bu alanların tamamı tarım amaçlı kullanılamamaktadır. %76 oranında tarım amaçlı kullanılan bu alanlar içinde %4 ü lüks konut alanı olmak üzere %11 oranında yerleşik alan bulunmaktadır. (bu alanlara köy yerleşik alanları dahil değildir.)

Beykoz kentsel alanından diğer bölgelere göre daha uzakta bulunan bu bölgeler Beykoz'daki mevcut eğilim den ve Riva yerleşmesinden etkilenerek yapılaşmaya başlamıştır.

1/100 bin ÇDP planında ekolojik tarım önerilen bu tarım toprakları yapılacak olan Kanal Riva Projesi ile Riva Deresi çevresinde bulunan tarım arazileri de zamanla butik otellere ve turizm alanlarına dönüşme tehlikesi ile karşı karşıyadır.

Çalışma Alanındaki Tarım Topraklarının İncelenmesi

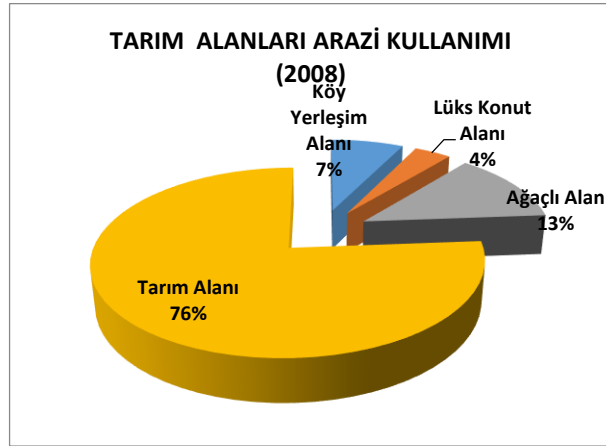
Tez çalışması kapsamında Büyükşehir Belediyesinden alınan kısıtlı alanlar paftasında tarım alanı olarak gösterilen fakat köy yerleşik alanları da tarım arazisi olarak görünen sınırlar, uydu görüntüleri ile karşılaştırılarak mevcut arazi kullanım tespit edilmiştir. Daha sonra tarım görüşü paftası da üzerine eklenerek, tarım alanı olarak görünen köylerin tek tek arazi kullanımları ve tarım topraklarının sınıflarına göre arazi kullanımları tespit edilmiş ve ayrıntılı bir lejant yardımı ile paftalarda gösterimi yapılmıştır. Buna göre tarım alanları:

Tarla alanları, köy yerleşik alanları, lüks konut alanları, ağaçlı alanlar, kuru mutlak, kuru marjinal, sulu mutlak tarım alanları ve tarım dışı alanlar olmak üzere kategorilere ayrılmıştır. Pafta üzerinde tarla alanları olarak bahsedilen alanlar kuru, sulu ve marjinal tarım alanları ile karşılaştırılmış şekilde görülmektedir. (Şekil 4.45)

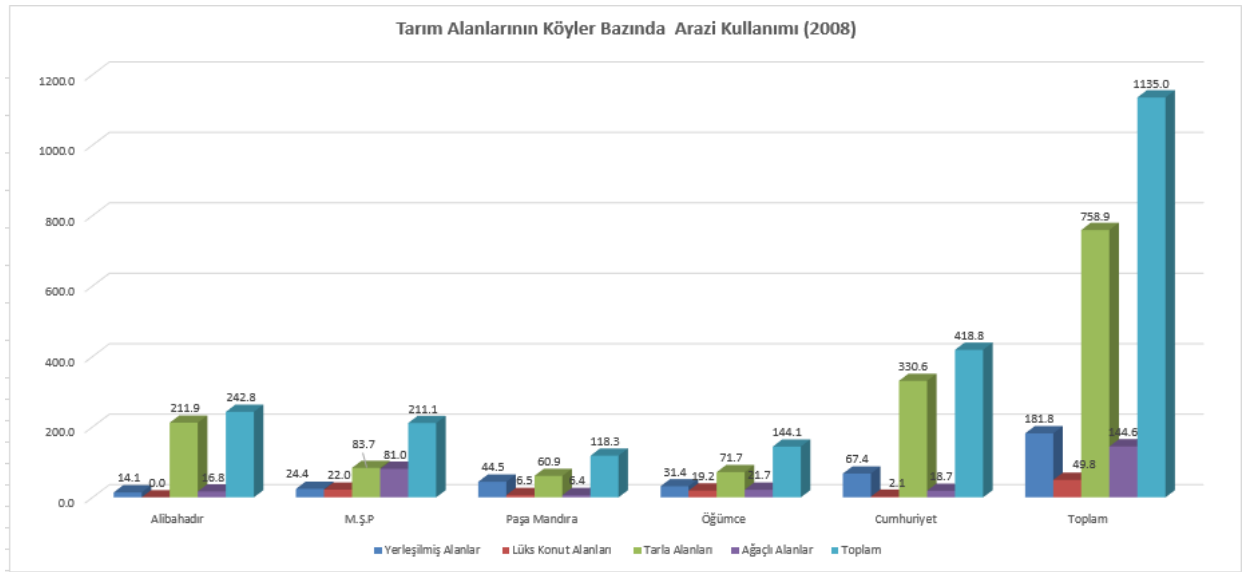
2008 uydu verilerine göre Tarım arazilerinin genelinde yapılan grafikte tarım alanlarının %76 sı tarım alanı, %7 si köy yerleşim alanı, %4 ü lüks konut alanı, %13 ü ağaçlıklı alan

olarak tespit edilmiştir. (Şekil4.43) Ayrıca çalışma alanındaki tarım alanlarının 3. Köprü yapımı ile ne kadar nüfus çekeceği de bu tez kapsamında 4. Bölümde senaryolar bazında hesaplanmıştır.

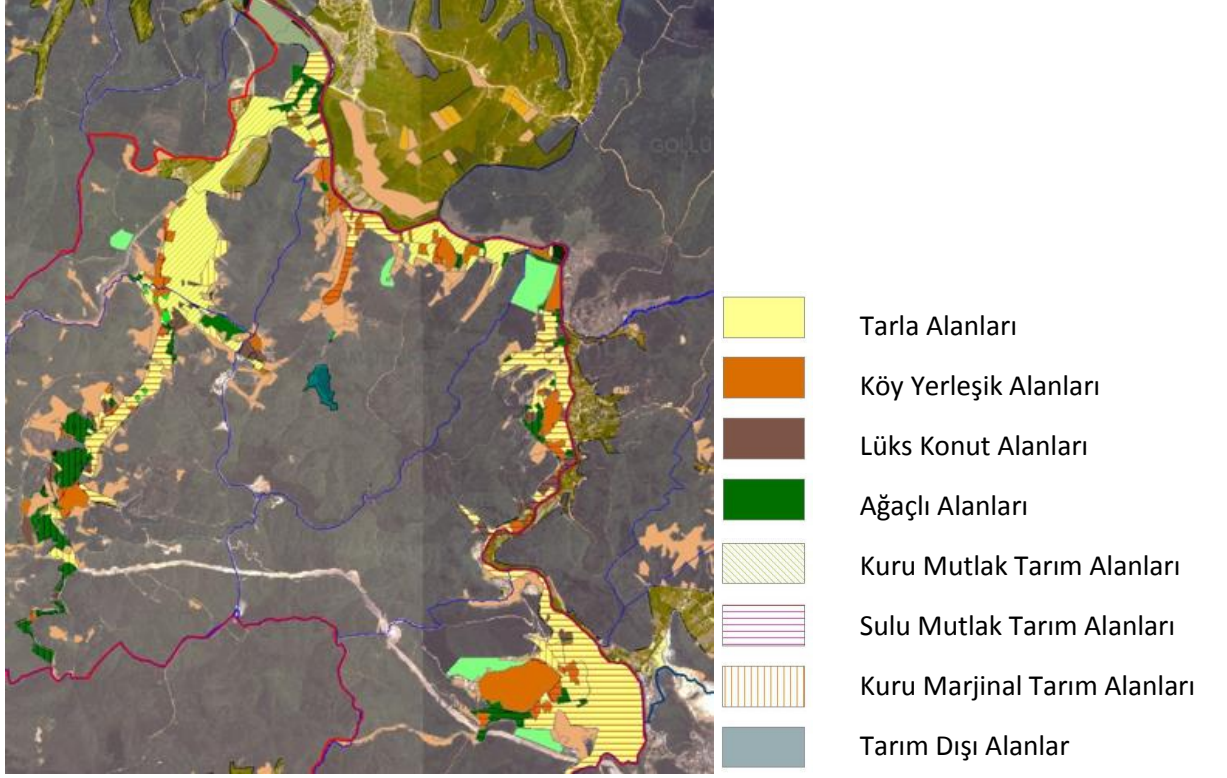
Tarım Alanlarının 2008 arazi kullanım değerleri köyler bazında aşağıdaki grafikte ifade edilmiştir.

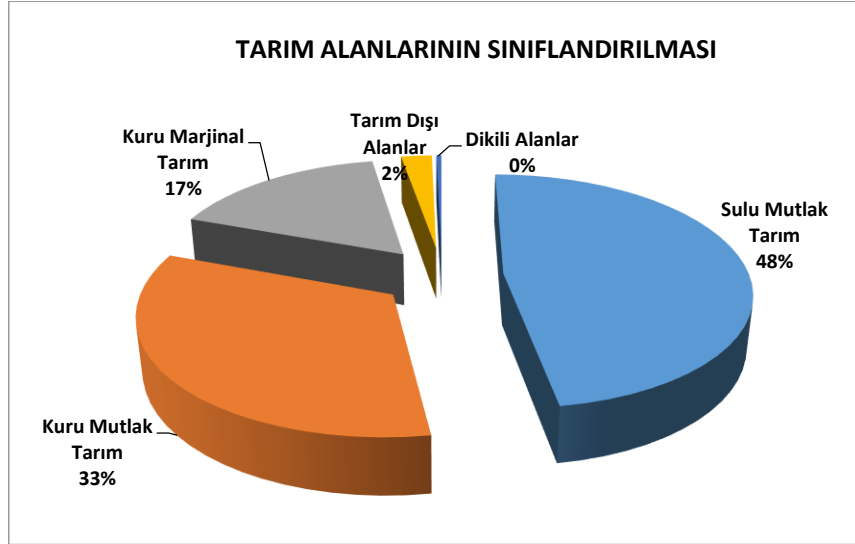
Şekil 4. 45 Tarım alanlarının toplamda 2008 yılı arazi kullanım değerleri [50]

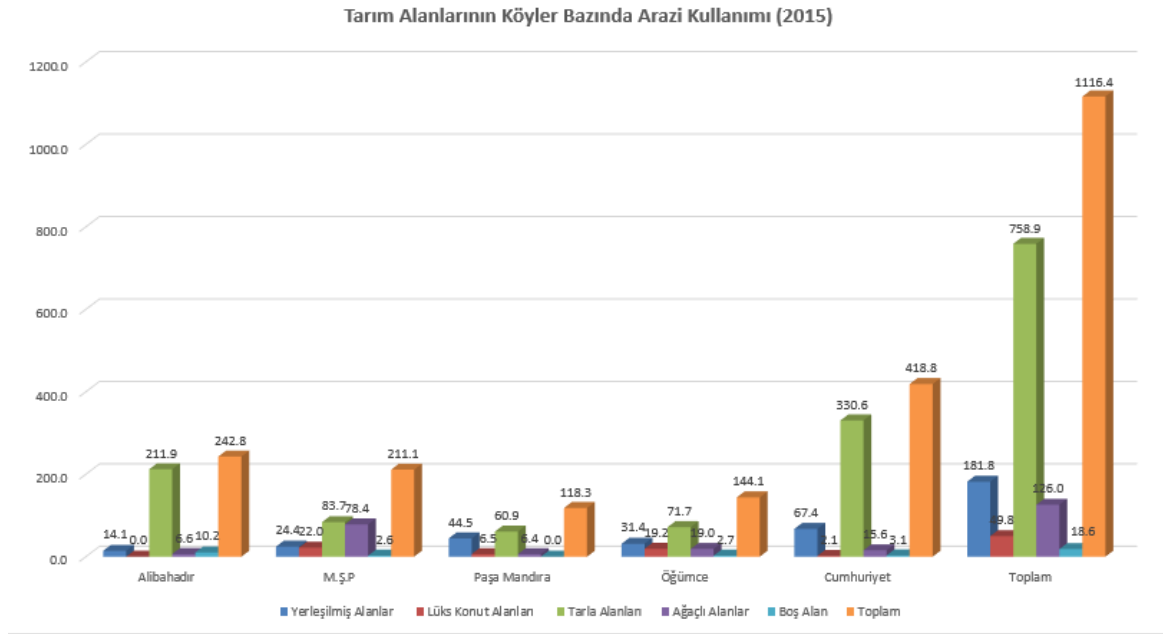
Şekil 4. 46 Tarım alanlarının köyler bazında 2008 yılı arazi kullanım değerleri [50]

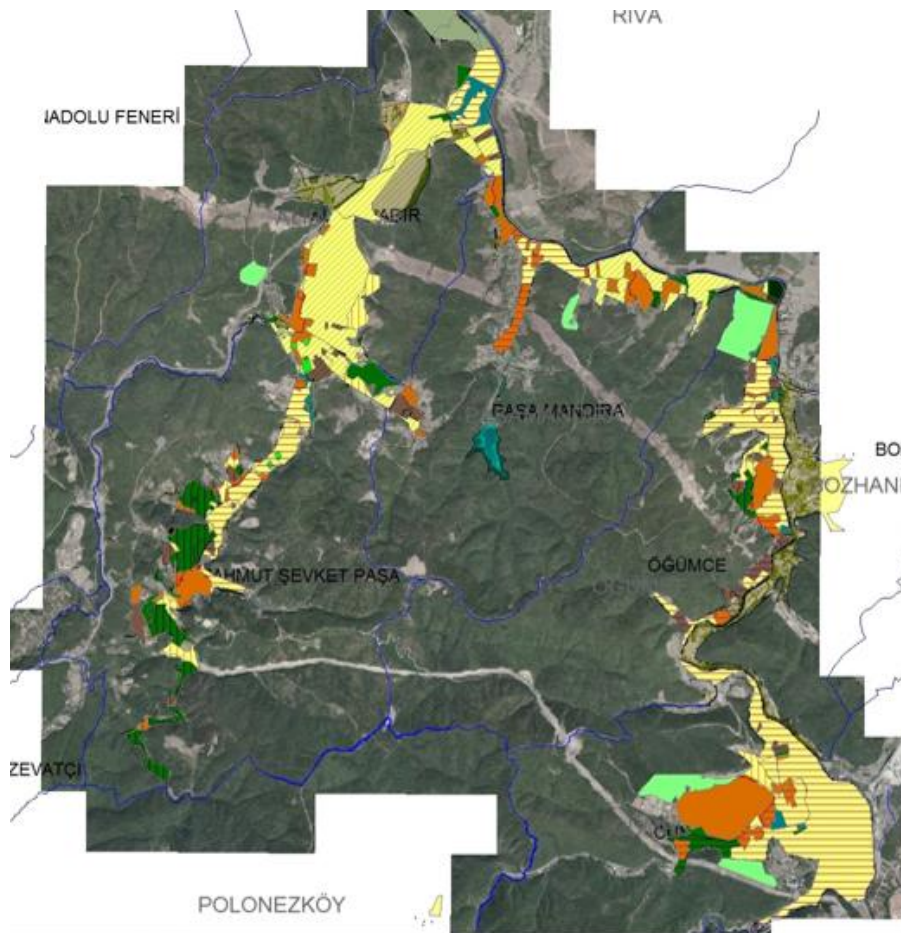
Şekil 4. 47 Çalışma alanındaki tarım toprakları 2008 arazi kullanımı [50]

Şekil 4. 48 Çalışma alanındaki tarım topraklarının sınıflandırılması [50]

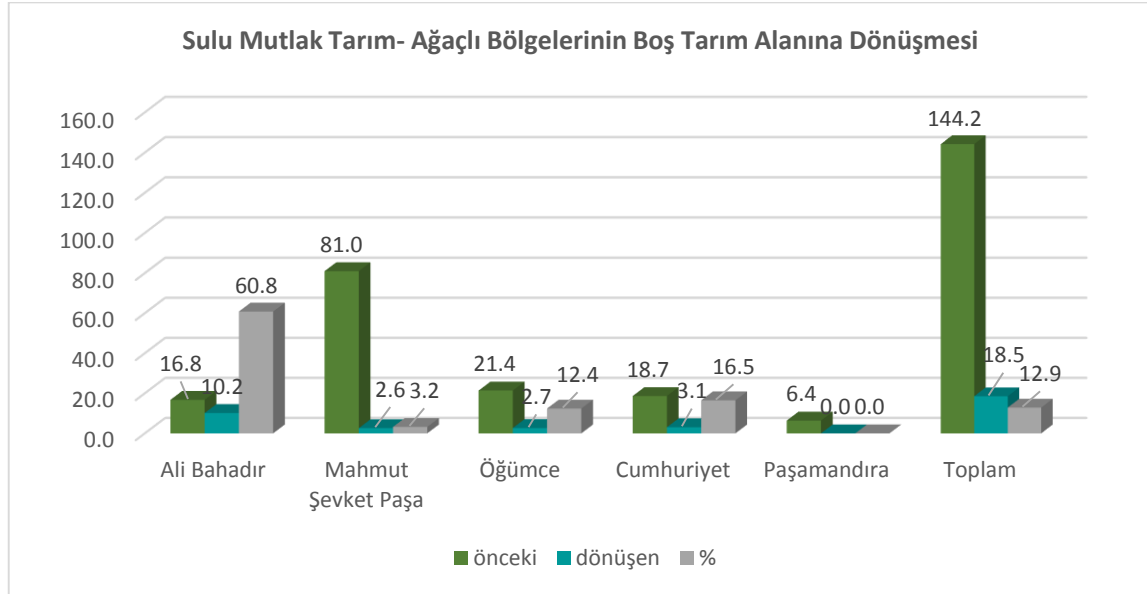
Şekil 4. 49 Tarım alanlarının köyler bazında 2015 yılı arazi kullanım değerleri

2008 de ağaçlı sulu mutlak tarım alanı iken 2015 de boş alana dönüşen yada yapılaşan alanlar

Şekil 4. 50 Çalışma alanındaki tarım toprakları 2015 yılı arazi kullanımı

2008 uydu görüntüsü ile 2015 uydu görüntüsü karşılaştırıldığında çoğunlukla ağaçlı-sulu mutlak tarım alanlarında boş alanlara dönüşümün yaşandığı gözlemlenmiştir.

Şekil 4. 51 Sulu mutlak tarım- ağaçlı bölgelerinin boş tarım alanına dönüşmesi verileri 2008 ve 2015 hava fotoğrafları karşılaştırıldığına Alibahadır, Mahmut Şevket Paşa, Öğümce ve Cumhuriyet ve Paşamandıra köylerinde bulunan toplam 144.2 ha ağaçlı sulu mutlak tarım alanının 18.5 ha'nın boş alana dönüşerek mevcut arazi kullanımında %12.9 oranında bir değişim yaşanmıştır.

✚ Tarım Toprakları İle İlgili Yasal Düzenlemeler

Tarım toprakları ile ilgili yasal düzenlemelere 3. Bölüm 3.3.3.3'de değinilmiştir.

4.3.4 Milli Park Alanı

✚ Tabiat Parkı Tanımı- Polonezköy Tabiat Parkı

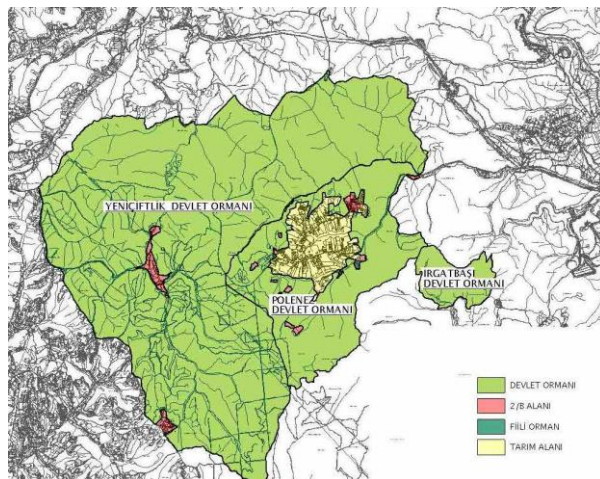
Tabiat Parkı, karakteristik bitki ve doğal hayatı barındıran, aynı zamanda da rekreasyonel aktivitelere uygun olan "tabii alanlar"dır. Türkiye'de iki adet Tabiat parkı bulunmaktadır. Her ikisi de İstanbul'da bulunan bu parklardan biri Anadolu, diğeri Avrupa yakasındadır. Bunlar: Çalışma alanı içinde yer alan 30,04 km²'lik alana sahip Ömerli'nin batısındaki Polonezköy Tabiat Parkı ve Maslak -Sarıyer yolu ve Kilyos sapağı kavşağında bulunan 0,056 km²'lik Türkmenbaşı Tabiat Parkıdır.

Tabiat parkları; bitki örtüsü ve yaban hayatı özelliğine sahip, manzara bütünlüğü içinde halkın dinlenme ve eğlenmesine uygun tabiat parçalarını, ifade eder.

Polonezköy 15/07/1994 tarihli Orman Bakanlığı oluru ile Tabiat Parkı olarak ilan edilmiştir. Planlama alanını oluşturan Polonezköy Köy Yerleşik alanı ise tabiat parkı içinde yaklaşık 175 hektarlık alanı kapsamaktadır.

Polonezköy, İstanbul'un Merkezi İş Alanı bölgesinde yer almamakla birlikte, kuzey-doğusunda, İstanbul'un orman alanlarının bulunduğu kuzey şeridinde yer almaktadır. Alanın yerleşmeye açık kısmı köy yerleşik alanı olarak belirlenen kısımdır. Doğal ve kültürel değerleri ile alan, pek çok koruma statüsüne sahiptir. Bu nedenle, İstanbul bütününe etkilendiği hızlı nüfus artışı ve buna bağlı olarak yapılaşma baskısı Polonezköy'ü en az seviyede etkilemiştir. Ayrıca bu korumacı yaklaşımla, bölge doğa ve tarihi yapısını yitirmeden, şehre oldukça yakın bir mesafede, rekreatif amaçlı turizm işlevi kazanmıştır.

Polonezköy Tabiat Parkı Kaynak Değerleri; Kestane, Kayın, Gürgen, Ihlamur, Karaçam, Sahil Çamı, Meşe hakim ağaç türleri olup, alt bitki örtüsü ise Katır Tırnağı, Koca Yemişi, Böğürtlen, Laden, Orman Sarmaşığı ve Defnedir. Yaban Domuzu, Karaca, Çakal, Tilki, Tavşan, Sülün, Şahin ve Keklik Yaban Hayatının başlıcalarıdır. Floranın çok zengin olması nedeni ile tabiat parkı ziyaretçilere üstün peyzaj güzellikleri sunmaktadır. Polonya kültürü ve geleneksel mimari en önemli kaynak değeridir. [54]

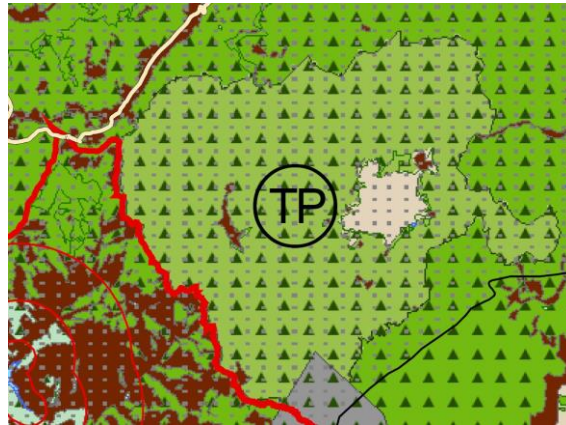

Şekil 4. 52 Polonezköy Tabiat Parkı [54]

✚ 1/100 Bin ÇDP Planı Polonezköy Kararları ile Alanın Planlama Geçmişi

Şehir Planlama Müdürlüğün 02/04/2008 tarih ve M.34.0.İBB.0.13.47/2008/TN:138197 sayılı yazısı ile Polonezköy'ün plan durumunu ilişkin bilgileri iletmiştir. Buna göre alan, İstanbul il bütününe hazırlanan ve 22/08/2006 tarihinde Büyükşehir Belediye Başkanlığınca onaylanan 1/100.000 ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planında "Polonezköy Tabiat Parkı" içinde kalan "Köy Yerleşim Alanı" dır. İl bütününde 23/07/2004 tarihinde yürürlüğe giren 5216 sayılı Büyükşehir belediye kanunun 7. maddesi gereği 1/25000 ölçekli Büyükşehir Nazım İmar Planı yapımı tamamlanmış ve onanmıştır.

Bakanlar Kurulu'nun 08.07.1994 gün ve 94/5451 sayılı kararıyla Tabiat Parkı ilan edilen alana ilişkin 26.08.2003 tarihinde 1/10.000 ölçekli Polonezköy Uzun Devreli Gelişme Planı onaylanmıştır. Beykoz Belediye Başkanlığı ile Çevre ve Orman Bakanlığı arasında 14.06.2007 tarihinde yapılan protokolle Polonezköy Koruma Amaçlı İmar Planında alanın tabi olduğu 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu gereği endemik bitki örtüsü ve yaban hayatı özelliğine sahip, tabiat parçalarını barındırdığından ekolojik denge ve tabii ekosistem değerleri bozulmadan korunması göz önünde bulundurulmalıdır. İlgili alan; manzara bütünlüğü içinde halkın dinlenme ve eğlenmesine uygun olarak doğal özellik ve karakterlerinin bozulmadan değerlendirilmesi gerekmektedir.

Şekil 4. 53 1/100bin Ölçekli İstanbul ÇDP de Polonezköy tabiat parkı gösterimi [49]

• 1/10bin Ölçekli Uzun Devreli Gelişme Planı:

Plan; Polonezköy tabiat parkı sınırları içinde kalan 3004 ha.'lık bir alanı kapsamaktadır. Polonezköy **Tabiat Parkı Uzun Devreli Gelişme Planı'nın** yasal dayanağını ise 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu'nun 4. Maddesi oluşturur. Tabiat Parkı alanında tabiat parkı

koruma statüsü kriterlerine göre uygulamanın yapılması ve denetimin sağlanabilmesi için diğer ilgili bakanlık, kurum ve kuruluşların çalışmalarında koordinasyon, Çevre ve Orman Bakanlığı Doğa Koruma Ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü Milli Parklar Dairesi Başkanlığı'nca yürütülür.

Uzun devreli gelişme planının amacı; Polonezköy tabiat parkını kültürel zenginliğini ve özgün yapı ve parsel dokusunu dünya standartlarında koruyarak, bilimsel amaçlı, doğal kaynak niteliğinin devamlılığını sağlayacak ve sürdürülebilir gelişme dengesini tesis edecek yönetim planının hazırlanmasıdır. Polonezköy Tabiat Parkı Uzun Devreli Gelişme Planı'nın Plan kararlarında Polonezköy Köy Yerleşik alanı Kontrollü kullanım zonu_olarak belirtilmiştir ve yapılaşma koşullarında bir takım sınırlamalar getirilmiştir. Polonezköy Köy Yerleşik alanı, III. Derece Sit Alanında kalmaktadır

Planlama alanına ilişkin Orman Bölge Müdürlüğünce belirlenmiş orman alanı sınırları aynı zamanda I. Derece Doğal Sit sınırındır

Tabiat Parkı Sorunsalı

3. bölüm 3.3.2 'de bahsedilen 648 sayılı KHK nin bu noktada hatırlanması gerekmektedir.

648 sayılı KHK'nin 10 uncu maddesi ile 644 sayılı Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK'nin 13. maddesinden sonra gelmek üzere eklenen 13/A maddesi ile Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü'nün görevleri tanımlanmış ve geçmişte Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü'ne ait olan yetkiler bu kuruma devredilmiştir.

Yapılan düzenleme ile doğal değerlerimizin korunmasına yönelik yapılan "Uzun Devreli Gelişme Planı" kavramı terk edilirken, bu kavramın yerini çevre düzeni planı ve imar planı kavramları almış, koruma alanlarına yönelik "imar planlarının yapılması ve onaylanması" yetkilerinin yanı sıra, milli park vb. doğal koruma alanları ile tarihi, arkeolojik ve kentsel sit alanlarının çakıştığı yerlerde de planlama yetkileri bakanlığa verilmiştir.

Uzun devreli gelişme planları ile günümüze kadar dokusu korunabilmiş olan Polonezköy yeni yasal düzenleme ve çevresindeki yoğun yapılaşma baskıları sebebiyle risk altındadır.

Pek çok konuda yasal boşluk ve ihlale yol açabilecek şekilde düzenlenmiş olan 648 sayılı KHK yeniden düzenlenmelidir.

4.3.5 Kırsal Yerleşim Alanları

Mevcut planlama sistemimizde kırsal alan planlama kavramının, plan kademesinin ve normlarının bulunmayışı ve kırsal alanların kimliğini yitirmeye başlaması Kırsal yerleşim birimlerindeki yaşam koşulları, kırsal kesim nüfusu, göç olgusu ve kent-kır devamlılığı göz önüne alındığında kırsal kesim planlaması ihmal edilmiştir. Kırsal alanlarda birikmiş sorunların büyüklüğü, kentsel kesimle yakın ilişkiler ve kentsel kesimin kırsal alanlara doğru yayılımı ve kırsal yerleşmeleri işgal etmesi, gıda güvenliğinin sağlanması, kırsal kesim sakinlerinin donatılması ve kapasitelerinin artırılması ve benzeri gibi etmenlerle kırsal kesim için yeni bir yaklaşım gerekmektedir.

Günümüzün planlama pratiğinde, kırsal alanlar yalnızca imar koşullarının belirlenmesi bağlamında yer almakta ve bu yer alış, “köy yerleşik alan sınırları” içinde veya “İskân dışı alanlar” kapsamında olmaktadır. Oysa kırsal alanların doğal peyzajının bozulması, kırsal yerleşim alanlarının nüfus kaybetmesi, tarımsal üretimden uzaklaşılması, kırsal yoksulluk, yerel mimari özelliklerin kaybı vb. sorunlar, tam da mekânsal planlama sistemi içinde çözüm bulunması gereken sorun alanlarıdır. [72]

Kırsal Yerleşim Alan Tanımı ve İstanbul 1/100 BİN ÇDP Kararları- Önerileri

Kırsal yerleşim alanları, orman köyü statüsündeki yerleşmeler ile 5216 sayılı yasa gereği mahalle statüsüne alınmış eski köy yerleşme alanlarını kapsamaktadır.

Kontrolsüz kentleşme, sanayileşme ve turizm faaliyetleri doğal zenginliklerin tahribine, kırsal ekonominin bağımlı olduğu tarım ve kıyı alanlarının kirlenmesine yol açmaktadır. 1/100.000 ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı’nda, Ulusal Kırsal Kalkınma Planı doğrultusunda; kentsel alanlarla kırsal alanların karşılıklı etkileşimi çerçevesinde sürdürülebilir doğal kaynak kullanımını esas alan kırsal kalkınmanın sağlanması, koruma ağırlıklı kullanım dengelerinin kurulması ilkesinden hareketle köy yerleşik

alanlarının doğal gelişimi dışında genişlemesinin sınırlandırılması ve düşük yoğunluklu kırsal karakterlerinin korunması öngörülmüştür.

Kırsal yerleşim alanlarının ekonomilerinin güçlenmesinde temel kaynak kırsal alanların sahip olduğu varlıklardır. Kırsal yerleşim alanların sahip olduğu varlıklar arasında; tarımsal ürün çeşitliliği, temiz çevre, doğal kaynaklar, peyzaj değerleri ve kültürel varlıklar yer almaktadır. Kırsal ekonominin geliştirilmesi için tarımsal verimliliğin sağlanmasının yanı sıra karşılaştırmalı üstünlüklerin olduğu alanlarda yerel ayırt edici özelliklerin geliştirilmesi (ekolojik tarım, ekolojik turizm vb.) yönünde Plan kararları geliştirilmiştir.

Kırsal ekonominin güçlendirilmesinde tarım önemli bir rol oynamakta olup; tarımsal üretimde doğal koşullara bağımlılığın azaltılması, verimliliğin artırılması ve tarımsal üretimin çeşitlendirilmesinde toprak kaynakları geliştirilerek etkin bir biçimde kullanılmalıdır. Bu doğrultuda Plan'da, öncelikli istihdam alanı olan tarım sektörünün yapısal sorunlarının çözümüne yönelik olarak arazi kabiliyet sınıfları ile uyumlu arazi kullanımının sağlanması, tarım arazilerinin küçük parçalara bölünmesinin engellenmesi, küçük ve parçalı tarım arazilerinin toplulaştırılması çalışmalarının yapılması kararları alınmıştır.

İstanbul'un kuzeyinde yer alan kırsal yerleşim alanlarındaki doğal ve kültürel varlıkların zenginliği ve çeşitliliği ekolojik turizm ve tarım turizmi ile rekreasyon faaliyetlerinin geliştirilmesi açısından önemli bir potansiyel arz etmektedir. Bu kapsamda Plan'da, ekolojik turizm ve günübirlik rekreasyon faaliyetleri öngörülmüştür.

Yerel istihdamı güçlendirmek ve eko-tarımın yöre halkı için cazip ve ekonomik olarak da sürdürülebilir bir faaliyet olabilmesi için bu faaliyetlere yönelik hizmetlerin iyileştirilmesi, tanıtım faaliyetlerinin etkinleştirilmesi, potansiyeli olan bölgelerde ekolojik turizme uygun alt ve üst yapının geliştirilmesi, kaynakları çoğunlukla ormancılığa bağımlı olan kırsal yerleşim alanlarının ekolojik tarım ve turizme yönlendirilmesi, turizmin sürdürülebilir kılınması suretiyle turizmin kırsal alan ekonomisine katkısının arttırılmasına yönelik plan kararları alınmıştır.

Kırsal yerleşim alanları ile ilgili bir diğer karar da bu yerleşmelerin fiziki altyapı hizmetlerinin geliştirilmesi ve yaşam kalitesinin arttırılmasıdır. Kırsal yerleşimlerin

yaşam kalitesinin arttırılması ve estetik niteliklerinin geliştirilmesi amacıyla yörenin kültür ve ekolojisine uygun mimaride, yöresel ihtiyaçları karşılayabilen, fen ve sağlık kurallarına uygun standart ve kalitede konut üretimi için örnek modeller geliştirilmelidir.

Yukarıda açıklanan yaklaşım doğrultusunda, alt ölçekli plan aşamalarında kırsal yerleşim alanlarının çevresel, sosyal ve ekonomik boyutlarıyla analiz edilerek, kırsal kalkınmaya katkı sağlayacak tedbir ve faaliyetlerin belirlenmesi gerekmektedir. Bu sayede, bir taraftan kırsal kesimin gelir düzeyinin ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi, diğer taraftan çevresel ve kültürel değerlerin korunması ve geliştirilmesi sağlanabilecektir. [49]

Çalışma Alanındaki Kırsal Alan Yerleşimleri

Çalışma alanındaki kırsal alan yerleşimlerini üç gruba ayırmak mümkündür. Bunlar:

- Kentsel Baskının yoğunlaştığı kaçak yapı ve orman işgallerinin görüldüğü köyler,
- Kırsal karakterini devam ettiren köyler,
- Kırsal dokunun bozulup, değişim sürecinin başladığı köylerdir.

Birinci grupta yer alan merkeze ve ulaşım akslarına yakın olan Görele, Zerzevatçı, Elmalı köyleri sayılabilir.

İkinci grupta Cumhuriyet, Öğümce, Paşamandıra, Alibahadır, Kaynarca köyleri sayılabilir.

Üçüncü grupta ise, Mahmutşevketpaşa, Dereseki ve Akbaba köyleri sayılabilir. [53]

Çalışma alanındaki kırsal yerleşimler için istikrarlı bir planlama süreci yaşanmamıştır. Bölgenin 1995 de sit alanı ilan edilmesiyle birlikte geçiş dönemi yapılaşma koşulları geçerli olmuş bu da bir nevi bölgeyi kaderine terk etmiştir. Çalışma alanı içinde bulunan köy yerleşimleri daha önceki bölümlerde de bahsedilen pek çok kentleşme etmeninden olumsuz bir şekilde etkilenmiştir ve kentsel baskılara maruz kalarak kırsal karakterini büyük ölçüde yitirmiştir. Yapılması planlanan ve daha önceki bölümlerde de bahsedilen

projeler ile gelecekte bu baskı daha da hissedilir boyutlara ulaşacaktır. Özellikle kırsal karakteri devam eden köyler grubunda yer alan Paşamandıra, Öğümce, Alibahadır ve Cumhuriyet köyleri Riva deresinin oluşturduğu vadiler boyunca uzanmaktadırlar ve yapılması planlanan 3. Köprü bağlantı yolları ile Kanal Riva Projesi bu tarif edilen alandan geçmektedir. Maalesef bu sebeptendir ki önümüzdeki birkaç yıl içerisinde bu köylerin de kırsal karakterini yitireceğini söylemek mümkündür.

Yasal Düzenlemeler

Konu ile ilgili yasal düzenlemeler 3. Bölüm 3.3.3.1’de Köy Kanunu başlığı altında incelenmiştir.

Bir sonraki bölümde, 3. Köprü bağlantı yolu yapımı ile yapılaşacağı öngörülen 2b alanları, özel orman ve tarım alanları için bölüm boyunca bahsi geçen tahribat ve nüfus artışı senaryolar bazında hesaplanmıştır.

4.4 Senaryolar

4.2. bölümde bahsedilen çalışma alanının çeperlerinde gerçekleştirilecek olan projeler ile 2b proje alanlarının (bknz şekil: 4.31) imara açılması durumunda bölgedeki mevcut gelişim ve doğal kaynakların tüketilmesi hız kazanacaktır. Bu bölümde sorun alanları başlığı altında bir önceki 4.3 bölümünde incelenen bölgeler (orman dışı alanlar- özel ormanlar- tarım alanları vb) çeşitli senaryo başlıkları altında değerlendirilecek ve bölgelerin çekeceği nüfus ve bunların fizik mekanda taban alanı inşaatı olarak yansımaları üzerinde durulacaktır.

4.4.1 İyi Senaryo

4.4.1.1 2B Alanları

Devlet ormanları ile birlikte 13853 ha’lık Çalışma alanının 2296 ha’ı 2b alanlarından oluşmaktadır. 2296 ha’ın 1183 ha’ı havza alanı içinde, 1113 ha’ı ise havza alanı dışındadır. Tez çalışması kapsamında bu alanların ayrıntılı arazi kullanımı çıkarılmış ve mevcut nüfus ve alan büyüklüklerinden yola çıkarak yüksek yoğunluklu(90-100k/ha), orta yoğunluklu(40-50k/ha), düşük yoğunluklu alanlar(10-15k/ha) tespit edilmiştir.

❖ Kabuller

İyi senaryo kapsamında

Yüksek yoğunluklu bölgeler: doymuş bölge kabul edilerek gelecek nüfus tanımlanmamıştır.

Orta yoğunluklu bölgeler: sadece havza alanı içinde bulunduğundan gelecek nüfus tanımlanmamıştır.

Kırsal karakterli düşük yoğunluklu bölgeler: havza alanları içinde İSKİ yönetmeliğinin önerdiğine göre 40 k/ha 'a tamamlanmış, diğer alanlar ise 90k/ha' a tamamlanmıştır.

Kapalı Lüks konut alanları: doymuş bölge kabul edilmiştir.

Ağaçlı- Yeşil bölgeler: Dere kenarı yada eğimli ve küçük alanlar olduğundan lüks konut alanı olacağı düşünülmüş ve 20 k/ha dan gelecek nüfus hesaplanmıştır.

Ağaçlı-Tarla bölgeleri: Büyük ve eğimi düşük alanlar olduğundan kentsel karakter gösteren alan olacağı düşünülmüş ve havza içi alanlar 40k/ha, diğer alanlar 90k/ha'a tamamlanmıştır.

Kırsal karakter gösteren ağaçlı yerleşim bölgesi: yakın çevresi lüks konut alanı olduğundan eğilime göre lüks konut alanına dönüşeceği düşünülerek 20k/ha'a tamamlanmıştır.

Tarla bölgesi: Büyük ve eğimi düşük alanlar olduğundan kentsel karakter gösteren alan olacağı düşünülmüş ve havza içi alanlar 40k/ha, havza dışı alanlar ise 90k/ha'a tamamlanmıştır.

❖ Gelecek Nüfus Hesabı

Yukarıda bahsedilen kabuller çerçevesinde 2b alanlarına gelecek nüfus: **51214** kişi olarak hesaplanmıştır.

4.4.1.2 Özel Orman Alanları

❖ Kabuller

İyi senaryo kapsamında

Toplam 1166 ha olan özel orman alanlarının yapılaşmamış olan 812 ha'nın mevcut eğilimi takip ederek kapalı lüks konut alanlarına dönüşeceği kabul edildi ve 20k/ha'dan gelecek nüfus hesaplandı.

❖ Gelecek Nüfus Hesabı

İyi senaryo ile **16228** kişi geleceği hesaplanmıştır.

4.4.1.3 Tarım Alanları

❖ Kabuller

Toprak koruma kanunu çerçevesinde, henüz yapılaşmamış olan,

Sulu Mutlak tarım alanları: nüfus tanımlanmamıştır.

Kuru Mutlak tarım alanları: nüfus tanımlanmamıştır.

Kuru Marjinal tarım alanları:lüks konut alanları olabileceği düşünülerek 20k/ha dan gelecek nüfus hesaplanmıştır.

Tarım görüşündeki tarım dışı alanlar: 20k/ha dan hesaplanmıştır.

Tarım dışı yerleşik alanların içindeki boş ve ağaçlı alanlar: 20k/ha'dan hesaplanmıştır.

❖ Gelecek Nüfus Hesabı

Yukarıda bahsedilen kabuller çerçevesinde tarım alanlarına gelecek nüfus:4056 kişi olarak hesaplanmıştır.

İyi Senaryo ile Gelecek Toplam Nüfus: 71498 kişi

İyi Senaryo ile Yapılacak Toplam Taban Alanı: 180 ha

Olarak hesaplanmıştır.

4.4.2 Ortalama Senaryo

4.4.2.1 2B Alanları

❖ Kabuller

Ortalama senaryo kapsamında,

Yüksek yoğunluklu bölgeler: havza içi alanlar 100k/ha olarak bırakılmış, diğer alanlar 150k/ha tamamlanmıştır.

Orta yoğunluklu bölgeler: sadece havza alanı içinde bulunmaktadır. Bu bölgelerin yine havza alanında kısa ve orta kuşakta yer seçmiş olan Fatih yerleşmesi gibi 100k/ha olacağı düşünülerek 100k/ha'a tamamlanmıştır.

Kırsal karakterli düşük yoğunluklu bölgeler: kentsel karaktere dönüşeceği düşünülerek havza içi alanlar 100k/ha, diğer alanlar 150k/ha'a tamamlandı.

Kapalı Lüks konut alanları: doymuş bölge kabul edilmiştir.

Ağaçlı- Yeşil bölgeler: Dere kenarı yada eğimli ve küçük alanlar olduğundan lüks konut alanı olacağı düşünülmüş ve 20 k/ha dan gelecek nüfus hesaplanmıştır.

Ağaçlı-Tarla bölgeleri: Büyük ve eğimi düşük alanlar olduğundan kentsel karakter gösteren alan olacağı düşünülmüş ve havza içi alanlar 100k/ha, diğer alanlar 150k/ha'a tamamlanmıştır.

Kırsal karakter gösteren ağaçlı yerleşim bölgesi: yakın çevresi lüks konut alanı olduğundan eğilime göre lüks konut alanına dönüşeceği düşünülerek 20k/ha'a tamamlanmıştır.

Tarla bölgesi: Büyük ve eğimi düşük alanlar olduğundan kentsel karakter gösteren alan olacağı düşünülmüş ve havza içi alanlar 100k/ha, havza dışı alanlar ise 150k/ha'a tamamlanmıştır.

❖ Gelecek Nüfus Hesabı

Yukarıda bahsedilen kabuller çerçevesinde 2b alanlarına gelecek nüfus: 122859 kişi olarak hesaplanmıştır.

4.4.2.2 Özel Orman Alanları

❖ Kabuller

Ortalama senaryo kapsamında,

Orta yoğunlukta Kapalı site alanlarına dönüşeceği kabul edildi ve 100k/ha'dan gelecek nüfus hesaplandı.

❖ Gelecek Nüfus Hesabı

Ortalama senaryo ile 81140 kişi geleceği hesaplanmıştır.

4.4.2.3 Tarım Alanları

❖ Kabuller

Sulu Mutlak tarım alanları: Lüks kapalı sitelerin gelişeceği düşünülmüş ve 20k/ha'dan nüfus tanımlanmamıştır.

Kuru Mutlak tarım alanları: Lüks kapalı sitelerin gelişeceği düşünülmüş ve 20k/ha'dan nüfus tanımlanmamıştır.

Kuru Marjinal tarım alanları: Lüks konut alanları olabileceği düşünülerek 20k/ha dan gelecek nüfus hesaplanmıştır.

Tarım görüşündeki tarım dışı alanlar: 20k/ha dan hesaplanmıştır.

Dikili alanlar: 20k/ha dan hesaplanmıştır.

Tarım dışı yerleşik alanların içindeki boş ve ağaçlı alanlar: 20k/ha'dan hesaplanmıştır.

❖ Gelecek Nüfus Hesabı

Yukarıda bahsedilen kabuller çerçevesinde tarım alanlarına gelecek nüfus: **18061** kişi olarak hesaplanmıştır.

Ortalama Senaryo ile Gelecek Toplam Nüfus: 222060 kişi

Ortalama Senaryo ile Yapılacak Toplam Taban Alanı: 372 ha olarak hesaplanmıştır.

4.4.3 Kötü Senaryo

4.4.3.1 2B Alanları

❖ Kabuller

Kötü senaryo kapsamında,

Yüksek yoğunluklu bölgeler: havza içi alanlar uzun mesafe koruma bandı hariç 100k/ha olarak bırakılmış,diğer alanlar ve uzun mesafe koruma bandı 200k/ha'a tamamlanmıştır.

Orta yoğunluklu bölgeler: sadece havza alanı içinde kısa ve orta koruma bandında bulunmaktadır. Bu bölgelerin yine havza alanında kısa ve orta kuşakta yer seçmiş olan Fatih yerleşmesi gibi 100k/ha olacağı düşünülerek 100k/ha'a tamamlanmıştır.

Kırsal karakterli düşük yoğunluklu bölgeler: kentsel karaktere dönüşeceği düşünülerek havza içi alanlar uzun mesafe hariç 100k/ha, diğer alanlar ve uzun mesafe havza içi 200k/ha'a tamamlandı.

Kapalı Lüks konut alanları: doymuş bölge kabul edilmiştir.

Ağaçlı- Yeşil bölgeler: havza içi alanda lüks konut alanı olacağı düşünülmüş ve 20 k/ha kabul edilmiş, diğer alanların ise orta yoğunluklu siteler olacağı düşünülerek 100k/ha 'a tamamlanmıştır.

Ağaçlı-Tarla bölgeleri: Büyük ve eğimi düşük alanlar olduğundan kentsel karakter gösteren orta ve yüksek yoğunluklu site alanları olarak düşünülmüş ve havza içi alanlar uzun mesafe hariç 100k/ha, diğer alanlar ve uzun mesafe havza koruma bandı 200k/ha'a tamamlanmıştır.

Kırsal karakter gösteren ağaçlı yerleşim bölgesi: havza içi alanlar uzun mesafe hariç 20k/ha,diğer alanlar ve uzun mesafe koruma bandının orta yoğunluklu kapalı site alanına dönüşeceği düşünülerek 100k/ha'a tamamlanmıştır.

Tarla bölgesi: Büyük ve eğimi düşük alanlar olduğundan kentsel karakter gösteren orta ve yüksek yoğunluklu kapalı site alanı olacağı düşünülmüş ve havza içi alanlar uzun mesafe hariç 100k/ha, diğer alanlar ve uzun mesafe koruma bandı ise 200k/ha'a tamamlanmıştır.

❖ Gelecek Nüfus Hesabı

Yukarıda bahsedilen kabuller çerçevesinde 2b alanlarına gelecek nüfus: **223598**kişi olarak hesaplanmıştır.

4.4.3.2 Özel Orman Alanları

❖ Kabuller

Kötü senaryo kapsamında,

Yüksek yoğunlukta Kapalı site alanlarına dönüşeceği kabul edildi ve 200k/ha'dan gelecek nüfus hesaplandı.

❖ Gelecek Nüfus Hesabı

Kötü senaryo ile 162280 kişi geleceği hesaplanmıştır. (ayrıntılar için bkz: pft:4)

4.4.3.3 Tarım Alanları

❖ Kabuller

Sulu Mutlak tarım alanları: Orta yoğunlukta kapalı sitelerin gelişeceği düşünülmüş ve 100k/ha'dan nüfus tanımlanmamıştır.

Kuru Mutlak tarım alanları: Orta yoğunlukta kapalı sitelerin gelişeceği düşünülmüş ve 100k/ha'dan nüfus tanımlanmamıştır

Kuru Marjinal tarım alanları: : Orta yoğunlukta kapalı sitelerin gelişeceği düşünülmüş ve 100k/ha'dan nüfus tanımlanmamıştır

Tarım görüşündeki tarım dışı alanlar: 100k/ha dan hesaplanmıştır.

Dikili alanlar: 100k/ha dan hesaplanmıştır.

Tarım dışı yerleşik alanların içindeki boş ve ağaçlı alanlar: 100k/ha'dan hesaplanmıştır.

❖ Gelecek Nüfus Hesabı

Yukarıda bahsedilen kabuller çerçevesinde tarım alanlarına gelecek nüfus: 90307 kişi olarak hesaplanmıştır.

Kötü Senaryo ile Gelecek Toplam Nüfus: 90307 kişi

Kötü Senaryo ile Yapılacak Toplam Taban Alanı: 550ha

Olarak hesaplanmıştır.

Özetle,

Çizelge 4. 1 Senaryolara göre nüfus hesapları

Gelecek Nüfus	2B ALANLARI	ÖZEL ORMANLAR	TARIM ALANLARI	TOPLAM
İYİ SENARYO	51214	16228	4056	71498
ORTALAMA SENARYO	122859	81140	18061	222060
KÖTÜ SENARYO	223598	162280	90307	476185

Kişi geleceği hesaplanmıştır.

Çizelge 4. 2 Senaryolara göre yapılacak taban alanı hesapları

Yapılacak Taban Alanı	2B ALANLARI	ÖZEL ORMANLAR	TARIM ALANLARI	TOPLAM
İYİ SENARYO	785683	811400	202800	1799883
ORTALAMA SENARYO	1460316	1352333	903100	3715749
KÖTÜ SENARYO	2374224	1622800	1505117	5502141

m² taban alanı yapılacak hesaplanmıştır.

Yapılan hesaplamalar sonrasında çalışma alanına en iyi senaryo kapsamında 70 bin en kötü senaryo kapsamında ise yaklaşık 480bin kişinin geleceği hesaplanmıştır. Kötü senaryo ile hesaplanan gelecek kişi sayısı Beykoz'un tamamının 2 katı, çalışma alanının ise 10 katı civarındadır.

Yapılacak taban alanı ise en iyi senaryo kapsamında 1milyon 800bin m², en kötü senaryo kapsamında ise 5milyon500bin m² olarak hesaplanmıştır. Bu hesaba sosyal donatı alanları dahil edilmemiştir. Donatı alanları da dahil edildiğinde tabanda yapılacak alan ikiye hatta üçe katlanacaktır.

Tez çalışmasının bu bölümünde, 1. bölümde bahsettiğimiz sürdürülebilirlik kavramının göz ardı edilmesi durumunda ortaya çıkması muhtemel olan senaryolar ortaya konmaya çalışılmıştır.

İstanbul'un orman alanlarının, havza alanlarının kısacası ortak yaşam kaynaklarının sürdürülebilir olmayan insan faaliyetleri ve politikaları ile nasıl tüketildiği, yasal düzenlemeler ile bu tüketimin nasıl desteklendiği tezin bu bölümünde aktarılmaya çalışılmıştır. Bu çalışma kapsamında öne çıkan ve önerilen yasal- yönetsel ve uygulama alanındaki düzenlemeler ise bir sonraki bölümde ayrıntıları ile ele alınmıştır.

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Tez çalışmasının ilk 4 bölümünü özetleyecek ve değerlendirecek olursak madde madde aşağıdaki sonuçlara ulaşmak mümkündür:

- İstanbul kenti gün geçtikçe kentte prestiji artırılmaya çalışılan büyük ölçekli projelere sahne olmaktadır ve bu nedenle kentin sürdürülebilir kaynakları tehlike altında kalmaktadır. Dünya yazınında da değinildiği gibi kentlerin doğal ve yapay çevrelerinin sürdürülebilmesine olanak sağlayan, sürdürülebilir gelişme uyarınca kentlerdeki gelecek kuşakların da haklarını gözetilen bir kentsel gelişmenin planlaması zorunluluk haline gelmiştir. Bu durumda, sürdürülebilir kentsel gelişmenin sağlanmasının önemi açıkça ortadadır. İstanbul kentinin sürdürülebilir bir kent olabilmesi için öncelikle orman, havza, tarım alanları gibi değerlerini koruyan politikalar ve planlar dahilinde şekillenmesi gerekmektedir.
- İnsanın yaşamı ve yaşam kalitesi doğrudan doğal varlıkların sunduğu ekosistem hizmetlerine bağlıdır. Tüm canlı ve cansız varlıkların oluşturduğu ekosistemin ve en temel bileşenleri olan havanın, toprağın, suyun ve biyolojik çeşitliliğin korunması sürdürülebilir yaşamın ön koşuludur. Özüne sadece insanı ve ekonomiyi koyan kalkınma ve büyüme odaklı politikalar yerine ekosistemdeki tüm dinamik dengeleri koruyan politikalar temelinde şekillenen üretim modellerinin geliştirilmesi ve etkin kılınması gerekmektedir. Bu amaçla Dünyada 1970’li yıllardan 2000’li yıllara bir çok Uluslararası sözleşme imzalanmıştır. Bu durumda sürdürülebilir yaşamın ön koşulunu sağlayabilmek adına Uluslararası platformda kabul edilen ve taraf olunan sözleşmelere riayet edilmeli ve bu yönde politikalar benimsenerek gelişme sağlanmalıdır.

- Mevcut durumda yukarıda bahsedilen Uluslararası sözleşmelerin bir kısmına Türkiye de taraftır. Ancak bu sözleşmeler çerçeve niteliğindedir ve kanun altı düzenlemelere ihtiyaç duyar. Ancak yatırım kararları alınırken ‘çevre koruma ilkeleri’ aşılması gereken bir engel olarak görülmektedir ve sürekli olarak Anayasaya ve uluslararası sözleşmelere aykırı kanunlar çıkartılmaktadır, mevcut çevre yönetmelikleri bu amaca uygun olarak değiştirilmektedir. AB ye uyum sürecinde RAMSAR ve RİO sözleşmelerine istinaden iç hukuka aktarılan Sulak Alanları Koruma Yönetmeliği- Biyolojik Çeşitliliği Koruma Kanun Tasarısı ve ÇED yönetmeliğinde de bu durumu izlemek mümkündür. Sürdürülebilirlik ilkesi adına taraf olunan uluslararası sözleşme kurallarına riayet edilmeli ve önemi kavranarak iç hukuka aktarılmalıdır.
- Ayrıca doğa koruma ile ilgili mevcut mevzuata da bakacak olursak çalışma alanı itibari ile değinilen kanun maddelerinde sürekli bahsedilen ‘üstün kamu yararı’ kavramı yerine halkın gerçek yararı gözetilmeli ve tez kapsamında sürdürülebilirlik adına değinilen bu kanun maddelerinde düzenlemelere gidilmelidir. Bu kanun maddeleri özetle aşağıdaki gibi gösterilebilir.

DOĞA KORUMA İLE İLGİLİ MEVCUT MEVZUAT	
Anayasa	• Madde: 56, 63, 169, 170
Doğa Koruma ile ilgili 4 Temel Kanundan 3’ü	➤ Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu-1983 tarihli - 2863 sayılı kanun • Madde 17 ➤ Çevre Kanunu-1983 tarihli- 2872 sayılı kanun • Madde 1- 9 ➤ Milli Parklar Kanunu- 1983 Tarihli- 2873 sayılı kanun • Madde 8
Kanun Hükmünde Karamame	➤ 17 Ağustos 2011 Tarihli- 648 sayılı KHK (madde 3-10-17-22-23-42)
Doğa Koruma ile ilgili Diğer Kanunlar	➤ Köy Kanunu- 442- • Madde 41- 42 ➤ Orman Kanunu • 2B (1956 tarihli 6831 sayılı kanun ve bu kanunda değişiklik yapan, 1973-1744, 1983-2896, 1986-3302, 2012-6292 tarihli ve sayılı kanunlar) • 2A (6831-2. madde , 6292- 4. madde, Anayasa 170. madde) • Özel Ormanlar (6831- 17. ve 52. maddeleri) ➤ Toprak Koruma Kanunu- 5403 • Madde 13 ➤ Mera Kanunu- 4342 • Madde 14 ➤ İmar Kanunu- 3194 • Madde 8-11

Şekil 5. 1 Doğa Koruma İle İlgili Çalışma Alanını Etkileyen Mevcut Mevzuat

- Beykoz Çalışma alanı da en başta bahsedilen İstanbul’da yapılması planlanan büyük ölçekli projelerden sürdürülebilirlik anlamında olumsuz etkilenmektedir. Beykoz ve çalışma alanı 1/100 binlik ÇDPninde Çevresel Sürdürülebilirlik açısından önemli bir bölge olarak belirlenmiştir. Nitekim Beykoz’un tamamı

1995 yılında 'Karadeniz Kuşağı Doğal Sit Alanı' ilan edilmiştir ve bünyesinde İstanbul'un mutlaka korunması gerekli kuzey ormanları varlığını, Elmalı içme suyu havzasını, İstanbul'un en büyük Tabiat parkı olan Polonezköy Tabiat Parkını verimli tarım topraklarını ve korunması gerekli kırsal yerleşimleri bünyesinde barındırmaktadır.

- 1995 yılında sit alanı ilan edilen bölgede devlet ormanları 1. Derece, özel ormanlar ve tarım alanları 2. Derece, orman sınırı dışına çıkarılmış 2B alanları ve köy yerleşik alanları 3. Derece sit alanı olarak belirlenmiştir. Sit derecelendirmesi 1/25bin ölçekte hazırlanmıştır. Bölge sit alanı ilan edildikten sonra 2863 madde 17 gereğince alana ait planlar iptal edilmiştir. 1995 ve 2015 arasında geçen 20 yıla rağmen alan ile ilgili planlama çalışmaları hala devam etmekte, günümüzde alana ait onaylı ve geçerli bir plan bulunmamaktadır.
- Ancak çalışma alanını etkileyecek olan pek çok onaylı proje mevcuttur. Bunlar 3. Köprü Bağlantı Yolu, Kılıçlı Köyü Film Platosu, Şahinkaya Eğitim Yerleşkeleri, Türk- Alman Üniversitesi, Riva Eko-Köy Projesi ve Kanal Riva Projesidir. Bu projelerin bir çoğunun yapımına başlanmıştır.
- Ayrıca çalışma alanında pek çok korunması gereken ancak korunamadığı için tez kapsamında sorun alanı olarak nitelendirilen alan bulunmaktadır bunlar, orman, havza, tarım, milli park ve kırsal alan yerleşkeleridir. Sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için korunması ve gelişimi kontrol altında tutulması gerekli bu bölgeler daha önceki bölümlerde bahsedilen mevcut mevzuat ve alanı etkileyen büyük ölçekli projeler nedeni ile yeterince korunamamakta ve kentsel baskı altında kalmaktadır.
- Tez kapsamında yukarıda bahsedilen her bir sorun alanı tek tek ele alınmış, alanlara özgü pafta ve grafikler üretilmiştir.
- Buna göre 2B alanlarında varılan sonuçlar aşağıdaki gibidir:
 1. Alanda toplam 1183 ha havza içinde, 1113 ha havza dışında olmak üzere toplam 2296 ha 2B alanı bulunmaktadır.
 2. 2008 uydu görüntüsü verilerine göre hazırlanan grafik ile, 2296 ha 2B alanının toplamda %34 lük bir bölümünün henüz hiç yapılaşmadığı, %11 inin düşük yoğunlukta yapılaştığı (10-15k/ha), %18'nin orta yoğunlukta (50k/ha) yapılaştığı tespit edilmiştir.(Şekil:4. 24) Bu alanların imara

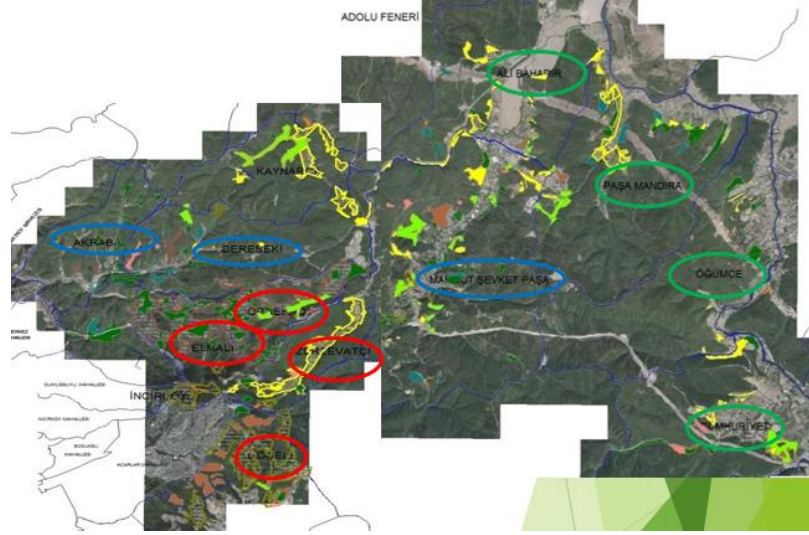
açılması durumunda %34'lük hiç yapılaşmamış bölgeler ve orta-düşük yoğunlukta yapılaşmış bölgelerde önemli derecede nüfus artışı yaşanacaktır.

3. 2015 uydu görüntüsüne bakıldığında ise daha önce %14 lük dilim içerisinde yer alan ağaçlı yeşil 2b bölgelerinin 2008 yılından itibaren %1'lik kısmının boş ve konut alanına dönüşerek %13 e düştüğünü gözlemlemek mümkündür.(Şekil:4. 23) Toplam 336.2 ha lık ağaçlı yeşil 2b bölgesinin 33.1 ha'ı boş alana, 6.8 ha'ı ise konut alanına dönüşmüştür. Toplam alan içerisinde şu an için çok kayda değer gibi görünmeyen bu değişim 3. Köprü bağlantı yolunun yapımı ile birlikte hızlanacaktır.
 4. 2008-2015 yılları arasında 6 yıl olmasına rağmen alanlar kendi seyrine bırakıldığında çok da kayda değer bir değişimin olmadığı 6 yıl boyunca bu alanların sadece %1 inde değişim olduğu gözlenmektedir. Ancak, mevcut yasalar, yatırımlar ve uygulamalar bu hıza ivme kazandıracaktır.
 5. %34 oranında hiç yapılaşmamış olan 2B alanları yasada bahsedildiği üzere gerçekten bilim ve fen bakımından orman niteliğini kaybetmediği için kendi seyrine bile bırakılsa zaman içinde tekrar orman alanına dönüşebilecek bir potansiyele sahiptir. Hiç yapılaşmamış bu alanlar yeniden orman ekosistemine kazandırılmalıdır. Ancak mevcut uygulama böyle değildir. 2012 tarihli 6292 sayılı yasanın 8. Maddesine dayanılarak çalışma alanı içindeki 2B alanlarının tamamı Proje alanı ilan edilmiştir (Şekil:4. 32) ve 18 benzeri bir uygulama ile imara açılmıştır.
- Özel orman alanlarında varılan sonuçlar ise aşağıdaki gibidir:
 1. Alanda toplam 10 adet, 1166 ha özel orman bulunmaktadır. Bunun 354 ha'ı 6831 sayılı yasanın 52 ve 17. Maddelerine dayanılarak yapılaşmıştır. (Şekil: 4. 33) (3 ve 8 numaralı özel ormanlar-(serdaroğlu ve saip molla))
 2. 3 nolu Özel orman, 1996 yılında özel ormanlar 2. derece sit alanı ilan edildikten sonra 2002 de 1/25binde hazırlanan sit derecelendirmesine itiraz edilerek 10.04. 2003 de ruhsat alınarak yapılaştırılan Serdaroğlu Özel Ormanıdır. (Acar İstanbul) Bu proje toplamda 5 etaptan oluşmaktadır. Ancak şimdilik sadece 1. etabı gerçekleşmiştir.(Şekil:4. 36)

3. Köprü bağlantı yolunun tamamlanması sonrası aynı yöntem ile kalan etaplar da yapılaşacaktır. Yasal açıdan bir fark bulunmaması ve aradan geçen 12 yıla rağmen sit derecelendirme çalışmasının daha alt ölçeklerde ayrıntılandırılmamış olmasından dolayı kalan etapların hatta diğer özel ormanların da aynı adımları izleyerek yapılaşmasını engelleyen bir durum söz konusu değildir.
3. 8 no'lu özel orman ise, 31.08. 1956 tarihli 6831 sayılı Orman Kanunun 17. maddesine göre özel ormanların %6 yapılaşma hakkından faydalanılarak yapılaştırılan Saip Molla Özel Orman Alanıdır. (Acarkent-Beykoz Konakları). Bu örnekte çeşitli yollar ile %6 lık yapılaşma hakkının nasıl aşıldığını gözlemlemekteyiz. Yasada cezai ve sınırlayıcı yaptırımlar getirilmedikçe diğer özel ormanlarda aynı yasal boşluklardan faydalanarak yapılaşacaktır.
- Devlet ormanları ile ilgili varılan sonuçlar aşağıdaki gibidir:
 1. Anayasamızın 169. Maddesine göre 'devlet ormanları, devletin hüküm ve tasarrufu altındadır ve kamu yararı dışında irtifak hakkına konu olunamaz' denilmektedir.
 2. Bu yasa maddesine istinaden 2015 yılı itibari ile çalışma alanı sınırları içerisinde 116 ha devlet ormanı, tarım alanları, köy yerleşik ve 2b alanları ile toplamda 130 ha alan üzerinde tahribata yol açan 3. Köprü bağlantı yolu çalışması ilerleyen zamanlarda çok daha büyük yıkımlara ve kayıplara yol açacaktır.
 - Havza alanı ile ilgili varılan sonuçlar aşağıdaki gibidir:
 1. Elmalı içme suyu havzasının tamamı 2B alanlarından oluşmaktadır söz konusu 2B alanları genel sentez pafatasında da rahatça izlenebildiği üzere ciddi bir kentsel baskı altındadır. Havza koruma kuşakları içindeki % delik dilimlere bakacak olursak, kapalı lüks konut alanlarının %12 lik bir paya, kentsel karakterli orta ve yüksek yoğunluklu alanların %55 lik bir paya, kırsal karakterli düşük yoğunluklu alanların %11lik bir paya sahip olduğu, diğer alanların ise tarım ve ağaçlı yeşil bölgeler olduğu gözlemlenmektedir. (Şekil:4. 42)

2. 2008 yılından 2015 yılına kadar söz konusu 2B alanlarından, ağaçlı yeşil dokuya sahip alanlar %34 oranında boş alana, %2 oranında da konut alanına dönüşmüştür. (Şekil:4.31)
 3. Ancak 6292 sayılı yasa ile havza alanının tamamı proje alanı olarak belirlenmiş ve 18 benzeri bir uygulama ile imara açılmıştır.
- Tarım alanları ile ilgili sonuçlar aşağıdaki gibidir:
 1. Bölgede bulunan yaklaşık 950 ha'lık tarım alanının dağılımı :
461ha sulu mutlak tarım, 320 ha kuru mutlak tarım, 162 ha kuru marjinal tarım, 3.78 ha dikili tarım arazisi şeklindedir.
Fakat bu alanların tamamı tarım amaçlı kullanılamamaktadır. %76 oranında tarım amaçlı kullanılan bu alanlar içinde %4 ü lüks konut alanı olmak üzere %13 oranında Ağaçlı Alan, %7 oranında köy yerleşik alan bulunmaktadır.(Şekil:4. 44)
 2. Çalışma alanındaki tarım toprakları arazi kullanımı 2008 ve 2015 karşılaştırıldığında Mahmut Şevket Paşa, Öğümce ve Cumhuriyet ve Paşamandıra köylerinde bulunan toplam 144.2 ha ağaçlı sulu mutlak tarım alanının 18.5 ha'nın boş alana dönüşerek mevcut arazi kullanımda %12.9 oranında bir değişim yaşandığı gözlenmiştir.(Şekil: 4. 51)
 - Kırsal Alan Yerleşimleri ile ilgili sonuçlar aşağıdaki gibidir:
 1. Çalışma alanındaki kırsal alan yerleşimlerini üç gruba ayırmak mümkündür. Bunlar:
 - ✓ Kentsel Baskının yoğunlaştığı kaçak yapı ve orman işgallerinin görüldüğü, Görele, Zerzevatçı, Örnekköy, Elmalı, köyleri, (Şekil 5. 2 de kırmızı halka içinde gösterilen köyler)
 - ✓ Kırsal karakterini devam ettiren Cumhuriyet, Öğümce, Paşamandıra, Alibahadır, Kaynarca köyleri, (Şekil 5. 2.de yeşil halka içinde gösterilen köyler)
 - ✓ Kırsal dokunun bozulup, değişim sürecinin başladığı Mahmutşevketpaşa, Dereseki ve Akbaba köyleridir.(Şekil 5. 2 de mavi halka içinde gösterilen köyler)
 2. Özellikle kırsal karakteri devam eden köyler grubunda yer alan Paşamandıra, Öğümce, Alibahadır ve Cumhuriyet köyleri Riva deresinin

oluşturduğu vadiler boyunca uzanmaktadır ve yapılması planlanan 3. Köprü bağlantı yolları ile Kanal Riva Projesi bu tarife edilen alandan geçmektedir. Maalesef bu sebeptendir ki önümüzdeki birkaç yıl içerisinde bu köylerin de kırsal karakterini yitireceğini söylemek mümkündür.

Şekil 5. 2 Çalışma Alanındaki Kırsal Alan Yerleşmeleri

- Tez kapsamında mevcut yasa maddeleri ve uygulanması planlanan projeler sonrasında bahsi geçen sorun alanlarının daha ne kadar nüfus çekeceği iyi, orta, kötü senaryolar eşliğinde hesaplanmış, tez kapsamında ‘kötü’ olarak nitelenen kabuller çerçevesinde alana toplamda 476185 kişinin daha geleceği hesaplanmıştır. 2B alanlarının 18 benzeri bir uygulama ile yapılaşacağını düşünürsek daha kötü senaryolar üretmek de mümkündür. Buna göre, çalışma alanı Beykoz’un 2 katı, çalışma alanının ise 10 katı kadar nüfus baskısı altında kalacaktır. Yine kötü senaryo ile 5,5 milyon metrekare alanın yapılaşacağı hesaplanmıştır ki bu alana sosyal donatı alanları dahil değildir. Sosyal donatı alanları dahil edildiğinde yapılaşacak taban alanı 2ye hatta 3e katlanacaktır ki bu da mevcut gidişatın sürdürülemezliğini gözler önüne sermektedir.

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ÜST BAĞLAMINDA BEYKOZ ÇALIŞMA ALANINDAKİ SORUN ALANLARI İLE İLGİLİ ÖNERİLER ve MEVCUT PLANLAMA SİSTEMATİĞİ İLE İLGİLİ ÖNERİLER

6. Bölümde Beykoz Çalışma alanı içerisinde yer alan Orman Dışına Çıkarılan Alanlar 2B'ler, Havza alanı, Tarım alanları, Milli Park alanı ve Kırsal alan yerleşmeleri için yasal ve yönetsel önerilerde bulunulmuştur. Ayrıca Mevcut Planlama sistematığı ile de ilgili değerlendirme ve öneriler getirilmiştir.

6.1 Beykoz Çalışma Alanındaki Sorun Alanları ile İlgili Öneriler

Orman, havza, tarım, milli park alanları ve kırsal alan yerleşmeleri için öneriler aşağıdaki gibidir:

6.1.1 Orman Dışına Çıkarılan (2B) Alanları Öneriler

Yasal Düzenleme Önerileri

- 1)** 1983 tarihli 2896 sayılı yasada yer alan ve 1986 tarihli 3302 sayılı yasada kaldırılan 'orman bütünlüğünü bozmayan, toprak ve su rejimine zarar vermeyen yerlerin orman sınırı dışına çıkarılmaması' ifadesinin tekrar yasada yerini alması ve düzenlemelerin bu esas üzerinden yapılması.
- 2)** Yasadaki 'bilim ve fen bakımından' ifadesinin kaldırılarak hiç yapılaşmamış 2b alanlarının yeniden ormana kazandırılması, yapılaşan yerlerin ise durumları itibari ile gerekli hallerde kamulaştırılması. (havza koruma kuşakları içindeki 2b ler gibi)

- 3) Kadastro işlemlerinde uzman ekiplerin kullanılması bununla ilgili yasa maddesinin değiştirilmesi.
- 4) 2b alanlarının satışının önünü açan 5831 sayılı yasanın iptal edilmesi.

Nitekim 5831 sayılı yasa 12 Mayıs 2011 tarihinde iptal edilmiştir. Anayasa değiştirilinceye kadar 2blerin satış girişi geçici bir süre durdurulmuştur. Fakat 2013 yılında çıkarılan 6292 sayılı kanun ile satış tekrar gündeme gelmiştir.

Bu durumda yasal açıdan yapılması gerekenler listesi aşağıdaki gibi devam etmelidir:

- 5) “Yeni” Anayasa hazırlanıncaya değin “2B arazilerinin” satışı durdurulmalıdır:
- 6) “Yeni” Anayasa yürürlüğe girinceye değin aşağıdaki düzenlemeler yapılmalıdır:
 - 6831 sayılı Orman Kanunu’nun 2. maddesinin “A” ve “B” bentlerinde sözü edilen yerlerin, 1983 yılında çıkarılan 2896 sayılı yasayla yapılan değişiklikle olduğu gibi yalnızca “...devlet eliyle ihya edilerek kısmen veya tamamen orman içi köyler halkının yerleştirilmesi veya bu amaçla değerlendirilmesi maksadıyla, orman sınırları dışına” çıkarılmasını sağlayacak biçimde düzenlenmelidir.
 - 6831 sayılı yasanın yukarıda önerildiği biçimde yeniden düzenlenecek 2. maddesinin uygulanması sırasında herhangi bir yerin “orman sınırları dışına çıkarılabilmesi” kararının verilebilmesi için de; açıkça tanımlanmış bir kamusal yararının bulunması, başka seçeneklerin bulunmaması durumlarında ancak, “su ve toprak rejimine zarar vermeme”, “orman bütünlüğünü bozmama”, “çevresindeki orman ekosistemlerinin tüm öğeleriyle kendisini yenileyebilme gücüne zarar vermeme” ve “ormancılık çalışmalarının etkinlik, verimlilik ve kârlılık düzeylerini düşürmeme” koşullarının eş zamanlı olarak aranması sağlanmalıdır.
- 7) 6292 sayılı yasayla yürürlükten kaldırılan 2924 sayılı Orman Köylülerinin Kalkınmasının Desteklenmesi Hakkında Kanun yalnızca “2B” uygulamalarıyla artık “orman” sayılmayan yerlerin “değerlendirilmesine” yönelik olarak yeniden düzenlenmelidir. Bu çalışmalar sırasında “orman köyü” sayılan yerleşmelerin tümü değil; “bulundukları yerlerde kalkındırılmayacaklarına” karar verilenler ile “orman” sayılan yerlerin güvenliği ve ormancılık çalışmalarının etkinliği

yönünden sorun yarattıkları belirlenen yerleşmeler “öncelikli hedef kitle” olarak kapsama alınmalıdır.

- 8) “Orman” sayılabilecek ve sayılmayabilecek yerlerin belirlenmesi ve sınırlandırılması çalışmalarının ormancılık biliminin gerekleri doğrultusunda yapılabilmesi sağlanmalıdır.

Bu amaçla;

- 6831 sayılı Orman Kanunu’nun orman kadastro çalışmalarını düzenleyen 7-12. maddeleri yeniden düzenlenmelidir. Bu kapsamda; 6831 sayılı yasanın 7. maddesi, orman kadastro çalışmaları olabildiğince en kısa sürede bitirilmesini, orman kadastro komisyonları ve ekiplerinde ormancılık eğitiminden geçmişlerin sayısal çokluğunu, karar süreçleri demokratikleştirilebilmesini; orman kadastro komisyon ve ekiplerinde işlendirilecek personelin özlük hakları iyileştirilmesini sağlayabilecek düzenlemeler yapılmalıdır
- 6831 sayılı yasanın 8-11. maddeleri; “orman sınırları dışına çıkarma” kararlarına yerel orman işletme müdürlükleri ile TMMOB Orman, Ziraat, Harita ve Kadastro, Çevre, Şehir Planlama Mühendisleri Odaları başta olmak üzere ilgili öteki demokratik kitle örgütlerinin de itiraz edebilme olanağı getirilmelidir.
- 3402 sayılı Kadastro Kanunu’nun 2005 yılında çıkarılan 5304 sayılı yasayla yeniden düzenlenen 4. maddesi yürürlükten kaldırılarak kadastro ekiplerinin orman kadastro, saptanan yanlışlıkların düzeltilmesi vb çalışmaları da yapabilmeleri engellenmelidir;
- 2009 yılında çıkarılan 5831 sayılı Tapu Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’un orman kadastro ile ilgili maddeleri yürürlükten kaldırılmalıdır.

2B Arazilerini Yeniden Değerlendirme Önerileri

- 1) Bu arazilerin ülke genelinde gerek nitelikleri ve gerekse kullanılma biçimleri aynı değildir. Sözelimi saptamalara göre 4,7 milyon dönüm “2B arazisinin” % 4,7’si “yerleşim yeri” ve % 33,2’si de “tarımsal amaçlarla” kullanılmaktadır. Bu arazilerin % 62,2’sinin ne durumda ve kimler tarafından nasıl kullanılmakta olduğu ise tam olarak belirlenmiş değildir. Çok daha önemlisi, tüm “2B arazilerinin” nasıl kullanılması gerektiği çok boyutlu irdelemelerle belirlenip

planlanmamıştır. Bu nedenlerle “2B arazilerinin” değerlendirilmesine yönelik uygulamalar kamu yararı gözetilerek farklılaştırılmalıdır. Böylesi bir yaklaşım yeğlendiğinde üç boyutlu bir uygulama yapılmalıdır:

- 2) Yapılaşmış “2B Arazilerinin” değerlendirilmesi sırasında kentsel ve kırsal yerleşmeler, özellikle de köyler arasında kamusal yararın en çok kullanabilmesi temelinde bir ayırım gözetilmelidir. Bu kapsamda çevresel, toplumsal ve ekonomik yönden sakıncasız yerlerden özel kişi ve kuruluşların kullandıkları, bulundukları yerlerin benzer konumdaki ortalama arazi değişim değerleri üzerinden kullanıcılara satılabilir. Bu yolla elde edilebilecek gelirler ise, içinde bulundukları yoksunluklar nedeniyle çevrelerindeki orman ekosistemlerine zarar verdikleri ve/veya ormancılık çalışmalarının etkinlik düzeyini düşürdükleri belirlenen köylülerin durumlarının iyileştirilmesi; somut olarak da 2924 sayılı yasanın yaşama geçirilmesi amacıyla kullanılmalı; bu amaçla, Türkiye Ormancılık Kooperatifleri Merkez Birliği vb ilgili demokratik kitle örgütleriyle işbirliği yapılmalıdır.
- 3) Tarımsal amaçlarla kullanılmakta olan “2B arazilerinin”, arazi kullanım yetenekleri belirlenmeli; bu amaçla Anayasanın 171. maddesi doğrultusunda üreticilerin tarımsal kalkınma kooperatiflerinde örgütlenmeleri özendirilmeli, kooperatiflerin etkinlikleri çeşitli yollarla desteklenmeli; bu arazilerin tarım dışı amaçlarla kullanılmasına izin verilmemeli; tarımsal üretime uygun olmayan “2B arazileri” yeniden orman ekosistemleri oluşturmak amacıyla değerlendirilmelidir.
- 4) Yeniden orman ekosistemleri oluşmuş ve oluşturulabilecek “2B Arazilerinin” yeniden hukuksal olarak “orman” sayılmasına yönelik girişimlerde bulunmaktadır. Bu girişimlerin hukuksal dayanakları güçlendirilmelidir. Yeniden orman ekosistemi oluşturulabilecek ve/veya oluşturulması gereken “2B arazilerinde” ise yöre halkının da katılımlarıyla hazırlanacak tümleşik havza yönetim planları doğrultusunda çok amaçlı ağaçlandırma çalışmaları yapılmalıdır.
- 5) 1/100 bin planda değinildiği gibi, ‘Orman içi kadastral boşluklar ile orman içi tanımsız alanların da ağaçlandırılarak ormanla ekolojik açıdan bütünleştirilmesi’ esas kabul edilmelidir.

- 6) 1/100 bin planda bahsedildiği gibi 2b alanları kendi içinde kategorilere ayrılmalı (halihazırda yapılaşmış olan yerleşimin bir parçası haline gelmiş 2b alanları, havza içi rehabilite edilecek alan, havza dışında gelişimi ve yoğunluğu denetim altında tutulacak alan, ağaçlandırılarak ormanla ekolojik olarak bütünleştirilecek alan, tarımsal niteliği korunacak alan, tarım, fidanlık, günübirlik rekreasyon alanı ve ihtiyaç duyulan kamuya ait diğer sosyal ve teknik altyapı alanları gibi) ve ona göre plan kararları üretilmelidir.

6.1.2 Özel Orman Alanları İle İlgili Öneriler

- 1) Özel ormanların %6 lık yapılaşma hakkı kaldırılmalı ya da bu hakkın sınırları yasalar ile kesin olarak çizilmelidir. %6 lık hak ile inşa edilebilecek yapıda kullanılabilecek malzemeler, taşıyıcı sistem ile ilgili sınırlandırmalar getirilmelidir.
- 2) %6 lık hakkın aşılması durumunda bu konuda sorumlu olan birimlere cezai işlem uygulanacağına dair bir ifade eklenmelidir.
- 3) Madde 7 de bahsedilen amenajman planlarının özel orman sahiplerince yaptırılması ifadesi kaldırılmalı. Bu planlar konudan herhangi bir çıkarı olmayan ya da kar beklentisi olmayan birimlerce yapılmalıdır.
- 4) 1995 yılında bölgenin sit alanı ilan edilmesinden sonra 1/25bin ölçekte hazırlanmış olan sit derecelendirmesinin daha alt ölçeklerde detaylı olarak tekrar hazırlanması gerekmektedir. Aksi halde Acar İstanbul yerleşmesinde olduğu gibi itirazlar ile sit derecelendirmeleri değiştirilebilmektedir.

6.1.3 Devlet Ormanları İle İlgili Öneriler

- 1) Anayasamızın 169. Maddesinde yer alan 'Bu ormanlar zamanaşımı ile mülk edinilemez ve kamu yararı dışında irtifak hakkına konu olamaz' ifadesindeki 'kamu yararı dışında' ibaresi kaldırılmalıdır.
- 2) 1. Derece doğal sit tanımında kamu yararı açısından korunması şart olan ifadesi yer alırken yine aynı tanımda yer alan izin ile 1. Derece sit alanı içinde bulunan devlet ormanları teknik alt yapı projeleri ile tahrip edilmekte ve bu duruma gerekçe olarak da yine aynı kamu yararı gösterilmektedir. Burada çok ciddi hektarlarca devlet ormanının yok edilebilmesine sebep olan bir çelişki

bulunmaktadır. Kanunlardaki bu çelişkiler giderilerek daha etkin koruma yöntemleri geliştirilmelidir.

6.1.4 Havza Alanı ile İlgili neriler

1992 yılında Rio'de Janeiro'da Gündem 21 tartişmaları sırasında su kaynaklarının geliştirilmesi, yönetimi ve kullanımında bütünleşik yaklaşımların uygulanmasının önemi gündeme getirilmiş ve aynı yıl Dublin'de yapılan "Uluslararası Su ve evre Konferansı'nda suya ilişkin prensipler alınmıştır. Su kaynaklarının yönetiminde havza bazında, sosyo-ekonomik ve doğal sistemleri entegre biçimde ele alan yaklaşımlara ihtiyaç duyulduğu, su gelişimi ve yönetiminin katılımcı bir temele oturan, tüm paydaşları, plancıları ve tüm düzlemdeki politika üreticileri davet eden bir yaklaşımla ele alınması gerektiği evrensel biçimde kabul görmüştür. Mekânsal planlama disiplininin içeriğinin gelişmesine paralel olarak, havza planlama yaklaşımı günümüzde su kaynaklarının planlanmasının ötesine geçen bir anlayışla,

1.Bölgesel ölçekte çevreyi bir bütün olarak gören,

2.Tüm doğal kaynakların birbirleriyle,

3.Yaşama fonksiyonları ve buna bağlı kullanımlarla olan ilişkilerinin geniş kapsamlı bütünleşik planlanması ve yönetilmesine yöneliktir. Ekolojik merkezli planlama anlayışı temeline oturan bu ele aliş insan merkezli faaliyetler ile doğal kaynakların korunması arasında uzlaşıya varılarak, sürdürülebilir gelişmenin sağlanması yöneliktir. [73], [74]

Bu bağlamda Havza alanı ile ilgili öneriler aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- 1) Birbirinden çok farklı özellikler taşıyan içme suyu havzalarında uygulanan standart bir yönetmelik yerine, her havzanın özellikleri göz önüne alınarak, her havzaya özel yönetmelik hazırlanmalı ya da hazırlanacak tek bir yönetmelikte bu esneklik ve özellik bulunmalıdır.
- 2) Her havza kendi yapısına uygun olarak geliştirilecek stratejik plan eşliğinde, ihtiyaç duyduğu gereksinimlere cevap verebilecek şekilde yönetilmeli, korunmalı ve sürdürülebilir gelişmesi sağlanmalıdır.
- 3) Yetki karmaşası zmlenerek, planlamaya yönelik yetki ve denetimin tek elde toplanması sağlanmalıdır ki bu amaçla 2012 yılında Su Kanunu Tasarı Taslağının

hazırlanarak Çevre ve Şehircilik Bakanlığı bünyesinde Su Yönetimi Yüksek Kurulu kurulmuştur.

- 4) Havza koruma master planları hazırlanmalı havzalar ayrıntılı olarak etüt edilmeli ve bu etütlere göre yeniden planlanarak sorun en aza indirilmeye çalışılmalıdır.
- 5) Plan sınırları idari sınırlara göre değil havza sınırlarına göre belirlenmelidir. Özellikle 1/25bin ölçekli çevre düzeni planları plan bütünlüğü açısından coğrafik bir eşik olması sebebiyle havzalar genelinde olmalıdır.
- 6) Havzada yaşayan kimseler içinde bulundukları doğal ekosistemin farkında değillerdir. Halk koruma konusunda bilinçlendirilmelidir. Bu anlamda eğitim merkezlerinin oluşturulması yerel halkın konuya sahiplenmelerinde ve katılımında önemli rol oynayacaktır. Bölgede sorumlu tüm kuruluşların, STK ların, Üniversitelerin, alan kullanıcılarının katılımı ile havza örgütü planlama çalışması (1\25bin ve daha alt ölçeklerde) yapılmalıdır.
- 7) Havza yönetim modelleri oluşturulmalıdır ki 2012 Su Kanunu Tasarı Taslağı madde 6, ve madde 7 de ulusal su planı ve Havza yönetim modellerinden bahsedilmektedir. Havza yönetim planları, adım adım gelişen ve devam eden bir süreci tanımlamaktadır. Her havzaya özel olarak hazırlanan havza yönetim planları; su havzası planlama sürecini ve bu süreci değerlendirme imkânını sağlamak amacıyla yönetim bilgileri coğrafi olarak tanımlanmış bir havza için analizler, eylemler, katılımcılar ve kaynakların gelişimine ilişkili ve planın uygulanmasına yöneliktir. Bu planlar, problemlerin ve hedeflerin belirlenmesinde ve çözümlerin uygulamasına yardımcı olmaya yönelik bir yol haritasıdır. Böylelikle havzaların birbirleriyle karşılaştırılmasına da imkân tanınmaktadır. [73]
- 8) 1/100 bin lik planın getirdiği:

Havza Yönetim Modeli Önerisi

Havza Koruma Kuşakları Yaklaşımı Önerisi

Havza Kullanım Kararları da uygulanmalıdır. Ancak bu kararların uygulanabilmesi için üst ölçekli (1/25 bin) stratejik planlara ihtiyaç vardır.

Öneri Havza Planlama Sistematiği

Yukarıdaki öneriler dikkate alınarak su havzalarında daha alt ölçekte yapılabilecek iyileştirme uygulamaları aşağıdaki gibi olabilir:

- Su havzalarında yapılaşmanın acilen durdurulması, öncelikli adım olarak belirlenmelidir,
- Kent merkezlerini cazip hale getirecek tedbirler alınarak, nüfusun kontrolsüz saçaklanmasının önüne geçilmelidir,
- Mevcut yerleşimler için kamulaştırma, başka yer gösterme gibi yöntemlerle mutlak ve kısa mesafe alanları boşaltılmalıdır,
- Orta ve uzun mesafede bulunan yerleşim alanları için kentsel rehabilitasyon ve yenileme konusunda çalışmalar artırılmalı, etaplaşmalar şeklinde uygulanmalıdır,
- İstanbul'un içme suyu havzalarını tümüyle kapsayan üst ölçekli bir "Havza Koruma Master Planı" yapılmalıdır. Bu plan, yine üst ölçekli bölge planları ve çevre düzeni planları ile eşgüdümlü olarak hazırlanmalıdır,
- Çıkar gruplarının baskısı nedeni ile noktasal plan kararları üretmesi anlayışından vazgeçilmelidir,
- Üst ölçekli 1/25bin planların üretilmesinden sonra güncel haritalar ve hava fotoğrafları yardımıyla ve arazi çalışması sonucunda 1/5.000 ölçeğinde arazi kullanımı belirlenmelidir. Ayrıca bina yoğunluklarına göre de yoğunluk bölgeleri ortaya çıkartılmalıdır. Arazi kullanım çalışması sonucunda yerleşimin dış sınırı belirlenmelidir. Yerleşimin en son ulaştığı noktaların birleşmesi ile oluşan yerleşim lekeleri arasında büyük boşluklar olduğu gibi her yerleşimin üzerinde ada ölçeğinde de boşluklar ortaya çıkacaktır. Yerleşim lekeleri arasında kalan boşluklar en yoğun komşu yoğunluk bölgesinin yoğunluğuna erişeceği varsayımından yola çıkarak bölgelerin taşıyabileceği nüfus hesaplanmalıdır. Belirlenen dış sınır itibarıyla bölgenin taşıyabileceği nüfus hesaplanmalı ve bu nüfus artışının mevcut yerleşim lekesi içerisinde kalması sağlanmalıdır. Bölgedeki maksimum nüfus bulunduktan sonra yerleşim lekelerinin en dışından geçecek kuşaklama kollektörleri bölgenin atıklarının derelere, dolayısıyla baraj

göllerine taşınmasını engelleyecektir. Böylelikle bölgenin maksimum oranda korunması gerçekleştirilebilir. [70]

6.1.5 Tarım Alanları ile İlgili Öneriler

Bölüm 3.3.3. sayfa 113 de bahsedilen 2005 Tarihli 5403 Sayılı Toprak Koruma Kanunu ile ilgili olarak,

- 1) Merkezi Hükümete serbestlik tanıyan 13. Madde kaldırılmalıdır. Kamu yararına yapılacak projeler üst ölçekli plan çalışmaları ile etüd edildikten sonra planlama sistematığı içinde değerlendirilmeli ve sonrasında uygulanmalıdır.
- 2) Geçici 1. Maddede 6 ay olan izin, geçici 4. Maddede 1 yıla çıkarılmıştır. Mütemadiyen süre tanıyan, bir tarih belirleyip öncesini affeden, mevcut eğilimi daha da hızlandıran bu yasa düzenleme anlayışından vazgeçilmelidir.
- 3) Daha sınırlayıcı, caydırıcı yasalar ve uygulamalar şarttır.

Denilebilir. Ayrıca,

- 4) Bölüm 3.3.3 sayfa 117 de değinildiği gibi 2012 torba yasa ile getirilen 3194 sayılı kanunun 8. Maddesinde yapılan değişiklik ile merkezileşme ve bakanlıkların daha fazla siyasileşmesi durumu söz konusu olacaktır.

Bununla birlikte diğer bir açıdan bakılacak olursa üst ölçekte alınan kararın doğrudan doğruya alt ölçeklere aktarılması bir nevi planlamanın merkezileşmesi anlamına da gelmektedir çünkü karar mevki Bakanlık olacaktır.

Bunun bir diğer yansıması ise planlama alanında oldukça şikâyet edilen 1/25.000 ölçekli çevre düzeni planlarında yapılan noktasal plan değişikliklerinin çoğalması olacaktır. Bu sebeplerden dolayı bu kanun düzenlemesi de tekrar gözden geçirilmelidir.

[75], [30]

- 5) 1/100 in ÇDP planı önerisi alan açısından oldukça doğrudur ve uygulanmalıdır. Bölgede ekolojik tarım ve eko-turizm desteklenmeli fakat Kanal Riva Projesi ile Riva Deresi çevresi butik oteller ile çevrelenmemelidir.

6.1.6 Milli Park Alanı İle İlgili Öneriler

- 1) 648 sayılı KHK'nin 10 uncu maddesi ile 644 sayılı Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK'nin 13. maddesinden sonra gelmek üzere eklenen 13/A maddesi yeniden düzenlenerek Doğa Koruma ve Milli Parklar Müdürlüğüne ait yetkiler yeniden devredilmelidir.
- 2) Hassas ekosistemlere sahip bu alanlar klasik planlama sistemi ile korunamazlar geçmişte doğal değerleri korumamızı sağlayan uzun devreli gelişme planları yeniden gündeme gelmelidir.

Milli Park alanlarında, son düzenlemelerle uluslararası platformda kabul gören “Korunan Alanlar İçin Yönetim Planı” standartlarına oldukça yaklaşan Uzun Devreli Gelişme Planı çalışmalarına devam edilmesi, bu alanların korunabilmesi ve doğal kaynak değerlerinin büyük bir hızla yok olduğu bir dünyada gelecek nesillere tahrip edilmeden aktarılabilmesi bakımından oldukça önemlidir. Planlamanın içeriği, Milli Park alanlarında koruma-kullanma dengesinin sağlanarak, doğa tahribatının önlenmesini ve aynı zamanda yöre halklarının sorunlarına (sosyal, ekonomik) çözüm bulunmasını kolaylaştıracak şekilde, uluslararası gelişmeler de dikkate alınarak geliştirilmelidir. [76],

Bu alanlar için de yönetim planları hazırlanmalıdır.

- 3) Bu alanlar üzerinde milli park, doğal koruma alanları ile tarihi, arkeolojik ve kentsel sit alanlarının çakıştığı yerlerde de planlama yetkileri bakanlığa verilmiştir. Direkt üst ölçekten müdahaleyi mümkün kılan bu uygulamadan vazgeçilmelidir.

6.1.7 Kırsal Yerleşim Alanları İle İlgili Öneriler

- 1) Köy Kanunu Tasarı Taslağının Madde 42 nin 7. Fıkrasında yer alan “ İhtiyaç sahiplerine satılan parseller üzerine satış tarihinden itibaren beş yıl içinde bina yapılması zorunludur. Hak sahipleri bu yerleri on yıl müddetle başkalarına devir ve temlik edemezler.” ifadesi kaldırılmalıdır ve 10 yılın sonunda devir ve temlik işlemleriyle ilgili daha kısıtlayıcı ifadeler getirilmelidir. Amaç köylünün mağdur edilmemesi, kırsalın kalkındırılması ise 2B, mera, kışlak gibi alanlarda hiçbir

suretle kırsal faaliyetler dışında fonksiyonların -süre zikredilmeden- konumlandırılmaması yönünde ifadeler altı çizilerek kanun taslağına eklenmelidir.

- 2) Kırsal alanları en çok ilgilendiren boyut olarak doğal kaynakların, tarihi ve kültürel değerlerin korunması konusu taslak içinde doğrudan yer almamaktadır. Bu konuda gerekli hassasiyet gösterilmelidir.
- 3) Kırsal yerleşim alanları kentsel yerleşim alanlarına özendirilmemeli, yeni projelerin yeni rant alanları olarak görülmemeli, kendi değerleri ile korunmalı ve kalkındırılmalıdır. Bu anlamda yasada da adı geçen kırsal alan yenileme planı uygulamasından vazgeçilmelidir.
- 4) Bir taraftan kırsal kesimin gelir düzeyinin ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi, diğer taraftan çevresel ve kültürel değerlerin korunması ve geliştirilmesi adına ÇDP planında da önerildiği gibi İstanbul'un kuzeyinde yer alan kırsal yerleşim alanlarındaki doğal ve kültürel varlıkların zenginliği ve çeşitliliği ekolojik turizm ve tarım turizmi ile rekreasyon faaliyetlerinin geliştirilmesi adına değerlendirilmelidir.

Yukarıda bahsi geçen sorun alanları ile ilgili olarak her biri için kendi içinde öneriler getirilse de aslında hepsi arazi kullanımının bir parçasıdır ve bütüncül olarak değerlendirilmelidir. Çalışma alanının sit alanı olması dolayısıyla her bir sorun alanının problemine bu üst karardan yaklaşarak bakmak gerekmektedir. Öyle ki bu örnekten de anlaşılacağı üzere 'korunması gereken alanların sit alanı olarak ilan edilmesi gerekli bir koşuldur, fakat bu alanların korunmaları için yeterli olamamaktadır. Bu alanların en azından ilk adım olarak bir plan disiplini içine alınmaları gerekmektedir.

Sit alanı ilan edilen bir bölgede korumanın gerçekleşebilmesi için o bölgenin ya da çevresinin planlanmış olması tek ve yeterli koşul değildir. Plan kararlarının, kanunların ve merkezi yaklaşımların koruma eksenli olarak geliştirilmemesi bölgeyi kaçak yapılaşmadan daha büyük bir risk altına sokmaktadır.

Bir koruma alanının temel şehircilik ilkelerine ve planlama esaslarına aykırı plan kararları doğrultusunda yapılaşması, hatta bazı durumlarda Koruma Amaçlı İmar Planlarına aykırı kararlar içermesi daha da büyük risk alanı oluşturmaktadır. Bunun yanı

sıra bir koruma alanında bütüncül kararlar içeren üst ölçekli plan kararlarına aykırı yatırım kararları (karayolu, ticaret ve turizm bölgesi ilanı vb) başka bir risk grubu olarak karşımıza çıkar.’ [77]

Yukarıda bahsedilen risk gruplarını çalışma alanı içinde izlemek mümkündür. Örneğin bir özel orman yerleşmesi olan Acarkent yerleşmesi 1988 yılı onaylı 1/25bin Beykoz İlçesi Köyleri ve Çevresi Nazım İmar Planı plan notu 2.10 ile tanınan yapılaşma hakkından yararlanarak yükselmiştir. (bknz bölüm 4) Çalışma alanı sit ilanı dolayısı ile uzun süre plansız kalmıştır ve hatta hala planları yapım aşamasındadır. Dolayısı ile uzun süre geçiş dönemi yapılaşma koşullarına maruz kalan bölgede kaçak yapılaşmada kaçınılmaz hale gelmiştir. Sırayla çıkarılan yasalar ile özellikle havza alanında 2B sorunu baş göstermiş, kurumsal ve yasal çatışmalar neticesinde bu sorun maalesef ki aşılamamış ve sonuç olarak 2B alanları yapılan son düzenlemeler ile fiili kullanıcılarına satılarak işgalin yolu açılmıştır. Mevcut durumda alan içerisindeki tüm 2B arazileri ve Çavuşbaşı’nın tamamı merkezi hükümetçe Proje alanı olarak ilan edilmiştir. Çalışma alanı içinde yukarıda bahsedilen bir diğer risk grubu olan üst ölçekli plan kararlarına aykırı yatırım kararlarını da 3. Köprü projesi ile gözlemlemekteyiz. Burada kısaca bahsedilen her bir sorun alanı için olası senaryolar ve öneriler tez kapsamında 4.ve 5.bölümlerde ele alınmıştır.

Çalışma alanını ilgilendiren 1988 de onanan 1/25bin ve 1/5bin Nazım İmar Planları yapılmıştır. Daha sonrasında 1995 de Sit alanı ilanı ile geçersiz duruma gelen planlar yerine yapılacak olan Koruma Amaçlı Nazım İmar Planlarının yapımı hala devam etmektedir. Maalesef süreç çok yavaş ilerlemekte yapılan imar planları ise mevcut problemleri çözebilecek etkinlikte olamamaktadır.

6.2 Mevcut Planlama Sistematiği ile İlgili Eleştiri ve Öneriler

Bu bölümde mevcut planlama sistematiğinin eleştirisi yapılarak önerilerde bulunulmuştur.

6.2.1 Mekansal Planlama Sistemi Eleştirisi ve Önerisi

Planlama biliminde her ölçek ve türde fiziksel plan, kararlarını türünün ve ölçeğinin gerektirdiği ayrıntıyı içermek üzere belirler. Bu çerçevede genel ilke, kabul ve arazi

kullanım kararlarını da içeren planlar, aynı zamanda, alt ölçekte plan yapılacak alanları ve bu planların yapımına dair kuralları da belirlerler. Yani planların birbirini yönlendirme özelliği, kısaca planların kademeli birlikteliği ilkesi olarak açıklanabilmektedir. Bu çerçevede özellikle üst ölçek planların farklı alan ve hedeflere dayalı hazırlanmasına karşın, aynı araçları, yöntem ve dili kullanması, son derece önemli bir sorun alanı olarak ortaya çıkmaktadır. Planlamada kademelenme ya da planların kademeli birlikteliği ilkesinin üst ölçekte verilmiş olan kararların alt ölçeğe birebir aktarımına dönüşen bir denetim ise ayrı ve bu sorunları katlayan bir sorun alanı olarak ortaya çıkmaktadır.

Farklı plan kademelerinde, ölçeğin gerektirdiği karar düzeyine uygun plan dilinin olmayışı 1/100 000 ölçekli bölgesel ölçekli planlarda, parsel ayrıntısında plan kararı geliştirilmekte ve benzer plan dili, 1/25 000 ve 1/5000 ölçekli planlarda da kullanılmaktadır. Yerleşme ölçeğine inildiğinde ise, çok daha ayrıntıda tasarlanması gerekli olan yaşam çevreleri, 1/1000 ölçekli uygulama imar planı diliyle planlanmaktadır. Ülke ölçeğinden başlayarak, bölge, kentsel bölge, il, ilçe ve uygulama plan ve projelerinin hangi kapsam ve içerikte hazırlanması gerektiği, hangi düzeyde kararların geliştirilmesi gerektiğine yönelik olarak yasal düzenlemelerin, Şehircilik ve Planlama Yasasında net bir biçimde yapılması gerekmektedir. Farklı karar düzeylerinde hangi ayrıntıda ve nasıl bir gösterim dilinin kullanılacağına ilişkin olarak, yönlendirici gösterim normları, ilgili yönetmelikle belirlenmelidir. Bu bağlamda, mevcut planlama pratiğimizde neredeyse tek tip hale gelmiş, 1/5 000, 1/25 000 ve 1/100 000 ölçekli plan dillerinin mutlaka değiştirilerek, kademe kademe ölçeğin gerektirdiği kapsam ve soyutluk düzeyinde yeniden belirlenmesi gerekmektedir.

Diğer yandan, çok daha ayrıntıda tasarlanması gereken konut alanları, alışveriş mekanları, caddeler, sokaklar, meydanlar, parklar, spor alanları vb. dış mekanlar ise 1/1000 ölçekli uygulama imar planı diliyle planlanmaktadır. 1/1000 ölçekli uygulama imar planı dili ise, engelli rampalarını, otobüs duraklarını korunması gerekli ağaçları, sokak aydınlatmasını, yangın musluklarını vb. detayların tasarlanmasına olanak vermeyen bir ölçektir. Bu nedenle de uygulama plan ve projeleri ölçeğinde 1/500 ve 1/200 vb. daha küçük ölçeklere inilmesi gerekmektedir. [77]

Beykoz Çalışma Alanına bu anlamda bakıldığı zaman alanda onaylanmış üst ölçekli plan olarak 1/100bin İstanbul Metropoliten Bölge Planını görmekteyiz. Daha alt ölçekte ise onaylanmış bir planı bulunmayan çalışma alanı için 1/25 bin ölçekli Stratejik Çevre Düzeni Planı ihtiyacı bulunmaktadır. 4. bölümdeki şekil 10 Beykoz planlama mozağından de görüleceği üzere çalışma alanını oluşturan 1, 2, 3 no'lu alanlar için yapımı devam eden 1/5000 ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planları bulunmaktadır. Polonez köy tabiat parkı için ise 1/10 bin ölçekli uzun devreli gelişme planı bulunmaktadır.

1/100 bin plan alan ile ilgili stratejik kararları içermediğinden bölge için yetersiz kalmakta tez kapsamında Sürdürülebilirliğin Türkiye özelinde tartışıldığı 2. Bölümde de ele alındığı gibi 25 binlik Stratejik bir planının eksikliği hissedilmektedir. Örneğin:

2B alanları ve özel orman alanları ile ilgili olarak:

- Orman vasfını kaybettiği için orman dışına çıkarılan alanlar için çevresel sürdürülebilirlik ve alanların niteliğine göre uygun plan kararlarının alt ölçekli planlarda geliştirilmesi
- Özel orman alanları için yapılaşma koşulları, orman bütünlüğü ve doğal peyzaj nitelikleri korunacak şekilde alt ölçekli planlarda belirlenecektir.

Çevre Düzeni Planı'nda 6831 sayılı Orman Kanunu'nun ilgili maddesi ile orman alanı sınırları dışına çıkarılan alanların -mevcut yasalar ve yeni yasal düzenlemeler doğrultusunda- öncelikle orman alanlarına geri kazandırılması amaçlanmıştır. Ölçek nedeniyle orman sınırları içinde veya dışında gösterimi yapılmayan orman dışına çıkarılan alanlarının ilgili yasalar ve plan kararları çerçevesinde alt ölçekli planlarda yasallaşan statülerin çerçevesinde değerlendirilmesi yapılacaktır. Denilmiştir.

Ayrıca 1/100 bin planda bile görülmeyen tamamen siyasi bir karar ile yapımına başlanan 3. Köprü bağlantı yolları da 1/5000 lik planlara hiçbir üst plan kararı olmadan işlenmektedir.

Ölçek sebebiyle açıklık getirilemeyen kararlar için bir alt ölçeğe atıfta bulunulurken bir alt ölçekte plan üretilmiyor olması alanların sorunlarının üst ölçek kararlar ile çözümlenememesine ve parsel bazında çözümler üretilmesine sebebiyet vermektedir.

Havza alanı ile ilgili olarak:

- 1/100 bin planda havza alanı mutlak ve kısa koruma kuşakları havza içi yapı yasaklı alanlar olarak gösterilmiş.
- Havza sınırları içerisindeki baraj, göl ve dere mutlak koruma alanları, kısa mesafeli koruma alanları, orman alanları, tarım alanları, askeri alanlar gibi doğal ve yapay eşikler dışında kalan ve ağırlıklı olarak üzerinde yapılaşmanın bulunduğu yerleşilebilir alanlar havza içi rehabilite edilecek alan olarak tanımlanmıştır.
- Mutlak ve kısa mesafe koruma kuşaklarındaki yerleşim lekeleri gösterilmemiştir.

Alt ölçekli planlarda;

- İçme suyu havzalarına yönelik kentsel gelişme baskılarını engelleyecek tedbirlerin alınması,
- Nüfus ve yapı yoğunluklarının, içme suyu havzalarını ve havzaları besleyen doğal drenaj sistemlerini kirletmemesi ve doğal kaynaklar üzerindeki yanlış ve/veya amaç dışı kullanımların ortadan kaldırılmasına yönelik önlemlerin alınması,
- İçme suyu havzalarının yerleşilebilir kısımlarındaki yapılaşmaların rehabilite edilmesi,
- İçme suyu havzalarındaki yerleşmelerin atık sularını doğrudan su kaynaklarına ulaşmasını engellemeye yönelik çalışmalara devam edilmesi,
- Sanayinin havza alanından desantralizasyonunun gerçekleştirilmesi ve
- Havzanın taşıma kapasitesi için gerekli bilimsel çalışmaların yapılarak, havza koruması için gerekli eşik ve koruma bölgelerinin belirlenmesi gerekmektedir. Denilmiştir.

Ancak bu kararları eyleme dönüştürecek olan 1/25 bin stratejik planı oluşturulamamıştır.

Tarım alanları ile ilgili olarak:

1/100 in ÇDP planı önerisi alan açısından oldukça doğrudur ve uygulanmalıdır. Bölgede ekolojik tarım ve eko-turizm desteklenmelidir. Ancak bunun için de yine stratejik bir ara ölçeğe ihtiyaç bulunmaktadır. Ayrıca, alanda proje bazında yapılması planlanan

Kanal Riva Projesi bulunmaktadır ki 100binlik planda görülmeyen bu proje ekolojik tarım yapılması önerilen tarım alanları içinden geçmektedir. Bu projenin sonrasında mevcut tarım alanları ekolojik tarım alanlarındansa turizm alanına dönüşme eğilimi gösterecektir. Bu eğilim 1/25 binlik stratejik planlar ile saptanmalı tarım alanlarının korunması adına gerekli önlemler alınmalıdır.

Geçmiş planlama deneyimlerinden de görmekteyiz ki İmar planları yaklaşımı ve uygulaması yalnızca fiziki düzenleme boyutuyla sınırlı kalmaktadır. Rant yaratma ve rantın dağıtımı dışında ekolojik, toplumsal, mekânsal ve çevresel açıdan yaşanabilir ve sürdürülebilir mekan üretmede yetersiz kalmaktadır. İmar planlarının fiziksel planlamaya ağırlık veren yapısı üst ölçek planlara da yansımıştır. Bu yaklaşım planlı alanları yaşanabilir kılmamakta, sürdürülebilir mekan üretilmemektedir. Ülkemizde, mekânsal planlama süreçlerinin, imar planı üretme süreciyle giderek özdeşleşmiş olması, bu imar planlarının niteliğinin ise yerleşimlerin özgün koşullarına, doğal ve kültürel değerlere, doğal afet ve yerleşme risklerine duyarlı olmaması, giderek doğal peyzajın bozulmasına, kültürel değerlerin yok olmasına, yerleşmelerin kimliksizleşmesine, yerel halkın yaşadıkları çevreye yabancılaşmasına neden olmaktadır. İmar planları giderek yalnızca arazi ve arsa düzenlemesi ve yapılanma koşullarının belirlenmesi düzeyine indirgenmiştir. Oysa, mekânsal planlama; sosyal, ekonomik, kültürel gelişmenin, doğal ve kültürel değerlerin korunması süreçlerinin, kısaca toplumsal gelişmenin bir bileşeni olarak gerçekleştirilmelidir. [77]

Ülkemiz eşsiz doğal çevre verileri ve tarihsel gelişme sürecinde kazanılmış kültür varlıklarına sahiptir. Bu değerler yerleşmelerimizi özgün kılar ve kent kimliğini oluşturur. Günümüzde kentlerde uygulanan imar planı uygulaması kent kimliğini hiçe sayarak ekolojik değerleri bir kenara itmektedir. Bölge planlaması yapılmamakta, yaygın olarak yerel yönetimler 1/1000 uygulama imar planını kullanmaktadırlar. [79]

Mevcut mekânsal planlama sistemi ile sürdürülebilir bir planlama yapmanın olanaksızlığı açıktır. Sürdürülebilir gelişme ve sürdürülebilir bir planlama için Sürdürülebilir Stratejik Kentsel Planlar üretilmelidir. Bununda yolu Alan Yönetimi ve Yönetim Planlamasından geçmektedir.

6.2.2 Alan Yönetimi ve Yönetim Planlaması Önerisi

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunda 2004 yılında yapılan değişiklikle tüm sit alanlarında yönetim planlarının hazırlanması zorunluluğu getirilmiştir. 'Bu değişiklikle alan yönetimi ve yönetim planı kavramları Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda yer almıştır. Bunu 2005 yılında ilgili yönetmeliklerin yürürlüğe girmesi izlemiş ve ancak 2006 yılında Büyükşehir Belediyesi bünyesinde İstanbul Sit Alanları Alan Başkanlığı kurulabilmiştir [80] 'Bu çerçevede korunan alanların bütünleşik planlanması fikri ile 2009 yılında bayındırlık bakanlığınca Kentleşme Şurası toplanmış 2010 yılında ise KENTGES 'Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi'* çalışması yapılmıştır. Böylelikle 'Bakanlıkların yeniden düzenlendiği bir aşamada, üst ölçekli planlama yetkisini kullanan bakanlıkların birleştirilmesini, üst ölçekli plan konusunda yaşanan karmaşanın giderilmesini, planlama ve yapılaşma sürecinin kurallara bağlanmasını ve uygulamaların denetimini de sağlayacak bir yeni bakanlığın oluşturulmasına ilişkin tartışmalar yoğunlaşmış, beklentiler de artmıştır.' [72]

Nitekim mevcut durumda, Kültür ve Turizm Bakanlığının koruma kurulları kanalıyla ilan ettiği doğal sit alanları, Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından ilan edilen milli park ve diğer koruma statüleri ile çakışabilmekte, bunların üzerine özel çevre koruma bölgeleri de gelebilmektedir. Bir sahanın özellikleri nedeni ile farklı kurumlarca farklı statülerde koruma altına alınması, bakanlıklar arasında görev ve yetki karmaşasına neden olmaktadır. Çevre ve Orman Bakanlığı ile Kültür ve Turizm Bakanlıkları arasındaki koordinasyon eksikliğinden dolayı, korunan alanların yönetiminde ihtilafa düşülmektedir. Her bakanlık kendi kanunları ve hedef ve politikaları doğrultusunda planlar yapmakta, diğer bakanlıkların referansı olmadan kendi amaçları doğrultusunda izinler verebilmektedirler. Görüldüğü üzere; herkes doğal ve arkeolojik çevreyi korumak istemektedir. Bununla birlikte politikalar açık değildir ve yeterince işbirliği sağlanamamaktadır. Yetkilerin örtüşmesi, kurumlar arası çekişmeler, planların birbirine ters düşmesi ve uygulamalardaki gecikme sebepleriyle sonuç tam bir kaos olmaktadır. Kültür ve Turizm Bakanlıkları ile Çevre ve Orman Bakanlıklarının birleştirilmesi doğa koruma konusunda çok başlılığı sadece bakanlık sayısı olarak azaltırsa da, bakanlıkların birleştirilmesinden önce doğa koruma ile ilgili statü ve alanların bir bakanlıkta birleşmesi ile korunan alanların tek elden yönetimi sağlanmalıdır.

Bunun için öncelikle doğa koruma ile ilgili konularının tek bir bakanlık ve genel müdürlükte toplanması, 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu ile düzenlenen koruma statüleri, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunundaki doğal sit alanları ve 2872 sayılı Çevre Kanunu ile düzenlenen özel çevre koruma alanlarının birlikte değerlendirilerek, bu yasaların yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

Yukarıda değinilen çalışmalar sonucunda ve gereklilikler neticesinde 2011 yılında 644 sayılı Kararname ile 'Çevre ve Şehircilik Bakanlığı' kurulmuştur. (bknz: 3. Bölüm 3.3.2-648 sayılı KHK)

Yetkilerin Çevre ve Şehircilik Bakanlığına devredilerek yönetimin tek bir elde toparlanmaya çalışılması çabası bu açıdan bakıldığında olumlu bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Ancak yayınlanan 648 sayılı KHK'nin sürdürülebilir bir planlama açısından pek çok yasal boşluk oluşturması konunun yeniden değerlendirilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır.

Ülkemizin doğal ve kültürel yönden zengin köşelerinin etkin bir şekilde korunabilmesi ve gelecek nesillere aktarılabilmesi için, ülkemizin genel politikaları, stratejileri, hedef ve amaçları ile bütünleşerek, koruma kullanma dengesi çerçevesinde bakanlıklar arası işbirliğinin sağlanması ve sorumlulukların paylaşılması, korunan alanların sürdürülebilir kullanımının sağlanabilmesi için bütünlük yönetim planlarının hazırlanması gerekmektedir.

Yönetim Planı; korunan alanlarda var olan biyolojik çeşitlilik ile doğal kaynakların korunmasını ve aynı zamanda bu bölgelerde yaşayan insan gereksinimlerinin sürdürülebilir kalkınma doğrultusunda karşılanmasını sağlayan üst düzey bir planlama aracıdır. Yönetim Planı'nın tüm süreçlerinin hedeflenen amaç olmadığı, koruma alanının daha etkin yönetimi için geçerli bir araç olduğunun altını çizmek gerekir. Burada yönetim planlamasının öncelikli amacı söz edilen hedefe ulaşmaktır. Bu kapsamda koruma alanlarına yönelik hedef; yerel toplulukların gereksinimlerini karşılamak ve yaşam kalitesini yükseltmek ve böylece koruma alanlarındaki ekosisteminin çevresel fonksiyonlarının korunmasıdır. Yönetim Planlaması, aynı zamanda, yerel toplulukların ve diğer ilgi gruplarının katılımını sağlamaya en uygun planlama aracıdır. Bu araçla varılacak üst düzey hedef ise, doğal kaynakların korunması ve sürdürülebilir kullanımıdır. Koruma alanlarında yönetim planlamasının kapsamında

doğa koruma, ziyaretçi akışının düzenlenmesi ve yerel ölçekte sürdürülebilir gelir getirici faaliyetler yer almalıdır. Planlar, kapsam açısından fiziksel, sosyal ve ekonomik boyutları içermelidir. [78]

Yönetim planları korunan alanların nasıl kullanılacağı, geliştirileceği ve yönetileceği konusunda yol gösterici araçlardır ¹

Yönetim planları; politikalar, antlaşmalar, stratejiler, yatırım planları ve yasal ihtiyaçlar gibi diğer plan ve belgelerin yorum ve entegrasyonunu sağlar ² [81]

Koruma alanlarında “Yönetim Planlaması” için temel ilkeler şunlardır:

- Koruma alanlarının doğal kaynaklarını, yaşam zincirinin korunması ve bugünün gereksinimlerini sağlarken, gelecek kuşaklara da şans verecek şekilde korumak.
- Her türlü yatırım ve kullanımda bilimsel verileri etkin olarak hayata geçirmek.
- Sektörler arası koordinasyon ve eşgüdümü sağlayan kurumsal yapıyı oluşturmak.
- Disiplinler arası yaklaşım sağlamak.
- İnsan kaynaklı plansız ve aşırı kullanımların ve diğer canlıların yaşamı ve ekosisteme yapacağı etkilerin en aza indirgenmesini sağlamak veya ortadan kaldırmak.
- Planlama ve karar süreçlerine halkın katılımı ile halkın bilinçlenmesi için fırsatlar sunmak.

Bu kapsamda Yönetim Planlaması;

- Koruma alanlarındaki planlama ve yönetimin, var olan ekolojik sistemler üzerine kurulmasını sağlamayı, bu alanlarda sınırlı olan doğal kaynakların korunması ve kullanımında bütünlük (entegre) çözümler üretmeyi,
- Söz konusu alanları korurken, insan gereksinimlerini karşılayabilmeyi ve yaşam kalitesini yükseltmeyi,
- Sektörler arası işbirliği ve uygulamada yetki ve sorumlulukları netleştirmeyi ve prensipler/kurallar altında yerinden yönetime olanak sağlayan idari yapılanmayı oluşturmayı ve

¹ (ANZECC, 2000).

² (ANZECC, 2000).

Aktaran: Özbay,S, (2008)

- Karar/planlama süreçlerine koruma alanındaki yerel yönetimlerin ve ilgili tarafların (üniversiteler, meslek odaları, STK'lar, halk) katılımını sağlamayı amaçlamaktadır. [78]

Yönetim Planlarında Doğa koruma alanları için üst üste çakışan kararlar yoktur. Alanların sahip olduğu koruma sınıfları ve bu alanlarla ilgilenen farklı kurumlar arasında uyum ve eşgüdüm sağlanmış, yönetim planının tüm planlama sistemi içinde diğer planlarla kurulmuş bağları vardır. Üst planlardan beslenir, kendinden sonra gelen planlar için de yol gösterici bir göreve sahiptir. [81]

Öneriler bölümünde değinilen konuların önemli noktalarını hatırlayacak olursak,

- Tez kapsamında Bölüm 2 de örnekleri ile bahsedilen 'Sürdürülebilir' bir kent planlaması için, planlama bilimi düşünce sistemine göre öncelikli olarak konuya üst ölçekten yaklaşmak gerekirse, ilk aşamada taraf olunan uluslararası sözleşme hükümlerine riayet etmek ve uyum sağlamak adına bu hükümleri iç hukukumuza aktaracak girişimlerde bulunmak gerekmektedir. AB'ye uyum çerçevesinde iç hukuka aktarılan bölüm3 de de bahsedilen yönetmelikler bu tez kapsamında yapılan eleştiriler ve öneriler doğrultusunda tekrar gözden geçirilerek sadece anlaşılmak istenen anlamıyla 'kamu yararı' için değil 'halkın yararı' için yeniden düzenlenmelidir.
- Mekânsal planlama sistemindeki planların kademeli birlikteliği ilkesi göz önünde bulundurularak tez kapsamında Bölüm 4 de tanımlanan her bir sorun alanı için yine tez kapsamında bölüm 5 de getirilen öneriler uygun ölçeklerde değerlendirilmeli 1/100bin'lik planlama kararlarının uygulanmasına zemin hazırlayacak ve daha ayrıntıda kararlar- stratejiler belirlemeyi mümkün kılacak olan 1/25 bin Stratejik Çevre Düzeni Planını üretmek ihmal edilmemelidir.
- Ağırlıklı olarak fiziksel boyutu ön plana çıkaran Mevcut mekânsal planlama sistemi yani İmar Planları yaklaşımı ile sürdürülebilir bir planlama yapmanın olanaksızlığı açıktır. Sürdürülebilir gelişme ve sürdürülebilir bir planlama için 'Sürdürülebilir Stratejik Bütüncül Kentsel Planlar' üretilmelidir.
- 2004 yılında Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununda yapılan değişiklik ile kanunda yer alan 'Alan Yönetimi ve Yönetim Planları' tüm sit alanları için zorunlu kılınmıştır. Bu planlama yaklaşımı ile öncelikle doğa koruma ile ilgili

konular yetki dağılımı açısından, yasal ve yönetsel açılardan karışıklığı önleme adına tek bir bakanlık ve genel müdürlükte toplanmalı korunan alanların tek elden yönetimi sağlanmalıdır. Bu anlamda Çevre ve Şehircilik Bakanlığının kurulmasını sağlayan tez kapsamında da yer verilen 644 ve 648 sayılı Kanun Hükmünde Kararname yine bu tez kapsamında yapılan eleştiri ve öneriler ışığında tekrar gözden geçirilmeli sürdürülebilirlik adına gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

- Yetkilerin tek elde toplanmasının sonrasında ise başta da üzerinde durulduğu gibi korunan alanlar için; sürdürülebilir, katılımcı, çok aktörlü, müzakerelere açık, tepeden inme kararlar ile yönlendirilmeyen, dinamik, yalnızca fiziksel düzenleme aracı olmayan, sosyal- ekonomik- kültürel gelişmenin ve doğal kültürel değerlerin korunmasının araçlarını ortaya koyan, yerelin planlama sürecinde yönlendirici olmasını sağlayan, odağına sadece kentleri değil, kırsal yerleşimleri de alan, kır-kent bütünlüğü içinde ve kırsal kalkınmayı da hedefleyen, kırsal yerleşim alanlarının kendi özgün yapılarıyla gelişimini sağlamayı amaçlayan, doğal kaynakların korunmasını ve sürdürülebilir kullanımını hedefleyen bir planlama anlayışı olan ‘Sürdürülebilir Bütünleşik Yönetim Planları’ hazırlanarak hayata geçirilmelidir.

KAYNAKLAR

- [1] Sağdaç, C., (2003). ÇED Sürdürülebilir Kentsel Planlamanın Boyutu, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [2] Atıl, A., Gülgün, B., Yörük, İ., (2005). "Sürdürülebilir Kentler ve Peyzaj Mimarlığı" Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi,3: 35-38.
- [3] Yazar, H., (2006). Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Çerçevesinde Orta Ölçekli Kentlere Dönük Kent Planlama Yöntem Önerisi, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- [4] ULUĞ, E., Keleş, R., (1997). Çevre Kirlenmesinin Boyutları, İnsan Çevre Toplum, İmge Kitabevi, Ankara.
- [5] DULUPÇU, M., (2000). "Sürdürülebilir Kalkınma Politikasına Yönelik Gelişmeler", Dış Ticaret Dergisi, 20: 46-70.
- [6] Kaypak Ş., (2011)., "Küreselleşme sürecinde Sürdürülebilir bir kalkınma için sürdürülebilir bir çevre", Mustafa Kemal Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 13(20): 19-33.
- [7] Turgut, N., (1997). "Sürdürülebilir Kalkınmanın sağlanmasında Katılımın rolü", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi SBF Dergisi, 3: 701-715.
- [8] TBB, (2014). Uluslararası Çevre Koruma Sözleşmeleri, Yayın No: 247, Ankara.
- [9] GEKA, Aksu, C. (2011). Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre, Denizli.
- [10] Zoral, P., (2011). Sürdürülebilir Kalkınmanın Planlama Pratiğine Aktarılması Sürdürülebilirlik Değerlendirmesi ve Türkiye Uygulaması, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Ankara.
- [11] Bozdoğan, R., (2014), Sürdürülebilir Gelişme Düşüncesinin Tarihsel Arka Planı, www.journals.istanbul.edu.tr, 02 Aralık 2014.
- [12] Yalçiner, Ö., (2005). "İmar Planları Yerine Sürdürülebilir Kent Planları", Gazi Üniversitesi. Fen Bilimleri Dergisi, 18(3): 529- 544.
- [13] Jabareen, Y.,R., (2006). "Sustainable Urban Forms : Their Typologies, Models, and Concepts", Journal of Planning Education and Research, 26(1): 38-52.

- [14] Karakurt, E., (2013). "Sürdürülebilir Kentsel Gelişim Sürecinde Kompakt Kent Modelinin Analizi" Dokuz Eylül Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Dergisi, 15(1): 103-120
- [15] Çalışkan, O., (2004). "Sürdürülebilir Kent Formu- Değişik Kent" Planlama Dergisi ,3: 33-54.
- [16] Arda, S., (2003). Türkiye’de doğa koruma alanı uygulamaları ve AB mevzuatı ile karşılaştırılması, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- [17] Gökalp, S., (2012). "Tabiatı ve Biyolojik Çeşitliliği Koruma Kanun Tasarısının Doğa Koruma Mevzuatı Çerçevesinde Değerlendirilmesi", Gazi Üniversitesi Ankara Barosu Dergisi, 3: 185-216.
- [18] TUSIAD, Dış Ticarete Çevre Koruma Kaynaklı Tarife Dışı Engeller ve Türk Sanayii İçin Eylem Planı, www.tusiad.org.tr, 12 Aralık 2014.
- [19] TBB, (2014)., Uluslararası Çevre Koruma Sözleşmeleri, 247, Ankara.
- [20] TEMA, Tabiatı ve Biyolojik Çeşitliliği Koruma Kanun Tasarısı TBMM’nin Gündeminden geri çekilsin, www.tema.org.tr, 15 Ocak 2015.
- [21] Ntvmsnbs, Tabiatı Koruma Kanun Tasarısı Geri Çekildi, www.ntv.com.tr, 15 Ocak 2015.
- [22] Peyzaj Mimarları Odası, Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Muafiyetinde Israr, www.peyzajmimoda.org.tr, 18 Ocak 2015.
- [23] Mimarlar Odası Mersin Şubesi, Nükleer ve 3. Köprü ÇED den Muaf, www.mersinmimod.org.tr, 18 Ocak 2015.
- [24] TC. Resmi Gazete, Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği, (28962), www.resmigazete.gov.tr, 4 Nisan 2014.
- [25] Çakır, M., (2014), Sulak Alanlar Artık Korumasız www.cumhuriyet.com.tr, 10 Şubat 2015.
- [26] Özkan, N., (2003), Kaynak Değil Kültür ve Tabiat Varlığı, www.Bianet.org.tr, 08 Şubat 2015.
- [27] TC Fırat Kalkınma Ajansı, Türkiye’de Kentsel Gelişme Stratejisi: KENTGES, www.fka.org.tr, 15 Mayıs 2015.
- [28] Yancı, N., (2012), 1982 Anayasasında Kentsel Çevre Korunmakta mıdır?, www.arkitera.com, 21 Mart 2015.
- [29] TC. Resmi Gazete, TC Anayasası ve Çevre, (2709), www.tukcev.org.tr/, 12 Mayıs 2015.
- [30] Keleş, R., (2010). Kentleşme politikası, 1., İmge Kitabevi, İstanbul.
- [31] TC Resmi Gazete, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, (18113), www.mevzuat.gov.tr, 15 Mayıs 2015.
- [32] Ezer, A. (2001), Uzun Devreli Gelişme Planları Hizmet İçi Eğitim Semineri, Antalya, Basılmamış Rapor.

- [33] ŞPO, 648 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname Değerlendirmesi ,www.spo.org.tr, 14 Mart 2012.
- [34] Ögdil, H., (2010), Köy Kanununu Tasarı Taslağı Hakkında Görüş, www.planlama.org, 18 Şubat 2015.
- [35] Köktürk, E., (2004). “Orman Kadastro ve 2B Gerçeği”, Orman Kadastro ve 2B sorunu Sempozyumu, Bildiriler ve Panel, 17-18 Eylül 2004, YTÜ Oditoryumu, İstanbul
- [36] Demirdizen, E., (2004). “2B alanları, Kaçak Yapılaşma ve Planlama Sorunları”, Orman Kadastro ve 2B Sorunu Sempozyumu, 17-18 Eylül 2004, YTÜ Oditoryumu, İstanbul.
- [37] Ayva, Y., (2011). Orman Sınırları Dışına Çıkarılması Tartışılan Alanlar ve Yasal Sürecin İrdelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, YTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [38] TC. Resmi Gazete, Orman Köylülerinin Kalkınmalarının Desteklenmesi ve Hazine Adına Orman Sınırları Dışına Çıkarılan Yerlerin Değerlendirilmesi ve Satışı Hakkında 6292 Sayılı Kanun, (28275), www.mevzuat.gov.tr, 26 Nisan 2012.
- [39] Uğur, N., (2012), 2B Tamam, sıra Kentsel Dönüşüm ve Mütakabiliyette, www.planlama.org.tr, 01 Mart 2015.
- [40] TC. Resmi Gazete, Orman Kadastro ve Uygulama Yönetmeliği, (28473), 20.11.2012, www.ogm.gov.tr, 15 Mart 2015.
- [41] 2A arazileri nedir?, www.2barazileri.net, 15 Mart 2015.
- [42] Çağlar, Y., (2012), 2b tamam sırada daha yıkıcı 2a var, www.haber.sol.org.tr, 15 Mart 2015.
- [43] TC. Resmi Gazete, 6831 Sayılı Orman Kanunu, (9402), www.ormuh.org.tr, 20 Mart 2015.
- [44] TC. Resmi Gazete, 5403 sayılı toprak koruma kanunu, (25880), www.mevzuat.gov.tr, 20 Mart 2015.
- [45] Toprak Koruma Kanunu Yürürlüğe girdi, www.sabah.com.tr, 24 Mart 2015.
- [46] Yoloğlu, A.C., (2012), Durmak Yok Torba Yasayla Yağmaya Devam, www.toplumicinsehirlik.org, 02 Aralık 2014.
- [47] 6552 Sayılı Torba Kanun Resmi Gazetede Yayımlandı, www.isvesosyalguvenlik.com, 25 Şubat 2015.
- [48] Bal,E., (2011). Yeni Kentleşme Pratikleri İstanbul Örneği, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [49] İBB, 1/100 bin ÇDP plan raporu 7. Bölüm-plan kararları ve gerekçeleri, www.planlama.org, 26 Mart 2015.
- [50] Mutluay, Gerek, Ü., (2011). YTÜ Yüksek Lisans Projesi ve Raporu, İstanbul.
- [51] Beykoz Belediyesi, (2004). 1/5000 Nazım İmar Planı Analitik Çalışma Raporu, İstanbul.

- [52] Örnek Özden, E., (2005). Taşınmaz Kültür ve Tabiat varlıklarının korunmasında planlama-koruma ilişkisi üzerine yeni bir sistem önerisi, Doktora tezi, YTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [53] Beykoz belediyesi, (2005). Mücavir Alan Analitik Plan Raporu, İstanbul.
- [54] Beykoz Belediyesi, (2005). Polonezköy Raporu, İstanbul.
- [55] Beykoz Belediyesi, (2005). 1/5000 Nazım Planı Analitik Raporları, İstanbul.
- [56] TC Resmi Gazete, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, (18113), 23 Mart 2014.
- [57] Savaş Yavuzçehre, P., (2006). “Kentsel yaşam kalitesi ve belediyeler”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2(4): 185-207.
- [58] ŞPO, (2010). 3.Köprü Projesi Değerlendirme Raporu, www.spo.org.tr, 02 Nisan 2010.
- [59] Özkan, E.,(2009). Kentsel Dönüşümde Kültür Endüstrileri, Doktora Tezi, YTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [60] Yeni Şafak Gazetesi, Riva’ya Kanallı Şehir Projesi, www.yenisafak.com.tr, 30 Mart 2015.
- [61] Beykoz Belediyesi, (2005). Beykoz- Riva Beylik Mandıra Mevkii 1/5000 Koruma Amaçlı Mevzii İmar Planı teknik açıklama raporu, İstanbul.
- [62] Hürriyet Gazetesi, Kanal Riva Haberi, www.beykozriva.org, 30 Mart 2015.
- [63] İstanbul Beykoz’a Süper Proje Kanal Riva, www.beykozriva.org, 30 Mart 2015.
- [64] HT Emlak, Kanal Riva’da Geri Sayım Başladı, www.htemlak.com, 30 Mart 2015.
- [65] Beykoz Belediyesi, (2014). “İmar ve Şehircilik Sunumu 2014-2019”,İstanbul.
- [66] 2A ve 2B hakkında merak edilenleri sorduk, www.ikibin50dergisi.org/, 01 Nisan 2015.
- [67] Osmanlı Döneminde miri topraklar, www.gazetekadikoy.com, 10 Mayıs 2010.
- [68] Mimarlar Odası İstanbul Şubesi, (2006). Acarkent ve Acar-İstanbul Davaları Bilirkişi Raporları, İstanbul.
- [69] Radikal Gazetesi, 26 Kasım 2006, Acar-İstanbul Davası, www.radikal.com.tr 11 Mart 2011.
- [70] Yönügül, Y. (2007)., İstanbul’daki içme suyu havzalarının önemi, içme suyu havzalarında yaşanan sorunlar, idari yargıya intikal etmiş uyuşmazlıklar, nedenleri ve çözüm önerileri, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- [71] Budak S., Tüzün G., (1993). “İstanbul’un İçme Suyu Havzaları”, Planlama Dergisi, 3: 46-51.
- [72] TMMOB Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Kentleşme Şurası, (2009). Mekansal Planlama Sistemi ve Kurumsal Yapılanma Komisyonu Raporu, Ankara.

- [73] Mamunlu, H., (2009). İstanbul Kentsel bölgesinde sürdürülebilir gelişme bağlamında havza planlama ve yönetim yaklaşımı, Doktora Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [74] Özden, P.,P., (2004). “Kentsel Gelişme Politikaları ve su havzaları: İstanbul metropoliten alanındaki yansımalar”, İstanbul ve su kongresi, 2004, İstanbul.
- [75] TC. Resmi Gazete, 5403 sayılı toprak koruma kanunu, (25880), 19 Temmuz 2015.
- [76] Cırık, U., (2007), Milli parklar ve uzun devreli gelişme planları, www.spo.org.tr, 15 Nisan 2015.
- [77] Dinçer, İ., Enlil, Z., Evren, Y., (2009). “İstanbul’un koruma alanlarının değerlendirilmesi” Megaron Dergisi, 4(1):5-15.
- [78] Demirayak, F., (2006). Türkiye’de Korunan Alanlar için yeni bir yaklaşım Ortaklaşa Yönetim, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- [79] Yalçiner, Ercoşkun, Ö., (2005). “İmar Planları Yerine Sürdürülebilir Kent Planları”, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi, 18(3): 529-544.
- [80] Bayhan B., (Dinçer,İ. ile söyleşi), (2013), “Alan Yönetimi Planların Gerçek Hayatla Buluşma Şansını Artırır” www.arkitera.com, 10 Haziran 2015.
- [81] Özbay, S., (2008). Doğa Koruma Alanlarında Planlama Çalışmaları ve Ayvalık Adaları Tabiat Parkı Yönetim Planı Önerisi, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Ülker MUTLUAY GEREK
Doğum Tarihi ve Yeri : 02.03.1979 Mersin
Yabancı Dili : İngilizce
E-posta : ulkermg2000@yahoo.com

ÖĞRENİM DURUMU

Derece	Alan	Okul/Üniversite	Mezuniyet Yılı
Yüksek Lisans	Kentsel Koruma	Yıldız Teknik Üniversitesi	2015
Lisans	Şehir ve Bölge Planlama	Yıldız Teknik Üniversitesi	2000
Lise	Fen-Matematik	Ankara Deneme Lisesi	1995

İŞ TECRÜBESİ

Yıl	Firma/Kurum	Görevi
2003-2007	Aşkabat- Türkmen-Türk Tekstil Fabrikası	Planlama Şefi
2000-2001	İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Planlama Müdürlüğü	Şehir Plancısı